

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN CODA’LAR:
İŞARET DİLİ BİLEN CODA’LARIN
SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARININ İNCELENMESİ

Gül KARAHAN

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Veli DUYAN

ANKARA

2022

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN CODA’LAR:
İŞARET DİLİ BİLEN CODA’LARIN
SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARININ İNCELENMESİ**

Gül KARAHAN

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

DANIŞMAN

Prof. Dr. Veli DUYAN

2018-2019 Güz Dönemi itibarıyla İşaret Dili alt alanında YÖK 100/2000 Doktora Bursu almıştır.

ANKARA

2022

Etik Beyan

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doktora tezi olarak hazırlayıp sunduğum “SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN CODA’LAR: İŞARET DİLİ BİLEN CODA’LARIN SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARININ İNCELENMESİ” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Gül KARAHAN

Tarih: 09.05.2022

İmza:

Kabul ve Onay

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında Gül Karahan tarafından hazırlanan “SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN CODA’LAR: İŞARET DİLİ BİLEN CODA’LARIN SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARININ İNCELENMESİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından DOKTORA TEZİ olarak OY BİRLİĞİ ile kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 09/05/2022

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ
Hacettepe Üniversitesi
Jüri Başkanı

Doç Dr. Esra ÇALIK VAR
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Raportör

Prof. Dr. Gülsün Leyla UZUN
Ankara Üniversitesi
Üye

Prof. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN
Ankara Üniversitesi
Üye

Prof. Dr. Veli DUYAN
Ankara Üniversitesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Fügen AKTAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vii
Simgeler ve Kısaltmalar	ix
Şekiller	x
Çizelgeler	xi
1.GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Problemi	1
1.2.Araştırmanın Amacı	10
1.3.Araştırmanın Önemi ve Özgünlüğü	12
1.4.Araştırmanın Tanımları	14
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları	16
1.6.CODA'lar, İşaret Dili ve Sağır Kültürü	16
1.6.1. Sağır Ebeveynlerin İşiten Çocukları: CODA'lar	17
1.6.2. İşaret Dili	19
1.6.3. Sağır Kültürü	23
1.7.Ekolojik Yaklaşım	29
1.7.1. Fiziksel Boyut	34
1.7.2. Sosyal Boyut	39
1.7.3. Duyuşsal Boyut	45
1.7.4. Bilişsel Boyut	51
1.7.5. Tinsel Boyut	57
2. GEREÇ VE YÖNTEM	64
2.1.Araştırmanın Modeli	64
2.2.Çalışma Grubu	65
2.3.Veritoplama Araç ve Yöntemi	67
2.3.1. Pilot Çalışma	73
2.3.2. Verilerin Analizi	74
2.3.3. Süre ve Olanaklar	76

2.4.Katılımcılara İlişkin Veriler	76
3. BULGULAR	84
3.1.CODA'ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları	87
3.1.1.Çocukluk Döneminde Aile ile İlişkileri	89
3.1.2. Ailede Yaşanan Sorunlara Çözüm Yolları	103
3.1.3. CODA'ların Ailedeki Roller	106
3.1.4. CODA Olmaktan Kaynaklanan Görevlerde Kardeş Konumu	117
3.2.CODA'lar ve İşaret Dili	124
3.2.1. İşaret Dilinin Anlamı	125
3.2.2. İlişki Kurulan Toplum	130
3.2.3. Aidiyet Hissedilen Toplum	135
3.2.4. Tercih Edilen Dil	139
3.2.5. Tercih Etme Sebebi	142
3.3.CODA'ların Gelişim Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi	147
3.3.1. Fiziksel Boyut	149
3.3.2. Sosyal Boyut	158
3.3.3. Duyuşsal Boyut	162
3.3.4. Bilişsel Boyut	188
3.3.5. Tinsel Boyut	198
3.4.Sağırılık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmak	205
3.4.1. Sağır Olmanın Anlamı	206
3.4.2. CODA Olmanın Anlamı	211
3.4.3. Ebeveynleri Sağır Olmasaydı Olacak Farklılıklar	221
3.4.4. CODA'ların Sorunlara Çözüm Önerileri	226
3.5.İlişkisel Analiz	229
4.TARTIŞMA	233
4.1.CODA'ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları	234
4.2.CODA'lar ve İşaret Dili	252
4.3.CODA'ların Gelişim Boyutları	260
4.4.Sağırılık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmak	284
4.5.İlişkisel Analiz	298

5. SONUÇ VE ÖNERİLER	301
5.1.Sonuçlar	302
5.1.1.CODA'ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları, Aileleriyle İlişkileri ve Ailelerinin Sorunlara Yaklaşımı	307
5.1.2.CODA'ların Ailelerindeki Roller ve CODA Olmaktan Kaynaklanan Görevlerde Kardeş Konumu	312
5.1.3.CODA'ların Yaşamlarında İşaret Dilinin Anlamı ve İşaret Dili Bilmenin Yaşamlarına Olan Etkisi	314
5.1.4.CODA'ların İletişimde Dil Tercihleri ve Bu Tercihlerinin Yapılanması	315
5.1.5.CODA'ların Sağır Toplumla ve İşiten Toplumla Olan İlişkileri ve Toplumsal Aidiyet Hisleri	315
5.1.6.CODA'ların Fiziksel, Sosyal, Bilişsel, Duyuşsal, Tinsel Boyutta Gelişimleri ve Yaşamsal Deneyimlerinin Gelişim Boyutları Üzerindeki Etkisi	317
5.1.7.CODA'ların Sağırlığa İlişkin Değerlendirmeleri	321
5.1.8.CODA'ların CODA Kimliğine İlişkin Bakış Açıları ve Onlar İçin CODA Olmanın Anlamı	321
5.1.9.CODA'ların Varsayımsal Olarak, Ebeveynlerinin Sağır Olmaması Durumuna İlişkin Değerlendirmeleri	323
5.1.10. CODA'ların Sorunlarının Çözümüne İlişkin Görüşleri	324
5.2.Öneriler	325
5.2.1. Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Öneriler	326
5.2.2. Sosyal Hizmet Eğitimine İlişkin Öneriler	333
5.2.3. Alanda Yapılacak Akademik Çalışmalara İlişkin Öneriler	335
ÖZET	339
SUMMARY	340
KAYNAKLAR	341
EKLER	348
EK-1 Etik Kurul Kararı	348
EK-2 Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu	349

ÖNSÖZ

Bir hikâyesi olan, aşama aşama aklına kazınan pek az şey yaşıyor insan hayatta. Günümüzde belki modern zamanların hengâmesi, belki yaşamların aynı anda pek çok olay içeren girift yapısı, çok yaşanmışlığa karşın az hikâyeli insanlar yaratırken, o az hikâyenin değeri de daha çok artıyor. Her doktora tezinin bir hikâyesi var mıdır bilmem ama benim bir hikâyem var. Hikâyemi farklı yapan pek çok özgün ayrıntı içeren ve bir akşamüstü, o zaman 5 yaşında olan yeğenim Doruk Alp'e okuduğum kitapla başlayan bir hikâye. Kitabın kahramanı, sağır olan annesinin duymasını sağlamak için bir cihaz yapmaya çalışırken telefonu icat ediyordu. Evet evet, kitabın kahramanı sağır annesi için bir şeyler yapmaya çalışan, işiten çocuk, Graham Bell'di. Benim tez hikâyem orda, o kitabı okurken başladı, o gün hissettiğim heyecan artarak devam etti ve tez sürecinde gördüm ki hiçbir şey tesadüf değildi.

Tez sürecinin her aşaması yeni öğrenmeler, farklı heyecanlar, zorluklar, kaygılar, sevinçlerle yüklü yaşanmışlıklar anlamına geldi. Mevsimler değişti, dünya değişti, pandemi yaşandı ama sağır ebeveynlerin işiten çocuğu olma fenomenini deneyimleyen heterojen bir grup hakkında sistematik bir süreçle veri topladığım, analiz ettiğim ve raporlaştırarak sonlandırdığım bu süreçte, ilk cümleyi yazdığım ilk günden son cümleyi yazdığım son güne kadar doktora tezim hep yaşamımın merkezinde kaldı. Bu süreçte yanımda olan, tezime katkı veren, teşekkürü bir borç bildiğim harika insanlar oldu.

İlk olarak yüksek lisans eğitimimde ve doktora ders döneminde olduğu gibi doktora tez sürecinde de çok şey öğrendiğim, tüm süreç boyunca bana yol gösteren ve destek olan, öğrencisi olmaktan her zaman onur duyduğum, tez danışmanım, hocam Prof. Dr. Veli DUYAN'a ve ardından bu süreçteki en büyük şansım olan, fikirleriyle tezime büyük katkılar sağlayan Tez İzleme Komitesi üyesi hocalarım Prof. Dr. Leyla Gülsün UZUN'a ve Prof. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tüm yaşamım boyunca olduğu gibi bu süreçte de desteğini ve heyecanını hep hissettiğim canım babam Nihat KARAHAN'a ve başaracağıma olan inancını hiç kaybetmeyen canım annem Zibet KARAHAN'a teşekkür ederim. Tez çalışmam boyunca bana destek olan, kaybolduğumda yolumu bulmamı sağlayan sevgili arkadaşım Dr. N.Okan ÇOBAN'a içtenlikle teşekkür ederim. Tez konumu seçmeme olan katkısı için canım yeğenim Doruk Alp KARAHAN'a ve tez önerisi sürecinde alanyazın taramasına olan katkısı için canım yeğenim Efendi Kaptan Çağrı Tuğberk BAHÇECİ'ye tüm kalbimle teşekkür ederim.

En büyük teşekkürüm ise bu araştırmanın katılımcısı CODA'lara. Benimle yaşamlarını, ailelerini, çocukluklarını, sevinçlerini, hayal kırıklıklarını, isteklerini, ihtiyaçlarını, acılarını, umutlarını paylaşan 30 cesur insana. Burada onlara, sağladıkları katkı ve samimiyetleri için, derinlemesine görüşmelerde kullanmak üzere birlikte belirlediğimiz kod isimleriyle teşekkür etmek istiyorum. Alfabetik sırayla Aslan, Aylin, Ayşe, Barbaros, Barış, Başak, Bulut, Can, Çınar, Çiçek, Defne, Derin, Devrim, Dila, Eylül, Filinta, İlay, Kuğu, Kurt, Maya, Nesli, Nunu, Özgür, Rüzgâr, Samet, Tarık, Toprak, Türker, Yonca ve Zeyna iyi ki varsınız.

Son teşekkürüm ise tüm bu süreçler boyunca hayatımda olan, sınavlarıma, ders çalışmalarıma, heyecanlarıma, koşturmalarıma, sevinçlerime, kaygılarıma, okumalarıma, yazmalarıma eşlik eden, benimle kutlayan benimle hüznlenen tüm aileme ve dostlarıma.

SİMGELER ve KISALTMALAR

CODA	Children of Deaf Adults Sağır Ebeveynlerin İşiten Çocukları
EYHGM	Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ICSD	International Committee of Sports for the Deaf Uluslararası Sağır Sporları Komitesi
NAD	National Association of the Deaf Ulusal Sağırlar Derneğı (ABD)
NASW	National Association of Social Workers Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğı (ABD)
TİD	Türk İşaret Dili
TİESF	Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu
TMSF	Türkiye Sağırlar Milli Federasyonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
WFD	World Federation of the Deaf Dünya Sağırlar Federasyonu
WHO	World Health Organization Dünya Sağlık Örgütü

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Katılımcılarla Yapılan Görüşmelerin, Görüşme Şekli Dağılımı	69
Şekil 2.2. Araştırmada Toplanan Verilerin Kapsamı	74
Şekil 2.3. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı	77
Şekil 2.4. Katılımcıların Yaş Dağılımı	78
Şekil 2.5. Katılımcıların Eğitim Durumu Dağılımı	78
Şekil 2.6. Katılımcıların Ailelerinin Gelir Düzeyi Algısı Dağılımı	79
Şekil 2.7. Katılımcıların Yaşadıkları İllerin Dağılımı	80
Şekil 2.8. Katılımcıların Kardeş Sayısı ve Cinsiyet Dağılımı	80
Şekil 2.9. Katılımcıların Doğum Sırası Dağılımı	81
Şekil 2.10. Katılımcıların Medeni Durum Dağılımı	82
Şekil 2.11. Katılımcıların Ebeveynlerinde Sağırlığın Genetik Olma Durumu Dağılımı	82
Şekil 3.1. Kavram Haritası	87
Şekil 3.2. CODA'ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları	88
Şekil 3.3. Çocukluk Döneminde Aile ile İlişkileri	89
Şekil 3.4. Ailede Yaşanan Sorunlara Çözüm Yolları	104
Şekil 3.5. CODA'ların Ailedeki Roller	107
Şekil 3.6. CODA Olmaktan Kaynaklanan Görevlerde Kardeş Konumu	118
Şekil 3.7. CODA'lar ve İşaret Dili	125
Şekil 3.8. İşaret Dilinin Anlamı	126
Şekil 3.9. İlişki Kurulan Toplum	131
Şekil 3.10. Aidiyet Hissedilen Toplum	135
Şekil 3.11. Tercih Edilen Dil	139
Şekil 3.12. Tercih Etme Sebepleri	143
Şekil 3.13. CODA'ların Gelişim Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi	148
Şekil 3.14. Fiziksel Boyut	149
Şekil 3.15. Sosyal Boyut	158
Şekil 3.16. Duyuşsal Boyut	162
Şekil 3.17. Olumlu Duygular	163
Şekil 3.18. Olumsuz Duygular	174
Şekil 3.19. Duygu Düzenleme Stratejileri	184
Şekil 3.20. Bilişsel Boyut	189
Şekil 3.21. Tinsel Boyut	199
Şekil 3.22. Sağırlık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmak	206
Şekil 3.23. Sağırlık Hakkındaki Görüşler	207
Şekil 3.24. CODA Olmanın Anlamı	211
Şekil 3.25. Ebeveynleri Sağır Olmasaydı Olacak Farklılıklar	221
Şekil 3.26. CODA'ların Sorunlara Çözüm Önerileri	226
Şekil 3.27. Kod Haritası	230

ÇİZELGELER

Çizelge 3.1. Araştırmanın Kod Listesi

85

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Sağır ebeveynlerin işiten çocukları alanyazında Sağır Ebeveynlerin İşiten Çocukları (CODA: Children of Deaf Adults) olarak adlandırılmaktadır. CODA'lar hem sağır hem işiten toplumun içinde bulunan ve bu nedenle her iki toplumun kültürüne de diline de sahip olarak büyüyen çocuklardır.

Sağırılar, çok az duyabilen ya da hiç duymayan, ciddi bir işitme kaybı yaşayan, iletişim için çoğunlukla işaret dili kullanan insanlardır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO: World Health Organization) 2021 yılı verilerine göre 34 milyonu çocuk olmak üzere yaklaşık 466 milyon insan işitme kaybı ile yaşamaktadır. WHO tahminleri 2050 yılında bu kişilerin sayısının 700 milyonu aşacağı yönündedir (WHO, 2021). Ülkemizde ise (elimizdeki en güncel verilere göre) işitme cihazı/implant kullanıyor olmasına rağmen duymada çok zorlanan veya hiç duymayan nüfusun toplam nüfusa oranı %1,1'dir (EYHGM,2022; TÜİK, 2015). Sağır bireylerin bu kadar kalabalık bir topluluk olmasına karşın, sosyal politikalarda hedef gruplar olmamaları kadar gündelik yaşamda ve medyada son derece sınırlı bir temsille yer buluyor olmaları da sosyal bilim araştırmalarına yok denecek kadar az konu olmaları da pek çok açıdan dikkate değerdir. Son yıllarda sağır topluma ilişkin artan bir farkındalıkla alanyazına eklenen lisansüstü tezler, araştırma makaleleri ve betimleyici analizler önemli adımlardır. 2018 yılında Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), Türk İşaret Dili ve Sağır Toplum Çalışmalarının akademik bir nosyon kazanmasını sağlayan önemli bir adım atmış ve engelsiz eğitim çalışmaları kapsamında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Türk İşaret Dili ve Sağır Çalışmaları Anabilim Dalı'nı kurmuştur, ayrıca İşaret Dili'ni tematik alan olarak 100/2000 Doktora bursu kapsamına almış ve bu alandaki akademik çalışmalara önemli bir destek sağlamıştır.

Sağır topluma ilişkin olarak güncel olumlu gelişmeler yaşandığı ve bu gelişmelerin hem bir alt kültür olarak sağır kültürünün gelişimine ve toplumsal

bilinirliğine hem de sağır toplumun gündelik yaşamına önemli katkılar sağladığı belirtilmelidir. Bu gelişmelerden ilki iletişim kanallarına ilişkindir. 3G teknolojisinin gelişmesi, sağırlarla iletişimde yeni bir boyut açmıştır. 2010'lu yıllarda görüntülü görüşmenin cep telefonları üzerinden yapılmasını mümkün kılan bu teknoloji, hem sağır toplum üyelerinin kendi aralarındaki iletişimi hem de toplumsal kurumlar ile sağırlar arasındaki iletişimi yepyeni bir düzleme taşımıştır. Günümüzde pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de bankalar, hastaneler, 112 gibi acil çağrı merkezleri kurumun kendi çalışanları ile ve görüntülü konuşma yoluyla sağırlarla iletişim kurabilmekte, sağırların kurumlara doğrudan erişimi mümkün olabilmektedir. Böylece görüntülü görüşme teknolojilerinin sağırların birbirleriyle ve çeşitli toplumsal kurumlarla iletişimine ve CODA'ların iletişim sağlama konusundaki yüklerine olumlu katkılar sağladığı çıkarımında bulunmak mümkündür. Sağır topluma ilişkin bir diğer gelişme ülkemizde sağır konfederasyonlarının, derneklerinin, sağır spor kulüplerinin ve diğer gönüllü sivil toplum kuruluşlarının sayısının hızla artmasıdır. 2015 yılında sağırların sosyal yaşama, topluma ve çalışma hayatına kazandırılması, hak ve çıkarlarının koruması ve geliştirilmesi amacıyla 7 federasyon ve bu federasyonlara üye 140 dernekle kurulan Türkiye Sağırlar Konfederasyonu (TSK), aynı zamanda Türk İşaret Dilinin (TİD) doğru ve yaygın kullanımına dair çalışmalar da yapmaktadır (TSK, 2021). Sağır sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ilişkin önemli bir nokta uluslararası organizasyonlara katılım sağlamanın yanı sıra bu organizasyonlardan birkaçının da Türkiye'nin ev sahipliğinde gerçekleşmesidir. Örneğin, Türkiye Sağırlar Milli Federasyonu (TSMF) 2015 yılında WFD Dünya Sağırlar Kongresi'ni İstanbul'da gerçekleştirmiştir (TSMF, 2021; WFD, 2021). Bir diğer örnek Sağır Olimpiyatları'dır. Uluslararası Sağır Sporları Komitesi (ICSD) tarafından düzenlenen "Deaf Olympics" (Sağır Olimpiyatları) farklı branşta sağır sporcuların yarıştığı organizasyonlardır. Ülkemizde bu organizasyona ilişkin süreçlerden Türkiye İşitime Engelliler Spor Federasyonu (TİESF) sorumludur ve olimpiyatların 17'ncisi 2017 yılında Samsun'da gerçekleştirilmiştir. Bu organizasyonların her biri CODA'ların bir araya geldiği, gönüllü ya da profesyonel çevirmenlik yaptığı, sağırların ve CODA'ların medyada yer bulduğu bir dinamizme sahiptir. Böylece sağır sivil toplum kuruluşlarının ve organizasyonların aynı kültürü paylaşan topluluk üyelerini bir araya getirmek ve kimlik algısını güçlendirmek bağlamında olumlu katkı sağladığı yönünde çıkarımda

bulunmak mümkündür. Son olarak görsel/işitsel medya alanında, medya hizmet sağlayıcılarına yönelik yapılan düzenlemelerle sağlırları hedef alan politikalar da, sağır topluma ilişkin güncel önemli gelişmelerdir. Resmi Gazete’de (Sayı:30915, 2019) yayımlanan yönetmelik ile radyo ve televizyonlarda sağlırların yayın hizmetlerine erişimini sağlamak amacıyla engelli dostu programların yayın süresi belirlenmiş, ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması amacıyla medya hizmet sağlayıcılarının ana haber bültenlerinden birini gündelik olarak işaret dili çevirisi ile yayınlaması bir zorunluluk olarak belirlenmiştir. Bu sürecin bir yandan sağır bireylerin ulusal kanallarda yayın akışını takip etmesini sağlarken diğer yandan işaret dilinin ve dolayısıyla hem sağır toplumun hem işaret dili tercümanlarının görünür olmasına da katkı sağladığından bahsetmek mümkündür. İşaret dili eğitimlerine, özel kurslara ve sadece bu amaçla kullanılan sosyal medya hesaplarına bu görünürlükle paralel bir ilgi artışı gözlenmektedir. Ayrıca bu uygulamaların, CODA çocukların ev içi alanda, sağır ebeveynleri için yaptıkları çevirmenlik iş yükünün azalması ve çocuğun bağımsız zaman geçirme süresinin artması bağlamında olumlu katkı sağladığı yönünde çıkarımda bulunmak mümkündür.

Sosyal hizmet perspektifinden bir gözlemle, kaynaklar ve fırsatlar olarak değerlendirilebilecek bu olumlu gelişmelerin önemine vurgu yaptıktan sonra henüz yeterince olgunlaşmamış oldukları da belirtilmelidir. Görüntülü görüşme teknolojisi sağladığı tüm avantajlara rağmen, kurumlarda yeterince yaygınlaşmamış olması nedeniyle bir çevirmene olan bağımlılığı azaltmayan uygulamalardır. Toplumu oluşturan her bireyin olduğu gibi sağlırların da iletişim kurmaya ihtiyaç duyacağı kurumların pek azı bu uygulamayı kullanmaktadır. Dernekler ise gittikçe yaygınlaşmalarına rağmen ekonomik olarak yeterli ve gerekli kamu desteği alamadıkları için pek çoğu yaşam savaşı vermekte, derneklerde etkinlikler çoğunlukla gönüllülüğe bağlı sürdürülebilmekte, üstelik yeterince kurumsallaşmamış olmaları sistemli ve organize olarak hareket edememelerine neden olabilmektedir. Televizyon kanallarında işaret dili çevirisiyle yapılan yayınlara ilişkin uygulamanın 2019 yılından beri artarak sürmesinin ise olumlu özelliklerinin yanı sıra, 24 saat yayın yapan ulusal kanallarda işaret dili çevirisi yapılan programların, TV yayın süresinde akışın oldukça kısa bir zamanını ve TV programlarının çok küçük bir yüzdesini oluşturduğu

belirtilmelidir. Bu durumda sosyal hizmet için etkili bir kaynak ve fırsat niteliğine sahip olabilmesi için bu olumlu gelişmelerin kendi içinde olgunlaşmalarına ihtiyaç olduğu gözlenmektedir. Kaldı ki bu olumlu gelişmelere rağmen sağır topluma ilişkin olarak eğitim başta olmak üzere pek çok mesele halen sorun alanlarını oluşturmaktadır.

Sağır toplum ifadesi ise sadece sağıruları değil sağır bireylerin sağır ya da işiten çocuklarını, anne-babalarını ve diğer yakınlarını da kapsamaktadır; sağır toplum bir engelli grubu değil, aksine farklı bir kültürel ve dilsel azınlık grubudur (Singleton ve Title, 2000). Sağır toplumda en sık karşılaşılan aile tiplerinden birisi her iki ebeveynin sağır olduğu, işaret dili ile iletişim kurduğu ve çocukların da işaret dili ile yetiştiği ailelerdir (Preston, 1994). Bu nedenle sağır toplumdan bahsetmek, işaret dilini içeren bir yapılanmayı gerektirmektedir. İşaret dili sağır bireylerin aile içinde ve yakın ilişkilerinde kullandıkları doğal bir dil olmanın yanı sıra sağır toplum için önemli bir unsurdur ve sağır kültürünün bileşenlerinden birisidir. İşaret dili öncelikle sağır kültürüyle ilgilidir (Fischer, 2020). Sağır ebeveynlerin çocukları için işaret dili ana dildir ve böylece CODA'lar iki anadili olan iki kültürlü çocuklardır (Singleton ve Tittle, 2000). Diğer yandan işaret dilini etkili iletişim kurabilecek düzeyde bilmek ve kullanabilmek tüm CODA'ların ortak niteliği değildir. CODA'ların tümü işaret dilini edinmekte ancak bir kısmının dil kullanımı ev içindeki gündelik yaşama ilişkin basit somut anlatımlarla sınırlı kalmaktadır.

İnsan davranışlarını şekillendiren en evrensel ve yaygın sosyal grup ailedir. Aile dinamikleri, aile üyeleri arasındaki ilişki ve etkileşim örüntüleridir. Her aile sistemi benzersiz olmakla birlikte aileler kimi ortak örüntülere de sahiptir. Aile dinamikleri, bireylerin kendilerini, başkalarını ve dünyayı görme biçimleri, ilişkileri, davranışları ve iyilik halleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Aile ile iletişimin az olduğu ya da sürmediği durumlarda bile, birey üzerinde geçmiş dinamiklerin etkisi vardır. Ayrıca aile dinamikleri, bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal işlevsellik durumunu hem olumlu hem de olumsuz yönde ve önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Sosyal ve duygusal destek, koruyucu faktör olarak hizmet eden ve ailenin iyilik halini olumlu yönde etkileyen temel noktalardır. Sosyal ve duygusal destek sağlayan aileler, aile üyelerinin iyilik halini artırmaktadır. Sorunlu ve destekleyici olmayan aile

etkileşimleri ise olumsuz bir etkiye sahiptir (Apgar, 2018). Bireylerin çocukluk döneminde sahip oldukları aile ortamı, ailelerinin sosyo-ekonomik konumu, yapısı, işlevleri, aile ile ve aile üyeleriyle olan ilişkileri ya da ailenin iklimi, bireyin gelişim boyutlarının her biri üzerinde belirleyici öneme sahip dinamiklerdir. Aile dinamiklerinin bireyin benlik algısına etkisinin anlaşılması, bireyin mevcut ihtiyaçlarının altındaki etkenlerin belirlenmesinde önemli bir faktördür.

Çocukluklarından itibaren sağır ebeveynleri için tercüman rolünü üstlenen CODA'lar, sosyal çevreyle iletişimi kurmakta, bu durum aile içi rolleri farklılaştırmakta ve bir dereceye kadar ebeveynleri çocuğa bağımlı hale getirebilmektedir. Sağır toplum ve CODA olma durumu pek çok karmaşık örüntünün iç içe geçtiği bir süreç izlemekte, CODA'lar işiten ebeveynlere sahip çocuklarla kıyaslandığında çok farklı ve fazla sorumluluk alabilmektedirler. Çocuklar sağır ebeveynleri ve diğer aile üyeleri için çevirmen, uzlaşmacı, bilgi kaynağı, yol gösterici, savunucu gibi roller üstelenebilmekte, bunların bir kısmı içinde bulundukları gelişim evresiyle çelişebilirken bir kısmı da aslında ebeveynlere ait olması gereken rollerin üstlenilmesi anlamına gelebilmektedir. Bu fazla sorumluluk kimi zaman CODA'ları ebeveynleşmiş çocuklara dönüştürebilmektedir. Böylece sağır aile üyeleriyle dış dünyanın iletişiminde tercümanlık rolünü üstlenen CODA'lar, kimi zaman da sağır ebeveynleriyle onların işiten ebeveynleri arasında bir köprü oluşturabilmektedirler (Klimentova ve Hynkova, 2017). Sağır anne babaların işiten çocukları sağır ebeveynlerin yanı sıra aynı anda hem sağır hem de işiten kardeşlere sahip olabilmektedirler. Sağır ebeveynlerin birden çok CODA çocuğu olabilmekte, çocukların aile içindeki rolleri; doğum sıraları, cinsiyetleri, kardeş sayıları, ailenin geniş aile ile ilişkilene biçimi, yaşadıkları bölge, ailenin sosyo-ekonomik konumu gibi pek çok faktöre bağlı olarak yapılanabilmektedir. Çocukların ailenin dış dünyayla bağlantısını kurmaya ilişkin rolleri ile iletişim ve tercümanlığı üstlenme sorumluluğu kültürel bağlamda da ele alınmayı gerektiren bir dinamik olarak karşımıza çıkmakta ve işaret dilinin aile ilişkileri üzerindeki etkisini belirgin hale getirmektedir.

Bu nedenle karmaşıklaşan iletişim ve etkileşim ağlarının yaşanma süreçleri ve sonuçlarının önemi, sağır ebeveyn ve işiten çocuk arasındaki ilişkiyi inceleyen

araştırmaların sayıca sınırlı olduğu da dűřünüldűğünde, bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Sosyal hizmet disiplininin *çevresi içinde birey* perspektifiyle mikro, mezzo ve makro düzeylerde yürüttűđü planlı müdahale süreçleriyle ve biyopsikososyal bakış açısıyla alana yapacağı katkı tartışılmazdır. ABD Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneđi (NASW: National Association of Social Workers) sosyal hizmeti güçlendirme temeline sahip terapötik yardım etme mesleği, savunmasız ve dezavantajlı birey ve grupların toplumla bütünleşmesi için mücadele eden ve toplumsal değişimi amaçlayan bir sosyal değişme mesleği ve yön verdiği sosyal politikalar ve refah hizmetleriyle toplumsal düzeni sürdürülebilir kılan bir sorun çözüme mesleği olarak tanımlamaktadır (NASW, 2021).

Sosyal hizmet çalışması teori ve pratik arasındaki bağlantıda yaşayan, bireysel yaşam durumlarının ve sosyal yaşam koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunan bir meslek ve bir bilimdir. Sosyal hizmet her zaman daha büyük sosyal ve politik yapılar ile insanların gündelik yaşamında ortaya çıkan somut sorun durumları arasındaki bağlantıyı kurmakta (ASH Berlin, 2019) ve temelde birey, grup, aile, toplum düzeyinde insanın iyilik halinin gerçekteştirilmesi amacına yönelmektedir. Sosyal hizmet uygulamalarının mikro düzeyinde müdahaleler, müracaatçıların sorunlarını çözmelerine yardımcı olmaya odaklanmaktadır. Mikro düzeyde sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların diğer kurumlardan ihtiyaç duydukları hizmetlere erişebilmelerine yardımcı olmanın yanı sıra doğrudan destek ve danışmanlık da sağlamaktadırlar. Bireyler, gruplar ve ailelerle yürütölen bu tür bir sosyal hizmet müdahalesi genellikle sosyal hizmette klinik uygulamanın odak noktasıdır. Mezzo düzeyde müdahaleler, daha büyük gruplara, kurumlara veya örgötlere uygulanmaktadır. Mezzo müdahalelerde, sosyal hizmet uzmanları mikro ve makro düzeyler arasında bağlantı kurmaya yönelmektedirler. Makro düzeyde müdahaleler müracaatçının refahı ve işlevselliği üzerindeki ekonomik, tarihsel, sosyo-politik ve çevresel etkilerin önemini vurgulamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, bu faktörlerin gelişimi nasıl kolaylaştırabileceğini ya da müracaatçılar için nasıl sorun yaratabileceğini belirlemektedirler. Makro müdahaleler toplulukları hedef almaktadır ve politikalar, prosedürler, düzenlemeler ve yasaların yapılmasını veya değiştirilmesini içermektedir (Apgar, 2018). Tüm bu süreçlerin başlangıç noktasında

ise bir süreç olarak değerlendirme yer almaktadır. Sosyal hizmetin kuramsal temeli değerlendirme kuramları ve müdahale kuramları olarak ikiye ayrılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan değerlendirme kuramları; ekolojik yaklaşım ve sistem yaklaşımıdır.

Bir müracaatçı grubu olarak CODA'lara ilişkin çok boyutlu bir değerlendirme yapmayı amaç edinen bu çalışmanın kuramsal çerçevesini ekolojik yaklaşım oluşturmaktadır. Ekolojik perspektif, mümkün olan en kapsamlı değerlendirmenin yapılmasını mümkün kılan sistematik bir çerçevedir. Ekolojik değerlendirme hem bireysel düzeyi hem de topluluk düzeyini içermekte, *çevresi içinde birey* anlayışıyla, pek çok karmaşık faktörü sürece dâhil etmekte ve uygulama boyutuna da önemli katkılar sağlamaktadır. Bu nedenle bu araştırmanın kapsamını oluşturan işaret dili bilen CODA'ları değerlendirmek için en uygun kuramsal zemin olarak ekolojik yaklaşım belirlenmiştir.

Ekolojik değerlendirme, uygulamada kullanılan bilgilerin tümünü içeren kapsayıcı bir yaklaşımdır. İnsan gelişimi ve işlevselliği bağlamında insan ve çevrenin karşılıklı etkileşimlerini ortaya koymayı sağlamakta, *çevresi içinde birey* anlayışını vurgulamaktadır. Ekolojik değerlendirme müracaatçı sisteminin ve çevresinin hem güçlü hem de kırılgan yönlerini değerlendirme sürecine dâhil edebilmektedir. Ekolojik yaklaşım değerlendirme için gelişimsel bir model sunmakta ve müracaatçının gelişiminin değerlendirilmesi, sürecin en önemli parçasını oluşturmaktadır. İnsan gelişimi ise sosyal çevreden etkilenen ve ömür boyu devam eden bir süreç olarak anlaşılmaktadır. Böylece, sosyal hizmet perspektifinden bireye yönelik değerlendirmenin odağını bireyin gelişim boyutları oluşturmaktadır. İnsanlar fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel gelişim boyutlarına sahiptir ve bu gelişim alanları karşılıklı ilişki içindedir. Ancak her insan kimi boyutlarda daha fazla ve kimilerinde daha az gelişim gösterir. Fiziksel gelişim kişisel bakım ve kendini ifade etmeyle ilgili, egzersiz, diyet, uyku, dinlenme konusunda bir kapasite içerir. Sosyal gelişim bireyin ailesiyle, arkadaşlarıyla ve toplumdaki diğerleriyle kurduğu yakın ilişkilerinde olgunlaşmasını içerir. Sosyal gelişim, gelişimin diğer boyutlarıyla karşılıklı ilişki içindedir ve kendi benliğinden vazgeçmek zorunda kalmadan başkalarıyla ilişki içinde olmayı sağlar. Duyuşsal gelişim devam eden ve karşılıklı ilişki içinde olan üç süreçten

oluşur; 1) öz farkındalık, 2) kendini kabul ve 3) hissetme kapasitesi. Öz farkındalık içgörülerini ortaya çıkarır. Kendini kabul insanın bulunduğu noktaya yönelik bir perspektif kazanmasıdır. Hissetme kapasitesi farklı uçlardaki duyguları içeren bir süreçtir. Bilişsel gelişim etkili sorun çözme, karar almayı, çatışma çözme becerilerini ve çeşitli zekâ biçimlerinin tam kullanımını içerir. Tinsellik hayata dair bir anlam ve amaç duygusu için temel bir süreçtir. Sosyal hizmet bireyin gelişimini, bu 5 gelişim boyutuna etki eden; biyogenetik faktörler, aile faktörü, kültürel faktör, çevre faktörü, yerel ve ulusal politikalar, öz bakım kalıpları ve mevcut sağlık göstergelerinden oluşan 7 ekolojik faktörle ele alır. Böylece ekolojik yaklaşımın müracaatçıyı ailesi, içinde yaşadığı topluluk ve tüm ulusla karşılıklı ilişkisi bağlamında ele aldığı süreç, gündelik hayatın globalleşmesine kadar uzanır (Derezotes, 2000).

Topluluklar, sosyal hizmetin makro uygulamalarının yapıldığı alanlardır. Topluluk kavramı genel olarak, topluluk içinde süren etkileşim ile topluluk üyelerinin sahip olduğu ortak kimliği ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu kullanım coğrafi olarak belirli bir fiziksel mekâna bağlı olan toplulukların yanı sıra fiziksel bir mekâna bağlı olmayan topluluklar için de geçerlidir. Toplulukları hedef alan teorilerin birçoğunun ortak özelliği, topluluk analizinde yapı ve işleve odaklanmaları ve bir topluluğu anlamak için topluluğun yapısını ve işlevlerini bir arada analiz etmenin gerekliliğini vurgulamalarıdır. Yapı ve işlev, topluluğun iç içe geçmiş iki özelliğidir. Topluluk yapısı; bir topluluğu oluşturan insanların iş, gelir, yaş, öğrenim, evlilik gibi niteliklerinden, değer yargılarından, tutum ve davranışlarından oluşan özelliklerinin tümü; topluluk işlevi ise topluluğun yerine getirdiği görev ve fonksiyonlarıdır. Toplulukların pek çok işlevi olmakla birlikte en önemli işlevlerinden birisi toplumsallaşmadır. Toplumsallaşma, egemen normların geleneklerin ve değerlerin, topluluğu oluşturan bireylere öğretilmesi, nesilden nesile aktarılmasıdır. Bir bireyi ya da popülasyonu anlamak için o bireyin ya da popülasyonun sosyalleştiği topluluğun normlarını, değerlerini, geleneklerini anlamak kritik öneme sahiptir. Toplulukların en önemli işlevlerinden birisi de iletişimidir (Netting ve ark.,2012). Toplumla sosyal hizmet uygulamalarında da hedef toplumun, yapısının ve toplumu oluşturan bireylerin özelliklerinin; toplumsallaşmanın ve iletişim işlevinin anlaşılması önemlidir.

Son olarak, sosyal hizmetin mikro, mezzo, makro düzeyde uygulamalarının dayandığı temel değerlerden birisi yetkinliktir ve yetkin uygulamalar müracaatçıların kültürel çeşitliliğine hassas olmaya yönelik bir gereklilik içerir. Çeşitlilik ise her müracaatçının ve müracaatçı sisteminin benzersiz olduğunu, dikkatli, hassas ve farklı bir değerlendirme yapılması gerektirdiğini anlatır. Bu nedenle kültürel hassasiyet aslında özel bir kişiler arası hassasiyettir ve başka kültürlerin üyeleriyle ilgili başarılı bir müdahale için ön koşuldur (Derezotes, 2000). Sosyal hizmet uzmanları tarafından kullanılan stratejiler, öncelikle müracaatçının kültürüne uygun olmalıdır (Alle-Corliss ve Alle-Corliss, 2018). Bir sosyal hizmet uzmanı ayrıca bir topluluk içinde var olan ihtiyaçlara ilişkin topluluk bilgisine dayalı bilinçli bir anlayış geliştirmelidir. Bu anlayış, o topluluğun büyük kısmının ya da sadece kimi üyelerinin yaşadıkları zorlukları ele almak için gereklidir, çünkü topluluğu değerlendirme sürecinde kullanılacak bağlamı oluşturur ve böylece var olan durumu kendi bağlamı içinde anlaşılabilir kılar (Apgar, 2018). Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların çeşitli kültürel değerlerini anlamalı ve birey, aile, grup ve topluluk uygulamaları için kültürel yetkinliğe ulaşmalıdırlar. Kültürel yetkinlik, kültürler arası anlayışı ve farklı kültürleri hem kendi içinde hem de diğer kültürlerle farklılıkları ve benzerliklerine göre değerlendirme ve karşılaştırma becerisini de içerir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2014).

Sağır ebeveynlerin işiten çocukları, toplumu oluşturan diğer küçük gruplar gibi kendilerine özel belirli ihtiyaçlara sahiptir. Özellikle ilk çocuk olanlar için yaşam 2 sağır ebeveynle başlamaktadır. Kimi durumlarda çekirdek ailenin gündelik yaşamına eklemlenen işiten akrabalar dolayısıyla erken dönemde, kimi zaman ancak okul çağında işiten toplumla etkileşime girebilmektedirler. CODA olmak 4, 5 yaş gibi henüz çok erken dönemde ebeveynlerinin diğer insanlarla iletişimini sağlamak gibi aile içinde orantısız aile sorumlulukları üstlenmeleri ve 9, 10 yaş gibi henüz çok erken dönemde ebeveynleri dışındaki diğer sağırlar için karakolda ifade verirken çevirmenlik yapmak gibi orantısız toplumsal sorumlulukları üstlenmelerine neden olabilmektedir. Sağır anne babanın işiten çocuğu olma süreci elbette ki tek başına mutlak sonuçlar üreten bir olgu olarak ele alınamaz, ancak çocukluk ve ergenlik gibi farklı yaş dönemlerinde görece artan risk faktörleri barındırdığı da açıktır. Bu nedenle

sosyal hizmet uzmanları bu müracaatçı grubunu ne kadar iyi anlayabilirlerse, benzersiz ihtiyaçlarına o kadar iyi hizmet edebileceklerdir.

Alanyazında sağır toplumu ve CODA'ları konu alan çalışmaların azlığı düşünüldüğünde, alana katkı sağlayacak yeni araştırmalara olan ihtiyaç açıkça görülmektedir. CODA'lara ilişkin olarak sağır toplumda aile üyelerinin iletişim deneyimlerinin, ebeveynlik tutumlarının, sosyalleşme süreçlerinin, yaşam stillerinin etkisi; Sağır topluma ilişkin sosyal dışlanma, ayrımcılık, sosyal içirme konularının CODA'lar bağlamında değerlendirilmesi; sağır eğitiminde uygulanan farklı eğitim politikalarından elde edilen sonuçlar ve sağırların aldıkları eğitimin yarım, sağır veya CODA çocuklarıyla, sağır toplumla ve işiten toplumla olan etkileşimlerine yansıma biçimleri gibi pek çok önemli nokta araştırılmayı ve bilimsel çalışmalarla ışık tutulmayı beklemektedir. Belki de tüm bu konu alanları içinde en önemlisi, tüm yeni çalışmalar için bir başlangıç niteliği de taşıyacak olan, CODA'ların sorunlarının ele alınmasında, bu sorunların çözümüne ilişkin politikalar üretilmesinde ve hizmetler sunulmasında bütüncül bir değerlendirmeye duyulan ihtiyaçtır. Bu araştırma, bu temel ihtiyacı kendine problem edinmiş ve işaret dili bilen CODA'ların, sosyal hizmet perspektifinden çok boyutlu bir değerlendirmesini yapmayı ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçlamıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı nitel desen ve fenomenolojik yaklaşımla ekolojik bir perspektiften işaret dili bilen CODA'ların çok boyutlu bir değerlendirmesini yapmak ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını belirlemektir.

Bu amaçla araştırmada işaret dili bilen CODA'ların yaşam deneyimlerini keşfetmek için;

İşaret dili bilen CODA'ların;

1. Çocukluk dönemi yaşantıları ve aileleriyle ilişkileri nasıldır, aileleri yaşanan sorunlara nasıl yaklaşmaktadır?
2. Ailelerindeki rolleri nelerdir, CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde CODA kardeşler nasıl konumlanmaktadır?
3. Yaşamlarında işaret dilinin anlamı nedir, işaret dili bilmek yaşamlarını nasıl etkilemektedir?
4. İletişim kurarken işaret dilini mi konuşma dilini mi tercih etmektedirler ve bu tercihleri nasıl yapılanmaktadır?
5. Sağır toplumla ve işiten toplumla olan ilişkilerini nasıl değerlendirmektedirler, toplumsal aidiyet hislerini nasıl tarif etmektedirler?
6. Fiziksel, sosyal, bilişsel, duyuşsal, tinsel boyutta gelişimleri nasıldır; yaşamsal deneyimleri onları gelişimlerinin farklı boyutlarında nasıl etkilemiştir ve etkilemektedir?
7. Sağırlığın bir engel olup olmadığına ilişkin değerlendirmeleri nasıldır?
8. CODA kimliğine ilişkin bakış açıları nasıldır, kendileri için CODA olmanın anlamını nasıl tarif etmektedirler?
9. Varsayımsal olarak, ebeveynlerinin sağır olmaması durumunu nasıl değerlendirmektedirler, ebeveynleri sağır olmasaydı yaşamlarında nelerin farklı olacağını düşünmektedirler?
10. CODA'ların sorunlarının çözümüne ilişkin görüşleri nelerdir? sorularına cevap aranmış ve bu sorular, araştırmada yapılan derinlemesine görüşmelerin temel içeriğini oluşturmuştur.

1.3. Araştırmanın Önemi ve Özgünlüğü

Bu araştırma sosyal hizmet alanına, bir müracaatçı grubu olarak, işaret dili bilen CODA'lara ilişkin kapsamlı bir bilgi alanı sunmaktadır. Araştırmaya başlamadan önce yapılan alanyazın taramasında, CODA'lara ilişkin sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmış, bu az sayıdaki çalışmanın da örneğin, kimlik gelişimi gibi tekil bir olgu etrafında şekillendiği görülmüştür. Bu doktora tez çalışmasının benzersiz katkısı, araştırmada işaret dili bilen CODA'ların nitel desen ve fenomenolojik yaklaşımla ekolojik bir perspektiften çok boyutlu olarak ve bütüncül bağlamda değerlendirilmiş olmasıdır.

Aile ilişkilerinden toplumsal aidiyet hislerine, gelişim boyutlarından kimlik algılarına uzanan bir dizgede, bir CODA çocuğun doğumuyla başlayarak yetişkinlik dönemine uzanan süreçle ilişkin *çevresi içinde birey* perspektifiyle bir değerlendirme alanyazında ilk kez yapılmıştır. Çalışmada işaret dili bilen CODA'ların yaşamsal deneyimleri konu edinilmiş, bu deneyimler yalnızca zorlukları değil olumlu yönleri, başarıları ve kaynakları da içermiştir. Nitel desen kullanılarak yapılan çalışmanın sonuçları, sosyal hizmet uygulamaları için hem mikro hem makro düzeyde yapılacak uygulamalarda işaret dili bilen CODA'ların sorunlarının çözümüne ya da sosyal hizmet ihtiyaçlarına ilişkin, politikaların ve uygulamaların oluşturulmasını sağlayacak olası seçeneklerin formüle edilebileceği bir bilgi zemini oluşturmuştur.

Çalışmanın kapsamı aynı zamanda yapılacak yeni çalışmalara ilham verecek temel sorun alanlarını da ortaya koymuş, alanyazında henüz yeterli bilgi olmayan ya da hiç çalışılmayan konular keşfedilmiş ve öneriler başlığı altında sunulmuştur.

Yapılan araştırmanın bir diğer önemi, sağır ebeveynlerin işiten çocuklarının yaşam deneyimleri üzerinde, işaret dilinin hem sebep hem sonuç olmasından kaynaklanan döngüsel etkilerini anlamaya ilişkin derinlemesine bir değerlendirme yapılmış olmasıdır. İşaret dilinin sağır topluluğun bir parçası olan CODA'lar için anlamını kavramaya yönelik analizler yapılması, sağır kültürü ve işaret dili çalışmaları

açısından da anlam taşımakta ve alanyazına önemli bir katkı sağladığına inanılmaktadır.

Çalışmada işaret dili bilen CODA'ların aile içindeki rollerinin ve CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeş konumunun analiz edilmesi de alanyazına, konuyu farklı boyutlarda değerlendirmeyi sağlaması bakımından önemli bir katkıdır. Uluslararası alanyazın perspektifinden bakıldığında, uzun dönemdir süren ve henüz bir uzlaşmaya varılamayan bir konunun ailelerde birden fazla CODA çocuk olması durumunda ebeveynleri için çevirmenlik yapma sorumluluğunu hangi çocuğun üstleneceğine ilişkin tartışmaya eklemlenen ve yeni bir bakış açısı sunan bulgular elde edilmiştir. Aslında konunun sosyal hizmet perspektifinden ve bu kapsamda ele alınmış olmasıyla uluslararası alanyazına da önemli bir katkı sağlanmıştır.

Sosyal hizmet için bir müracaatçı grubu olan, sağır ebeveynlerin işiten çocuklarına ve işaret dilinin yaşamlarındaki anlamına ilişkin olarak yapılan bu analizlerin, sosyal hizmet literatürünün yanı sıra işaret dili ve sağır toplum çalışmalarına da önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın sonuçları, Türkiye'de nitel araştırma yöntemiyle yapılmış sağır topluma ilişkin çok az çalışma olması bakımından da katılımcı sayısı ve örneklem yöntemi açısından da önem taşımaktadır. Maksimum çeşitlilik alt örneklem türü ile çalışma grubuna dâhil edilen ve işaret dili bilen 30 CODA katılımcı ile yapılan çalışma, aynı fenomeni deneyimleyen heterojen bir grup hakkında sistematik bir süreçle elde edilen verilerin raporlaştırılmasıyla sonlanmıştır.

Araştırmanın veri analizi aşamasında yapılan kodlama sürecinde nitel çalışmaların ruhuna uygun olacak şekilde veriden doğan kodlar kullanılmış ve alanyazında karşılığı olmayan olgular için yeni kavramlar üretilmiştir. Kodlama sürecine ilişkin bu yaklaşımla elde edilen kavramlar hem veri analizinde olgu ve olaylara daha derin bir anlayış kazandırmış hem de yapılacak yeni çalışmalar için örnek olabilecek, başka analizlere de uygulanabilir bir kod listesi ortaya konmuştur.

Son olarak; bu araştırma temelde sosyal hizmet alanında yapılmış olmasının yanı sıra toplumla sosyal hizmet, bireylerle sosyal hizmet, ailelerle sosyal hizmet, okul sosyal hizmeti, kültürel çalışmalar, küçük topluluklar sosyolojisi, gündelik hayat sosyolojisi, toplumsal dilbilim, sosyal psikoloji, kişilik psikolojisi, kültürlerarası iletişim gibi sosyal hizmet, sosyoloji, dilbilim, psikoloji ve iletişim bilimlerinin birden çok alt dalının kavşak noktasında yer almaktadır. Çalışmanın yerleştiği bu konumun, bir yandan çalışmaya tüm bu alt disiplinlerden yararlanmayı sağlayan önemli bir zenginlik katarken, diğer yandan da çalışmaya birden çok alana katkı sağlayabilme niteliği kazandırdığına inanılmaktadır.

1.4. Araştırmanın Tanımları

CODA: Sağır ebeveynlerin işiten çocukları. Bu tez çalışmasında her iki ebeveyni de sağır olan, işiten çocukları tanımlamak için kullanılmıştır.

İşaret Dili Bilen CODA: CODA'lar işaret dilini anadili olarak ve genellikle dil edinim sürecinde edinen çocuklardır. Bu ifade, bu tez çalışmasında, işaret dilini etkili iletişim kurabilecek düzeyde bilen ve gündelik yaşamında kullanan CODA'ları tanımlamak için kullanılmıştır.

sağır: (*Küçük s ile başlayan sağır*) İşitme engellileri tanımlamak için kullanılan, odyolojik temelli bir ifadedir. İşitme duyusunda gerontolojik nedenlere bağlı azalma durumu da dâhil olmak üzere hafif düzey işitme kayıplarını da kapsar. Bu kullanım sağırlığın medikal tanımına karşılık gelmektedir.

Sağır: (*Büyük S ile başlayan Sağır*) Sağır toplumun üyelerini tanımlamak için kullanılan kültürel temelli bir ifadedir. Ortak bir dile ve kültüre sahip bir topluluk olan sağır toplumun kültürel özelliklerini taşıyan, işaret dilini anadili olarak benimseyen ve gündelik yaşamında kullanan bireyleri kapsar. Bu kullanım sağırlığın kültürel tanımına karşılık gelmektedir.

Ana Dili: Bireylerin içinde doğup büyüdüğü aile ve toplum çevresinden edindikleri dil.

İşaret Dili Bilen CODA'ların Ekolojik Değerlendirmesi: CODA'lara yönelik bir sosyal hizmet müdahalesi için gerekli olan bilgileri, ekolojik yaklaşımın *çevresi içinde birey* vurgusu çerçevesinde toplama ve yorumlama sürecidir. Ekolojik değerlendirme CODA bireyin sorun ve ihtiyaçlarına yönelik bir müdahale planını, içsel ve dışsal etkenleri ve her bir etkenin karşılıklı etkileşimini içeren sistematik bir çerçeve içinde formüle edebilmeyi sağlar.

Bütüncül Yaklaşım: Sosyal hizmet perspektifinin bireyi değerlendirme anlayışıdır; değerlendirme sürecinin bireyin fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel alanlardaki ihtiyaçlarını, sorunlarını, güçlü ve kırılgan yanlarını içermesini ve uygulama boyutunda ulaşılabilecek en iyi fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel işlevsellik hedefini anlatır.

Bütüncül yaklaşım gelişim boyutlarından bir ya da birkaçına odaklanmak değil, gelişimi tüm boyutların dâhil edildiği bir yapı içinde görmek; gelişimi ayrı ayrı gelişim boyutlarının bir toplamı olarak değil, gelişim boyutlarının her birinin diğeriyle ilişkisi bağlamında ele almaktır.

Gelişim Boyutları: Bireylerin sosyal çevreleriyle sürekli ve dinamik olarak etkileşimde bulunduğunu ifade eden ve insan gelişimini genetik yatkınlığı da dahil ederek, çevre ile karşılıklı etkileşim içinde değerlendiren ekolojik yaklaşım, gelişimi fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel olmak üzere 5 boyutta ele alır. Bu boyutlar, bireyin gelişim boyutlarını oluşturur. Gelişim boyutlarının her biri diğeriyle karşılıklı ilişki içindedir ve her boyutun bir diğeriyle arasında güçlü bağlar vardır. Çevresel faktörler, gelişim üzerinde güçlü etkilere sahiptir ve bu etkiler olumlu veya olumsuz olabilmektedir.

CODA'ların Çok Boyutlu Değerlendirmesi: Sosyal hizmet perspektifinden CODA bireyin; ekolojik yaklaşım temelinde, CODA birey ve çevresi arasında süren karşılıklı etkileşim bağlamında ve bir yaşam süreci içinde; *fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel, tinselden* oluşan 5 boyutta ele alınmasıdır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma nitel bir çalışmadır ve çalışma 18 yaşını doldurmuş, işaret dili bilen 30 CODA katılımcı ile sınırlıdır.

Araştırma çalışma grubunu oluşturan 30 katılımcı ile 3 ay sürecinde yapılan 30 derinlemesine görüşmeden elde edilen verilerle sınırlıdır.

Araştırma nitel desenle yapılmıştır ve temel bir sınırlılığı hem veri toplama sürecinin hem analiz sürecinin uzun zamana yayılmış olmasıdır. Her bir katılımcıyla tek tek görüşülmesi, elde edilen veri tabanı üzerinde betimleyici ve ilişkisel analizler yapılması güçlü bir yan olmakla birlikte, görüşmelerin ve analizlerin uzun zamana yayılması bir sınırlılıktır.

Son olarak alanyazında yapılan çalışmaların azlığı, elde edilen bulguların tartışma alanı açısından bir sınırlılıktır.

1.6. CODA'lar, İşaret Dili ve Sağır Kültürü

Bu tez çalışmasının iki temel kavramı; sağır ebeveynlerin işiten çocukları olan CODA'lar ve sağır topluluğun iletişim aracı olan işaret dilidir. Bu bölümde bu iki kavram, sağır kültürüne içkin bir perspektifte, her birinin karşılıklı etkileşimleri ve sosyal hizmetin farklı kültürlerle yaklaşımını içeren sistematik bir çerçevede ele alınmıştır.

Kültür, sosyal hizmet disiplini için hem değerlendirme hem de müdahale süreçlerinde merkezi bir yere sahiptir. Kültürel farklar ve farklı kültürel kodlara saygı anlayışı hem etik kodlardan biridir hem de yetkinliğin bir bileşenidir. Daha açık bir ifadeyle sosyal hizmet disiplininin, kültürel çeşitliliğe duyarlı olmaya ilişkin etik değeri, sosyal hizmet uygulamasının her aşamasında kültürü önemli bir unsur haline getirmektedir. Bu bağlam, sağır kültürüne yani sağır toplumun kendine özgü olan ve nesiller boyunca aktarılan unsurlarına ilişkin bir anlayışı, CODA'ları hedef alan etik ve yetkin sosyal hizmet uygulamaları için temel bir gereklilik olarak konumlandırmaktadır.

1.6.1. Sağır Ebeveynlerin İşiten Çocukları: CODA'lar

CODA, sağır ebeveynlerin işiten çocuklarını ifade eden ve sadece alanyazında değil gündelik yaşamda da kullanılan ve sağır toplumun artan görünürlüğüyle birlikte bilinirliği de hızla yaygınlaşan bir kavramdır.

Sağırılık alan yazındaki güncel tartışmalarda medikal ve kültürel olmak üzere iki farklı şekilde tanımlanmaktadır; sözcüğü küçük harfle başlayacak şekilde *sağır* olarak kullanmak, işitme engelini ifade etmek için kullanılan, odyolojik temelli bir tanımlamadır. İşitme engeli, tek ya da her iki kulaktaki, tam ya da yarı işitme kaybını ve 25 dB'in altında işitme eşiğine sahip olmayı ifade etmektedir (WHO, 2021). İşitme duyusunda gerontolojik nedenlere bağlı azalma durumu da dâhil olmak üzere hafif düzey işitme kayıplarını da kapsamaktadır ve bu kullanım sağırlığın medikal tanımına karşılık gelmektedir. Sözcüğü büyük harfle başlayacak şekilde *Sağır* olarak kullanmak, sağırların kendilerini farklı bir kültür olarak tanımlama yollarından birisidir. Sağırlığın engellilik olduğuna ilişkin etiketlemeye (stigma) bir karşı çıkış olan bu kullanım ise sağırlığın bir alt kültür olduğunun ifadesidir (Clason, 2019). Sağırlığın kültürel tanımına karşılık gelen Sağır kullanımı, sağır topluluğa ilişkin bir bakış açısını, bir duruşu ifade etmekte, işaret edilen kişiyi engelli grupları yerine Sağırlardan oluşan bir alt kültür içinde konumlandırmakta ve sağır olmanın ötesinde

farklı dinamikleri de barındıran sağır toplumu kavramayı sağlayacak zemini oluşturmaktadır.

Bir alt kültür olarak sağır toplum, sağırların yanı sıra sağır bireylerin sağır ya da işiten çocuklarını, anne-babalarını ve diğer yakınlarını kapsamaktadır (Singleton ve Title, 2000). Sağır ebeveynlerin çocukları olarak, sağır toplumun bir parçası olan CODA'ların yaşamları da hem sağır hem işiten toplumla etkileşimi içermektedir.

CODA'lar işaret dilini anadilleri olarak ve kimi zaman aile yapısına bağlı değişimler görülse de genellikle sağır ebeveynlerin sağır çocukları gibi dil edinim sürecinde edinen çocuklardır. Ana dili ise "çocuğun ailesinden ve içinde yaşadığı topluluktan edindiği dildir" (TDK, 2021). Ana dili edinilen dildir. Bireylerin ana dili edinimleri ile yaşamlarının ilerleyen süreçlerinde başka bir dil öğrenmeleri, birbirinden farklı süreçlerdir. Dil öğrenme sürecinin farkı *bilinçli* bir eylem olmasıdır. Oysa dil edinimi, bireyin dili o dile maruz kaldığı doğal ortamda edinmesini anlatır. Dil öğrenmenin zorluğuna karşın, dil edinimi kolay ve çabasız bir süreçtir (Uçak, 2016). CODA'lar hem işaret dilini hem konuşma dilini, dil edinim sürecinde ana dili olarak edindikleri için alanyazında çift anadilli bireyler olarak; doğal olarak hem bir alt kültür olan sağır kültürü içinde hem de yaygın kültür içinde konumlandıkları için de alanyazında çift kültürlü bireyler olarak tanımlanmaktadırlar.

CODA'lar ülkemizde herhangi bir kurumsal sosyal hizmet biçiminin hedef grupları arasında yer almamaktadır, ancak sosyal hizmet alanında yapılan güncel çalışmalara dayanarak (ör. Klimentova ve Hynkova, 2017), CODA'ların sosyal hizmet alanı için bir müracaatçı grubunu oluşturduklarını ifade etmek mümkündür. CODA'lar işiten birer birey olarak sağır anne babaları ile onların kök aileleri, arkadaşları, ilişkide oldukları kurumsal yapılanmalarla dâhil oldukları sağır toplum ve sağır kültürü içinde büyümektedirler. CODA'ların içine doğdukları bu çevresel koşullardan kaynağını alan, doğal olarak iki dilli olma özelliği, onların hem aile hem topluluk içindeki rollerini belirlemede, gelişimleri etkileşim içinde oldukları çevresel koşullardan etkilenmekte ve yaşadıkları bu farklılığı belirleyen özel koşullar aynı zamanda onlar için yaşamsal zorlukların kaynağını da oluşturabilmektedir. Sağır toplum içindeki bu

özgün konumlanışları nedeniyle CODA'lar kendi içinde de bir kimlik grubu oluşturmaktadır.

1.6.2. İşaret Dili

Sağır toplulukların iletişim aracı olan işaret dilleri, tarihi kökenleri insanlık tarihinin başlangıcına kadar dayanan doğal dillerdir. Dünya üzerinde sağır insanların yaşadığı her toplumda işaret dili gelişmiştir ve Türk İşaret Dili; Bolivya İşaret Dili, Amerikan İşaret Dili, Fin İşaret Dili, Fransız İşaret Dili, Tibet İşaret Dili gibi dünya üzerinde konuşulmakta olan, tanımlanmış yüzün üzerindeki işaret dillerinden birisidir (Ethnologue, 2021). İşaret dili, sağır toplumun ve bu toplumda doğan sağır, yarım ya da işiten çocukların ana dilidir.

Dil olmaksızın insan toplumu düşünülemez. Dil, bireyin kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır (Byram, 2006). Dili “doğada görülen en büyüleyici yetenek, sıradan ve benzersiz bir beceri” olarak tanımlayan Fischer (2020), dilin evrensel bir yeti olduğuna dikkat çeker ve hangi devirde olursa olsun başka canlılara bilgi aktaran herhangi bir canlı varlığın bir tür *dil* kullandığını ifade eder. Dil, bilgiyi iletmek için bir kurallar bütününe uygun olarak bir araya getirilmiş, karmaşık simgeler takımıdır (Gander ve Gardiner, 1993). Dil, yüz milyonlarca yıllık evrim süreciyle oluşmuştur ve açık bir insan dilinin gelişimi yaklaşık bir milyon yıl önceye dayanmaktadır (Fischer, 2020). İşaret dilinin dilin kökenlerine konuşma dilinden daha yakın olduğu tezini ileri süren Corballis'e göre dünyanın her neresinde sağır bir toplum varsa orada doğal olarak bir işaret dilinin gelişmesi de bu yakınlığın kanıtlarından birisidir (Corballis, 2003). İşaret dili sözlü olmayan, görsel temelli ve üç boyutlu bir iletişim kanalıdır. İşaret dilleri konuşulan dillerin işaretle ifade edilmesi değildir, kendine özgü birim ve kuralları olan ve konuşulan dillerden bağımsız bir dizgedir (ASL Dictionary, 2021). İşaret dilini kullananlar, bu dili görerek algırlar. Kendi dil bilgisine ve kelime dağarcığına sahip olan işaret dilleri, sadece somut anlamı değil, aynı zamanda soyut anlamı da ifade eden, zengin bir içyapıya sahiptirler (Macurová, 2001, akt. Klimentova ve Hynkova, 2017).

İşaret dilini kendine özgü kuralları olan, bağımsız ve doğal bir dil olarak konumlandırmak; işaret dilini, dilin sosyolojik ve antropolojik perspektiften, kültürle ve toplumla ilişkisi bağlamında ele almayı mümkün kılan bir çerçevede değerlendirmeyi sağlar. Fischer (2020), dilin yaşamları tanımladığını ve düşünceleri formüle ettiğini ifade eder. Sağır toplum, kendi dilini kullanan bir topluluk olarak, yaşamlarını kullandıkları bu dile göre tanımlayan, düşüncelerini bu dilin kullanımıyla formüle eden bir topluluktur. Clason'a göre ABD'deki sağır topluluğun üyeleri Amerikan İşaret Dili'ni (ASL: American Sign Language) yani farklı bir dili kullanmaktadırlar ve bu farklı dil onları yalnızca diğer Sağırlara bağlamakla kalmamakta aynı zamanda herkesin katılma ayrıcalığına sahip olmadığı, dilsel bir alt kültüre dâhil olduklarını gösteren bir üyelik kartı işlevi de görmektedir (Clason, 2019). İşaret dili sağır toplumu birbirine bağlayan en önemli unsurdur (Filer ve Filer, 2000) ve işaret dilini reddetmek aslında sağırları reddetmektir (Lane, Hoffmeister ve Bahan, 1996). İşaret dilini kullanmak, sağırlar için öncelikle kendileri gibi olma özgürlüğü anlamına gelmektedir. Bu nedenle işaret dilini, dil olarak ve sağır toplumun dili olarak kabul etmek, sağır toplumu anlamaya ilişkin atılacak belki de ilk adımdır.

Kökenleri insanlık tarihinin başlangıcına uzanan işaret dilinin bir dil olarak kabul edilmesinin ve okullarda öğretilmesinin tarihi ise ancak 18. yy'a dayanmaktadır. Sağırlara eğitim verilen, işaret dilinin öğretildiği ve bu dille öğretimin yapıldığı ilk resmî okul 1760'ta Fransa'da Charles-Michel Abbé de l'Épée tarafından açılmıştır. Abbé de l'Épée'nin işaret dili tarihi açısından asıl önemi, işaret dili sözcüklerini ve dil bilgisi kurallarını belirlemesi ve işaret dili alfabesini kayıt altına almasıdır. Bu yıllarda yaşanan diğer gelişme 1778'de Almanya'da işitme engellilerin eğitimini amaçlayan ilk okulu kuran Samuel Heinicke'nin, işitme engellilerin dudak okuyarak konuşturulması yöntemini geliştirmesidir (Murray, 2019). Sözel yöntemin kurucusu ve savunucusu olarak işaret diliyle öğretim yöntemine karşı çıkan bu yöntem anlayışı, 1880'de Milano'da toplanan Uluslararası İşitme Engelliler Eğitim Kongresi'nde oy çokluğuyla alınan kararla sağır okullarında işaret diliyle öğretimin yasaklanmasının da zeminini oluşturmuştur.

Sağır eğitiminde işaret dili ve sözel yöntem tartışmalarına, süreç içerisinde, her iki yöntemi de farklı ölçülerle uygulayan karma bir eğitim sistemi modeli eklenmiş ve bu modelin en bilinen savunucusu Edward Miner Gallaudet olmuştur. En büyük tartışma ise işitme engellilerin konuşturulmasına yönelik çalışmalar ve icatlar yapan, sözel yöntemi benimseyen Alexander Graham Bell ile Edward Miner Gallaudet arasında yaşanmıştır (Traynor, 2016). Farklı yöntemler ve bu yöntemlerin savunucuları arasında süren tartışmalar, Milano konferansında sözel eğitim taraftarları lehine sonuçlanmıştır (Elliot, 1882). İçlerinde sadece 1 sağır bulunan 164 delegenin oylamasıyla kabul edilen konferans kararlarıyla işaret dili sağır eğitimden tamamen çıkartılmış, alınan yasak kararı ABD, Avrupa ülkeleri ve dünyanın diğer pek çok ülkesinde uygulanmıştır. İşaret dilleri için "ölüm cezası" niteliğinde olan bu kararların uygulamadaki yansımaları; sağır okullarında sağır öğretmenlerin toplu olarak işten çıkartılmaları, işaret dili bilen büyük yaşlardaki sağır öğrencilerin yatılı okullarda diğer sağır çocuklarla iletişimine engel olacak karantina uygulamaları şeklinde olmuş ve sağır okullarına yeni kabul edilen öğrencilerin işaret dillerini kullanmalarını önlemek için sert önlemler alınmıştır. Milano Kongresi, sağır kültüründe "kötülüğün simgesi" haline gelmiştir (Lane, Hoffmeister ve Bahan, 1996).

İşaret dilinin yeniden kabul edilmesi süreci ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında gündeme gelmiş ve bu dönemde sözel yöntem yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Bu sürecin oluşumuna zemin hazırlayan en önemli gelişme ise Amerika'da 1857'de *The Columbia Institution for the Instruction of the Deaf and Dumb and the Blind*'in açılmasıdır. Thomas Gallaudet'in oğlu Edward Miner Gallaudet tarafından 1864'te Washington DC'de dünyadaki ilk sağır koleji olan *National College for the Deaf and Dumb* kurulmuştur. 1954 yılında Gallaudet College adını alan bu kurum ABD'de ve dünyada bir ilk olarak sağır insanların yükseköğrenimine yönelik kurulmuş olan ilk yüksekokuldur. 1986'da Gallaudet University adını alan kurum günümüzde de üniversite olarak varlığını sürdürmektedir. 1960 yılında bu üniversitenin profesörü olan William C. Stokoe'un ASL'nin kendi dil bilgisi ve söz dizimi ile gerçek ve doğal bir dil olduğunu kanıtlayan, işaret dilinin yapısına ilişkin çalışmaları Gallaudet Üniversitesi'nin, Amerikan işaret dilini yeniden öğretim dili olarak kabul etmesinin temelini oluşturmuştur. 1988 yılında üniversitede yaşanan Sağır Başkan Şimdi (DPN:

Deaf President Now) hareketi, sağır eğitiminde ve sağır kültürünün algılanmasında bir devrim yaratmış, hareket üniversiteye ilk sağır başkanın atanmasıyla sonuçlanmıştır (Galluadet, 2021). Stokeo'nun çalışmaları 1970'li yıllarda dünyada sözel eğitimin yanı sıra yeniden işaret dili ile eğitim öğretime geçiş sürecini başlatmış, DPN hareketinin ardından yalnızca ABD'de değil dünyanın pek çok ülkesinde sağırlara eğitim veren pek çok okul işaret dili yöntemine dönmüştür (Corballis, 2003).

Türkiye'de, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sağırlar için açılan okullarda Türk İşaret Dili öğretimi verilmiş ancak Milano Konferansının ardından benimsenen yönetime dayanan bir anlayışla 1953 yılında ülke çapında işaret dili eğitimi yasaklanmıştır. Dünyada 1970'li yıllardaki dönüşümle sağır okullarında işaret dili eğitimine geçilmesine ve işaret dilinin sağır olmayanlara da öğretildiği bir anlayışın yaygınlaşmasına rağmen Türkiye'de yasak sürmüş ve 1992 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde işaret dili konusunda hiçbir çalışma yapılmamıştır. 1992 yılında başlayan çalışmalarla Yetişkinler İçin İşaret Dili Kılavuzu hazırlanmış ve kılavuz 1995 yılında yayımlanmıştır. Resmi eğitimde Türk İşaret Dili, yasaklanmasından 52 yıl sonra, 2005 yılında çıkarılan bir kanunla serbest bırakılmıştır. Sürece ilişkin önemli bir gelişme 7-8 Haziran 2007 tarihinde Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından düzenlenen uluslararası Birinci Türk İşaret Dili Çalıştayı'dır. TİD Parmak Alfabesinin de belirlendiği çalıştayın düzenlendiği 7 Haziran tarihi, 2007 yılından beri resmi olarak Türk İşaret Dili Bayramı olarak kutlanmaktadır. Ardından, 2012 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Türk İşaret Dili sözlüğü hazırlanmış, bu sözlük 2015 yılında güncellenmiştir. Aynı yıl Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (mülga) tarafından Türk İşaret Dili Dil Bilgisi Kitabı yayımlanmıştır. 2016-2017 öğretim yılından itibaren işitme engelliler ilkokullarının 1. sınıflarında Türk İşaret Dili Dersi okutulması kararı alınmış ve bu ders için Türk İşaret Dili Dersi Öğretim Materyalleri hazırlanmıştır (Akalin, 2013; Akalin, 2020; Kemaloğlu ve Kemaloğlu, 2012).

Günümüzde sağır bireylerin fiziksel niteliklerini görmezden gelerek, onları işiten toplumun üyesiymiş gibi kabul eden her faaliyet "ses ayrımcılığı"(audism) olarak adlandırılmakta, akademik çalışmalarda sağır bireylerin işitme kaybını yok saymaya, işaret dilini yasaklamaya ve konuşma dilinde zorunlu eğitim vererek tüm

akademik gelişimini buna bağlamaya ilişkin edimler açıkça ses ayrımcılığı olarak kabul edilmektedir. Ses ayrımcılığı, işiten bireylerin bilinçli olarak ya da olmayarak sağır kültürünü, işaret dilini veya fiziksel özelliklerini aşağılaması, yok sayması ya da taciz etmesidir (Makaroğlu ve Dikyuva, 2015).

Özetle, işaret dili sağır bireylerin aile içinde ve yakın ilişkilerinde kullandıkları doğal bir dil olmanın yanı sıra sağır toplum için önemli bir unsurdur ve sağır kültürünün temel bileşenlerinden birisidir. Sağır ebeveynlerin çocukları için işaret dili ana dildir. İşaret dili topluluğun üyeleri arasındaki iletişim ve etkileşim biçimleri üzerindeki belirleyici etkisiyle, bir iletişim aracı olmanın ötesinde, topluluğun kültürüne doğrudan etki eden bir dinamiktir. Kökenleri insanlık tarihi kadar eski olan işaret dilinin kendine özgü yapısı ve kuralları olan bir dil olarak kabul edilmesi ve yasaklandığı dönemin ardından tekrar eğitim dili olarak kullanılması ise ancak 1960'lı yıllarda başlayan süreçte mümkün olmuştur. Günümüzde işaret dili dünyanın hemen her ülkesinde ve ülkemizde doğal ve gerçek bir dil olarak kabul edilmektedir.

1.6.3. Sağır Kültürü

Sağır kültürü, bir alt kültür olan sağır toplumunun davranışlarını, dilini, ilişki kurma biçimlerini, geleneklerini, kısaca sağır toplumun kendine özgü olan ve nesiller boyunca aktarılan unsurlarının tümünü tanımlamak için kullanılan bir kavramdır.

Sağır kültürü kavramı ilk kez 1965 yılında William Stokoe'un, Carl Croneberg ve Dorothy Casterline ile birlikte yazdığı Amerikan İşaret Dili Sözlüğü'nde ifade edilmiştir. Sağırların kendilerine ait bir kültürleri olduğuna ilişkin yaklaşım, sağırılar için çok önemli bir gelişmedir. Bu yaklaşım öncesinde sağırılar sadece işitme kaybı yaşayan bireyler olarak değerlendirilirken, *sağır kültürü* tanımlaması, sağırilerin kendi kültürleri ve dili olan bir toplum olarak değerlendirilmesini sağlamıştır (Jay, 2021). Yeni olan sağır toplum ve sağır kültür değil, bu topluluğa ilişkin anlayıştır. Toplum, insan birlikteliğidir. Sağır toplum bir işaret dili kullanan, kendi tarihi ve kültürü olan, merkezinde kültürel olarak sağır kişilerin yer aldığı, toplulukla aynı dili kullanan ve

kendilerini sağır toplumun kabul edilen bir parçası yapan bir tavır sergileyen diğer bireylerden oluşmaktadır. Sağır kültürü ise Cripps'in ifadesiyle "dünyanın her yerindeki sağır toplumun kalbidir" (Cripps, 2021).

Kültür kavramı bir toplumun ya da toplumsal bir grubun bütün bir yaşama biçimini anlatmaktadır (Williams, 1993). Dil kültürün unsurları içinde merkezi bir yere sahiptir, dil ve kültür ayrılmaz bir bütündür. Her dilsel ve kültürel grubun, dünyayı nasıl gördüğünü, nasıl yorumladığını ve onunla nasıl etkileşime girdiğini ifade etme biçimi vardır. Dil ve kültür arasındaki ilişki, karşılıklı birbirini besleyen bir yapı oluşturmakta ve bu yapı sağır toplumunda nesiller boyunca aktarılmaktadır (Cripps, 2021). İşaret dili, sağır topluluğun kültürünü oluşturan temel bileşenlerden birisidir, örneğin, ABD Ulusal Sağırlar Derneği (NAD: National Association of the Deaf), Amerikan İşaret Dili'ni (ASL: American Sign Language) sağır kültürünün bel kemiği olarak tanımlamaktadır (NAD, 2021). İşaret dili çağlar boyunca sağır dünyanın üyelerini birbirlerine ve dünyanın dört bir yanındaki diğer sağırlara bağlayan bir iptir (Lane, Hoffmeister ve Bahan, 1996).

Sağır kültürü ve işaret dili, sağırların kendilerine özgü bir şekilde yaşadıkları, doğal iletişim ve etkileşim alanlarını oluşturmaktadır. Sağırlar sağır topluluğu içinde iletişim kurarken, bir tercümana bağımlı olmaları gerekmediği için iletişim topluluk üyeleri arasında bir engel olmaktan çıkmakta ve sağır kültürünün iletişim kalıpları içinde gerçekleşmektedir. İletişim kalıpları ise çoğunlukla kültürel ve bu nedenle sağır kültürünün kültürel kodlarının izini, işaret diliyle kurulan iletişimde sürmek mümkündür. Sağır kültürüne ilişkin olarak alanyazında yer bulan kimi saptamalar, iletişim kurulmak istenen kişinin dikkatini çekmek ve iletişimi başlatmak için izlenen yollar ya da iletişim süresince uyulan kurallar gibi, hem bir alt kültür olarak sağır kültürüne hem de işaret dili ve sağır kültür ilişkisine dair pek çok gösterge içermektedir.

Rovira (2008) dil, kültür ve kimlik arasındaki ilişkiyi göçmen deneyimleri merkezinde ele alır. Kültür bireyin kimliğinin tanımlayıcı bir özelliğidir. Kültürün karakteristik değerleri, gelenekleri, tarihi bireyin nasıl davrandığı, nasıl düşündüğü ve

dünyayı nasıl gördüğü üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Bu nedenle kültürel kimlik benlikle, aidiyetle, inanç sistemleriyle ve kendilik değeri hisleriyle ilgili her şeyi kapsar. Kültürel kimliğin gelişmesinde en belirgin faktör dildir. Dil, kültürün ifadesinin özü ve kültürel kimliğin temel bir yönüdür. Kültür dil aracılığıyla ifade edilir ve dil aracılığıyla aktarılır. Dil insan deneyimlerini tanımlama ve şekillendirme gücüne sahiptir. Bireyin dilini unutmak zorunda kalması çoğu zaman köklerini kaybetmesi anlamına gelmektedir.

Tüm kültürlerin kabul edilebilir sayılan kendi davranışları vardır. Sağır toplumda birinin dikkatini uygun şekilde çekmek, doğrudan göz teması kurmak ya da omuza vurmanın doğru kullanımı sağır topluluktaki davranış kurallarını ifade eder (Cripps, 2021). Sağırlarda selamlaşma tokalaşmanın ya da başıyla selam vermenin aksine, sıklıkla sarılmak şeklindedir. Sağır kültüründe, iletişim kurulmak istenilen kişinin dikkatini çekmek için hızla el sallamak, titreşime hassas zeminlerde ayağını yere vurmak, kalabalık bir mekânın ışığını birkaç kez açıp kapatmak, sağır kişinin omzuna dokunmak ya da uzaktaysa üçüncü bir kişiden sağır kişinin dikkatini çekmesini istemek, sıklıkla başvurulan yöntemlerdir. Sağır kültüründe daha çok, imalara veya dolaylı anlatımlara yer verilmeyen, açık ve doğrudan iletişim söz konusudur. Sağır kültüründe göz temasının da özel bir önemi vardır. İşaret dili sadece elle üretilen işaretleri değil mimikler gibi el dışı işaretleri de içermekte ve iletişim ellere değil, yüze ve gözlere bakarak sürdürülmektedir (Makaroğlu ve Dikyüva, 2015). Sağırlar gözleriyle dinlerler, bu nedenle sağır kültüründe göz temasını sürdürmek bir saygı göstergesidir (Clason, 2019).

Sağır kültürüne ilişkin bir diğer konu, işaret adlarıdır. İsimler ve topluluğa yeni katılan bireyleri adlandırma yöntemleri, sosyal bilimciler için belirli alt kültürler hakkında önemli bilgiler sağlayan inceleme alanlarıdır. Özellikle dini ve etnik gruplarda çocuklara isim verilmesi sürecine özel olan ve topluluğun kültürünü yansıtan gelenekler, ritüeller ve törenler vardır. Sağır toplumda da işaret adları, kültürel öğelerden birisidir.

Sağır bireylerin resmi işlemlerde kullandıkları özel adları dışında bir de işaret adları vardır ve sağır toplumu, iletişim halinde oldukları sağır olmayan bireylere de işaret adı vermektedir (Makaroğlu ve Dikyuva, 2015). İşaret adları, diğer kültürlerde olduğu gibi, sağır kültüründe de yalnızca bireyler için işlevsel tanımlayıcılar değildir, bu adlar aynı zamanda kültürel değerleri ve sosyal etkileşim kalıplarını da yansıtmaktadır. Sağır kültüründe bireyler için doğru adı seçmeye özel bir önem verilmektedir çünkü birçok kültürde olduğu gibi, sağır kültüründe de isimlerin bireysel kimliği yansıtması gerektiğine inanılmaktadır. İsimler, bireyin kimliğinin önemli sembollerinden birisidir ve özetidir (Midness, 1990). TİD'deki işaret adları da kuralla dayalı ve sistemli örüntülerdir ve ad verme davranışı, Sağır kimliği ve sağır toplulukla olan ilişki bakımından önemli kültürel değerler taşımaktadır. TİD'deki işaret adları çoğunlukla kişisel tanımlamaya dayanmakta ve çoğunlukla fiziksel görünümüne göre yüzdeki, vücudun bir bölümündeki, saç kesimindeki vs. çarpıcı farklar temelinde oluşturulmaktadır (Topraksoy, 2015). Sağır toplumun üyesi olan CODA'lar da işaret adı almakta ve topluluk üyeleri tarafından gündelik yaşamda işaret adları kullanılmaktadır. Sağır kültürde işaret isimleri doğar doğmaz verilmemekte, birey belirli bir zaman sonra öne çıkan niteliklerine bağlı olarak işaret adını almaktadır. Kişileri tanımlamak için seçilen bu isimler, tipik olarak kişilerin belirgin niteliklerine gönderme yapmakta ya da kişiliklerini yansıtmaktadır. Uzun boylu olmak ya da şakacı olmak gibi nitelikler, yüzünde dikkat çeken belirgin bir izi, beni, gamzesi olmak ya da gülerken omuzlarıyla ritmik hareketler yapmak gibi ayırt edici özellikler sıklıkla işaret adları için kullanılmaktadır. Çok sık karşılaşılmamakla birlikte bireyin işaret adının zaman içinde değişebildiği de görülmekte, bireyin bir özelliği daha baskın olduğunda, daha baskın olan özelliğini vurgulayan yeni bir isim verilebilmektedir. Diğerlerinden daha uzun boylu bir CODA çocuğa verilen "uzun" işaret adının, yaşamının belli bir döneminden sonra "şakacı" olarak değişmesi örneğinde olduğu gibi, kişi hala uzun boylu olmakla birlikte şakacı olmasının uzun boylu oluşunun önüne geçecek kadar baskın olması, ona yeni bir işaret adı verilmesinde etkili olabilmektedir. Ayrıca işaret adları kendi kendine alınabilen isimler değildir, sağır topluluğun üyeleri tarafından verilmektedir ve işaret adı alabilmesi için bir bireyin, bir başka sağır bireyle anlamlı bir ilişkisinin olması ve işaret diliyle iletişim kurabiliyor olması gerekmektedir. Böylece bir işaret adına sahip olmak, sağır kültürü ile etkileşime de işaret etmektedir.

Sağır kültürüne ilişkin olarak ifade edilmesi gereken bir diğer konu, sağırlığın bir engel olmadığını ve sağır olmanın çeşitli kazançları olduğunu savunan aktivistlerin koklear implant¹ uygulamalarına, özellikle de sağır doğan bebeklerin ameliyat edilmesine karşı çıkıyor olduklarıdır. Sağır kalmayı isteyip istememek konusunda herkesin karar verme hakkı olduğunu savunan aktivistler, sağır doğan bebeklerin ebeveynlerini, işaret dilini bebeklerine anadil olarak öğretmeye teşvik etmektedirler. Aktivistler işaret dili öğrenmenin ve bilişsel gelişimin, korunması gereken temel insan hakkı olduğunu ve koklear implantları seçmenin sağır aileleri işaret dili öğrenmekten ve sağır kültürünü benimsemekten uzaklaştıracağını savunmaktadırlar (Clason, 2019).

Sosyal hizmet disiplini için kültür, hem değerlendirme hem de müdahale süreçlerinin merkezinde yer alır. Kültürel farklar ve farklı kültürel kodlara saygı anlayışı sosyal hizmet müdahalesinin temel belirleyenlerinden birisidir. Kurulacak iletişimin şekli, selam verme, tokalaşma, hâl hatır sorma gibi gündelik yaşam pratiklerinin tümü kültürel ve kültürel kodlara duyarlı olmak bir sosyal hizmet uzmanı için hem etik bir mesele hem de bir yetkinlik meselesidir. ABD Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW: National Association of Social Workers) Etik Standartları kültür konusunu, sosyal hizmet uzmanlarının davranışlarına rehberlik etmeyi ve karar verme süreçlerine bir temel sağlamayı amaçlayan "Etik Standartlar" bölümünde ve "1.05 Kültürel Farkındalık ve Sosyal Çeşitlilik" maddesinde ele alır. Buna göre;

(a) Sosyal hizmet uzmanları, kültürü ve kültürün insan davranışlarındaki ve toplumdaki işlevini anlamalı ve tüm kültürlerde var olan güçlü yönleri kabul etmelidir,

(b) Sosyal hizmet uzmanları, danışanlarının kültürleri hakkında bir bilgi tabanına sahip olmalı ve danışanlarının kültürlerine ve insanlar ve kültürel gruplar arasındaki farklılıklara duyarlı hizmetlerin sağlanmasında yetkinlik gösterebilmelidir,

¹ Koklear implant; bir kısmı cerrahi olarak uygulanan elektronik bir cihazdır. İç kulağa implante edilir. Cihaz, sesleri elektrik sinyallerine dönüştürerek işitsel siniri uyarır.

(c) Sosyal hizmet uzmanları, sosyal çeşitliliğin doğası hakkında eğitim almalı ve ırk, etnik köken, ulusal köken, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği veya ifadesi, yaş, medeni durum, siyasi inanç din, göçmenlik durumu ve zihinsel veya fiziksel yetenek ile ilgili güçlüklerin doğasını anlamaya çalışmalıdır,

(d) Elektronik olarak hizmet veren sosyal hizmet uzmanları, müracaatçılar arasındaki kültürel ve sosyo ekonomik farklılıkların ve elektronik teknolojiyi nasıl kullanabileceklerinin farkında olmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, bu hizmetlerin sunumunu veya kullanımını etkileyebilecek kültürel, çevresel, ekonomik, zihinsel veya fiziksel yetenek, dil ve diğer konuları değerlendirmelidir (NASW, 2017).

Sağır kültürünün var olması, bu kültürün açıkça yaşanabileceği ortamların var olmasına bağlıdır (Cripps, 2021). Dünya Sağırılar Federasyonu (WFD: World Federation of the Deaf) nesli tükenmekte olan azınlık işaret dillerinin korunmasını ve yerel toplulukların işaret dillerine saygı duyulmasını, kültürel ve dilsel duyarlılık gösterilmesini savunmakta ve teşvik etmektedir (WFD, 2021). Bu bakış sosyal hizmetin etik değerleriyle de uyumludur. Bir sosyal hizmet uzmanının kültürel değer ve düşünceleri müdahale planı sırasında dikkate alması önemlidir. Sosyal hizmet uzmanlarının kullandığı müdahale stratejileri müracaatçının kültürüne uygun olmalıdır (Corliss ve Corliss, 1998). Bir sosyal hizmet uzmanı, her müracaatçının kültürel normlarını, inançlarını ve değerlerini anlamalıdır. Müdahale ancak müracaatçının kültürüyle tutarlı olduğunda etkili olacaktır (Apgar, 2018) ve CODA'ların deneyimlerini anlayabilmek için sağır kültürü hakkında temel bir anlayışa sahip olmak gereklidir (Filer ve Filer, 2000).

Özetle, sağır kültürü kavramı, sağır toplumun bütün bir yaşama biçimini anlatmakta, iletişim ve etkileşim stillerini, gündelik pratiklerini, geleneklerini kapsamakta ve işaret dili, nesilden nesile aktarılan bu kültürün merkezinde yer almaktadır. Sağır kültürü kavramı, sağır insanların kendi kültürleri ve dili olan bir topluluk olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal hizmet disiplinde kültür, hem müdahale süreçlerinin hem de sosyal hizmet uzmanının etik ve yetkin davranışlarının bileşenidir.

Bu nedenle sağır toplumu hedef alan her türlü uygulama, sağır kültürünü anlamayı temel almalı ve bu kültüre ilişkin bir duyarlılığı içermelidir.

1.7. Ekolojik Yaklaşım

Ekolojik yaklaşım, sistem yaklaşımı ile birlikte, bireyleri ve onların çevrelerini ele alan ve sosyal hizmet değerlendirmesi için bir çerçeve sağlayan kuramdır. 1970’li yıllardaki kuramsal gelişiminin ardından, sistem teorisi ile birlikte, uygulama alanında da sosyal hizmetin yaygın olarak kabul gören genel formülasyonu haline gelmiştir (Payne, 2014). Her ne kadar sistem teorisi ile aynı temel varsayımlara dayansa da kendisine ait bir terminolojiye sahiptir. Bireyin çevresi ile olan ilişkisine ve *çevresi içinde bireye* vurgu yapan yaklaşım birey ile bireyler, aileler, gruplar ve topluluklar arasındaki sürekli etkileşimlere odaklanmakta, kültüre ve farklılıklara önem vermekte ve bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır (Teater, 2015). Ekolojik yaklaşıma dair vurgulanması gereken önemli bir nokta, soyut doğasına rağmen uygulama sonuçlarına önemli yararlar sağladığıdır (Rothery, 2001).

Ekolojik değerlendirme, herhangi bir özel durumla ilişkili birçok faktörle mümkün olan en kapsamlı araştırmanın yapılmasını mümkün kılan sistematik bir çerçevedir. İnsan gelişimi sosyal ortamdan etkilenen ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve ekolojik değerlendirme hem birey düzeyinde hem de topluluk düzeyinde gerçekleşmektedir (Derezotes, 2000). Böylece ekolojik yaklaşımla yapılan değerlendirme ve müdahaleler, pek çok karmaşık faktörü sürece dâhil etmeyi ve gelişimi onu etkileyen faktörlerle birlikte ele almayı sağlamaktadır.

Kuram, Bronfenbrenner’in insan gelişimini çevresel faktörlerle birlikte anlamaya yönelik çalışmalarına dayanmaktadır. Bronfenbrenner’e (1979) göre gelişim asla bir boşlukta gerçekleşmez, her zaman belirli bir çevrenin içine gömülüdür ve davranış yoluyla ifade edilir. Bu nedenle, bireyin gelişimini tüm yönleriyle anlamak için süreç çevresel faktörlerle birlikte ele alınmalıdır. Çevre, birbiriyle bağlantılı olan sistemlerden oluşmaktadır. Bronfenbrenner, sürekli birbiriyle etkileşime giren

mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistemden oluşan 5 sistem olduğunu ifade eder;

Mikrosistem; aile, okul, arkadaşlar, ofis gibi bireyin gündelik olarak etkileşimde bulunduğu ilişkilerinden oluşan sistemlerdir,

Mezosistem; mikrosistemler arasındaki etkileşimler olarak tanımlanır,

Ekzosistem; geniş aile, devlet kurumları, medya, eğitim sistemi gibi mikrosistemleri etkileyen ancak bireyin dışında olan sistemlerdir,

Makro sistem; mikrosistemleri, mezosistemleri ve ekzosistemleri etkileyen daha büyük kültürel ve toplumsal yapıları ifade eder,

Kronosistem; içinde bulunulan sosyo-tarihsel koşulları, çevresel olayları ve yaşam boyu süren geçişleri ifade eder (Bronfenbrenner, 1979).

Mikrosistem bireyi içeren en yakın ve en etkili çevresel ortamdır, doğrudan temasın olduğu bu sistem, gelişim için çok önemlidir. Çocuğun ebeveynleriyle kuracağı yakın, destekleyici, güçlü ilişkilerin gelişimi destekleyen olumlu etkileri ve sevginin hissedilmediği uzak ilişkilerin de gelişim üzerinde olumsuz etkileri olacaktır.

Bronfenbrenner gelişimi, hem bağlamlar içindeki hem de bağlamlar arasındaki etkileşimleri içeren bir süreç olarak kavramsallaştırır. Bağlamların birbirleriyle ilişkili doğası, yaklaşımın temel ilkesini oluşturur. Bu sistemler birbirleriyle ilişkili olduğundan, bir sistemin bireyin gelişimi üzerindeki etkisi, diğerleriyle olan ilişkisine bağlıdır (Guy-Evans, 2020).

Ekolojik yaklaşımın temel vurgularından birisi olan ve sosyal hizmet mesleğinde tarihi köklere sahip olan *çevresi içinde birey* perspektifi bireysel davranışı biyolojik, psikolojik ve sosyal süreçler arasındaki karşılıklı etkileşim içinde ve bireyin

yaşadığı ve davranışlarını sergilediği çevresel bağlamların ışığında anlamının önemine vurgu yapar. Böylece yaklaşım her bireyin ne kadar karmaşık ve benzersiz olduğuna ilişkin bir anlayış çerçevesi oluşturur (Apgar, 2018).

Ekolojik yaklaşım ailelerdeki, topluluklardaki ve daha geniş sosyal çevredeki insanların birbirlerini nasıl etkilediğini anlayabilmemizi sağlar. Kuramın sosyal hizmete temel katkısı, bireyleri içeren kişilerarası müdahaleleri aileler, topluluklar ve diğer sosyal kurumları da kapsayan müdahalelerle bütünleştirmektir (Payne, 2014). Ekolojik yaklaşımın bakış açısı, bir yandan ailenin veya topluluğun dinamiklerini değiştirmenin bireylere nasıl yardımcı olabileceğinin diğer yandan bireyin davranışlarını değiştirmenin diğer aile üyelerini ve toplulukları nasıl etkileyebileceğinin anlaşılmasını sağlayan kuramsal bir zemin oluşturur. Çünkü yaklaşıma göre bireyler ve çevreleri arasında karşılıklı ve sürekli bir ilişki vardır, her iki yöndeki değişim de insanları ve çevrelerini sürekli olarak etkilemektedir. Ayrıca bu karşılıklı ve sürekli ilişkiyi kavrayan bakış açısı, bireyin hayatının bir yönündeki olumlu bir gelişmenin, bireyin başka bir yönünü nasıl güçlendirdiğinin anlaşılmasına da katkı sağlar.

Ekolojik yaklaşım, yaşamsal durumların içindeki ve arasındaki etkileşimlerin önemine odaklanır. İnsan gelişimini fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel olmak üzere 5 boyutta ele alır ve yaklaşıma göre 5 insani gelişim boyutuyla ilişkili 7 ekolojik düzey vardır. Gelişim boyutlarının her biri, 7 ekolojik seviyenin her birinde değerlendirilebilir. Aslında her biri diğeriyle ilişki içinde olan bu ekolojik, düzeyler; biyogenetik faktörler, ailevi faktörler, kültürel faktörler, çevresel koşullar, kaynaklar ve fırsatlar, öz bakım kalıpları, gelişim ve sağlığın güncel göstergelerinden oluşur.

Biyogenetik Faktörler: Bireyin kalıtsal özellikleri ile diğer fiziksel özelliklerini içerir. Ailenin geçmişi muhtemel genetik faktörleri ve eğilimleri içerir,

Ailevi Faktörler: Bireyin çekirdek ailesinin ve geniş ailesinin özelliklerini içerir. Ayrıca aile terimi, bireyin birincil destek sisteminin en önemli üyelerini tanıma dâhil eden bir kapsama sahiptir,

Kültürel Faktörler: Bireyin psikososyal çevresidir, bireyin ilişkide bulunduğu grupların özelliklerini içermektedir,

Çevresel Koşullar: Bireyin yaşam kalitesini etkileyen, onun yaşam alanına karşılık gelen koşullardır, doğal çevre gibi insan eliyle üretilen ve bireyin yaşam alanını oluşturan toplumsal çevreyi kapsar,

Kaynaklar ve Fırsatlar: Bireyin elde edebileceği özgürlük, kabul, zenginlik, güç, hizmetler ve tüketim mallarını içerir. Kaynaklar ve fırsatlar genellikle politikacıların etkinlikleri ile yerel ve ulusal liderlerin çatışma çözme metodolojilerini de kapsar,

Öz Bakım Kalıpları: Bireyin kişisel gelişimini besleyen ve geliştiren çabalardır. Bireyin motivasyonu, enerji ve bilinç seviyesi gibi içsel faktörlerle ilişkilidir,

Gelişim ve Sağlığın Güncel Göstergeleri: Bireyin, ailesinin ve toplumun gelişimsel büyüme ve refah durumunun ölçülebilir işaretlerini içerir. Sağlık göstergesi, tanımlanmış bir nüfusun sağlık durumunu gösteren bir ölçüttür (Derezotes, 2000).

Ekolojik yaklaşıma göre gelişim etkileşimli bir süreçtir ve bireylerin içinde bulundukları fiziksel ortamda ve sık sık çeşitli bağlamlarda etkileşime girmeleriyle gerçekleşir. Olumlu yönde gelişmeler en çok birey ve çevresi arasında *uyum* olduğunda gerçekleşir. Bireyler ve sosyal çevreleri arasındaki *uyum*, ekolojik yaklaşımın önemli kavramlarından biridir. Bu kavram değişimi ve bireyin etkin bir şekilde işlev görebilmesi için koşullara adapte olabilmesini anlatır. Problemlerin üstesinden gelmek için verilen mücadeleyi ifade eden uyum sağlama biçimi ise *başarıya ulaşma*dır. Uyum sağlamaktan farklı olarak, olumlu ya da olumsuz yeni durumlara adapte olabilme yetisini değil, olumsuz yeni koşulların üstesinden gelme becerisini anlatır (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2014). Ekolojik yaklaşım temel kavramları olan *çevresi içinde birey*, *uyum* ve *başarıya ulaşma* ile esas olarak sosyal çevre ile ilgilenir ve dengeye odaklanır. Güncel tartışmalarda önemli bir yere sahip olan ve zorlu yaşam olaylarıyla baş etme kapasitesini ifade eden *psikolojik dayanıklılık*, ekolojik düşünceden doğmuş

bir uygulama hedefidir. Bireylerin stresle başa çıkmalarına yardımcı olabilecek, kendilerinde veya çevrelerinde bulunan faktörleri belirlemesi ve bunlardan yararlanması ile ilgilidir (Payne, 2014). Psikolojik dayanıklılık yaşanan zorlu yaşam olayının farkında olarak, değişen koşullara uyum sağlayabilme becerisine sahip olmayı ve zor durumların üstesinden gelme gücünü anlatır.

Ekolojik yaklaşım, bireyler ve çevreleri arasında giderek daha karmaşıklaşan karşılıklı etkileşim süreçleri yoluyla gelişimin nasıl gerçekleştiğini anlamak için bir yaşam süreci yaklaşımı benimser ve bireyin gelişiminin boyutları, ekolojik değerlendirmenin çerçevesini oluşturur. Bireylerin sosyal çevreleriyle sürekli ve dinamik olarak etkileşimde bulunduğunu ifade eden ve insan gelişimini çevre ile karşılıklı etkileşim içinde değerlendiren yaklaşım, gelişimi 5 boyutta ele alır. Bu boyutların her biri diğerleriyle karşılıklı ilişki içindedir ve her boyutun bir diğeriyle arasında güçlü bağlar vardır. Çevresel faktörler, gelişim üzerinde güçlü etkilere sahiptir ve bu etkiler olumlu veya olumsuz olabilmektedir. Derezotes (2000) bu ilişkiyi bitkiye benzeterek anlatır; bitkideki yaprakların her biri bir gelişim boyutunu temsil eder, çoğu zaman yapraklar farklı hızlarda büyür ancak hepsi bitkinin sapına bağlıdır, sap ise genetik yatkınlığa sahiptir ve çevresel koşullardan etkilenir. Bu bakış açısı bireyi içsel ve dışsal faktörlerin tümünü, her birinin karşılıklı etkileşimini de dâhil eden sistematik bir çerçeve içinde görmeyi ve bireyin sorun ve ihtiyaçlarına yönelik müdahale planlarını formüle edebilmeyi sağlar. Bu kuramsal zeminde sosyal hizmet perspektifi bireyi bütüncül olarak değerlendirir; değerlendirme süreci bireyin fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel alanlardaki ihtiyaçlarını, sorunlarını, güçlü ve kırılgan yanlarını içerir ve uygulama boyutunda ulaşılabilecek en iyi fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel işlevselliği hedefler. Bireyin gelişim boyutlarından her biri yedi ekolojik seviyenin her birinde değerlendirilebilir. Bu seviyeler birey gelişimini etkileyen faktörlerin farklı konfigürasyonlarını içermektedir. Bu seviyelerin arasındaki sınırlar ise değerlendirme için belirlenmiş yapay sınırlardır ve aslında bu seviyelerin her biri diğerleriyle ilişki içerisindedir. Ayrıca değerlendirme tüm zamanlara gömülüdür, değerlendirmenin bu bakışla ele alınmasıyla geçmiş, şimdi ve gelecek sistemik bir bakışla sürece dâhil olur.

Aşağıda sırasıyla fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel gelişim boyutlarının her biri birer alt başlık olarak yer almaktadır. Bu başlıkların her birinde öncelikle boyut tanımlanmış, ardından ilgili kuramsal temel aktarılmış, kuramın temel kavramları CODA'lar özelinde ve bu araştırma kapsamında toplanan verilerden seçilen gerçek örnekler üzerinden somutlaştırılmış, ekolojik yaklaşımın ortaya koyduğu 7 ekolojik düzey için CODA'lar özelinde düzenlenmiş kılavuz ilkelere yer verilmiş ve her bölüm bölümün genel bir özetini sunarak sonlandırılmıştır.

1.7.1. Fiziksel Boyut

İnsan gelişimi, doğumdan önce başlayan ve ölüme kadar devam eden bir süreçtir. Fiziksel değişiklikler büyük ölçüde süreci yönlendirmekte, çocuklar fiziksel olarak geliştikçe, daha fazla psikomotor beceri ve yeni beyin fonksiyonları kazanmakta, değişen beden çevre ile birlikte bireyin kimliğini ve diğer insanlarla olan ilişkilerini şekillendirmektedir. Bu nedenle gelişimin diğer boyutları da bedensel büyümeden önemli ölçüde etkilenmektedir (Apgar, 2018). Fiziksel gelişim doğum öncesi, bebeklik (0-2 yaş), erken çocukluk (2-6 yaş), okul çağı (6-12 yaş) ve ergenlik dönemi (12-19 yaş) olarak ele alınmaktadır. Fiziksel gelişim kalıtsal ve çevresel değişkenlerin birlikte ve karşılıklı etkileşiminin ürünüdür.

Bebeklik döneminde hızlı gelişim gösteren fiziksel boyutun desteklenmesi, diğer gelişim alanları için de önemlidir. Bebeğin yeterli ve dengeli beslenmesi, büyüme için ihtiyaç duyduğu enerjiyi sağlayacak besinleri alması, yeterince güneş alan ve uygun koşullarda havalandırılan bir ortamda uyku düzenine sahip olması, ebeveyni ya da ona bakım veren kişi tarafından bakım, sevgi, güven ihtiyaçlarının karşılanması fiziksel gelişimi desteleyecek temel unsurlardır. Bu dönemde yaşanan duyuşsal deneyimler de fiziksel gelişim üzerinde etkilidir. Erken çocukluk döneminde de önemini koruyan bu unsurlara ek olarak aktif pasif dengesini koruyarak düzenlenmiş fiziksel aktiviteler, çocuğun sağlıklı kemik, kas, eklem gelişimi ve kilo kontrolü için önemlidir (Gürsoy ve Özasan, 2017; Gürsoy ve Özasan, 2018). Bireyin bebekliğinden itibaren fiziksel gelişimini destekleyen veya olumsuz yönde etkileyen süreçlerin her biri, fiziksel

gelişimle aynı anda ve ona paralel bir seyirde diğer gelişim alanlarını da etkilemektedir.

Somutlaştırılacak olursa, CODA çocuğun doğum öncesi dönemden itibaren fiziksel boyutta desteklenmesi, yeterli ve dengeli beslenmesi, uygun uyku düzenine sahip olması, ebeveynlerinin sevgi ve güven ihtiyaçlarını karşıladığı bir mikro sistem içinde olması ya da sporla ilgilenen bir ebeveyne sahip olması ve çocukluğundan itibaren yaşamında düzenli fiziksel aktiviteler olması fiziksel gelişimini olumlu etkileyen faktörlerdir. Erken çocukluk döneminde duyuşal deneyimlerin fiziksel gelişime katkısı düşünöldüğünde, okul çağına kadar insan seslerine ve konuşma diline maruz kalmaması ise fiziksel gelişimini olumsuz etkileyen bir faktördür.

Diğer tüm boyutlarla karşılıklı ilişki içinde olan ve diğer tüm boyutlar üzerinde önemli etkiler üretme potansiyeline sahip olan fiziksel boyut, aynı zamanda diğer tüm boyutlardan etkilenme potansiyeline de sahiptir. Duygularımızı hissettiğimiz yer bedenimizdir. Yoğun duygular yalnızca zihinde değildir, aynı zamanda bağırsakları ve kalbi de kapsar. En yıkıcı duyguları midemiz burkularak ve kırık bir kalple yaşarız (Kolk, 2018).

Fiziksel boyuta ilişkin bireysel bir değerlendirme öz bakım, egzersiz, beslenme, uyku, gevşeme, dinlenme konusundaki kapasiteyi ve kendini ifade etmenin sağlıklı kalıplarını oluşturma konusundaki yeteneğı içermektedir. Fiziksel benliğe yönelik duyarlılık, değerlendirme sürecinin önemli bileşenlerindendir (Derezotes, 2000). Fiziksel boyutta öne çıkan bir kavram öz bakımdır. Öz bakım becerileri, bireyin kendi ihtiyaçlarının farkında olması ve bu ihtiyaçlarını kendi başına karşılayabilmesidir. Bireyin öz-bakım becerilerini edinme süreci, gelişim evreleri boyunca ilerledikçe edindikleri diğer gelişimsel öğrenme türleriyle paralellik göstermektedir. Erken çocukluk döneminde ebeveynlerinden ve mikro sistemlerinde yer alan geniş aile üyeleri, öğretmenleri gibi diğer bireylerden öğrenilen ve deneyimleyerek beceriye dönüşen el yıkama, duş alma, dişini fırçalama gibi basit birkaç etkinlikle başlayan süreç, daha karmaşık becerilere doğru ilerlemektedir. Yetişkin bir birey için öz bakım; sağlıklı beslenme, fiziksel aktivitelere katılma, hijyen

kurallarına uyma, tütün ve aşırı alkol kullanımı gibi risklerden kaçınma gibi aktivitelerin yanı sıra kişisel gelişimine zaman ayırmaya, biyopsikososyal ihtiyaçlarının farkında olmaya ve doğru kaynaklardan beslenmeye, sanatın ve edebiyatın farklı kollarıyla ilgilenmeye uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır. Öz bakımın birey üzerindeki çok boyutlu etkisi, son dönemde konuya olan ilgiyi artırmış farklı disiplinlerde hem bu boyutları tanımlamaya hem de farklı öz bakım stratejileri önermeye ilişkin çalışmalar artmıştır. El-Osta vd. (2019), bu ilginin bireylerin sağlığını, esenliğini ve refahını iyileştirmeye ve tüm dünyada sağlık ve sosyal bakım sistemleri üzerinde artan ekonomik baskıyı azaltmaya yönelik taleplerle paralel bir süreç olduğunu ifade eder. Ancak farklı disiplinlerin farklı nüfus grupları ve farklı gelişim boyutları üzerinden ele aldığı öz bakım kavramını, bireyin değerlendirmesinde kullanabilmek için kapsamlı, uygulanabilir ve geniş çapta erişilebilir bir çerçeveye ihtiyaç vardır. Belirli bir meslek grubuna ya da belirli bir hastalığa odaklanmayan, genel bir çerçeve oluşturmaya ilişkin olarak El-Osta vd. (2019) 32 farklı kuram ve modeli incelemiş ve "öz bakım etkinlikleri, öz bakım davranışları, öz bakım bağlamı ve öz bakım ortamı"ndan oluşan dört tema belirlemiştir. Bu dört temanın dört boyutunu oluşturduğu modeli, Öz-Bakım Matrisi (Self-Care Matrix-SCM) olarak adlandırmışlardır. Model, var olan kuramlardan hareketle ve bu kuramları sentezleyerek belirli bir hastalığa, nüfus grubuna ya da meslek grubuna özgü olmayan, kapsamlı ve yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Öz bakımı bireysel düzlemde mikro, mezo ve makro boyutta değerlendirmenin yanı sıra müdahale programlarında da kullanılabilecek bu model, öz bakımın tüm yönlerini kapsayan ve karşılıklı ilişkilerini içeren bir çerçevedir. Model ölçülebilen dört boyuttan oluşur;

Birinci boyut olan *öz bakım etkinlikleri*; mikro düzeyde ve kişi merkezlidir. Bu boyut öncelikle bireysel faaliyetler, kapasiteler ve yeteneklerle ilgilidir. Doğrudan bireyin yapabileceklerini; bilgi, öz farkındalık ve sağlık okur-yazarlığı, psikolojik iyi olma, fiziksel aktivite, sağlıklı beslenme, hijyen ve tütün ve aşırı alkol tüketimi risklerinden kaçınma gibi yedi kişisel aktiviteyi içerir. Bu boyutta bir değerlendirme bireyin öz bakım konusunda bildiklerini ve yaptıklarını, müdahaleler ise yine mikro düzeyde bireyin gelişimini ve öz bakım konusunda teşvik edilmesini kapsar.

İkinci boyut olan *öz bakım davranışları*; mezo düzeyde birey ve grup odaklıdır. Bireyi destekleyen ve motive eden ilke ve eylemlerle ilgilidir. Bireyin olumlu öz bakım davranışlarını ve sağlıklı yaşam tarzı seçimlerini içerir. Bu boyutta bir değerlendirme de bireye odaklıdır, ancak aynı zamanda hâkim 'yaşam tarzı' alışkanlıklarını ve normatif tutumları da tanımladığı için bireyin sosyal ağlarını, yakın çevre ile olan rutin etkileşimlerini ve karar destek araçlarını içerir. Müdahaleler mezo düzeyde öz bakım davranışlarının iyileştirilmesini ve sürdürülmesini, sağlıklı yaşamı teşvik eden yaşam tarzı seçimlerinin ve alışkanlıklarının geliştirilmesine yönelik uygulamaları kapsar.

Üçüncü boyut olan *öz bakım bağlamı*; mezo düzeyde, hasta merkezli ve sağlık sistemi odaklıdır. Bu boyut, ev ya da toplum destekli bakımda veya profesyonel sağlık bakım ortamlarında bireyin dış kaynaklara ne ölçüde bağımlı olduğunu değerlendirir. Bireysel özerklik ile dış kaynaklara güvenme ya da ihtiyaç duyma arasındaki ters ilişkiyi ve destek hizmetlere erişimi içerir. Bu boyuttaki müdahaleler mezo düzeydedir ve genellikle sağlık sistemini hedef alır. Sağlıklı olmaya ilişkin davranışların ve yaşam tarzı seçimlerinin sürekli olarak benimsenmesini sağlamak için bireyleri destekleyen ve motive eden ilke ve eylemleri oluşturmayı hedefler.

Dördüncü boyut olan *öz bakım ortamı*; makro düzeyde, politika ve sağlık sistemi odaklıdır. Bu boyut ekonomi, politika, hâkim kültür ve daha geniş topluluktaki öz bakım pratiğine ilişkin normatif tutumlarla ilgilidir ve öz bakımın önündeki engelleri ve mevcut itici faktörleri değerlendirir. Yapıyı, doğal çevreyi ve diğer aracı faktörleri içerir. Öz bakımla ilgili geçerli kültürel ve toplumsal tutum ve algılardan etkilenir. Bu boyutun diğer üç boyut üzerinde çok yönlü bir etkisi vardır. Bu boyuttaki müdahaleler makro düzeydedir ve toplumsal ve politik düzenlemeleri hedef alır.

Somitlaştırılacak olursa bir CODA'nın egzersiz yapması, bedeni için uygun tekniklerini öğrenmesi ve uygulaması birinci boyutta bir öz bakım etkinliğidir. CODA bireyin, sağır kültüründe sporun önemli olması nedeniyle sporla ilgilenmesi, spora olan ilgisinin toplulukça desteklenmesi ikinci boyutta bir öz bakım davranışıdır. CODA bireyin spor yaralanmasına maruz kalması, ihtiyaç duyduğu klinik destek ve

bakıma, sağlık sistemi aracılığıyla erişebilmesi üçüncü boyutta bir öz bakım etkinliğidir. CODA bireyin içinde yaşadığı toplumda yapılan koruyucu önleyici sağlık politikası düzenlemeleriyle fiziksel egzersizleri ve sporu teşvik eden, normatif tutumlarla desteklenmesi ve güçlendirilmesi dördüncü boyutta bir öz bakım davranışıdır.

Bireyin fiziksel gelişim boyutunun, 7 ekolojik seviyenin her birinde değerlendirilmesi için kullanılabilecek bir kontrol listesi için Derezotes'in (2000) önerdiği kılavuz ilkeler temel alınmış, CODA'lar için aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir;

Biyogenetik faktörler: cinsiyet, yaş, sağırlığı da kapsayacak şekilde genetik aktarım/aile geçmişi, bedensel faktörler, hastalıklar, fiziksel güçler, yaralanmalar ve cinsel yönelim,

Ailevi faktörler: bireyin ebeveynler veya diğer aile üyeleri tarafından fiziksel gelişim için teşvik edilmesi ve model olunması,

Kültürel faktörler: hem işiten toplumda hem de özel olarak sağır toplumda fiziksel gelişimi destekleyen modeller ve normlar olması,

Çevresel koşullar: hava, su ve yiyeceklerin kalitesi, güneş ışığının ve yeşil bitkilerin varlığı,

Kaynaklar ve fırsatlar: sosyoekonomik durum, egzersiz fırsatları, gerekli ekipman ve tesislerin mevcudiyeti,

Öz bakım kalıpları: beslenme, uyku, egzersiz, çalışmanın, eğlenmenin ve dinlenmenin dengesi, sigara ve alkol kullanımı,

Gelişim ve sağlığın güncel göstergeleri: görünüm, fiziksel sağlık, beden farkındalığı.

Bireyin fiziksel boyutta gelişiminin 7 ekolojik faktörde değerlendirilmesi, ölçülebilir sonuçlar ortaya koymayı sağlayan bir süreçtir. Ekolojik yaklaşımla yapılan değerlendirme, bireyin fiziksel boyuttaki gelişimini onu etkileyen çevresel faktörlerle ilişkisi bağlamında açıkça görebilmeyi, bireyin sorun ve ihtiyaçlarına yönelik müdahale planlarını oluşturabilmeyi sağlar.

Özetle; doğumdan önce başlayan ve yaşam boyu süren insan gelişimi sürecini büyük ölçüde fiziksel değişiklikler yönlendirmektedir. Bu boyut kalıtsal ve çevresel değişkenlerin birlikte ve karşılıklı etkileşiminin ürünüdür. Fiziksel gelişim boyutunun değerlendirmesi öz bakımı, egzersizi, beslenme şekli, uyku düzenini, dinlenmek için yaptıklarını, sağlıklı bir yaşam sürmek konusundaki yeteneği içermektedir. Bireyin fiziksel benliğine yönelik duyarlılığı, değerlendirme sürecinin önemli bileşenlerindendir. Öz bakım becerileri, basit birkaç etkinlikle başlayarak daha karmaşık becerilere doğru ilerleyen ve kişinin kendi ihtiyaçlarının farkında olmasını ve gidermesini anlatan kavramdır. Öz bakım becerileri bireyin sağlık ve esenliği üzerinde doğrudan sonuçlar üretmekte ve fiziksel gelişime paralel bir seyirle daha karmaşık becerileri içerecek şekilde genişlemektedir. Bireyin fiziksel gelişim boyutunun, 7 ekolojik seviyenin her birinde değerlendirilmesi, fiziksel boyut için ölçülebilir ve müdahale planları için kullanılabilir olan, bireyin fiziksel boyuttaki gelişimini onu etkileyen çevresel ve kalıtsal faktörlerin ilişkisi bağlamında ele alan, CODA'ların yaşamlarında fiziksel gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen ve/veya destekleyen deneyimleri de içeren bir çerçeve sağlar.

1.7.2. Sosyal Boyut

Sosyal boyut bireyin yakın ilişkilerini, ailesiyle olan ilişkilerini, arkadaşlarıyla, iş arkadaşlarıyla ve toplumdaki diğerleriyle kişilerarası ilişkilerini içerir. Sosyal gelişim, gelişimin diğer boyutlarıyla karşılıklı ilişki içindedir. Bireyin sağlıklı sosyal gelişimi, başkalarıyla ilişki içinde olduğunda kendi benliğinden vazgeçmek zorunda kalmadığı bir sınır oluşturabilmesini sağlar (Derezotes, 2000). İnsan doğası gereği sosyaldir. Bu alandaki yetkinliklerin geliştirilmesi, bireyin ruh sağlığı, çalışma

yaşamındaki başarısı ve yaşamsal görevlerini yerine getirme becerisi üzerinde olumlu etkilere sahiptir (Apgar, 2018). Bireyin sosyal boyutu, değerlendirmenin önemli bir bileşenidir.

Ekolojik yaklaşımda sosyo-kültürel etkilerin odağı mikro sistemdir. Mikro sistem bireyin ailesini, okulunu, arkadaşlarını, komşularını ve bireyin onlarla olan etkileşimlerini içerir. Sosyal gelişim bebek ve annesi ya da ona bakım veren kişi ile arasındaki ilk etkileşimlerle başlamakta ve bu ilk etkileşimler bireyin sosyal gelişiminin temellerini oluşturmaktadır. Anne ile başlayan süreç, ailenin diğer üyeleri, akranlar ve okul sisteminin dâhil olmasıyla gittikçe genişlemekte, sosyal ağı genişlemesi ve karmaşıklaşması sosyal ilişkilere de yansımaktadır (Ogelman, 2012). Sosyal ilişki, insanlar arasındaki ilişkiler bütünüdür ifade eden sosyolojik bir terimdir. Bireyin bu ilişkilerdeki etkinliği, sosyal becerileriyle değerlendirilir. Sosyal beceriler diğerleri ve çevre ile olumlu etkileşime katkıda bulunan empati, grup faaliyetlerine katılım, yardım severlik, müzakere, problem çözme gibi davranışlardır. Çocukların yetişkinlerden ve diğer çocuklardan öğrendiği bu becerilerin erken çocukluk döneminde öğrenilmesi çok önemlidir (Lynch ve Simpson, 2010).

Sosyal gelişimde önemli bir faktör oyundur. Oyun, çocukların sosyal gelişiminde çok çeşitli beceriler öğrenmelerini sağlayan etkili bir araçtır. Çocuklar için oyun, sosyal etkileşim ve beceri gelişimine katkı sağlayan önemli fırsatlar sunar (Lynch ve Simpson, 2010). Çocuğun yaşam boyu karşılaşacağı farklı durumları keşfetme, tanımlama, bu durumlara ilişkin duygu ve düşüncelerini ifade etme ve stratejiler geliştirmeyi öğrendiği oyun süreçleri, çocuğun büyümesinin ve gelişmesinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Çocuğun benlik gelişiminde ve sosyalleşmesinde önemli bir unsur olan oyunlar problem çözme, etkili iletişim kurma, sosyal uyum, girişimcilik, sorumluluk alma, kurallara uyma, iş birliği yapma, karar verme gibi pek çok becerinin edinildiği deneyim alanlarıdır (Küçükturan ve Keleş, 2018). Diğer yandan oyun çocukluğun bir parçasıdır, her çocuk için haktır ve her yetişkin birey çocukken oynadığı oyunların anısını da oynayamadığı oyunların acısını da benliğinde taşır.

Çocukluktaki sosyal etkileşim, kurulan sosyal ilişkiler, edinilen sosyal beceriler yetişkin sosyal kişiliğinin oluşmasının temellerini oluşturur. Sosyalleşme yaşam boyunca sürer ancak diğer insanlarla nasıl etkileşim kurulacağı büyük oranda çocuklukta öğrenilir ve aile ortamı sosyalleşmenin ilk birimidir. Aile ortamını, ailenin koşulları ve sosyal iklimi oluşturur ve her aile ortamı birbirinden farklıdır. Bu farklar ailenin sosyo-ekonomik konumu, yapısı ve işlevlerinin yanı sıra pek çok farklı dinamik ile belirlenir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2014). Ergenlik dönemi bir dizi hızlı bedensel değişimle biyolojik olarak başlar ve bu değişimler bireyin yetişkin boyuna, ağırlığına, bedensel ve cinsel özelliklere ulaşmasıyla sona erer. Bireyin bu süreçte bedenini kabul etmeye, uygun bir toplumsal rolü benimsemeye, yaşlılarıyla olgun ilişkiler kurmaya, duygusal ve ekonomik bağımsızlığı gerçekleştirmeye, evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmaya ilişkin gelişim görevlerindeki başarısı, yetişkin olduğu dönemdeki uyum ve başarısını belirler (Gander ve Gardiner, 1993). Çocukların öncelikle anneleri olmak üzere tüm çevreleriyle kurdukları ilişkide mizaç önemli bir role sahiptir (Rutter ve Herrov, 1997). Bireyin çevresini algılayışını ve çevresine olan yaklaşımını yapılandıran ve doğuştan sahip olduğu özellikler mizaç olarak adlandırılmaktadır. Bireyin sıkılgan ya da neşeli olması, içe dönük ya da dışa dönük olması mizacıyla ilgili özelliklerdir (Yavuzer, 2006).

Aile üyeleri arasındaki ilişkilerin yapısı ailenin işlevleri açısından önemli bir belirleyendir. Bu ilişkilerden biri de kardeşler arasındaki etkileşimdir. Çocukların gelişim sürecinde ihtiyaç duydukları sosyal ve duygusal desteği en çok kardeş ilişkisiyle sağlamaları, kardeşler arasındaki etkileşimin bireyin gelecekte kurulacak sosyal etkileşimlerini, problem çözme stratejilerini ve benlik gelişimini etkilemesi nedeniyle kardeş ilişkisi sosyal boyutun önemli bir bileşenidir. Alanyazında kardeşleri konu alan çalışmaların 1970’li yıllardan itibaren yaygınlaştığı, Minuchin’in Yapısal Aile Terapisi Kuramıyla birlikte de kardeş ilişkisinin başlı başına ele alınan bir alan olduğu görülmektedir. Genel sistemler kuramının temel ilkelerine dayanan yapısal aile terapisi kuramı, ailenin sosyal bir sistem olduğunu ve ailenin yapısının, aile üyeleri arasındaki etkileşim örüntülerinin incelenmesiyle anlaşılabilirliğini ifade etmektedir. Kuramın en önemli kavramlarından birisi olan alt sistemler, iki ya da daha fazla üyeden oluşan fonksiyonel grupları tanımlamak için kullanılmaktadır. Ailede eş,

ebeveyn ve kardeş alt sistemleri çok önemlidir. Kardeş alt sistemi, grup aidiyeti duygularının ilk kez yaşanmasına fırsat vermekte, üyelerine iş birliğini ve korumayı öğretmektedir (Nazlı, 2012; Nichols, 2013). İkinci çocuğun doğumuyla başlayan ve kardeşlerden birinin kaybına dek süren kardeş ilişkisi, Cicirelli (1995) tarafından olabilecek en yakın ve en uzun ilişki olarak tanımlanmakta ve bireyin en önemli destek kaynaklarından birisi olarak görülmektedir. Genç yetişkinlik döneminde kardeşlerin oynadıkları roller ve birbirleri için yerine getirdikleri işlevler birbirlerine sırdaş, öğretmen, rol model ve arkadaş olmaktır (Cicirelli,1995). Kardeş ilişkisinin, bu ilişkiyi benzersiz kılan faktörlere katkı yapan birçok özelliği vardır. Kardeş ilişkisi, çocukluktan itibaren devam eden birkaç yetişkin ilişkisinden biridir; kardeşler genellikle ortak değerlere ve inançlara sahip olmaya katkıda bulunan ortak bir kültürel geçmişi paylaşırlar; kardeşler bir kültürü paylaşmanın yanı sıra aile geçmişleri, çocukluk anıları ve aile hikâyeleri de ortaktır; kardeşler aynı genetik aktarımlara ve benzer fiziksel özelliklere sahiptirler; ebeveyn-çocuk ilişkisinin aksine, kardeşlerin etkileşimlerinin doğasını etkileyen bir ilişki hiyerarşisi yoktur; önemli bir yaş farkı olmadıkça, çoğu zaman kardeşler bir akran ilişkisini paylaştıklarını kabul ederek eşitlikçi bir şekilde etkileşime girerler ve son olarak, kardeş ilişkisinin belirsiz doğası, çeşitli ilişki yaklaşımlarına yol açabilir, kardeşlerin yetişkin bireyler olduklarında sahip olmaları gereken ilişkinin kapsamı hakkında açıkça tanımlanmış kurallar olmayışı genellikle kardeş ilişkisinin gönüllü bir ilişki olmasına neden olur. Kardeşe sahip olmak birey için hem çocuk hem yetişkin olduğu dönemde değerli bir kaynak olarak görülse de tüm kardeş ilişkilerinin birey üzerinde olumlu etkileri olacağından bahsetmek mümkün değildir (Price,2002). Ancak yönü ne olursa olsun kardeş ilişkisi bireyin yaşamında doğrudan ve dramatik etkilere sahiptir. Bireyin gelişiminde önemli olan ve sosyal boyut üzerinde özellikle etkili olan kardeş ilişkisi pek çok değişkenden etkilenen özel bir ilişki biçimidir. Her iki ebeveynin de sağır olduğu bir aile sisteminde çocukların edindiği konum ve ebeveynlerin sağır olmasından kaynaklanan görevler, kardeşler arasındaki ilişki yapılanması üzerinde çeşitli etkiler üretme potansiyeline sahiptir. Diğer yandan sağırlığın ailenin biyogenetik faktörleri arasında yer alması durumu, bireyin başka CODA kardeş ya da kardeşlere sahip olabileceği gibi sağır kardeşlere de sahip olabileceği anlamına gelmektedir. Bu durumların her biri kardeşler arasındaki ilişkiler üzerinde dramatik etkilere sahiptir. Bu nedenle bireyin sosyal

boyutta değerlendirmesinde kardeş ilişkisi, bireyin gelişimine olan çok yönlü etkileri nedeniyle, değerlendirmenin önemli bir parçası olmalıdır.

Somut bir anlatımla, CODA’ların erken çocukluk dönemlerinde oyun oynaması gereken zamanları ebeveynleri için çeşitli sorumluluklar üstlenerek geçirmesi, gelişimlerini sosyal alanda olumsuz etkileyen bir faktördür ve sosyal alanın diğer boyutlarla olan ilişkisi bu olumsuz etkinin diğer boyutlara da yansımaları potansiyeline sahiptir. CODA’ların erken çocukluk döneminden itibaren ailenin dış dünyayla bağlantısını kurma rolünü üstlenmesi ve birbirinden farklı pek çok etkileşim ortamına dâhil olması ise sosyal becerilerini geliştiren bir faktördür.

Bireyin sosyal gelişim boyutunun, 7 ekolojik seviyenin her birinde değerlendirilmesi için kullanılabilecek bir kontrol listesi için Derezotes’in (2000) nerdiği kılavuz ilkeler temel alınmış, CODA’lar için aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir;

Biyogenetik faktörler: ie dönük ve dışa dönük kişilik özelliklerinin etkileri,

Ailevi faktörler: ebeveynler ve diğer aile yeleri tarafından psikososyal gelişimin kabulü ve model olunması; ailenin sınırları, ailesel roller, modeller, sosyal gelişime ilişkin sınırlamalar ve esneklikler, ebeveyn tutumları,

Kültürel faktörler: toplumda, okullarda ve diğer organizasyonlarda ve çalışma ortamında psikososyal gelişim modelleri ve normları; diğer ilgili yerel, ulusal ve küresel faktörler,

Çevresel koşullar: içinde bulunulan, iletişim kurulan sosyal alanın nüfus yoğunluğu,

Kaynaklar ve fırsatlar: sosyoekonomik durum, sosyal etkileşim fırsatları,

Öz bakım kalıpları: sosyal aktiviteler için ayrılan zaman ve bu zamanın dengeli dağılımı,

Gelişim ve sağlığın güncel göstergeleri: ebeveynler arasındaki çift ilişkisi, aile yaşam döngüsünün mevcut aşamasına ve değişikliklere esnek biçimde uyum sağlama becerisi, sağlıklı iletişim kalıpları, şiddet içermeyen çatışma çözümü, sınırlar, karşılıklılık, saygı, güç dengesi, yardım etme ve alma dengesi; aidiyet hissi; akranları, yetişkinleri, otorite figürlerini kapsayan insan çeşitliliğiyle etkili iletişim kurma becerisi; hem sağır kültürü hem işiten kültürle uyumlu sosyal davranışlar, her iki toplumun bir parçası olarak etkileşim kurabilme.

Özetle sosyal boyut bireyin ailesini, okulunu, arkadaşlarını, komşularını ve bireyin onlarla olan etkileşimlerini içeren mikro sistemde ve bebek ile annesi ya da ona bakım veren kişi ile arasındaki ilk etkileşimlerle başlayan bir süreçtir. Bu ilk etkileşimler bireyin sosyal gelişiminin temellerini oluşturmakta, bireyin yakın ilişkilerini, ailesiyle olan ilişkilerini, arkadaşlarıyla, iş arkadaşlarıyla ve toplumdaki diğerleriyle kişilerarası ilişkilerini içermektedir. Sosyal gelişim, gelişimin diğer boyutlarıyla karşılıklı ilişki içindedir. Bu alandaki yetkinliklerin gelişmesi ve diğerleri ve çevre ile olumlu etkileşime katkıda bulunan sosyal becerileri edinmesi, bireyin ruh sağlığından çalışma yaşamına, yakın ilişkilerinden yaşamsal görevlerini yerine getirme becerisine uzanan bir dizgede tüm yaşamını olumlu etkilemektedir. Sosyal boyutta gelişim yaşam boyu sürmekte ancak diğer insanlarla nasıl etkileşim kurulacağı büyük oranda çocuklukta öğrenilmektedir. Bu nedenle aile ortamı sosyalleşmenin ilk birimidir. Çocukların öncelikle anneleri olmak üzere tüm çevreleriyle kurdukları ilişkide mizaç önemli bir etkidir ve ebeveynlerle kurulan ilişkinin yanı sıra kardeşler arasındaki etkileşim de bireyin gelecekte kurulacak sosyal etkileşimleri üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bireyin olabilecek en yakın ve en uzun ilişki biçimi olan kardeş ilişkisi pek çok açıdan benzersiz bir nitelik taşımakta ve bireyin en önemli sosyal destek kaynaklarından birisi olarak görülmektedir. Kardeşler arası ilişkiler pek çok değişkenden etkilenen özel bir ilişki biçimidir ve sağır ebeveynli ailelerde bu ilişkiyi etkileme potansiyeline sahip farklı dinamikler söz konusudur. Bu nedenle kardeş ilişkisi, CODA bireyin sosyal değerlendirmesinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Sosyal gelişimi ekolojik yaklaşımın 7 düzeyinde ele almak, değerlendirme için kapsamlı bir çerçeve sağlamakta, mikro düzeyde aile sistemi ve sosyal etkileşim alanlarının yanı sıra mezo düzeyde ilişkileri ve bu alanları içeren makro düzeyde daha geniş sistemleri, farklı kültürlerle iletişimi ve toplumsal aidiyetleri de değerlendirmenin bir parçası haline getirmektedir.

1.7.3. Duyuşsal Boyut

Duyuşsal boyut karşılıklı ilişki içinde olan üç süreçten oluşur: (a) öz farkındalık, (b) kendini kabul ve (c) hissetme kapasitesi. Öz farkındalık bireyin ne istediği ve ne yapmaktan hoşlandığı hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Öz farkındalık, bireye iç gözü kazandırır. Kendini kabul, öz farkındalık kadar önemlidir ve genellikle zaman içinde öz farkındalık geliştikçe gelişen, insanın kendisine yönelik merhametli ve onaylayıcı tutumudur. Kendini kabul daha çok, insanın kendi gelişim sürecinde bulunduğu noktaya yönelik affedici bir perspektiftir. Hissetme kapasitesi acıyı ve sevinci hissetme yeteneğiyle ilişkilidir. Sevinç ve acı hissetme yeteneği, tıpkı bir sarkacın iki zıt yönünün birbirleriyle ilişkili olması gibi, karşılıklı bağımlılık içeren bir süreçtir (Derezotes, 2000).

Duygularla ilişkili olan bu boyut duyguları anlama, deneyimleme, duygusal deneyimlerinin farkında olma, duygularını ifade edebilme, duygusal dengeyi sağlayabilme gibi becerileri kapsar. Bireyin kendi duygularının farkında olması ve duygularını kabul etmesi oldukça önemlidir. Kabul; duygular, düşünceler ve fiziksel duyumlarla temas halinde kalma yeteneğidir (Hayes vd, 1999). Duygular, davranışların şekillenmesinde önemli bir role ve bireyi harekete geçiren, olaylar ve durumlar karşısında tepki vermesini sağlayan önemli bir işleve sahiptir. Genellikle birey için yararlı olmakla birlikte, duygular kimi zaman işlevselliğini yitirebilmekte ve zarar verici de olabilmektedir. Bu durumda bireyin duygularını fark etmesi ve dengeyi sağlayabilme becerisini göstermesi, başka bir ifadeyle duygularını düzenleyebilmesi gerekir. Duygu düzenleme, duygusal bir tepkinin bir veya daha fazla bileşenini artırmak, sürdürmek veya azaltmak için kullandığımız bilinçli ve bilinçsiz

stratejilerin tümüdür (Gross, 1998). Olumsuz duygular gibi olumlu duyguları da içeren duygu düzenleme kavramına ilişkin olarak alanyazında en yaygın kabul gören teori Gross'un Süreç Modeli'dir. Gross'a (2002) göre duyguları başarıyla düzenlemek, yaşamın en büyük zorluklarından birisidir; ayrıca duygu düzenleme önemlidir çünkü sağlıklı olmak, duyguların nasıl düzenlendiği ile sıkı bir ilişki içindedir. Duygular ve duygu düzenleme iç içe geçmiş süreçlerdir ve yetişkinler duygularını her an düzenlemektedirler. Duygu düzenlemenin hedefi genellikle olumsuzlukları azaltmak ve olumlu duyguları artırmaktadır.

Süreç modelinin odağını, duygu düzenleme stratejilerinin kullanılma zamanı oluşturur ve zaman, duygunun ortaya çıkmadan öncesi ve çıktıktan sonrası olarak ele alınır. Duygu düzenleme stratejileri de hangi zamanda kullanıldığına bağlı olarak değerlendirilir. Böylece duygu düzenleme stratejileri; *öncül odaklı stratejiler* ve *tepki odaklı stratejiler* olarak iki genel sınıfta tanımlanır. Öncül odaklı stratejiler, tepki odaklı stratejilerden farklı bir sonuçlar üretirler (Gross, 2013). Duygu düzenleme, bu iki geniş sınıf içerisinde detaylandırılmış ayrımlar da içerir. Öncül odaklı duygu düzenleme durum seçimi, durum değişimi, dikkatin yayılması ve bilişsel değişim stratejilerini, tepki odaklı duygu düzenleme ise tepki değişimini içermektedir;

Durum seçimi, duyguları düzenlemek için belirli durumlara yaklaşmayı ya da kaçınmayı ifade ederken, *durum değişimi* bireyin durumun duygusal etkisini düzenlemek için doğrudan durum üzerinde değişiklik yapması anlamına gelir. Durum seçimi de durum değişimi de fiziksel çevreyi hedef alır (Gross, 2013). Kavramlar şöyle somutlaştırılabilir; bir CODA'nın kendisini içlerindeyken kaygılı hissettiği, işaret diliyle iletişim kurmadığı işiten bir arkadaş grubu yerine, kendisini içlerindeyken daha ait ve daha huzurlu hissettiği Sağır bir arkadaş grubuyla tatile gitmeyi tercih etmesi durum seçimidir. Bir CODA'nın okul çağı döneminde, olası iletişim sorunları nedeniyle kendisini üzgün ya da belki öfkeli hissetmesine neden olabileceği için, okulda yapılan veli toplantısına ebeveyni yerine örneğin işiten halası ile gitmesi durum değişimidir.

Duygu düzenlemede durum seçimi ve durum değişimi bireyin yaşamı boyunca önemli bir yerdedir ancak en çok bebeklik ve erken çocukluk döneminde ebeveynlerin çocuklarının yönetilebilir duygusal isteklerini düzenlemek için çaba sarf ettiği gündelik rutinlerde öne çıkar. Kendi çevrelerini seçmek için daha az beceriye sahip olmaları nedeniyle bebekler ve küçük çocuklar için duygusal yaşam ebeveynlerinin durum seçimine ve durum düzenlemesine bağlıdır. Diğer yandan duygu düzenleme için uygulanan bu stratejilerin kısa dönemli yararlarının yanı sıra uzun dönemli bedelleri de olabilmektedir (Gross, 1998). Yukarıdaki örnek üzerinden somutlaştırılacak olursa, sağır arkadaş gruplarıyla bağlantısı olmayan bir CODA'nın kaygılı hissettiği için işiten arkadaş grupları ile dâhil olunacak sosyal durumlardan kaçınması bir süre iyi hissettirebilmekte, ancak bu durum seçimi uzun dönemde işiten topluma ilişkin bir sosyal izolasyonla sonuçlanabilmektedir.

Dikkatin yayılması içsel çevreyi hedef alır yani durum seçiminin içsel versiyonudur. Dikkati durumun farklı boyutlarına vererek ya da durumdan tamamen uzaklaştırarak duygu düzenlemesi yapmayı ifade eder (Gross, 1998). Somutlaştırılacak olursa, işaret dili bilenlerden ve bilmeyenlerden oluşan, sağırlardan ve işitenlerden oluşan kalabalık bir topluluk karşısında işaret dili tercümanlığı yapan bir CODA'nın heyecan duygusunu azaltmak için, bakışlarını kalabalık izleyici topluluğunu göremeyeceği bir yöne çevirerek dikkatini durumdan uzaklaştırması dikkatin yayılmasıdır.

Bilişsel değişim ise kimi zaman dışsal kimi zaman içsel bir duruma uygulanabilen bir stratejidir ve bireyin duygusal düzenleme için durumu yeniden değerlendirmesini anlatır. Yeniden değerlendirme, bir durumun yorumlanma şeklini değiştirmektir (Gross, 2002). Sıklıkla olumsuz duyguların azaltılması için kullanılan ama aslında olumlu ya da olumsuz duyguların, artırılması ya da azaltılması için uygulanabilen bu strateji, duyguyu tetikleyen durumun birey için kabul edilemez olduğu zamanlarda kullanılır. Kabul edilmeyen durum için yapılan yeniden değerlendirmenin sonucunda birey, duruma yönelik düşünce şeklini, duygusal tepkisini değiştirecek şekilde, değiştirir (Gross, 2013). Yapılan araştırmalar, yeniden değerlendirme stratejisinin bireylerin stres unsurlarıyla daha iyi baş edebilmesinde

etkili olduğunu, bu stratejiyi kullananların özsaygılarının ve yaşam doyumlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Werner vd, 2011). Bilişsel değişim stratejisi somutlaştırılacak olursa; işiten ve sağır kültürü hakkında hiç deneyimi olmayan biriyle evlenmek üzere olan bir CODA'nın müstakbel eşiyle ebeveynleri arasında yaşanan ve kültürel farklardan kaynaklanan sorunları bir fırsat olarak değerlendirip, şu anda bu sorunları çözmenin hem gelecekte daha az problem yaşanmasını hem de gelecekteki olası benzer problemlerin kolayca çözülmesini sağlayacağını düşünmesi ve böylece yaşanan sorunun neden olduğu olumsuz duyguları düzenlemesi bir yeniden değerlendirme stratejisidir.

Tepki değişimi ise duygu oluştuktan sonra kullanılan ve duygunun azaltılmasını veya değiştirilmesini hedefleyen tepki odaklı duygu düzenleme stratejisidir. Fiziksel egzersizler, yürüme, müzik dinleme ya da alkol, sigara, yeme davranışlarının her biri deneyimlenen duyguyu değiştirmek için kullanılabilir. Tepki değişiminin yaygın bir biçimi yaşanan duyguyu ifade eden davranışların engellenmesi, bastırılmasıdır. Bastırma, içsel duyguların dışa dönük işaretlerini engellemektir. Duyguyu dışa vuran davranışı düzenlemeyi içeren bu strateji bireyin olumlu ya da olumsuz duyguları ya da duyguyu ifade eden davranışları gizlemesini, azaltmasını ifade eder. Bastırma stratejisinin sıklıkla kullanılması, duyguların dışa vurumunu zorlaştırabilmekte, bireyi kişilerarası ilişkilerden uzaklaşmaya itebilmekte ve depresyona yatkın olmaya neden olabilmektedir (Gross, 2013). Somutlaştırılacak olursa, bir CODA'nın toplu taşıma aracında ebeveyniyle işaret diliyle iletişim kurduğunu gören yolcuların, kendisinin de duymadığını düşünerek, yüksek sesle kendisi ve ebeveyni hakkında yaptıkları incitici konuşmalar karşısında hissettiği üzüntüyü bastırması ve davranışlarına yansımaya engel olarak duygusunu belli etmemesi ya da sokakta “dilsizin kızı” diye hitap edilen bir CODA çocuğun hissettiği öfke duygusunu azaltmak için tek başına uzun yürüyüşler yapması ya da annesine onu arkadaşlarıyla gezmeye göndermediği için kızan ergen bir CODA'nın odasına kapanıp öfke ve üzüntü duygularını değiştirmek için saatlerce kitap okuması birer tepki değişimi stratejisidir.

Duygu düzenleme stratejileri yaşamın erken dönemlerinde edinilen, mizaç özellikleri ve çevresel koşullar tarafından belirlenen gelişimsel bir kazanımdır. Erken

çocukluk döneminde yaşanan çeşitli durumlara verilen duygusal tepkilerin ne olacağına ve ne şiddette olacağına ilişkin karar verme süreci ebeveynlerin tepkisiyle şekillenmektedir ve bu nedenle çocuğun ebeveyniyle etkileşimi ve ebeveynin çocuğa karşı davranışları duygu düzenlemenin geliştirilmesinde kritik öneme sahiptir. Erken çocukluk ve okul çağı döneminde, dilsel, bilişsel ve motor yeteneklerdeki ilerlemeler, yeniden değerlendirme de dâhil olmak üzere ek duygu düzenleme becerileri edinmeye olanak tanımaktadır. Ergenlik, duygu düzenlemede başka bir değişim dönemini temsil etmekte ve ergenlerin iç ve dış dünyalarında süren ve tipik olarak çocuklukta olduğundan çok daha yoğun olan kargaşa hali duygu düzenleme güçlükleri doğurabilmektedir.

Duygu düzenleme becerisi bireylerin işlevselliğini sürdürebilmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Duyguları tanımama, ayırt edememe ve duygu düzenlemede zorluk yaşama durumunu anlatan duygu düzenleme güçlüğü alanyazında psikopatolojilerin ortaya çıkması ve sürdürülmesi ile ilişkilendirilmekte; duygu durum bozukluğu, depresyon, dikkat eksikliği ve hiperaktivite gibi çok sayıda psikopatolojinin belğin bir özelliğini oluşturmaktadır (Gross, 2002). Araştırma sonuçları örneğin sosyal anksiyete bozukluğunda duygu düzenlemenin yetersiz olduğunu (Werner vd, 2011) ya da travma sonrası stres bozukluğunda dikkatin yayılmasının düzenleyici rolünün önemli olduğunu çünkü bu bozuklukta dikkatle ilgili anormallikler ve eksiklikler olduğunu (Bardeen, 2020) göstermektedir.

Bireyin duyuşsal gelişim boyutunun, 7 ekolojik seviyenin her birinde değerlendirilmesi için kullanılabilecek bir kontrol listesi için Derezotes'in (2000) önerdiği kılavuz ilkeler temel alınmış, CODA'lar için aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir;

Biyogenetik faktörler: ailede duygu durum bozuklukları öyküsü,

Ailesel faktörler: ebeveynler ve diğer aile üyeleri tarafından duygusal gelişimin aynalanması, kabul edilmesi ve model olunması,

Kültürel faktörler: sağır toplumda ve işiten toplumda, okullarda, sağır dernekleri gibi organizasyonlarda ve çalışma ortamında duygusal gelişim için modeller ve normlar olması; diğer ilgili yerel, ulusal ve küresel faktörlerin etkisi,

Çevresel koşullar: hava, su ve gıda kalitesi, güneş ışığı miktarı ve doğal ortama erişim koşulları,

Kaynaklar ve fırsatlar: sosyoekonomik durum, duygularını başkalarıyla güvenli bir şekilde paylaşma fırsatları, sosyal hizmet uzmanlarına ve diğer ruh sağlığı profesyonellerine erişebilirlik,

Öz bakım ve gelişim kalıpları: sosyal ortamlarda geçirilen ve yalnız geçirilen zamanın dengesi,

Gelişim ve sağlığın güncel göstergeleri: duygularına ilişkin öz-farkındalık, kendini kabul etme ve duygularını ifade etme yeteneği, sosyal olabilme ve yalnız kalabilme yeteneği, esneklik.

Özetle duyuşsal boyut, bireyin kendisi hakkında bir iç görüye sahip olması, kendini kabul etmesi ve hem olumlu hem olumsuz duyguları hissetme kapasitesine sahip olmasıyla karakterizedir. Bireyin duygularını tanıması, fark etmesi, ifade edebilmesi kadar düzenleyebilmesi de önemlidir. Duygu düzenleme tek başına iyi ya da kötü değildir, ancak bu konuda kazanıma sahip olmak, uyumlu stratejileri kullanabilmek, bireylerin iyilik halini artıran, uyumu ve işlevselliği sağlayan bir etki yaratırken, uygun olmayan stratejiler kullanmak ya da duygu düzenleme konusunda güçlük yaşamak bireylerin iyilik halini azaltıcı bir etki yaratmakta, uyumu ve işlevselliği olumsuz etkilemektedir. Duyguların nasıl düzenlendiği önemlidir, çünkü farklı duygu düzenleme biçimlerinin oldukça farklı sonuçları olabilmektedir. Bireylerin duyguları deneyimleyerek tanıdığı, farklı durumlarda yaşayacağı duyguya ve şiddetine karar vermeyi, olumlu ve olumsuz duygularını artırarak veya azaltarak düzenleme stratejileri kullanmayı öğrendiği erken çocukluk dönemi ve bu dönemde

ebeveynleriyle ve çevreyle olan etkileşimi kritik öneme sahiptir. CODA'ların duyuşsal gelişiminin 7 ekolojik düzeyin her birinde değerlendirilmesi, genetik ve çevresel faktörlerin etkisini bir arada ve içinde bulundukları her iki kültürün etkilerini dahil eden bir perspektifte değerlendirmeyi sağlar.

1.7.4. Bilişsel Boyut

Bilişsel boyut düşünme ve öğrenme yetisiyle ilgili olan alanı ifade eder. Bilişsellik bilgiyi edinme, işleme, depolama ve gerektiğinde kullanma gibi becerileri kapsar (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2014).

Bilişsel gelişim düşünme ve anlama yeteneğini ortaya çıkarır (Apgar, 2018). Bilişsel gelişim kavramların, düşünme yeteneğinin, belleğin, akıl yürütmenin ve diğer çeşitli iç zihinsel işlevlerin gelişimini tanımlar (Gander ve Gardiner, 1993). Bilişsel gelişim kendisi, başkaları ve evren hakkında hayatı geliştiren inançların yavaş yavaş oluşmasını; etkili sorun çözme, karar almayı, çatışma çözme becerilerini ve çeşitli zekâ biçimlerinin tam kullanımını içerir. Mizah duygusu, zihinsel esneklik, hem kendisinin hem başkalarının bakış açılarını önemseme, insan çeşitliliğini anlama ve ona duyarlı olma kapasitesi de bilişsel gelişimle ilişkilidir (Derezotes, 2000).

Bilişsel gelişim, bireyin çevresini ve dünyayı anlamasını ve öğrenmesini sağlayan zihinsel faaliyetlerinin gelişmesini, düşünme yollarının daha karmaşık ve etkili hale gelmesini ifade eder. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre, bilişsel yapı dört evrede gerçekleşen aşamalı bir gelişime sahiptir. Duyu-hareket (0-2 yaş), işlem öncesi (2-6 yaş), somut işlemler (7-11 yaş) ve soyut işlemler (11 yaş ve sonrası) evrelerinden oluşan bu aşamalarda bir evrenin atlanılması ve bir sonraki evreye geçilmesi söz konusu değildir, ancak bu gelişim dönemlerine girme yaşı ve o dönemi tamamlama süresi farklılıklar gösterebilmektedir. Duyu-hareket bebeklerin dış dünya ile sadece duyuları ve motor hareketleri yoluyla ilişki kurduğu evredir. Karmaşık olmayan zihinsel işlemleri gerçekleştirmeye başlayarak işlem öncesi döneme geçmekte, henüz mantıklı düşünme işlemi gelişmediği için nesne korunumunu

kavrayamadıkları bu dönem çocukların ben merkezli ve tek yönlü düşündükleri, hayal dünyalarının geniş olduğu evredir. Çocuklar somut işlemler döneminde bazı işlemleri zihinsel olarak yapabilme kapasitesine ulaşmakta, ergenlik döneminin başından itibaren girilen soyut dönemde ise düşünme biçimleri yetişkinlere benzer hale gelmekte ve soyut kavramları anlamaya ve etkili biçimde kullanmaya başlamaktadırlar. Bilişsel gelişim kalıtım ve çevrenin etkileşiminin bir sonucu, biliş ise olaylara bakış açısı, algılar, zihinsel tutumlar ve inançlardır. Bu süreç üzerinde hem olgunlaşmanın hem de öğrenmenin etkisi vardır. Böylece bilişsel gelişim sürecini etkileyen beş ilke olgunlaşma, deneyim, örgütleme, toplumsal aktarım ve dengelemedir. *Olgunlaşma* fiziksel gelişimi ifade eder. Kalıtsal özellikleri de içeren olgunlaşma, özel bilişsel özelliklerin belirli evrelerde oluşup oluşmayacağı üzerinde etkilidir. Birey deneyimlerinin biyolojik olgunlaşma düzeyleri ile karmaşık etkileşimi sonucunda çevresinde olup bitenlere anlam yükler. *Deneyim*, insan müdahalesine en açık olan alandır ve yaşantı zenginliği, zihinsel gelişimi arttırma yönünde bir etkiye sahiptir. Gelişimin her aşamasında var olan potansiyelin ortaya çıkması, çevre ile girilen etkileşime bağlıdır. *Örgütleme* organizmanın kendi düşünce süreçlerini örgütleme eğilimidir. Bilişsel gelişim bireyin kendisini ve çevresini anlama sürecinde bir uyum, uyumsuzluk ve yeniden uyum sürecidir. Bireydeki her uyum hareketi, örgütlenmiş bir davranışın parçasıdır. İçinde yaşanılan toplumun kurallarını ve yasalarını öğrenmeyi sağlayan *toplumsal aktarım*, bilişsel gelişim için diğerleriyle kurulan etkileşimin önemli olduğuna vurgu yapan ilkedir. Çocukların ailesiyle, yetişkinlerle, akranlarıyla girdiği etkileşimin yanı sıra okulda dâhil oldukları eğitim süreci de toplumsal aktarımdır. *Dengeleme* bütünlüğün tutarlı ve dengeli olmasıdır. Dengeleme, bireyin yeni karşılaştığı bir durumla, önceden var olan bilgi ve deneyimleri arasında denge kurmak için yaptığı zihinsel işlemleri anlatır. Her dengesizlik, yeni ve daha üst düzeyde bir dengeye geçişi sağlar. Denge bilişsel gelişimi etkileyen diğer faktörlerin bir tür tamamlayıcısıdır ve genel olarak gelişimin düzenini açıklayan ilkedir. Bilişsel gelişim dengeleme ile yani, dengenin bozulup yeniden kurulmasıyla sağlanır. Piaget'nin kuramı insanların yaşamlarında düzen yaratma ihtiyaçları olduğunu ve dengeye ulaşmak için örgütleme ve uyum sağlamaya yönelik biyolojik eğilimleri olduğunu ortaya koymuştur (Gander ve Gardiner,1993; Gürsoy, 2012).

Piaget, çevreye uyum sağlama gücünü zekâ olarak tanımlamıştır. *Biyo-ekolojik zekâ* kuramını geliştiren Ceci'ye göre tek bir bilişsel potansiyel yoktur. Kuram zekâyı hem gelişimsel hem de kavramsal olarak ele almış, biyolojik beceri potansiyelinin gelişim sürecinde çeşitli faktörlerden etkilendiğini ifade etmiş ve zekâ alanlarının gelişmesini kapasiteden çok uygun ortam ve fırsatlara bağlı olarak açıklamıştır. Zekâyı geliştirmede toplumun rolünü vurgulayan kuram, entelektüel gelişimdeki bireysel farklılıkları biyo-ekolojik bir bağlamda açıklamaktadır (Ceci, 1996). Gardner ise zekâ kavramını farklı bir boyutta ele almış ve *çoklu zekâ kuramında*, zekânın tek bir faktörle açıklanamayacak kadar çok sayıda yeteneği içerdiğini ifade etmiş ve sekiz farklı beceriyi sekiz zekâ alanı olarak tanımlamıştır. Bu çoğul yaklaşımda zekâ, problem çözmeye dayandırılmakta ve her bir alan farklı yetenek ve süreçleri içermektedir. Zekâ alanlarının gelişimi ise *biyolojik faktörler*, *kişisel yaşam hikâyeleri* ve *kültürel tarih ve özgeçmiş*ten oluşan üç faktöre bağlıdır. Kuram bu faktörlerin Kırstalize ya da paralize olmasıyla zekâ alanlarının desteklendiğini ya da zayıflatıldığını ifade etmektedir. Kuramın ortaya koyduğu sekiz zekâ alanı sözel dil zekâsı, mantıksal matematiksel zekâ, görsel uzaysal zekâ, müziksel ritmik zekâ, bedensel kinestetik zekâ, sosyal kişilerarası zekâ, içsel kişisel zekâ ve doğacı zekâdır. Sözel dil zekâsı; bireyin kendi lineine ait kavramları gramer yapısına ve anlamına uygun ve etkili biçimde kullanabilme becerisidir. Mantıksal matematiksel zekâ, bireyin sayıları etkili biçimde kullanabilmesi, bilginin parçaları arasında ilişki kurabilme ve bu parçalar arasındaki farklılıkları görme kapasitesidir. Görsel uzaysal zekâ; nesne ve olayları doğru algılama becerisidir, görebilme ve görselleştirebilme kapasitesini, görerek gözlemleyerek öğrenme kabiliyetini içerir. Müziksel ritmik zekâ; müzik formlarını algılama, ayırt etme, ifade edebilme becerisidir, ritmik hareket et, düşünme, algılama, yorumlama kapasitesidir. Bedensel kinestetik zekâ; zihin ve beden koordinasyonunu etkili biçimde kullanma becerisidir, söylenen ve gözlenenenden çok yapıları hatırlama kapasitesidir. Sosyal kişilerarası zekâ; sosyal becerileri kazanma kapasitesidir. İçsel kişisel zekâ; bireyin kendini tanıması ve buna uygun hareket etme becerisidir. Doğacı zekâ ise duygularla doğal dünya arasında ilişki kurma becerisidir. Bu son alan Gardner'ın kuramına daha sonra eklenmiştir. Gardner, zekâ alanlarının anatomik olarak beynin birbirinden farklı, bağımsız bölümlerin çalışması sonucu ortaya çıkmasına rağmen nadiren bağımsız işlediklerini ve her biri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ifade

etmektedir (Armstrong, 2017; Bulut Pedük, 2012). Kuram bu alanların sadece birer yetenek ve beceri değil bir zekâ alanı olduğunu ve zekânın kültürel olarak değer verilen bir tür faaliyete katılımı ile harekete geçirildiğini ve bireyin böyle bir faaliyetle büyümesinin bir gelişim modeli izlediğini ileri sürmektedir. Buna göre her zekâ alanı erken çocuklukta kendi ortaya çıkma zamanı, bireyin yaşamı boyunca kendi zirve zamanı ve birey yaşlandıkça hızlı ya da yavaş azalan kendi gelişim modeline sahiptir. Ayrıca kuram tarihsel bir bağlam içermekte ve bu zekâ alanlarının evrimsel kökenleri olduğunu vurgulamaktadır. Bazı zekâ alanlarının geçmişte bugün olduğundan daha önemli olduğunu ve antropolojik verilere dayanarak, belirli tarihsel dönemlerde ya da belirli topluluklarda güçlü sosyal onaya sahip olan kimi yeteneklerin ilgili olduğu zekâ alanının gelişmesi ve güçlenmesinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde kimi gelişmelerin toplumsal düzlemde belirli zekâ türlerine verilen değer artmasına neden olması da toplumda o zekâ türüne sahip bireylerin artması anlamına gelmektedir (Armstrong, 2017). Somut bir anlatımla, sağır ebeveynlerin CODA bebekleriyle işaret diliyle iletişim kurması, çocuğun görsel uzaysal zekâ alanına katkı sağlamakta, ev içinde ve sağır topluluk içinde yaşadığı kültürel deneyimler bu zekâ alanının gelişimini tetiklemekte, ebeveynlerinden ve topluluktan aldığı sosyal onay bu zekâ alanını güçlendirmekte ve görerek gözlemleyerek öğrenme kabiliyetini artırmaktadır. Zekâ alanlarının karşılıklı ilişkisi bağlamında, CODA çocuğun Sağır topluluk içinde daha çok zaman geçirmesi ve işaret dilini daha yoğun kullanması zihin beden koordinasyonuna da katkı sağlamakta ve bedensel kinestetik zekâ alanını geliştirmektedir. Çocuğun ailenin sosyal alanında üstlendiği fazladan sorumluluk doğru yönlendirildiğinde sosyal kişilerarası zekâ alanında gelişim için bir potansiyel oluşturmakta, diğer yandan çocuğun bu alanlarda Kiristalize olan becerileri, okul ortamında dil kullanımındaki kimi eksikliklerine verilen tepkilere bağlı olarak sözel dil zekâsı alanının paralize olmasına neden olabilmektedir.

Bilişsel gelişime ilişkin bir diğer önemli vurgu *oyun* konusundadır. Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre oyun, bilişsel gelişimin ayrılmaz bir parçasıdır. Oyun aracılığıyla çocuklar bilişsel gelişimleri için çok önemli olan bilgileri öğrenir ve becerileri edinirler. Oyun, çocukların öğrenmesi ve gelişimi için en iyi bağlamdır, çünkü oyun çocukların dünyadaki yerlerini anlamalarına ve keşfetmelerine yardımcı

olur. Oyun, çocuklara bilişsel gelişimin iki önemli unsuru olan problem çözme ve karar verme becerilerini uygulama fırsatı verir. Çocuğun yaratıcı yeteneklerinin gelişiminde önemli bir role sahiptir. Yaratıcılığın gelişimi bilişsel gelişim ile de ilişkilidir, çünkü yaratıcı düşünme problem çözmeye katkıda bulunur. Oyunlar büyümenin tüm yönlerinde gelişimi destekler (Ahmad vd., 2016). Oyunlarla desteklenen bu yönler özellikle çocukların bilişsel, sosyal ve duyuşsal becerilerinin gelişmesi, toplumsal davranışları ve toplumsal farkındalığı kazanmalarında yoğunlaşır. Oyun oynamak karar verme, strateji, gözlem, mekânsal akıl yürütme, problem çözme, yaratıcı düşünme gibi; harfleri, sayıları, renkleri tanıma, heceleme, sayma gibi pek çok bilişsel yeteneğin gelişmesini sağlar. Oyun sürecinde ebeveynlerin çocukların oyunlarına katılımı ve onlarla etkileşimi çocuğun gelişiminde kritik bir değere sahiptir. Ebeveyn ve çocuk arasında ev işlerinin kimilerini birlikte yapmak ya da top oynamak gibi basit etkinliklerle bile sağlanabilecek oyun oynama ve etkileşim kurma süreçleri tüm gelişim boyutları üzerinde olumlu etkiye sahiptir (Gander ve Gardiner, 1993). Somut bir anlatımla, CODA'ların bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde ebeveynleriyle oyun oynama alanlarının daralması, ebeveyn çocuk etkileşim alanlarının da daralmasına neden olmakta, çocuğun oyun oynaması gereken zamanları ebeveynleri için çeşitli sorumluluklar üstlenerek geçirmesi, gelişimlerinin başta bilişsel olmak üzere duyuşsal ve sosyal alanlarını da etkileyen kritik bir gelişimsel destekten mahrum kalmalarına neden olabilmektedir.

Bireyin bilişsel gelişim boyutunun, 7 ekolojik seviyenin her birinde değerlendirilmesi için kullanılabilecek bir kontrol listesi için Derezotes'in (2000) önerdiği kılavuz ilkeler temel alınmış, CODA'lar için aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir;

Biyogenetik faktörler: ailede zekâ potansiyeli öyküsü,

Ailevi faktörler: ebeveynler ve diğer aile üyeleri tarafından bilişsel gelişimin kabulü, model olunması ve desteklenmesi,

Kültürel faktörler: toplumda, okullarda ve diğer organizasyonlarda, çalışma ortamında bilişsel gelişimi destekleyen modellerin ve normların olması; diğer ilgili yerel, ulusal ve küresel faktörler,

Çevresel koşullar: uyarıcı çevresel koşullar içinde olma,

Kaynaklar ve fırsatlar: sosyoekonomik durum; entelektüel tartışma ve keşif fırsatları; kütüphanelerin, çalışma alanlarının, kitapların, bilgisayarların ve diğer öğrenme materyallerinin ulaşılabilirliği,

Öz bakım kalıpları: pasif faaliyetlerde harcanan zaman ile zihinsel olarak zorlayıcı faaliyetler gerektiren aktivitelere ayrılan zamanın dengesi,

Gelişimin ve sağlığın güncel göstergeleri: çatışma çözme ve problem çözme kalıpları.

Özetle bilişsel boyut düşünme ve öğrenme yetisiyle karakterizedir. Bilişsel gelişim düşünme, akıl yürütme, hatırlama; kendisi, diğerleri ve evren hakkında inançlar oluşturma; problem çözme, karar verebilme ve çeşitli zekâ biçimlerini kullanabilme becerisini içerir. Bilişsel gelişim bireyin kendisini, çevresini ve dünyayı anlamasını ve öğrenmesini sağlayan zihinsel faaliyetlerinin, karmaşık ve etkili düşünme yollarıyla gelişmesini ifade eder. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı, bilişsel yapının gelişimini dört evrede açıklayan aşamalı bir modelidir. Bu modelde çevreye uyum sağlama gücü zekâ olarak tanımlamıştır. Gardner zekâ kavramını farklı bir boyutta ele almış ve *çoklu zekâ kuramı*nda, zekânın tek bir faktörle açıklanamayacak kadar çok sayıda yeteneği içerdiğini ifade etmiştir. Sekiz farklı beceriyi sekiz zekâ alanı olarak tanımlayan kurama göre zekâ kültürel olarak değer verilen bir tür faaliyete katılımla harekete geçmekte ve bireyin böyle bir faaliyetle büyümesinin zemin hazırladığı zekâ alanı, bireyin yaşamı boyunca süren bir gelişim modeli izlemektedir. Kültürün etkisi zekâ alanları için tarihsel ve toplumsal bir bağlam oluşturmakta, belirli tarihsel dönemlerde ya da belirli topluluklarda güçlü sosyal onaya sahip olan kimi yetenekler ilgili olduğu zekâ alanlarının gelişmesinde etkili olmaktadır. Bireyin

bilişsel gelişiminde önemli bir diğer faktör, özellikle bebeklik ve erken çocukluk döneminde etkisi daha da belirginleşen oyunlardır. Oyunlar, problem çözme ve karar verme becerilerinden, sosyal ilişkilere, duygularını tanıma ve ifade etmeden, kendilerini ve içinde yaşadıkları dünyayı keşfetmelerine uzanan bir düzlemde, pek çok yeteneğin gelişiminde önemli bir role sahiptir. Oyun sürecine ilişkin önemli bir odak, ebeveyn çocuk etkileşimi ve bu etkileşimin öncelikle bilişsel gelişim olmak üzere tüm gelişim alanlarına olan katkısıdır. Ebeveynlerin çocukların oyunlarına katılımı ve onlarla etkileşim kurma süreçleri tüm gelişim boyutlarını olumlu yönde etkilemektedir. Bilişsel gelişim kalıtım ve çevrenin etkileşiminin bir sonucudur, bu nedenle bireyin doğuştan getirdiği kapasitenin yanı sıra erken çocukluk dönemi ve bu dönemde ebeveynleriyle ve çevreyle olan etkileşimi kritik öneme sahiptir. Bilişsel gelişimin ekolojik yaklaşımın 7 düzeyinde değerlendirilmesi CODA'lar için tüm bu etkenleri ve karşılıklı ilişkilerini bir arada görmeyi ve bilişsel gelişimlerini destekleyen, potansiyellerini açığa çıkarmayı ve geliştirmeyi sağlayan mekanizmaları ya da gelişimlerini olumsuz etkileyen her düzeydeki faktörü değerlendirmeye dahil etmeyi sağlar.

1.7.5. Tinsel Boyut

Tin tek başına açıklaması oldukça güç bir kavramdır. Kovel (1994) tinin sözcüklerle kısmi olarak ifade edilebileceğini söyler ve her birinin ancak tinin doğası hakkında fikir veren büyük bir mozaığın parçalarını oluşturacağını ifade eder. Oxford Felsefe Sözlüğü'nde tin; "nefes, yaşam, ruh, zihin kelimeleriyle ifade edilir ve vücuda hayat veren şey, yaşam gücü, yaşamın nefesi" olarak tanımlanır (Blackburn, 2008). TDK Sözlük (2021) tini "birtakım fizikötesi kurucularının, gerçeği ve evreni açıklamak için her şeyin özü, temeli veya yapıcısı olarak benimsedikleri madde dışı varlık", "ruh" olarak tanımlar; tinsellik ise "manevi" olandır.

Tinsellik, hayatta bir anlam ve amaç duygusunu ifade eder. Tinsellik, ruhun derinliklerine yapılan bir yolculuktur. Herkesin tıpkı bilişsel bir boyutunun veya duyuşsal bir boyutunun olması gibi tinsel bir boyutu vardır. Tinsel boyut, bazı

insanlarda baskın boyut olabilirken başkalarında etkisiz veya gelişmemiş bir boyut olabilmektedir (Derezotes, 2000). Tinselliğin açıklaması daha güç bir boyut olması, bu boyutu oluşturan kavramların birbirlerinden belirgin çizgilerle ayrılamıyor oluşu ve birbiriyle iç içe oluşu kadar kavramların sıklıkla birbirinin yerine kullanılıyor oluşuyla da yakından ilişkilidir. Tinselliğe ilişkin genellikle bulanık olan kavramların her birini diğerlerinden kesin sınırlarla ayırarak tanımlamanın mümkün olmaması, bireyin tinsel boyutta değerlendirilebilmesi için maneviyatın ne olduğuna ilişkin bir anlam çerçevesi kurmayı gerekli kılmaktadır. Wong ve Pargement (2017), maneviyatın neleri kapsadığının kişiden kişiye değiştiğini ifade etmekte ve maneviyatı bir bakış açısı olarak özetlemektedirler; kahvaltı gibi bir sabah ritüeline katılanlardan bir kişi bunu manevi olarak deneyimleyebilirken, aynı masadaki bir başkası aynı kahvaltıyı tamamen sıradan görebilir ve her iki kişinin deneyimi de gerçektir. Bu bağlamda ele alındığında, bireyin herhangi bir deneyimi, bakış açısına bağlı olarak, maneviyatında derin anlamlar içerebilir ve aynı deneyim bir başkası için sadece dünyevi bir anlam çerçevesine sahip olabilir.

Tinsel boyutta öne çıkan bir kavram sezgidir. Sezgi bilgi edinmenin içsel yoludur. Bir felsefe terimi olarak gerçeğin dolaysız, içgüdüsel bir biçimde kavranmasını, tanıyıp bilme yetisini anlatır (Blackburn, 2008). Ekolojik perspektiften ele alındığında sezgi rasyonel düşünceyle bir karşıtlık içinde olmayan ancak genellikle akıl yürütme ile uyum içinde işleyen bir bilme yoludur. Böylece sezgiler akıl yürütmeye katkıda bulunabilir ve akıl yürütme de sezgilerin oluşmasına yardımcı olabilir (Derezotes, 2000). Sezgilerinin ve yaşamının hangi alanlarında daha sezgisel olduğunun farkında olmak, sezgilerini bedeninin hangi noktalarında ve nasıl hissettiğini bilmek, sezgilerine güvenmek ve olası farklı sonuçları kabul edebilmek, iç sesini dinleyebileceği doğal ortamları ve manevi yaşantıları gündelik yaşamına dâhil etmek bireyin sezgilerinin gelişimi için etkili süreçlerdir.

Senrich'e göre maneviyat, bireyin varoluş hakkındaki bilinemez olanla öznel ilişkisini (bilişsel, duygusal ve sezgisel) ve bu ilişkiyi evren, dünya, diğerleri, benlik, ahlaki değerler ve anlam duygusu hakkındaki bir perspektifle nasıl bütünleştirdiğini ifade eder. Her bireyin bilinemeyenle kendi ilişkisi vardır ve bu ilişki müracaatçının

eşsiz maneviyat duygusudur. Daha yüksek bir güce, evrensel bağlantıya veya aşkınlığa inançlarını ifade eden ve/veya yaşamında dua ve meditasyon gibi uygulamalar olan müracaatçılar, olmayanlardan daha manevi olarak görülmezler. Her bireyin bilinmeyenle ilişkisi eşit derecede geçerlidir ve değerlendirme ve müdahale için eşit derecede önemlidir. Bu tanım sosyal hizmetin biyopsikososyal çerçevesine maneviyat kavramının eklenmesi ve bireyi değerlendirme sürecine, bireyin varoluş hakkında bilinemez olanı kendi varlık biçimlerinde nasıl kavramsallaştırdıklarını ve bu sürece dâhil ettiklerini anlamayı ekler. Böylece, her bir müracaatçının varoluş hakkında bilinemez olana ilişkin görüşlerini anlamak değerlendirme sürecinin bir parçası haline gelir. Bu manevi değerlendirmenin amacı, bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal sorunları ile bu sorunlarının bilinemez olana ilişkin bakış açılarından etkilenip etkilenmediğini ve nasıl etkilendiğini belirlemektir çünkü bu boyutların her biri arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Tinsel boyut ya da bireyin maneviyatı, insani deneyimin bir boyutudur ve bireyin benliğiyle olan en yoğun ve en gerçek bağını içerir. Doğası gereği ilişkisel olan maneviyat, kendisini ilişkilerdeki ve aile bağlarındaki çoğunlukla doğrudan dışavurumlarda gösterir (Walsh, 2017). Sosyal hizmetin dördüncü kuvvet müdahale paradigması olan Transpersonal Paradigma'nın odağı tinsel gelişimdir. Gelişimin diğer boyutları, tinsel gelişim ile ilişki içinde kabul edilir ve müdahaleler manevi gelişim ile bedenin karşılıklı bağlılığına odaklanır. Müracaatçı, çeşitli biyopsikososyal deneyimleriyle ilgili kendi manevi perspektifini keşfedip geliştirmeye teşvik edilir. Bu müdahale sürecinde tinsel alanın gelişmesiyle bireyler ruhlarıyla ve evrenle bağlantı kurmayı ve çok da değişmeden olabilecekleri en iyi insan olmayı öğrenirler. Hayattan daha fazla keyif alırlar (Derezotes, 2000). Manevi alan insanların gerçekliğinin bir parçasıdır, manevi inançlar bireylere yaşamları boyunca umut, destek ve kılavuzluk sağlayabilmektedir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2014).

Maneviyat bireyin evren, yaşam veya Tanrı ile ilişkisini kavramlaştırma şeklidir, her bireyin kendine özgü bir kavramlaştırma şekli vardır ve bu nedenle her bireyin manevi boyutu benzersizdir. Tinsel boyutta yapılan bir değerlendirme, bireyin yaşamın nasıl devam etmesi gerektiğine ilişkin kurallarını, sorunların onun tarafından nasıl algılandığını, bu sorunların ona ne hissettirdiğini ve bireyin dünyayı algılama şeklini anlamayı sağlayan bir harita oluşturur (Gehart, 2017). Tinsel boyut da diğer

boyutlar gibi gelişimsel bir süreç içerir. Genellikle din ile ilgili bir boyut gibi görülse de, tinsellik ve din arasındaki ilişki dışlamak ya da içermek değildir, din tinsel gelişimi besleyebileceği gibi kimi zaman beslemeyebilir de (Derezotes, 2000). Murray-Swank ve Pargament (2011), maneviyatı "kutsal arayışı" olarak ifade eder ve bireyin yaşamı boyunca kutsal aradığı bir süreç olarak tanımlarlar. Kutsal arayışı evrensel ve kültürler arasıdır. Arama süreci ise bireye özel, benzersiz, gelişimsel bir yörünge izler ve bireyin yaşamındaki dinamik değişen bir süreci yansıtır. İnsanlar kendileri için kutsal olanı farklı şekillerde, çeşitli zamanlarda keşfederler. Tinsel boyut doğayı, ilişkileri, zamanı ve yerleri içerebilir. Yaşamın neredeyse her yönü kutsalla ilişkilendirilebilir. Tinsel gelişim süreci bireyin sosyokültürel çevresi içine gömülüdür ve bu nedenle tinsel gelişim sürecine ilişkin bir değerlendirmede kültürel bağlam ve toplumsal faktörler önemlidir. Her toplum, bireyin yaşamında kutsalın keşfini şekillendiren sayısız etki kaynağı içerir. Ayrıca kimi zaman toplumun sunduğu bir kutsal, birey tarafından doğrudan kabul edilir. Bu nedenle tinsel boyuta ilişkin bir değerlendirme sürecinin odağını bu çevresel faktörler bağlamında, birey için kutsalın kaynağının ne olduğu ve bireyin bunu nasıl deneyimlediği oluşturur.

Genel olarak manevi yaşantılar için birçok farklı yol olduğunu ve farklı öğretilerin ve farklı perspektiflerin farklı yollar belirlediğini ifade eden Pargament bunun için dört ana yol olduğunu söyler; bilmek, eylemde bulunmak, ilişki kurmak ve deneyimlemek. Bilmek kimi zaman din kitaplarını okumak ya da kimi zaman meditasyon öğrenmek olabilir. Eylemde bulunmak yeni yılın gelişini kutlamak ya da dua etmek olabilir, ayrıca diğer kişilere yardım etmeye odaklanmak veya savunuculuk rolü üstlenmek de birer eylemde bulunma şeklidir. İlişki kurma yolu, diğerleriyle ve topluluklarla kurulan bağlantıları içerir. İnsanlar belirli bir amaç için belirli insanlarla çeşitli çalışma grupları oluşturabilir veya bir dini cemaate dâhil olabilirler. Son olarak, deneyimleme yolu, bireyin yaşamında kutsalın duygusal ve kişisel deneyimini içerir. En geniş anlamıyla manevi yaşantılar, insanların yaşamlarında kutsal olanı muhafaza etmeyi sürdürmek için yaptıkları her şeyi kapsar (Pargament, 2007'den akt. Murray-Swank ve Pargament, 2011). Bu nedenle bireyin tinsel boyutuna ilişkin bir değerlendirme onun için kutsal olanları, ona iyi hissettirenleri, yapmayı anlamlı bulduklarını, yaşamı onunla açıkladıklarını, ona ulaşmayı amaç edindiklerini,

korumaya yöneldiklerini, savunduklarını, karşılaştıkları kimi zorluklarla baş etmek için başvurduklarını ya da uğruna zorlukları göze aldıklarını ve daha fazlasını kapsar. Manevi yaşantılar bireyin yaşamında anlam attettiği her şey için yaptığı her şeyi içerir.

Somutlaştırılacak olursa, CODA bireyin, kendini çok sıkışmış ve bunalmış hissettiğinde doğada zaman geçirerek dinginliği hissetmesi, güçlenmesi, özetle doğayla kurduğu ilişkiden beslenmesi tinsel boyutta manevi yaşantıdır, çünkü doğayla kurduğu ilişki ona yüklediği anlam nedeniyle tinselliğe içkindir. Bir CODA'nın sadece ebeveynleri için değil tüm sağır toplum için kendini sorumlu hissetmesi ve hayatının anlamını onlar için bir şeyler yapmak olarak açıklaması da manevi yaşantılardır. Sağır topluluktaki varlığına yüklediği anlam, CODA bireyin kendi varlığına yüklediği anlamı görünür kılan, somut dışavurumlardır. Bir başka örnek CODA bireyin yoga yapması, gevşeme ve meditasyon tekniklerini öğrenmesi ve uygulaması olabilir, bu teknikler kendi benliğiyle ve evrensel enerjiyle bağlantı kurmasına aracılık etmesi bağlamında manevi yaşantılardır.

Bireyin tinsel gelişim boyutunun, 7 ekolojik seviyenin her birinde değerlendirilmesi için kullanılabilecek bir kontrol listesi için Derezotes'in (2000) önerdiği kılavuz ilkeler temel alınmış, CODA'lar için aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir;

Biyogenetik faktörler: ailede manevi konulara duyarlılık öyküsü,

Ailevi faktörler: ebeveynler ve diğer aile üyeleri tarafından manevi gelişimin kabulü ve model olunması, din ve maneviyat arasındaki farkın anlaşılması, manevi yaşantılar için uygun ortamlar yaratılması,

Kültürel faktörler: toplumda, okullarda ve diğer organizasyonlarda ve çalışma ortamında manevi gelişim için modeller ve normlar olması, diğer ilgili yerel, ulusal ve küresel faktörlerin etkisi,

Çevresel koşullar: yakın çevrenin korunması, doğada zaman geçirme, deniz göl ağaç ve/veya toprakla temas edebilme fırsatları,

Kaynaklar ve fırsatlar: sosyoekonomik durum, özgür tartışma ve keşif fırsatları, alternatif yol göstericilerin varlığı ve erişilebilirliği,

Öz bakım kalıpları: manevi yaşantılar için ayrılan zaman, meditasyon ve tinsel boyutu besleyen diğer aktiviteler için ayrılan zaman ve bu zamanın dengeli dağılımı,

Gelişim ve sağlığın güncel göstergeleri: yaşamın anlamı, bilinç düzeyi, yaşam ve ölümle ilgili tutumlar, iç huzur, esenlik.

Özetle, tinsellik bireyin yaşamına ilişkin anlam ve amaç duygusunu içeren boyuttur. Bireyin tinsel boyutu olarak ele aldığımız manevi yaşantılar diğer tüm gelişim boyutlarını etkiler ve onlardan etkilenir. Tinsel boyut da diğer boyutlar gibi gelişimsel bir süreç içerir ve bu gelişim sürecinde kültürel bağlam ve toplumsal faktörler önemli etkenlerdir. Tinselliğe ait kavramların birbirlerinden belirgin çizgilerle ayrılamayan, iç içe ve müphem yapısı tinselliği açıklayabilmeyi zorlaştırmakta ve bireyin tinsel boyutta değerlendirilebilmesini yapabilmek için maneviyatın ne olduğuna ilişkin bir anlam çerçevesi oluşturmayı gerektirmektedir. Tinsel boyut ya da bireyin maneviyatı, insani deneyimin bir boyutudur ve insanların gerçekliğinin bir parçasıdır. Bireyin herhangi bir deneyimi, bakış açısına bağlı olarak, maneviyatında derin anlamlar içerebilir. Bu tür deneyimler bireyin benliğiyle olan en yoğun ve en gerçek bağının somut dışavurumlarıdır. Manevi yaşantıları ele almak, bireyin yaşamındaki anlam örüntülerini değerlendirmenin bir parçası haline getirir. Tinsel boyut ilişkileri, zamanı, ritüelleri, mekânları, doğanın kendisini ya da doğa olaylarını içerebilir. Yaşamın neredeyse her yönü bu boyutla ilişkilendirilebilir. Tinsel gelişimi ekolojik yaklaşımın 7 düzeyinde ele almak, değerlendirme için kapsamlı bir çerçeve sağlar. Bu çerçeve, bireyin dünyayı algılama ve anlamlandırma şekline ilişkin bir kavrayışın yanı sıra müdahale sürecine ilişkin etkili bir kaynak oluşturur. Tinsel değerlendirme bireyi değerlendirmenin ayrılmaz bir parçasıdır.

Bu araştırmanın amacı nitel desen ve fenomenolojik yaklaşımla ekolojik bir perspektiften işaret dili bilen CODA'ların çok boyutlu bir değerlendirmesini yapmak ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını belirlemektir.

Tez çalışmasının “giriş” bölümünde araştırılan konuya ilişkin bilgilere yer verilmiş; araştırmanın problemi, amacı, önemi ve özgünlüğü açıklanmış; araştırmanın tanımları ifade edilmiş ve sınırlılıkları anlatılmıştır. Yine bu bölümde tez çalışmasının iki temel kavramı olan CODA ve işaret dili kavramları, sağır kültürüne içkin bir perspektifte ve sosyal hizmetin farklı kültürlerle yaklaşımını içeren sistematik bir çerçeve içinde ele alınmıştır. Giriş bölümünün son alt başlığını, tez çalışmasının kuramsal temeli olan ve araştırma bulgularının yorumlanmasında referans alınan ekolojik yaklaşım oluşturmuştur. Öncelikle ekolojik yaklaşımın işaret dili bilen CODA olma fenomeniyle ilişkili birçok faktörle mümkün olan en kapsamlı araştırmanın yapılmasını mümkün kılan sistematik çerçevesi sunulmuştur. Ardından bireysel değerlendirmeye temel oluşturan gelişim boyutlarına yer verilmiş; fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel gelişim boyutlarının her biri tanımlanmış, ilgili kuramsal temel aktarılmış, kuramın temel kavramları CODA'lar özelinde ve bu araştırma kapsamında toplanan verilerden seçilen örnekler üzerinden somutlaştırılmış, yaklaşımın ortaya koyduğu 7 ekolojik düzey için CODA'lar özelinde düzenlenmiş kılavuz ilkelere yer verilmiş ve her bölüm bölümün genel bir özetini sunarak sonlandırılmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümleri tez çalışmasında kullanılan gereç ve yöntemin ayrıntılı bir şekilde açıklandığı “gereç ve yöntem”, elde edilen bulguların sunulduğu “bulgular”; bulguların CODA olma fenomeninin nasıl deneyimlendiğini anlamaya yönelik bir zeminde ve alanyazında yer alan verilerle karşılaştırılarak tartışıldığı “tartışma” ve tartışma ışığında ulaşılan sonuçların özetlendiği, çalışmanın alanyazına olan katkısını ortaya koyan ve sonuçlara yönelik önerilere yer verilen “sonuç ve öneriler” bölümlerinden oluşmaktadır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde tez çalışmasında kullanılan gereç ve yöntem ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmalar antropologların ve daha sonra da sosyologların çalışmalarından doğmuştur ve 1980’li yıllardan itibaren davranış bilimlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Creswell, 2017). Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama teknikleri kullanılarak algıların ve olayların doğal ortamında, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik çalışmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Nitel araştırmaların insanların olaylar hakkında nasıl düşündüğünü ortaya çıkarması, bağlam ve ortamın önemine vurgu yapması, az sayıdaki insana odaklanarak derinlemesine analizler yapmayı sağlaması, keşfedici bir araştırma şekli olması, durumlara ilişkin karma bir anlayış geliştirmeyi sağlaması, farklı kültüre sahip olan ve haklarında çok az bilgi sahibi olduğumuz toplulukları araştırmak için uygun bir desen olması, belirli bir konuya ilişkin farklı bakış açıları oluşturmayı ve bunu ortaya koymayı sağlaması, farklı görüşleri karşılaştırma olanağı vermesi, araştırmacının çalışmaya kendini katması (Creswell, 2017) özelliklerine sahip olması ve bu özelliklerin çalışmanın amacıyla da uyumlu olması nedeniyle bu çalışmada nitel araştırma deseni tercih edilmiştir. Ayrıca nitel araştırmacının tasarlanmış bir çalışma içinde verileri toplaması, analiz etmesi ve yorumlaması; birbiriyle iç içe geçen bu süreç esnasında var olan kurama dayanmanın yanı sıra yeni kuramlar oluşturmakla uğraşması ve yeni kavramlar yaratmakla ilgilenmesi (Neuman, 2006) nedeniyle nitel araştırma, bu çalışmanın amaçlarına ulaşmak için kullanılabilecek en uygun araştırma desendir.

Araştırmada, nitel araştırma deseninin temel yaklaşımlarından birisi olan fenomenolojik yaklaşımdan yararlanılmıştır. Farkında olunan ancak derinlemesine ve

ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara yönelik deneyimlerin ele alındığı fenomenolojik yaklaşım (Yıldırım ve Şimşek, 2011), kişilerin bir olgu ya da kavramla ilgili deneyimlerinin ortak anlamını tanımlamaktadır ve neyin nasıl deneyimlendiğini bütünleştiren, bireylerin deneyimlerinin özünün tartışıldığı betimleyici çalışmalardır. Veriler ise fenomen ile ilgili deneyimi olan bireylerden ve onlarla yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmaktadır (Creswell, 2017). Araştırma problemiyle ilgili veriler elde edildikten sonra, doğrudan bu veriler üzerinde çalışmakta ve fenomenin nasıl deneyimlendiğini anlamayı sağlayan anahtar ifadeler listelenerek bu ifadelerden hareketle temalar oluşturulmaktadır (Creswell, 2020). Bu çalışmada veriler, çalışmanın amacıyla bağlantılı olarak, işaret dili bilen CODA'lerden ve onlarla yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın ortaya koyduğu kavramlar arası ilişkide asıl olarak anlam üzerinde durulmuş, katılımcıların CODA olmaktan kaynaklanan deneyimlerinin ortak anlamını tanımlamaya ve CODA olmanın nasıl deneyimlendiği fenomenolojik bir araştırmaya uygun biçimde anlaşılmaya çalışılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda az sayıda insanla çalışılarak derinlemesine analizler yapılır. Nitel araştırmalar, araştırma sonuçlarını genellemeye ilişkin bir amaç içermezler. Bu nedenle evreni temsil eden bir örneklem iddiası taşımazlar. Ancak bütün katılımcıların çalışılan fenomene ilişkin deneyimlerinin olması temel gerekliliktir. Bu nedenle araştırmanın hedef grubu 4 kriterle sınırlandırılmış; (1) anne ve babası sağır olmak, (2) işitebiliyor olmak, (3) işaret dili bilmek ve (4) 18 yaşını doldurmuş olmak olarak belirlenmiştir. Böylece çalışmanın hedef grubunu Türkiye'de işaret dili bilen, 18 yaşını doldurmuş CODA'lar oluşturmuştur.

Hedef grup içinden bir çalışma grubu oluşturmak için *amaçlı örneklem* türü kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, nitel araştırmalarda kullanılan bir kavramdır ve araştırmacının çalışma için katılımcıları seçmesi anlamına gelmektedir (Creswell, 2020). Amaçlı örneklem (amaca yönelik örnekleme), özelleşmiş bir nüfusun üyelerini

seçerek derinlemesine inceleme yapmak için kullanılan, rastlantısal olmayan ve özel durumlar için değerli bir örneklem türüdür (Neuman, 2006). Bu örneklem türü seçilirken, farklı deneyimlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırmada alt örneklem türü, *maksimum çeşitlilik* olarak belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik (heterojen) örneklemesinde genelleme yapmak için bir çeşitlilik sağlamak hedeflenmez, aksine çeşitlilik gösteren durumlar arasında ortak ya da paylaşılan olgular olup olmadığını bulmaya çalışmak ve problemin farklı boyutlarını incelemek hedeflenir. Farklı kriterleri önceden belirlemeyi ve sonrasında farklılık gösteren katılımcıların seçimini içeren bu yaklaşım, ideal bir nitel araştırmada, bulguların farklı bakış açılarını veya farklılıkları yansıtmaya olası olduğunu arttırmaktadır (Creswell, 2020). Mümkün olduğunca fazla sayıda farklı özelliği temsil eden katılımcıları seçen bu alt türün belirlenmesindeki temel gerekçe, çeşitlilikleri çalışmaya dâhil etme ve önemli ortak örüntüleri tanımlama fırsatı verecek olmasıdır. Böylece çalışmanın amacı kapsamındaki bütüncül bakış açısına ulaşmak için farklı cinsiyette, farklı yaşlarda, farklı kentlerde yaşayan, farklı eğitim seviyesinde, farklı gelir düzeyinde, farklı aile tiplerine sahip olan ve işaret dili bilen CODA'lar çalışmaya dâhil edilmiştir. Amaç genelleme yapmak değil, aksine ortak ya da paylaşılan durumlar olup olmadığını incelemek ve problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır, başka bir ifadeyle farklılıkları bir arada anlamaktır.

Katılımcıların tamamı amaca yönelik örnekleme türü ve maksimum çeşitlilik alt örneklem türü ile seçilmiştir. Veri toplama aşamasında örneklem türüne bağlı olarak seçilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 34 kişiye ulaşılmış, araştırma hakkında bilgi verilmiş, görüşme yapmak üzere planlama yapılmıştır. 2020 yılı eylül ayı içinde iletişim kurulan bir kadın CODA ile görüşme için yalnızca 20 dakika ayırabileceğini söylediği ve bu süre derinlemesine görüşme için yeterli olmayacağı için, 2020 yılı ekim ayı içinde iletişim kurulan bir erkek CODA ile planlama yapılmasına rağmen görüşme gün ve saatinde telefonuna ulaşılamadığı ve ardından tekrar iletişim kurulamadığı için görüşme yapılmamıştır. Bir erkek görüşmeci ile CODA olduğunu ifade ettiği için planlama yapılmış ancak görüşmenin hemen başında ebeveynlerinden birisinin sağır diğerinin işiten olduğu bilgisi alınınca,

gerekçesi hakkında ayrıntılı bilgi verilerek görüşme sonlandırılmıştır. Bu araştırmaya dâhil edilme kriterlerinden birisi her iki ebeveynin de sağır olmasıdır. 2020 yılı Kasım ayı başında, araştırmaya katılmayı kabul etmesine ve planlama yapılmış olmasına rağmen görüşme yapılmayan son kişi ise bir kadın CODA'dır. Planlanan görüşme günü hamile olduğu öğrenilmiş ve araştırmanın dışlama kriterleri kapsamında, araştırmanın amacı ve katılımcıların dâhil edilmesi kriterleri hakkında bilgi verilmiş ancak görüşmenin içeriğine ilişkin bilgi verilmemiş ve henüz sorulara başlamadan görüşme sonlandırılmıştır.

Çalışma grubu için, araştırmanın başında belirli bir sayıda görüşme hedefi belirlenmemiştir. Amaca yönelik örnekleme türü ve maksimum çeşitlilik alt örneklem türü ile en fazla farklılaşmayı sağlayacak şekilde seçilen, işaret dili bilen CODA'larla, çalışmanın amacına ulaşılan kadar görüşmeler sürdürülmüştür. Çalışmanın amacına ulaşılan kadar görüşmelerin sürdürülecek olması, nitel araştırmalarda doygunluk noktasına işaret etmektedir. Nitel araştırmalarda amaç derin bir şekilde keşfetmektir ve verilerin tekrarlanmaya başlaması, örneklem boyutunun yeterli olduğunu göstermektedir (Creswell, 2017). Doygunluk noktası örneklem birimlerinden artık yeni bir bilgi gelmediği noktadır ve bu noktada örnekleme dâhil etmeler durdurulur. Temel kural, bilgilerin doyuma ulaşmasıyla oluşan tekrarlanma döngüsüdür (Shenton, 2004). Araştırma sürecinde doygunluk noktasına ulaşıldığında görüşmeler durdurulmuştur. Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların cinsiyet dağılımına da özel bir önem verilmiş ve veri toplama sürecinde denge sürekli korunmuştur. Böylece süreç sonunda çalışma grubu, eşit sayıda kadın ve erkek katılımcıdan oluşmuştur. Çalışma grubuna ilişkin bilgilere, katılımcılara ilişkin veriler alt başlığı altında ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araç ve Yöntemi

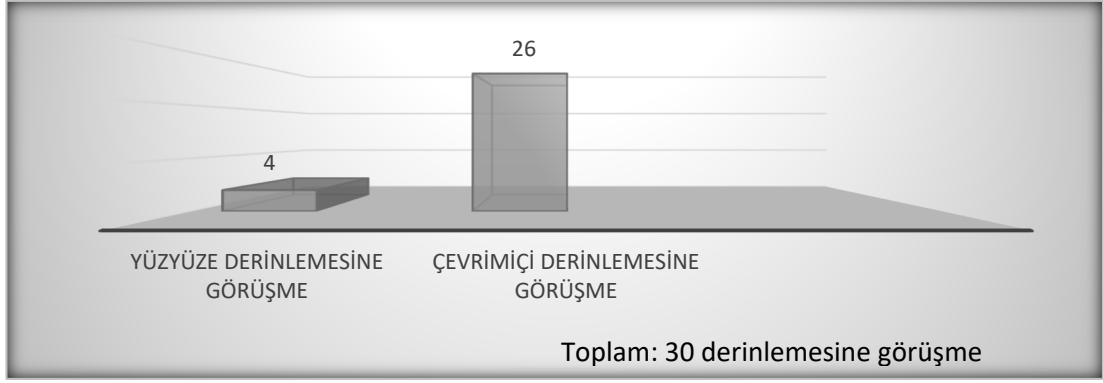
Bu bölümde araştırmanın veri toplama araç ve yöntemlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın verileri katılımcılarla yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmıştır.

Yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapmak, işaret dili bilen CODA'ların deneyimlerini doğal ve yorumlayıcı bir bakış açısıyla derinlemesine anlama olanağı sunacağı için, fenomenolojik bir yaklaşımla tasarlanan bu araştırmanın amacıyla uyumlu bir veri toplama aracı olarak belirlenmiş ve araştırmada kullanılmıştır. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmeler için araştırmanın başında bir yarı-yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırma, ekolojik yaklaşım temel alınarak şekillendirildiği ve işaret dili bilen CODA'lara ilişkin çok boyutlu bir değerlendirme yapmak amaçlandığı için, yarı-yapılandırılmış görüşme formundaki sorular da bu doğrultuda hazırlanmış ve katılımcıların CODA olma deneyimleri keşfedilmeye çalışılmıştır.

Yarı-yapılandırılmış görüşme formunun geçerlik ve güvenirliğini sağlamak için form oluşturulmadan önce, konuyla ilgili kapsamlı bir alanyazın taraması yapılmış ve form hazırlandıktan sonra üç akademisyenden uzman görüşü alınmıştır. Daha sonra bir pilot çalışma yapılarak soruların işlerliği sınanmıştır. Pilot çalışma sonunda bir soru çıkartılmış, üç yeni soru eklenmiştir. Form için üzerinde yapılan düzenlemelerin ardından tekrar üç akademisyenden uzman görüşü alınmış ve yarı-yapılandırılmış görüşme formu son haline getirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun son haline getirilmesinin ardından da verilerin toplanması aşamasına geçilmiştir.

Veri toplama aşamasında; amaca yönelik örnekleme türü ve maksimum çeşitlilik alt örneklem türü yöntemine göre araştırmaya dâhil olan, 18 yaşından büyük olan ve işaret dili bilen CODA'larla görüşülmüştür. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılara öncelikle araştırmanın amacı ve yöntemi açıklanmış ve aydınlatılmış onamları alınmıştır. Katılımcıların araştırmaya ilişkin tüm sorularına açık cevaplar verilmiştir. Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından yapılmıştır. Her bir görüşme ses kaydına alınmış ve kayıtlar veri toplama aşamasının tamamlanmasının ardından deşifre edilmiştir. Hiçbir görüşmede ses kaydı dışında bir kayıt formu (görüntü kaydı gibi) kullanılmamıştır.

Katılımcılarla Yapılan Görüşmelerin, Görüşme Şekline Göre Dağılımı Şekil 2.1.'de görülmektedir.

Şekil 2.1. Katılımcılarla Yapılan Görüşmelerin, Görüşme Şekli Dağılımı

Şekil 2.1.'de de görüldüğü üzere veri toplama aşamasında dört görüşme yüz yüze, diğer yirmi altı görüşme ise çevrimiçi yapılmıştır. Bu süreçte yaşanılmakta olan pandemi koşulları nedeniyle, henüz yasakların başlamadığı dönemde ve sadece dört görüşme yüz yüze yapılmıştır. Çevrimiçi görüşmeler için internet tabanlı bir uygulama olan WhatsApp'ın görüntülü konuşma özelliği kullanılmıştır. Akıllı telefonlarda kullanılabilen, platformlar arası çalışma özelliğine sahip olan ve anlık haberleşme için sesli, yazılı ve görüntülü üç ayrı seçenek sunan uygulamanın tercih edilmesinin bir nedeni ülkemizdeki kullanım yaygınlığı ve kolaylığı iken diğer nedeni CODA'ların sağır toplumla iletişimlerinde uzun süredir kullandıkları temel uygulama olmasıdır. Aile üyeleri, komşuları ya da arkadaşlarına ek olarak çoğu zaman işleri nedeniyle bağlantı kurdukları sağırılarla da bu uygulama üzerinden iletişim kurduklarını ifade etmeleri nedeniyle, katılımcıların uygulamanın kullanımına ilişkin deneyimlerinin olumlu katkılar sağlayacağı düşünülerek, çevrimiçi görüşmeler için bu uygulama tercih edilmiştir.

Derinlemesine görüşmelerin süresi araştırmaya ilişkin bilgi verme, etik onam alma, katılımcının kod adını belirleme için kullanılan zamanı içermemektedir, her bir görüşmede ses kaydı bu sürecin tamamlanmasının ardından, katılımcıya bilgi vererek başlatılmıştır. Derinlemesine görüşmelerin tamamında ses kaydı alınmıştır.

Her bir derinlemesine görüşme için ayrı bir yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve bu formlar katılımcıların kimlik bilgilerini içermeyip kod isimleri ve katılımcı sıra numaraları ile kaydedilmiştir. Katılımcıların kod adları katılımcı ile birlikte ve görüşmeye başlamadan önce belirlenmiştir. Ses kaydı alınan süre boyunca katılımcıya sadece kod adıyla hitap edilmiş, son soruya alınan son cevabın ardından yine katılımcıyı bilgilendirerek ses kaydı kapatılmıştır. Ses kaydını kapattıktan sonra her bir katılımcıya görüşmenin sonlandırılması, olası sorularının yanıtlanması, katılımcının görüşme deneyimine ilişkin duygularını ve düşüncelerini ifade edebilmesi için zaman ayrılmıştır. Ses kayıtları gibi deşifre metinleri de sadece katılımcının kod adı ve görüşmecisi sıra numarası ile kaydedilmiştir. Tez çalışmasının, derinlemesine görüşmelerle elde edilen verilerin sunulduğu “Bulgular” bölümünde ise sadece katılımcı sıra numaraları kullanılmıştır. Analizlerde de etik kurallara uygun olarak, doğrudan katılımcının kimliğine işaret edecek kişisel bilgilere yer verilmemiştir.

Yüz yüze yapılan dört derinlemesine görüşme için, araştırmacının *ailelerle sosyal hizmet* uygulamaları yaptığı bir aile danışma merkezinin görüşme odası kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmeler sade döşenmiş, yeterince aydınlık, uygun ses yalıtımına sahip olan bu görüşme odasında ve karşılıklı koltuklarda oturarak yapılmış, görüşmelerde ses kayıt cihazı ortadaki sehpa üzerinde konumlandırılmıştır. Görüşmeler, katılımcının araştırmaya ilişkin bilgilendirilmesi ve araştırmaya katılmayı kabul etmesinin ardından, katılımcıya uygun gün ve saate göre planlanmıştır. Yüz yüze görüşmelerin tümü planlanan gün ve saate yapılmış, herhangi bir aksaklık yaşanmamış ya da görüşmeler herhangi bir kesintiye uğramamıştır.

Çevrimiçi görüşmelerde, görüşmenin yapılacağı gün ve saat yine katılımcının koşullarına uygun olarak belirlenmiştir. Katılımcının araştırmaya ilişkin bilgilendirilmesi ve araştırmaya katılmayı kabul etmesinin ardından yapılan planlama görüşmesinde, her bir katılımcı çevrimiçi görüşme sürecine ilişkin olarak ayrıntılı şekilde bilgilendirilmiştir. Görüntülü konuşma üzerinde anlaşılmış ve katılımcılar görüşme öncesinde görüşme ortamını hazırlamak üzere yönlendirilmiştir. Planlama yapılırken görüşmelerin süresine ilişkin olarak yaklaşık bilgiler verilmiştir.

26 çevrimiçi görüşmenin tamamında katılımcılar görüşme sırasında uygun koşullarda olduklarını ve bulundukları odada yalnız olduklarını ifade etmişlerdir. Görüşmelerin hiçbirisi teknik bir kesintiye uğramamıştır. Tüm çevrimiçi görüşmelerde araştırmacının ve katılımcının karşılıklı olarak birbirini net bir şekilde görebileceği ve duyabileceği koşullar sağlanmıştır.

Derinlemesine görüşmelerden önce katılımcılarla kendini tanıtmak, araştırmadan bahsetmek, etik kuralları anlatmak, görüşme süreci hakkında bilgi vermek için bir kez telefon görüşmesi yapılmış, görüşme gün ve saatini planlamak için birkaç kez daha görüşülmesi gerekebilmiştir. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerin tümünde, her bir katılımcıyla bir kez görüşülmüştür. Hiçbir görüşme tekrar edilmemiştir ya da farklı günlere, saatlere bölünmemiştir. 30 katılımcı ile yapılan 30 derinlemesine görüşmenin tamamında yarı-yapılandırılmış soru formundaki tüm sorulara yanıt alınmıştır. Başka bir ifadeyle, çalışma grubunu oluşturan tüm CODA'lar, araştırma kapsamında kendilerine yöneltilen ve yarı yapılandırılmış soru formunu oluşturan soruların tamamını yanıtlamışlardır.

Veri toplama sürecinde yüz yüze yapılan derinlemesine görüşmeler, katılımcılarla yoğun bir etkileşim ve doğrudan gözlem olanağı sağlamıştır. Her bir görüşme için bir hazırlık aşaması yürütülmüş, fiziksel koşullar görüşmeye uygun olarak düzenlenmiş, katılımcılara görüşmeye başlamadan önce ortama uyum sağlamaları, kendilerini rahat hissetmeleri ve duygularını ifade etmeleri için yeterli süre ayrılmıştır. Bu yaklaşımın görüşmelerin pozitif bir ortamda sürmesine, katılımcıların kendini açmasına, içten ve samimi cevaplar vermesine önemli katkılar sağladığı gözlenmiştir. Veri toplama sürecinde pandemi koşulları nedeniyle derinlemesine görüşmeleri yapmak üzere başvurulmuş bir yöntem olan çevrimiçi görüşmelerin ise yüz yüze yapılan görüşmeler kadar verimli olmasının yanı sıra araştırmaya birden çok katkısı olduğundan bahsetmek mümkündür. İlk önemli katkısı veri toplama sürecinin planlanan zamanda ve ulusal sağlık otoritelerinin belirlediği kurallar çerçevesinde yapılmasını sağlamış olmasıdır. İkinci olarak çevrimiçi görüşmeler bu süreçte evde kalması gereken nüfus grubunda olan CODA'ların da araştırmaya dâhil edilmesini ve maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminin

uygulanabilmesini sağlamıştır. Çevrimiçi görüşmeyi planlama sürecinde katılımcıyı hazırlık aşamasının bir parçası haline getirmek ise katılımcının birlikte yaşadığı aile üyelerini bilgilendirmek, evdeki küçük çocuğunun bakımı için görüşme süresi boyunca bir aile üyesinden destek almak, görüşme süresince ihtiyaç duyabileceği su ya da bir başka materyali hazır bulundurmak, telefonunu uzun süre kullanıma uygun olacak kadar şarj etmek gibi fiziksel koşulları hazırlarken, zihinsel olarak da sürece ilişkin bir hazırlık aşaması yaşantısı deneyimlemesine hizmet etmiştir. Araştırmaya başlamadan önce öngörülmeyen ancak içinde bulunulan toplumsal koşullar nedeniyle yönelinen bu görüşme türünün, bu hazırlık aşaması yaşantısı nedeniyle, görüşmelerin verimine gözle görülür miktarda katkı sağladığı düşünülmektedir. Son olarak çevrimiçi görüşmeler saha notlarına da zenginlik katmıştır. Çevrimiçi görüşmelerin 3'ü katılımcının ofisinden 23'ü ise katılımcının evinden yapılmıştır. Her ne kadar kameranın kadrajıyla sınırlı olsa da görüşmeler katılımcıları kendi doğal koşullarında gözlemi fırsatını vermiştir. Bunun yanı sıra görüşme başlamadan hemen önce ya da çoğunlukla görüşme tamamlanıp ses kaydının kapatılmasının ardından kamera aracılığıyla üç katılımcı annesiyle, iki katılımcı anne ve babasıyla, üç katılımcı çocuklarıyla, bir katılımcı eşiyle, bir katılımcı kardeşi ve annesiyle, bir katılımcı iki CODA kardeşiyle tanıştırmış, bir katılımcı yaşadığı evi gezdirmiş, bir katılımcı balkondan yaşadığı semti anlatmış, üç katılımcı fotoğraf albümünü göstermiş, iki katılımcı evcil hayvanlarını göstermiş onlarla kurdukları ilişkiyi anlatmıştır. Bunların hiçbirisi hiçbir katılımcıdan talep edilmemiş ya da katılımcılar bunun için teşvik edilmemiştir. Yarı-yapılandırılmış soru formunda yer alan soruların yöneltilerek ses kaydı alınan süre dışında ve kendiliğinden yaşanan bu deneyimler saha notlarına gözlem, çıkarım ve saha günlüğü başlıkları altında eklenmiştir.

Çevrimiçi görüşmelerin sağladığı bu avantajlar elbette ki çalışma grubu ile doğrudan ilintilidir. Bir başka çalışma grubunda dezavantajlar içerebilecek hatta çalışmanın yapılmasına engel olabilecek bu süreç, gündelik yaşamları görüntülü görüşme teknolojileri ile iç içe olan bu çalışma grubunda avantaja dönüşmüştür.

Veri toplama aşamasına dair eklenmesi gereken son bilgi, bu süre boyunca *saha notları* tutulduğudur. Saha notları gözlemleri, çıkarımları ve saha günlüklerini

içermiştir. Görüşmeden önce, görüşme sırasında, görüşmenin hemen ardından ve kimi zaman da daha sonraki bir zamanda alınan notları kapsayan saha notları, araştırma sürecine önemli katkılar sağlamıştır. Görüşmeden önce alınan saha notları görüşmenin yapıldığı yeri ve zamanı, görüşme için yapılan hazırlıkları, katılımcıyla görüşme öncesinde yapılan telefon görüşmelerine ilişkin bilgileri ve saha günlüklerini; görüşme sırasında alınan saha notları katılımcıya ilişkin fark edilen ayrıntıları ve katılımcının görüşme sırasındaki sözel olmayan tepkilerini; görüşmenin hemen ardından alınan saha notları doğrudan gözlemleri, çıkarımları ve saha günlüklerini içermiştir. Saha notları üzerinde daha sonraki bir tarihte hiçbir şekilde değişiklik yapılmamış, ekleme yapılması durumunda ise ek notlar, tarih bilgisi ile birlikte kaydedilmiştir. Veri toplama süreci boyunca tutulan saha notlarının tamamı araştırmacı tarafından alınmış yazılı notlardır.

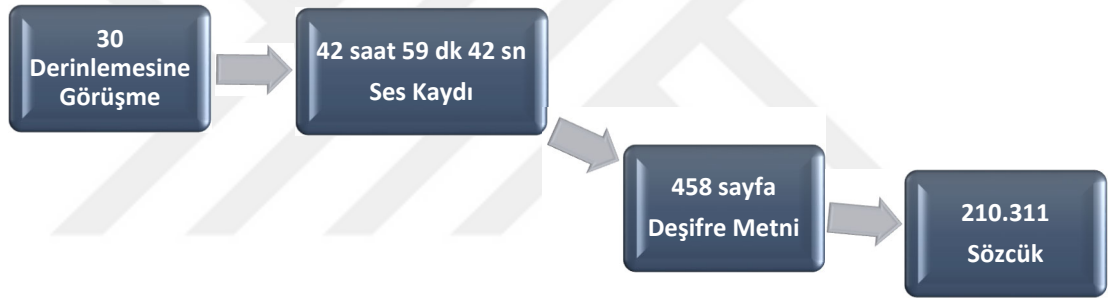
2.3.1. Pilot Çalışma

Bu bölümde araştırma kapsamında yapılan pilot çalışmaya ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Araştırmada pilot çalışma kapsamında iki görüşme yapılmıştır. Her iki görüşme de 2020 yılı Ağustos ayı içinde ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış soru formunun bir maddesinin işlemediği görülmüş ve pilot çalışma sonunda ilgili soru yarı-yapılandırılmış soru formundan çıkartılmıştır. Bu madde dışındaki soruların oldukça iyi yapılandırılmış olduğu ve doğru akışta sorulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine pilot görüşmelere dayanarak eksiklikler belirlenmiş ve soru formuna 3 yeni soru ilave edilmiştir. Bu sorular; anne-babalarına ve sağır topluma ilişkin bakış açılarını keşfetmek için "sağırlar sizce engelli mi?", kendilerine ve CODA kimliğine ilişkin bakış açılarını keşfetmek için "CODA olmak ne demektir sizce?" ve anne-babalarının sağır olmasından kaynaklanan ihtiyaçlarını, yaşamlarında neyin farklı olmasını istediklerini keşfetmek için "anne ve babanız sağır olmasaydı sizce sizin hayatınızda neler farklı olurdu?" sorularıdır. Yaşam deneyimlerinin ötesinde, daha genel bir anlayışı keşfetmeye yönelik bu sorular, yarı-yapılandırılmış soru formuna akışını değiştirmeyecek şekilde eklenmiştir.

Pilot görüşmelerin ardından yapılan değişiklikler ile son halini alan yarı-yapılandırılmış soru formu tekrar değerlendirilmiş, yeniden üç ayrı akademisyenden uzman görüşü alınmış ve ardından veri toplama aşamasına geçilmiştir. Pilot çalışma için yapılan bu iki görüşme, analize dâhil edilmemiştir.

2.3.2. Verilerin Analizi

Bu bölümde araştırma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla toplan verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Araştırmada toplanan verilerin kapsamı Şekil 2.2.'de görülmektedir.

Şekil 2.2. Araştırmada Toplanan Verilerin Kapsamı

Şekil 2.2.'de de görüldüğü üzere araştırma kapsamında hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak 30 derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin tamamında ses kaydı alınmıştır. Toplam ses kaydı süresi 42 saat 59 dakika 42 saniyedir. Görüşmelerin tamamı deşifre edilmiştir. Ses kayıtlarının deşifresi ile toplam 458 sayfa deşifre metni elde edilmiştir. Deşifre metinleri, 210.311 sözcükten oluşmaktadır.

Araştırma verilerinin analizi sürecinde, nitel araştırmalarda kullanılan araştırma süreci adımları izlenmiştir; nitel araştırmalarda veri analizi, verilerin toplanıp organize edilmesini, kodlanmasını ve kodların bir araya getirilerek temaların

oluşturulmasını, daha sonra verilerin şekiller, tablolar veya bir tartışma şeklinde sunulmasını içermektedir. Kodlama, veri tabanını anlamlandırmaktır. Temalar ise daha geniş bilgi kategorileri için destekleyici bulgular oluşturmak üzere benzer kodların gruplandırılmasıdır (Creswell, 2020). Araştırma verilerinin analizinde, nitel araştırmalar için tasarlanmış yazılım programlardan birisi olan MAXQDA 2020 programı kullanılmıştır. Öncelikle derinlemesine görüşmelerde alınan görüşme ses kayıtlarının deşifre edilmiş, elde edilen veriler organize edilmiş ve oluşturulan veri tabanı programa yüklenmiştir. Veri toplama süresince tutulan saha notları da veri analizi aşamasının önemli bileşenlerini oluşturmuştur. Veriler tekrar tekrar okunmuş, alınan saha notlarıyla birlikte değerlendirilmiş ve veri tabanı hakkında genel bir anlayış elde edildikten sonra kodlar oluşturulmuştur. Kodlama sürecinde nitel araştırmaların felsefesine uygun olarak veriye özgü kodlama yapılmış, hem alan yazındaki temel kavramlara başvurulmuş hem de özgün etiketler oluşturulmuştur. Verilerin kodlanmasının ardından benzer kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. İlgili kodlar bu temalar altında gruplandırılarak kategoriler oluşturulmuş ve oluşturulan temaların ve kategorilerin her biri, temanın içeriğini oluşturan kodlara uygun biçimde adlandırılmıştır. Oluşturulan tema, kategori ve kodlar Tez İzleme Komitesi ile paylaşılmış, tekrar düzenleme yapılmış ve kodlar son haline getirilmiştir.

Bir sonraki aşamada betimleyici ve ilişkisel analizler yapılmıştır. Temaların gösterimi için kullanılan betimleyici analizlerden ilki, temaların mantıksal bir akışta sıralanmasıyla elde edilen kavram haritasıdır. Ardından her bir tema için yapılan betimleyici analizler ile hiyerarşik grafikler elde edilmiştir. Son olarak ilişkisel analizler ile katılımcı ifadeleri arasındaki ilişkilere odaklanılmış, yapılan analizle kodların hangi ilişki yapısı içinde birlikte yer aldığını ve hangi kodların beraber görüldüğünü saptamayı sağlayan bir kod haritası elde edilmiştir.

Bir çalışmadaki temel bulguları açıklayan ve birbiriyle çakışmayan farklı bilgi kategorileri olan temalar, nitel araştırmalarda bulgular bölümünün başlıklarını oluşturmaktadır (Creswell, 2020). Bu çalışmada da bulgular bölümünde öncelikle kavram haritasına yer verilmiştir, bölümün ilk dört alt başlığı çalışmanın dört

temasından ve bu temaların betimsel analizlerinden oluşmuştur. Bu dört bölüm, her bir temanın altında toplanan kodlar ve alt kodların analizini gösteren şekilleri, yorumlanmasını ve ilgili kod ile ifade edilen katılımcı ifadelerinden seçilen örnekleri içermiştir. Bulgular bölümünün 5'inci ve son alt başlığında ilişkisel analizler yer almaktadır. Bu bölümde çalışmanın kod haritası analizi, bu analize ilişkin yorumlar ve ortaya konulan ilişkileri gösteren katılımcı ifadelerinden seçilen örnekler sunulmuştur.

2.3.3. Süre ve Olanaklar

Tez çalışması için ilk olarak 23 Eylül 2019 tarihinde Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu Başkanlığı'na başvuru yapılmış ve araştırmaya Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'nun tez çalışmasının etik açıdan uygun olduğuna ilişkin 15/10/2019 tarih ve 17/280 sayılı kararının ardından başlanmıştır.

Araştırma verileri 01 Eylül 2020 - 30 Kasım 2020 tarihlerini kapsayan 3 ay süresince toplanmış ve veri toplama süreci 30 derinlemesine görüşme yapılarak tamamlanmıştır. Araştırmanın tüm maliyeti, araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

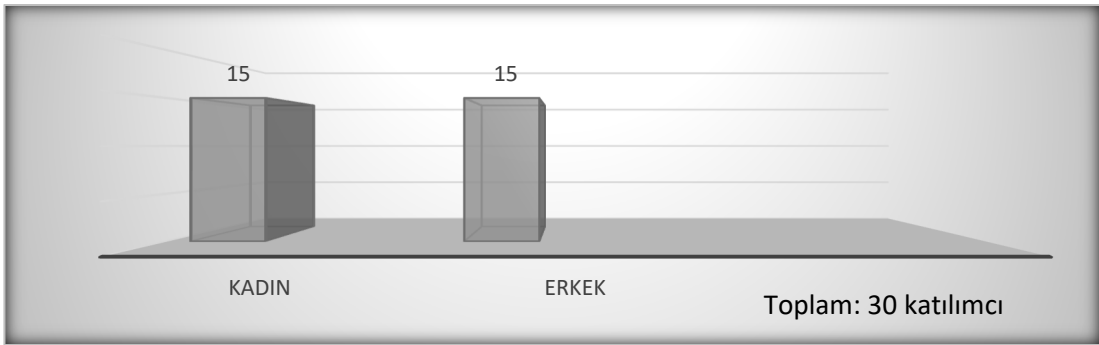
2.4. Katılımcılara İlişkin Veriler

Bu bölümde araştırma kapsamında derinlemesine görüşmeler yapılan katılımcılara ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Katılımcılar; 18 yaşını doldurmuş, işaret dili bilen 30 CODA'dan oluşmuştur. Maksimum çeşitlilik alt örnekleme seçilerek çalışmaya dâhil olan katılımcıların her biri işaret dili bilen CODA olma ortak deneyimini yaşamış olan ve farklı/benzersiz niteliklere sahip katılımcılardır. Bu örneklem türünün amacı heterojen bir grup oluşturmaktır. Katılımcıların heterojen bir grup oluşturması için gösterilen çaba, araştırılan fenomenin farklı bireylerce deneyimlenmesindeki ortak örüntülere ulaşma çabasının bir parçasıdır. Yapılan derinlemesine görüşmelerde katılımcılar kendileri için hassas pek çok konuya değinmiş, samimiyetle kendilerini açmışlardır. Ankara Üniversitesi Etik Kurul

koşulları açıkça, araştırma sonuçları yayınlanırken katılımcının kimliğine işaret edecek bilgilerin saklanması hususunu içermektedir. Çalışma grubunu oluşturan katılımcılardan bazılarının tanıtıcı bilgileri kimliklerini işaret etme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, katılımcılara ilişkin veriler, bilim etiğine uygun olarak, her bir katılımcı bağlamında değil, katılımcıların profilini ortaya koyan şekiller olarak verilmiştir.

Ek olarak, katılımcılara ilişkin bilgilerin bu şekilde sunulması, seçilen alt örneklem yöntemiyle hedeflenen heterojen grubun oluşturulduğuna işaret eden bir gösterimi de amaçlamaktadır. Katılımcılara ilişkin bilgiler bu bağlamda cinsiyet, yaş, eğitim, ailelerinin gelir düzeyi, yaşadıkları il, kardeş sayısı ve cinsiyeti, doğum sırası, medeni durum, ebeveynlerinde sağırlığın genetik olma durumu değişkenleri bağlamında şekiller olarak düzenlenmiş, ek bilgiler maddeler halinde eklenmiş ve aşağıda sunulmuştur.

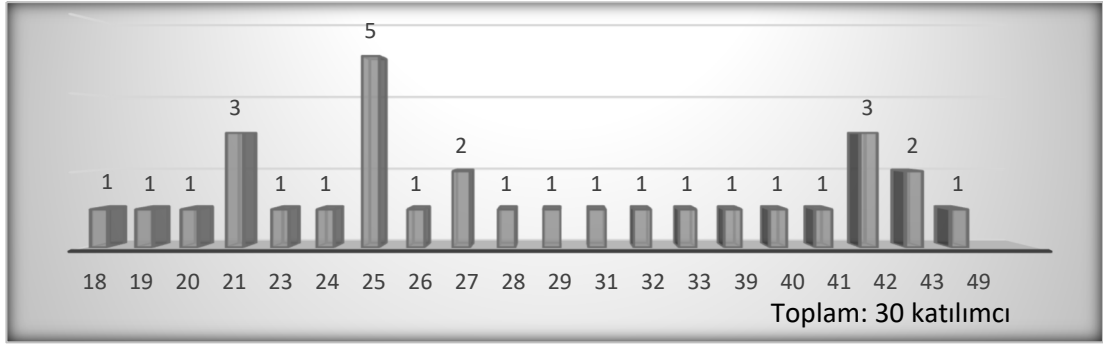
Katılımcıların cinsiyet dağılımı Şekil 2.3.'de görülmektedir.

Şekil 2.3. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Şekil 2.3.'de görüldüğü üzere araştırmanın çalışma gurubu 15 kadın ve 15 erkek olmak üzere eşit sayıda katılımcıdan oluşmaktadır.

Katılımcıların yaş dağılımı Şekil 2.4.'te görülmektedir.

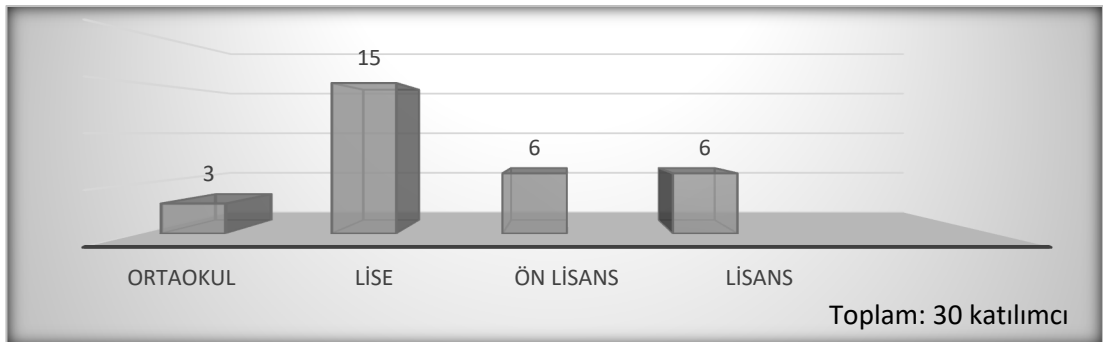

Ortalama: 30,5 Standart Sapma: 9,09

Şekil 2.4. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Şekil 2.4.'te görüldüğü üzere katılımcıların yaşları 18 ile 49 arasında değişmektedir. Ortalamanın 30.5, standart sapmanın 9.09 olduğu grup heterojen bir dağılım göstermektedir. Bir katılımcı 18, bir katılımcı 19, bir katılımcı 20, üç katılımcı 21, bir katılımcı 23, bir katılımcı 24, beş katılımcı 25, bir katılımcı 26, iki katılımcı 27, bir katılımcı 28, bir katılımcı 29, bir katılımcı 31, bir katılımcı 32, bir katılımcı 33, bir katılımcı 39, bir katılımcı 40, bir katılımcı 41, üç katılımcı 42, iki katılımcı 43 ve bir katılımcı 49 yaşındadır.

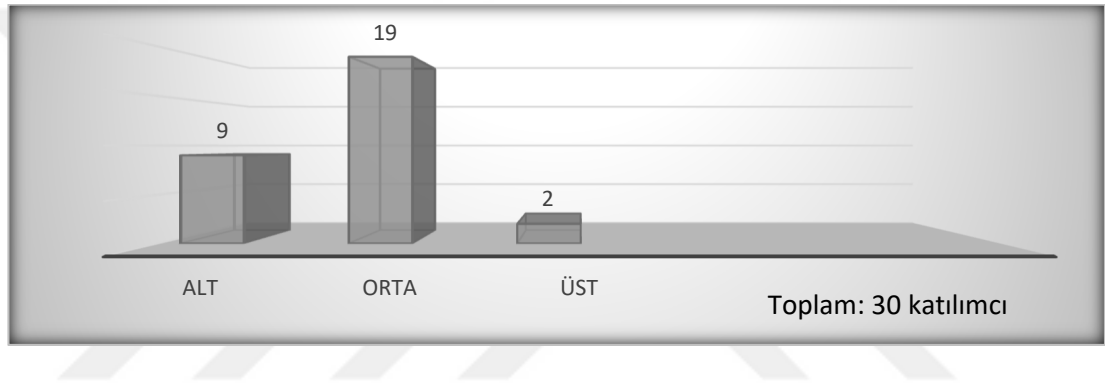
Katılımcıların eğitim durumu dağılımları Şekil 2.5.'de görülmektedir.

Şekil 2.5. Katılımcıların Eğitim Durumu Dağılımı

Şekil 2.5.'de görüldüğü gibi katılımcıların eğitim durumu da kendi içinde çeşitlilik göstermektedir. Araştırmanın çalışma grubu 3 ortaokul, 15 lise, 6 ön lisans ve 6 lisans mezunu katılımcıdan oluşmaktadır. Mezuniyet durumlarına ek olarak, çalışma grubunda üniversite sınavına hazırlanan 2 katılımcı, açık öğretim fakültesi üzerinden üniversite eğitimine devam eden 2 katılımcı ve lisansüstü öğrenimine devam eden 1 katılımcı yer almaktadır.

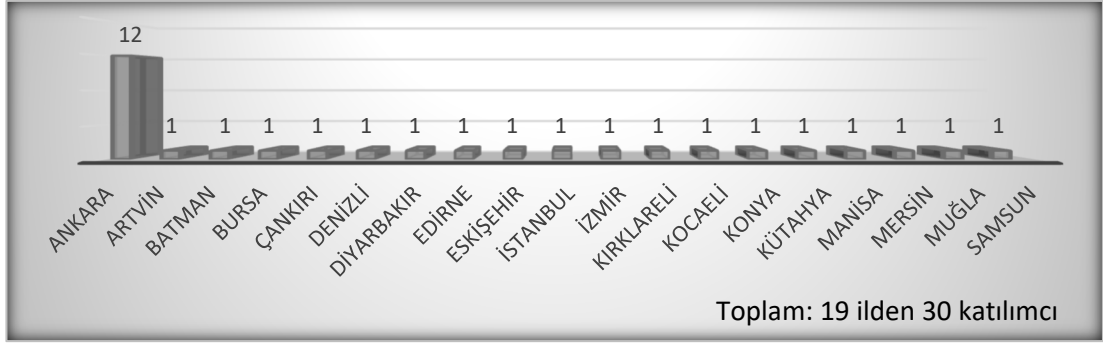
Katılımcıların ailelerinin gelir düzeyine göre dağılımı Şekil 2.6.'da görülmektedir.

Şekil 2.6. Katılımcıların Ailelerinin Gelir Düzeyi Algısı Dağılımı

Şekil 2.6.'da görüldüğü üzere araştırmanın çalışma gurubunu oluşturan katılımcıların ailelerinin gelir düzeyi algılarına ilişkin olarak 9 katılımcı ailelerinin alt gelir düzeyinde, 19 katılımcı orta gelir düzeyinde ve 2 katılımcı üst gelir düzeyinde olduklarını ifade etmişlerdir.

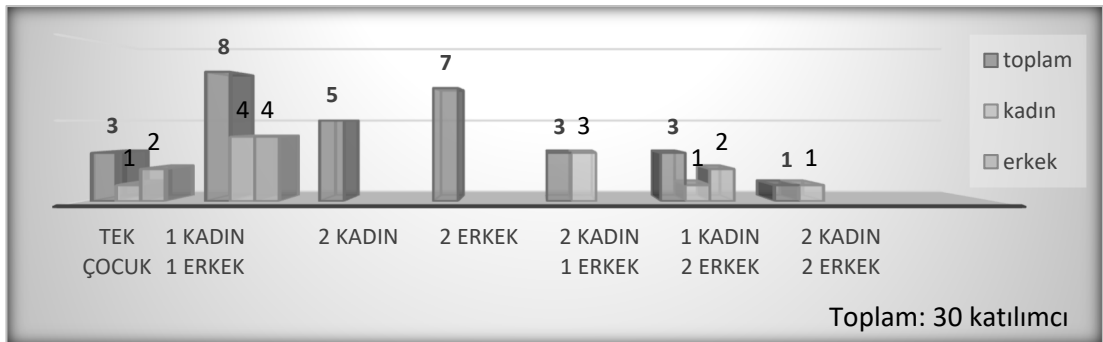
Katılımcıların yaşadıkları illere göre dağılımı Şekil 2.7.'de görülmektedir.

Şekil 2.7. Katılımcıların Yaşadıkları İllerin Dağılımı

Şekil 2.7.'de görüldüğü üzere, araştırmanın çalışma grubunu oluşturan katılımcıların il bazında dağılımı, 19 ilden oluşan bir çeşitliliğe sahiptir. Katılımcıların yaşadıkları illere göre dağılımında Ankara 12 katılımcı ile en çok görüşme yapılan il olmakla birlikte, diğer 18 katılımcının her biri başka bir ilden araştırmaya dâhil olmuştur. Bu katılımcıların yaşadıkları iller alfabetik sırayla Ankara, Artvin, Batman, Bursa, Çankırı, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Mersin, Muğla ve Samsun illeridir.

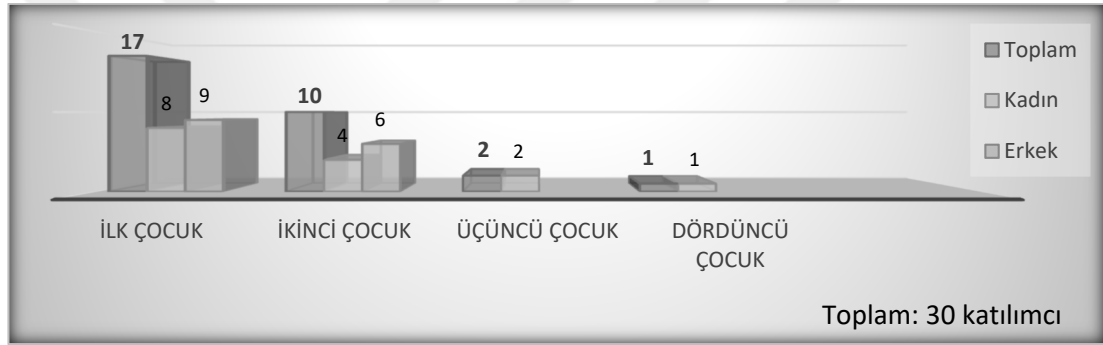
Çalışma grubunu oluştururken çeşitlilikleri çalışmaya dâhil etme amacına yönelik olarak gözetilen bir diğer özellik katılımcıların kardeş sayısı ve doğum sırasıdır. Katılımcıların kardeş sayısına ve cinsiyetine göre dağılımı Şekil 2.8.'de görülmektedir.

Şekil 2.8. Katılımcıların Kardeş Sayısı ve Cinsiyet Dağılımı

Şekil 2.8.'de görüldüğü üzere çalışma grubunu oluşturan katılımcılardan 3'ü (bir kadın, iki erkek) ailelerinde tek çocuktur. Katılımcılardan 8'i (dört kadın, dört erkek) 1 kadın, 1 erkek olmak üzere ailelerinde 2 kardeşdir. Katılımcılardan 5'i (beş kadın) 2 kadın olmak üzere ailelerinde 2 kardeşdir. Katılımcılardan 7'si (yedi erkek) 2 erkek olmak üzere ailelerinde 2 kardeşdir. Katılımcılardan 3'ü (üç kadın) 2 kadın, 1 erkek olmak üzere ailelerinde 3 kardeşdir. Katılımcılardan 3'ü (3 kadın) 2 kadın, 1 erkek olmak üzere ailelerinde 3 kardeşdir. Katılımcılardan 1'i (bir kadın) 2 kadın, 2 erkek olmak üzere ailesinde 4 kardeşdir.

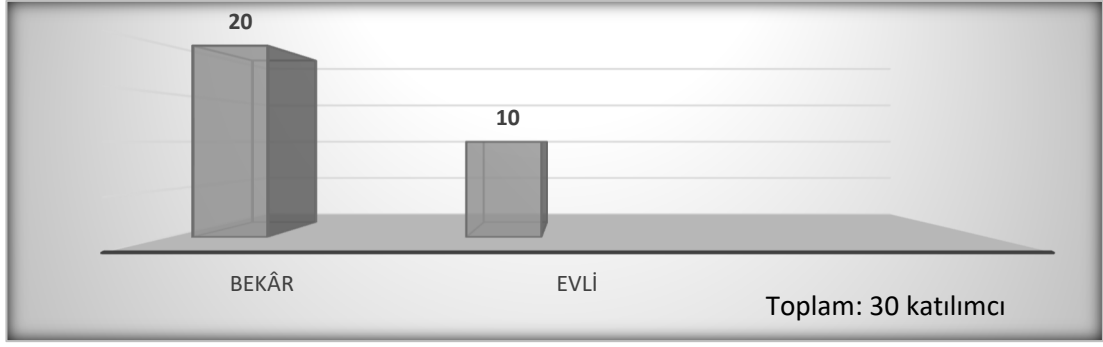
Katılımcıların doğum sırasına göre dağılımı Şekil 2.9.'de görülmektedir.

Şekil 2.9. Katılımcıların Doğum Sırası Dağılımı

Şekil 2.9.'da görüldüğü üzere çalışma grubunu oluşturan katılımcıların 8'i kadın, 9'u erkek olmak üzere 17 katılımcı ailesinde ilk çocuktur; 4'ü kadın, 6'sı erkek olmak üzere 10 katılımcı ailesinde ikinci çocuktur; her ikisi de kadın olmak üzere 2 katılımcı ailesinde üçüncü çocuktur ve 1 kadın katılımcı ailesinde dördüncü çocuktur.

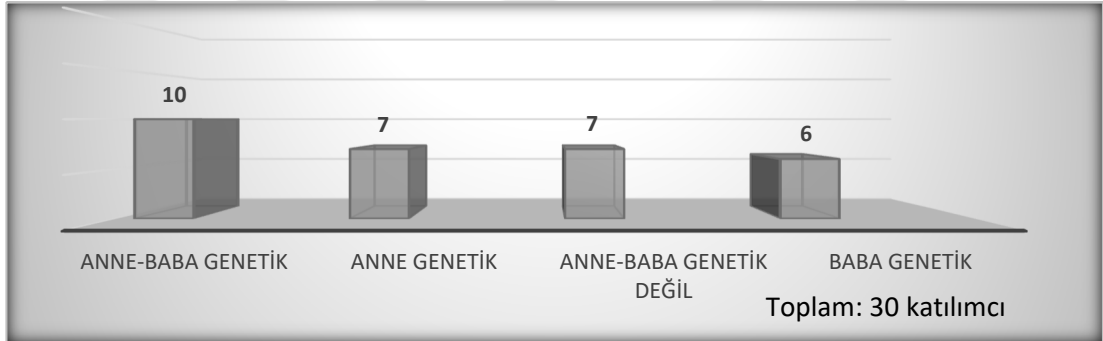
Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımı Şekil 2.10.'da görülmektedir.

Şekil 2.10. Katılımcıların Medeni Durum Dağılımı

Şekil 2.10.'da görüldüğü üzere araştırmanın çalışma grubu, 20 bekâr ve 10 evli katılımcıdan oluşmaktadır.

Katılımcıların Ebeveynlerinde Sağırlığın Genetik Olma Durumuna Göre dağılımı Şekil 2.11.'de görülmektedir.

Şekil 2.11. Katılımcıların Ebeveynlerinde Sağırlığın Genetik Olma Durumu Dağılımı

Şekil 2.11.'de görüldüğü üzere çalışma grubunu oluşturan katılımcıların ailedeki sağırlık durumu genetik faktörler bağlamında ele alındığında, sağırlık 10 katılımcının hem anne hem babasında genetikdir, 7 katılımcının annesinde genetikdir, 7 katılımcının annesinde de babasında da genetik değildir ve 6 katılımcının babasında genetikdir.

Katılımcılara ilişkin olarak yukarıda yer alan ve şekillerle ifade edilen verilere eklenmesi gereken diğer bilgiler şöyledir;

Katılımcıların tümünün aileleriyle iletişimi sürmektedir ve araştırmanın yapıldığı süreçte 16 katılımcı ebeveynlerinden en az biri ile birlikte yaşamaya devam etmektedir.

28 katılımcı kentsel alanda, 2 katılımcı kırsal alanda yaşamını sürdürmektedir.

28 katılımcı yetişkin olduğu döneme kadar (>18 yaş) biyolojik ailesiyle; 1 katılımcı üç yaşına kadar biyolojik anne babasıyla, üç yaşında ebeveynlerinin boşanıp annesinin yeniden evlenmesiyle biyolojik annesi, annesinin eşi (babası) ve daha sonra doğan 2 işiten kardeşiyle (hem biyolojik babası hem onu büyüten babası sağırdır); 1 katılımcı 11 yaşına kadar biyolojik ailesiyle 11 yaşından itibaren evlat edinildiği anne babası ve 2 yarım kardeşiyle birlikte yaşamıştır (hem biyolojik ebeveynleri hem evlat edinen ebeveynleri sağırdır).

26 katılımcı gelir getiren bir işte çalışmaktadır ve çalışan katılımcıların tümü "işaret dili tercümanı" unvanıyla çalışmaktadır. 2 katılımcı üniversite lisans öğrencisidir, 1 katılımcı üniversiteye hazırlık öğrencisidir, 1 katılımcı ise çalışma durumuna ilişkin soruyu "ev hanımı" olarak yanıtlamıştır.

Katılımcıların tümü çekirdek ailesiyle bağımsız bir evde yaşamını sürdürmüş olmakla birlikte, 23 katılımcı kimi geniş aile üyelerinin yakın fiziksel çevrede yer aldığını ve kimi geniş aile üyeleriyle kısa dönemler aynı evde yaşadıklarını, 7 katılımcı ise sadece çekirdek ailesi ile birlikte büyüdüğünü ifade etmiştir.

26 katılımcının yaşadığı bölgede başka sağır aileler bulunurken, 4 katılımcının yaşadığı bölgede kendi ailesi dışında başka sağır aileler bulunmamaktadır.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular bu bölümde sunulmuştur. Gizliliği korumak adına katılımcılar K1-K30 şeklinde numaralandırılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili bilgiler, "Gereç ve Yöntem" bölümünde, "katılımcılara ilişkin veriler" alt başlığında detaylı olarak verilmiştir.

Araştırmanın bulgular bölümünde ilk olarak çalışmanın kod listesi sunulmuştur. Araştırmanın veri analizi sürecinde, araştırmacı tarafından veriden üretilen toplam 97 kod kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan tüm kodlar bu listede tekrar sayısı ile birlikte görülebilmektedir. Ayrıca kodlar listede, kavram haritası oluşturulurken belirlenen sıralamaya bağlı kalınarak ve tema, kategori kod düzeninde yer almıştır. Kod listesinin ardından, temaların mantıksal bir akışta sıralanmasıyla elde edilen kavram haritası sunulmuştur. Kavram haritası aynı zamanda bulguların sunumunun yol haritasını oluşturmaktadır. Bulgular bölümünün ilk dört alt başlığını, kavram haritasıyla elde edilen sıralamaya uygun biçimde, çalışmanın temaları oluşturmuştur. Her bir bölümde ilgili tema açıklanmış, temayı oluşturan kategoriler şekil ile ifade edilmiş ve her bir kategoriye ilişkin bulgular alt başlıklar olarak sunulmuştur. Bulgular kategorinin şekil ile ifadesini, yorumlanmasını ve ilgili kod ile ifade edilen katılımcı ifadelerinden kimilerini içerecek şekilde düzenlenmiştir. Şekil ile ifade edilen her bir bulgu, şeklin ardından gelen ilk paragrafta açıklanmış ve aynı şekilde katılımcı ifadelerinin yorumları da ifadelerin hemen ardından verilmiştir. Elde edilen her bulgu için örnek bir cümleye yer verilmesine ve katılımcıların her birinin ifadelerinin yer almasına özen gösterilmiştir. Beşinci ve son alt başlığı ise çalışmanın kodlarının ilişkisel analizi oluşturmaktadır. Bu bölüm, kodların hangi ilişki yapısı içinde birlikte yer aldığını saptamayı sağlayan kod haritasını, yorumlanmasını ve ilgili ilişkiyi ifade eden katılımcı ifadelerinden kimilerini içermektedir. Çalışmanın tüm kodları Çizelge.3.1.'de gösterilmektedir.

1 CODA'ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları	
1.1 Çocukluk Döneminde Aile İle İlişkileri	
1.1.1 Sıcak Aile Ortamı	57
1.1.2 Ebeveynin Yetersiz Katılımı	55
1.1.3 Araçsal Roller	36
1.1.4 Çatışmacı Aile Ortamı	30
1.1.5 Güven Sorunları	28
1.1.6 İletişim Eksikliği	27
1.1.7 Ekonomik Sıkıntılar	10
1.1.8 Durumun Farkında Olmamak	9
1.2 Ailede Yaşanan Sorunlara Çözüm Yolları	
1.2.1 İşlevsel Çözümler	23
1.2.2 İşlevsel Olmayan Çözümler	11
1.3 CODA'ların Ailedeki Roller	
1.3.1 Çevirmenlik	122
1.3.2 Ev ve Aile Bakımı	60
1.3.3 Çözüm ve Karar Mercii	34
1.3.4 Ekonomik Kazanç	6
1.4 CODA Olmaktan Kaynaklanan Görevlerde Kardeş Konumu	
1.4.1 İşbirlikçi Olmayan	24
1.4.2 Koruyucu	12
1.4.3 Devreden	10
1.4.4 İşbirlikçi	2
2 CODA'lar ve İşaret Dili	
2.1 İşaret Dilinin Anlamı	
2.1.1 İletişim Aracı/Bağ Kurma	33
2.1.2 Meslek	22
2.1.3 Hayatın Merkezi	15
2.1.4 Sağıruları Görünür Kılma Aracı	7
2.2 İlişki Kurulan Toplum	
2.2.1 Sağır Toplum	54
2.2.2 İşiten Toplum	30
2.3 Aidiyet Hissedilen Toplum	
2.3.1 Sağır Toplum	23
2.3.2 İşiten Toplum	3
2.3.3 Hem Sağır Hem İşiten Toplum	13
2.4 Tercih Edilen Dil	
2.4.1 İşaret Dili	17
2.4.2 Konuşma Dili	10
2.4.3 Hem İşaret Hem Konuşma Dili	6
2.5 Tercih Etme Sebebi	
2.5.1 Alışkanlık	12
2.5.2 İşaret Dilinin Yetersizliği	9
2.5.3 Konuşma Dilindeki Duygu Eksikliği	7
3 CODA'ların Gelişim Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi	
3.1 Fiziksel Boyut	
3.1.1 Fiziksel Aktivitelere Katılım	47
3.1.2 Rahatsızlıklar/Hastalıklar	32
3.1.3 Öz Bakım	24

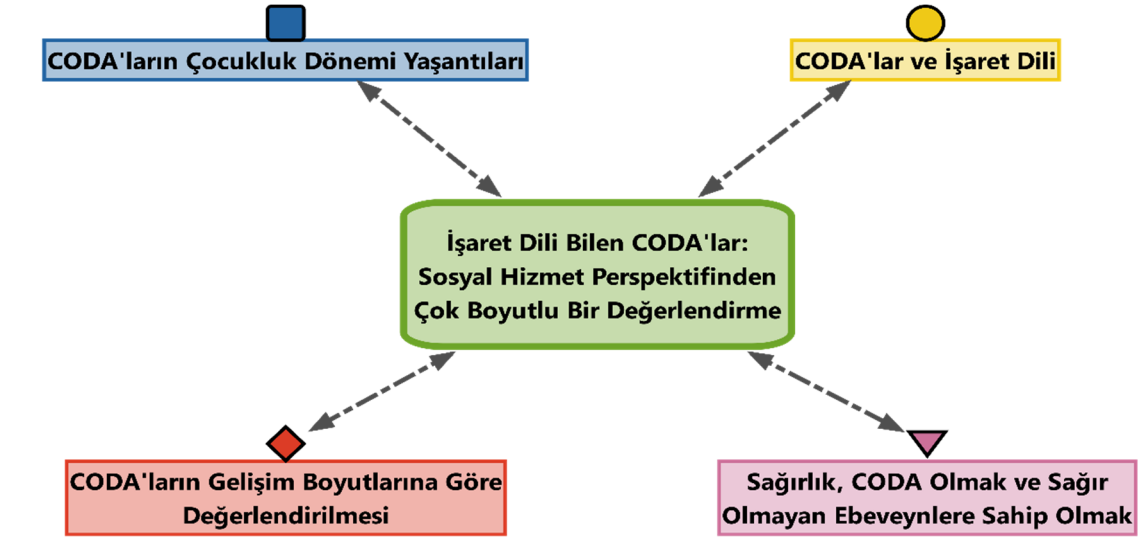
3.2 Sosyal Boyut	
3.2.1 Güçlü Sosyal İlişkiler	52
3.2.2 Zayıf Sosyal İlişkiler	19
3.3 Duyuşsal Boyut	
3.3.1 Olumlu Duygular	
3.3.1.1 Sorumluluk	38
3.3.1.2 Kabullenme ve Gurur	35
3.3.1.3 Mutluluk ve Sevgi	29
3.3.1.4 Güven	21
3.3.1.5 Ebeveynleri Bağımsızlaştırmak	5
3.3.1.6 İyimserlik	3
3.3.2 Olumsuz Duygular	
3.3.2.1 Utanma ve Çekinme	36
3.3.2.2 Öfke	32
3.3.2.3 Üzüntü	29
3.3.2.4 Korku	12
3.3.2.5 Dışlanmışlık	9
3.3.2.6 Stres	3
3.3.2.7 Boşvermişlik ve Bıkkınlık	3
3.3.3 Duygu Düzenleme Stratejileri	
3.3.3.1 Tepki Odaklı Stratejiler	90
3.3.3.2 Öncül Odaklı Stratejiler	4
3.4 Bilişsel Boyut	
3.4.1 Eğitim	46
3.4.2 Oyunlar	27
3.4.3 Okuma Alışkanlığı	16
3.4.4 Görsel Zekâ	9
3.5 Tinsel Boyut	
3.5.1 Dini İnanç	29
3.5.2 Doğada Kendini İyi Hissetme	28
3.5.3 Güçlü Sezgiler	5
4 Sağırılık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmak	
4.1 Sağırılık Hakkındaki Görüşler	
4.1.1 Sağırılığı Engel Olarak Görmeme	37
4.1.2 Sağırılığı Engel Olarak Görme	15
4.2 CODA Olmanın Anlamı	
4.2.1 Erken Olgunlaşmak	74
4.2.2 Savunuculuk	29
4.2.3 Fedakârlık ve Sabretme	10
4.2.4 Çift Kültürlü/Çift Dilli Olmak	9
4.2.5 Köprü Olmak	4
4.3 Ebeveynleri Sağır Olmasaydı Olacak Farklılıklar	
4.3.1 Kişilik Gelişimi Farklılıkları	15
4.3.2 Akademik Değişimler	13
4.3.3 Standart Hayat Sürdürme	9
4.4 CODA'ların Sorunlara Çözüm Önerileri	
4.4.1 Psiko-sosyal Destek	15
4.4.2 Erişilebilir Tercüman Hizmeti	6

Çizelge 3.1. Araştırmanın Kod Listesi

Çizelge 3.1.'de görüldüğü üzere çalışmada en yoğun tekrar eden kod *çevirmenlik* kodudur ve katılımcılar tarafından çevirmenliğin ardından en yoğun olarak kullanılan kodlar *tepki odaklı stratejiler*, *ev ve aile bakımı* ve *erken olgunlaşmaktır*. Liste aynı zamanda benzer kodların bir araya getirilerek gruplandırılmasıyla elde edilen temaları ve temalar altında toplanan kodların kendi içinde gruplandırılmasıyla oluşturulan kategorileri de göstermektedir.

Araştırmada (1) CODA'ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları, (2) CODA'lar ve İşaret Dili, (3) CODA'ların Gelişim Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi ve (4) Sağırılık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmaktan oluşan dört tema elde edilmiştir. Bu temalar altında toplanan kodlar da kendi içinde gruplandırılarak kategorilere ayrılmıştır. Çalışmanın CODA'ların çocukluk dönemi yaşantıları teması; çocukluk döneminde aile ile ilişkileri, ailede yaşanan sorunlara çözüm yolları, CODA'ların ailedeki rolleri, CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeş konumu olmak üzere 4 kategoriden oluşmaktadır. Çalışmanın CODA'lar ve işaret dili teması işaret dilinin anlamı, ilişki kurulan toplum, aidiyet hissedilen toplum, tercih edilen dil, tercih etme sebebi olmak üzere 5 kategoriden oluşmaktadır. Çalışmanın CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi teması; fiziksel boyut, sosyal boyut, duyuşsal boyut, bilişsel boyut, tinsel boyut olmak üzere 5 kategoriden oluşmaktadır. Çalışmanın Sağırılık, CODA olmak ve sağır olmayan ebeveynlere sahip olmak teması; sağırılık hakkındaki görüşler, CODA olmanın anlamı, ebeveynleri sağır olmasaydı olacak farklılıklar, CODA'ların sorunlara çözüm önerileri olmak üzere 4 kategoriden oluşmaktadır.

Çalışmanın temalarının mantıksal bir akışta sıralanmasıyla elde edilen kavram haritası Şekil.3.1.'de görülmektedir.

Şekil 3.1. Kavram Haritası

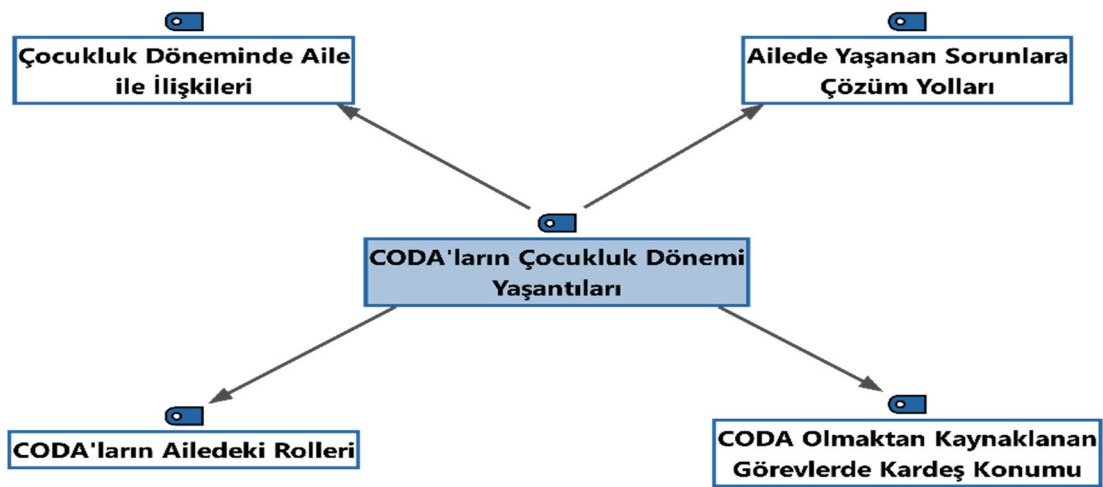
Şekil 3.1’de görüldüğü gibi, kodların gruplandırılmasıyla elde edilen 4 ana tema mantıksal bir akışta sıralanarak çalışmanın kavram haritası oluşturulmuştur. Bu akış temaların; (1) CODA’ların çocukluk dönemi yaşantıları, (2) CODA’lar ve işaret dili, (3) CODA’ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi ve (4) sağırılık, CODA olmak ve sağır olmayan ebeveynlere sahip olmak şeklinde sıralanmasıdır. Aşağıdaki ilk dört alt başlıkta sırasıyla bu temaları oluşturan kodların betimsel analizi ve beşinci alt başlıkta ise ilişkisel analizi sunulmuştur.

3.1. CODA'ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları

Bu çalışmanın ilk teması ‘CODA’ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları’dır. Bu temayı şekillendiren ifadeler kaynağını büyük oranda CODA’ların sağır ebeveynlerin işiten çocukları olma sürecini ve aile içinde çocukluk dönemi yaşantılarına ilişkin algılarını keşfetmek için yöneltilen sorulara verdikleri cevaplardan almaktadır. Bulgular, işaret dili bilen CODA’ların (1) Çocukluk dönemi yaşantıları ve aileleriyle ilişkileri nasıldır, aileleri yaşanan sorunlara nasıl yaklaşmaktadır? (2) Ailelerindeki rolleri nelerdir, CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde CODA kardeşler nasıl konumlanmaktadır? araştırma soruları ile ifade edilen amaçlara ulaşmak için yapılan

analizlerden oluşmaktadır. Çalışmada CODA'ların yaşamına ilişkin bu alanı anlama çabasının nedeni, ailenin ve çocukluk dönemi yaşantılarının, bireyin tüm yaşamı ve gelişimi üzerinde etkili olmasıdır. Aile üyeleri arasındaki ilişki ve etkileşim örüntüleri, aile dinamiklerini oluşturmaktadır. Aile dinamikleri ise bireylerin kendilerini, başkalarını ve dünyayı görme biçimleri, ilişkileri, davranışları ve iyilik halleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Bireyin ailesi ile iletişiminin az olduğu ya da olmadığı durumlarda bile, geçmiş aile dinamiklerinin birey üzerinde etkisi sürmektedir. Ayrıca aile dinamikleri, bireyin bedensel, ruhsal ve sosyal işlevsellik durumunu hem olumlu hem de olumsuz yönde ve önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Diğer yandan ekolojik yaklaşım, bireyi değerlendirme sürecinin odağına “çevresi içinde birey” perspektifini koymaktadır. Bireylerin çocukluk döneminde sahip olduğu aile ortamı, ailelerinin sosyo-ekonomik konumu, yapısı, işlevleri, bir bütün olarak aile ile ve her bir aile üyesiyle olan ilişkileri ya da ailenin iklimi, bireyin gelişim boyutlarının her biri üzerinde belirleyici öneme sahip dinamiklerdir.

Bu bölümde CODA'ların çocukluk dönemi yaşantıları temasına ait bulgulara yer verilmiştir. CODA'ların çocukluk dönemi yaşantıları teması Şekil 3.2.'de görülmektedir.

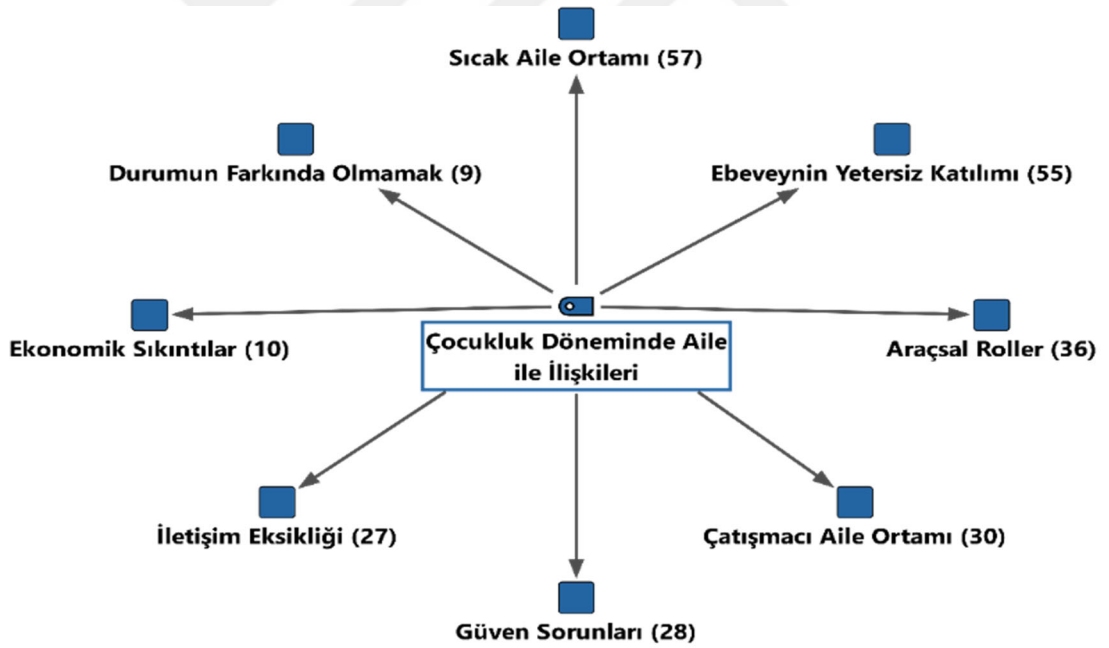

Şekil 3.2. CODA'ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları

Şekil.3.2.'de de görüldüğü üzere CODA'ların çocukluk dönemi yaşantıları teması 4 kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler; (1) çocukluk döneminde aile ile ilişkiler, (2) ailede yaşanan sorunlara çözüm yolları, (3) CODA'ların ailedeki rolleri ve (4) CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeş konumudur. Her bir kategoriye ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.1. Çocukluk Döneminde Aile ile İlişkileri

CODA'ların çocukluk dönemi yaşantıları temasının ilk kategorisi olan çocukluk döneminde aile ile ilişkileri Şekil.3.3.'de görülmektedir.

Şekil 3.3. Çocukluk Döneminde Aile ile İlişkileri

Şekil.3.3.'de görüldüğü üzere çocukluk döneminde aile ile ilişkileri kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) sıcak aile ortamı, (2) ebeveynin yetersiz katılımı, (3) araçsal roller, (4) çatışmacı aile ortamı, (5) güven sorunları, (6) iletişim eksikliği,

(7) ekonomik sıkıntılar ve (8) durumun farkında olmamak olmak üzere 8 farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.1.1. Sıcak Aile Ortamı

Katılımcılar tarafından çocukluk döneminde aile ile ilişkiler kategorisinde yoğun olarak sıcak aile ortamı kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K5, K13 ve K26 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

"Dünya bir yana o bir yana lafı hani gerçekten öyledir. Annemle babamla olan ilişkimizde ben mesela onların odasına girdiğimde parmak ucunda girerim, uyanmasınlar diye. Çünkü bilirim benim varlığımı hissettiklerini. Ben de onların her zaman için benim yanımda olduklarını, beni sevdiklerini hep hissettim, yani bugüne kadar bir kere bile tereddüt ya da ya işte acaba bir şeylerin farkında mıyız, görüyor muyuz, noluyoruz diye sorgulamadım. Hani seni seviyorum kelimesini duymam şart değil onlardan. Bunun bana çok büyük bir şekilde hissettirdiler." (K5)

"Bizim ev çok eğlenceli sınımsıcak bir yuvaydı." (K13)

"Yani dolayısıyla güven içinde geçen sevgi ortamı olan bir ailede büyüdüm diyebilirim. Ya en basitinden çok güzel vakit geçirebiliyorduk, mesela dışarıda olsun, aile içinde olsun, sohbet olsun, sürekli bir espri ortamı. " (K26)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, bu kod altında toplanan ifadeler CODA'ların çocukluk döneminde aile üyelerinin kendilerine olan sevgisini hissettikleri, samimi ve içten ilişkiler kurdukları, bir arada oldukları, birlikte eğlendikleri ve ortak bildikleri dili kullanarak iletişim ve etkileşim kurdukları zaman dilimlerini tarif ettikleri anlatılardan oluşmaktadır. CODA'ların anlatıları onlar için sıcak bir aile ortamını, duymanın ve konuşmanın değil; yakın olmanın, ihtiyaç duyduğu ilgiyi ebeveynlerinden alabilmenin, ebeveynleri ve diğer aile üyeleri arasında yakın ve içten ilişkiler olmasının ve birbirini koşulsuz sevmenin tesis ettiğini ortaya

koymaktadır. Birlikte iyi zaman geçirmek, güvenin ve sevginin hissedildiği, mizahın olduğu, birlikte eğlendikleri bir ilişkinin hem aile üyeleri yalnızken hem de diğerlerinin olduğu bir ortamda sürdürülebilmesi faktörleri, katılımcıların aileleriyle olan ilişkilerini sıcak bir aile ortamı olarak tanımlamalarını sağlayan dinamikler olarak öne çıkmaktadır.

3.1.1.2. Ebeveynin Yetersiz Katılımı

Katılımcılar tarafından çocukluk döneminde aile ile ilişkiler kategorisinde yoğun olarak ifade edilen diğer kod ebeveynin yetersiz katılımı kodudur. K1, K3, K6, K7, K21, K22 ve K25 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Okul döneminde veli toplantılarına veli olarak babaannem giderdi her zaman. Annemle babam pek fazla gitmezdi okula." (K1)

"Ben anne babasını görürdüm karşı komşunun mesela, annesi öğretirdi, şöyle yapacaksın böyle yapacaksın diye. Eee ben kendim yapmaya çalışırdım. Yapamazsam abime giderdim hep böyle büyüdüm. Ha abim ne yaptı onu bilmiyorum." (K3)

"Bir yönlendirme olmazdı. Beraber ders çalışmazdık evde gibi. Bir şeye dönüşmezdi, somut bir şey çıkmazdı ortaya. Yap bunu yap da nasıl yaparsan yap, ama ben nasıl yapıyım?" (K6)

"Benim çok hareketli bir hayatım oldu, siyasetle de ilgilendim, profesyonel sporcu olmaya da çalıştım. Ben pek çok alana girdim çıktım ve girdiğim her alanda belirli oranlarda başarılı oldum. Kimisinden sıkıldım bıraktım, kimisine devam ettim vesaire ve birçok şeyi aslında kendiniz deneye yanıla öğreniyorsunuz. Gelişim çağımızda bazı şeylerin yanlışlarını size göstermiyorlar ya da bazı şeylerin doğruluğunu size kimse söylemiyor. Siz de kendiniz deniyorsunuz bu şekilde öğreniyorsunuz aslında. Ailenizden çok büyük destekler ya da böyle onların bize vermesi gereken o ebeveynlik nüanslarını alamazsanız." (K7)

"Annem benim konuşan bir insan olsaydı ona sormayı çok isterdim. Çünkü annem de çalıştı. Yani annem de çalışan bir kadındı ve erkeklerle veyahut ta kadınlarla iş yerindeki insanlarla iş ilişkilerinde nasıl iletişim kurulması gerektiğini belki bana öğretebilirdi." (K21)

"Şimdi ben aileme götürüp sorduğum zaman onlar bana bir cevap veremezse ki veremiyorlar bugün götürün bugün de veremeyecekler, bugün mezun olan işitme engellilere götürün onlar da veremeyecekler. Gösterdiğin zaman sana artı bir şey katamadığı zaman sen faul oluyorsun. Sınıftakilerin, bütün sınıftakilerin aileleri ya yani şöyle söyleyeyim küçümsemek gibi olmasın ama teknolojiyi kullanmayı bilmeyen aileler bile sorup soruşturup buluyorlar onun cevabını söylüyorlar çocuğuna ama bizim ailemizde birine soramazsın. Sorup soruşturabileceğin birisi yok." (K22)

"Hani ben de isterdim ki babam yapsın, işte annem yapsın. Hani şöyle benim hiç sorumluluğumu bırakacak kimsem olmadı. Hani bana ait sorumluluğumu paylaşacak ya da verecek kimsem olmadı. Hani bunu yaşamak isterdim tabi." (K25)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcıların anlatıları çocukluk döneminde yoğun bir şekilde, ebeveynlerinden yetersiz destek hissettiklerini göstermektedir. Bu kod altında toplanan anlatıların, CODA'ların aile dışında ilişkiler kurduğu, mikro sistemlerine okulun eklendiği ve toplumla etkileşime girdikleri dönemde yoğunlaştığı görülmektedir. Etkileşime girdikleri toplum, kimilerinin erken çocukluk döneminde ya hiç dâhil olmadıkları ya da çok az dâhil oldukları, işiten toplumdur. Ailenin temel görevlerinden birisinin akademik başarıyı desteklemek olduğu bu dönemde CODA'lar bu desteği alamamakta, sağır eğitime ilişkin uygulamaların sonucu olarak bir kısmının ebeveyninin hiç okuma-yazma bilmemesi bir kısmının ebeveyninin ise yeterli akademik gelişimi sağlayamamış olması çocuğun ebeveynlerinden gereken desteği alabilmesini daha da güçleştirmektedir. CODA'lar okul yaşamıyla birlikte yeni bir kültürle karşılaşmakta, kendi ebeveynlerinin kendilerine benzeyen diğer çocukların ebeveynlerinden farklı olduğu gerçeğiyle yüzleşmekte ve üstelik tüm bunları aynı anda deneyimlemektedirler. Katılımcılar ebeveynlerinin eğitimlerine destek olma, ev ödevlerine yardım etme, akademik

gelişimlerini teşvik etme, gelecekte bir meslek seçme konusunda rehberlik etme, ilişkiler ve arkadaşlık sorunları konusunda yol gösterici olma gibi ebeveynlerden beklenen temel konularda destek alma olanağından yoksun olduklarını; okul hayatlarında ve sosyal hayatlarında ailelerinin yeteri kadar yanlarında bulunamadığını, veli toplantılarına ve sosyal etkinliklere katılım gösteremediklerini ifade etmişlerdir.

Daha az sayıda katılımcı ise bu kod altında toplanan anlatılarında farklı bir alana vurgu yapmışlardır. K12 kodlu katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Yani tabi ailevi olarak içimizde buruk olan şeyler de oldu. Mesela annem normal çocukların annesi babası gece uyurken onlara masal anlatır, masal söyler bizde öyle bir şey hiç olmadı. Keşke bizim de annemiz babamız biz uyurken bize kitap okusa, bize masal anlatsa falan diye hep bunlar içimizde buruk kalmıştır." K12

Katılımcı ifadesinde de görüldüğü üzere, az yoğunlukta katılımcı ifadesi erken çocukluk döneminde ebeveynlerinin masal okuma, birlikte oyun oynama gibi ebeveyn-çocuk etkileşim alanlarına katılımının yetersizliğine vurgu yapmıştır. Erken çocukluk döneminde ve özellikle de bilişsel, sosyal, duyuşsal gelişim üzerinde dramatik etkilere sahip olan bu etkileşim alanlarının kurulamayışı, katılımcılar tarafından eksikliğin yarattığı ve yetişkinlik döneminde de etkilerinin sürdüğünü gösteren olumsuz hislerin zorlayıcı duygusal etkileri ile birlikte ifade edilmiştir.

3.1.1.3. Araçsal Roller

Katılımcılar tarafından çocukluk döneminde aile ile ilişkiler kategorisinde ifade edilen diğer kod araçsal roller kodudur. K4 ve K5 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Babam çalışıp evin ekonomik gücünü sağlıyor, emekli oldu tekrar çalışmak zorunda." (K4)

"Rol dağılımına baktığımızda evet babam hani maaşı olan kişi pozisyonundaydı, annem ev işlerini yapan evi çekip çeviren." (K5)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, bu kod altında katılımcıların ebeveynlerinin ailedeki rollerini, aile sistemi içinde neler yaptıklarını anlatan ifadeleri yer almaktadır. Roller, aile üyeleri tarafından tekrarlanan ve aile sisteminin sürdürülebilmesini sağlayan davranış ritüelleridir. Aile içindeki araçsal roller ise aile sisteminin yönetiminin devamlılığını sağlayan ve aile üyelerinin barınma, yiyecek, giyecek gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin rolleri kapsamaktadır. Katılımcıların ebeveynlerinin aile içindeki bu rollerine dair anlatıları araçsal roller kodu ile ifade edilmiştir. Katılımcılar anlatılarında sıklıkla aile üyelerinin araçsal rollerine değinmişler; babalarının evin ekonomik gelirini sağladığını ve annelerinin evin bakımına ilişkin görevleri üstelendiklerini ifade etmişlerdir. Çok daha az yoğunlukta olmakla birlikte hem babalarının hem annelerinin çalıştığını veya anne babalarının ev içi işlerdeki sorumluluğu paylaştığını ifade eden katılımcılar da olmuştur.

3.1.1.4. Çatışmacı Aile Ortamı

Katılımcılar tarafından çocukluk döneminde aile ile ilişkiler kategorisinde ifade edilen diğer kod çatışmacı aile ortamı kodudur. K6, K8, K10, K16, K17, K19, K25 ve K27 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Çatışmacıydı çünkü biraz sıkıntılı bir ailede büyüdüm ben. Nasıl çatışmacı, babamla annem çok anlaşamazdı. Kötü durumlarda oldu ama annemle babamın benim ilişkisi hiçbir zaman çatışmacı olmadı. Babam dövmedi beni hiç, annem dövmedi beni hiç. Bir günden bir güne vurmadı ama onlar kendi aralarında çok çatışıyorlardı. O yüzden de çatışmacı bir ailede büyüdüm." (K6)

"Yani hani sonuçta dışarıya çıkarsın, oynamak istersin ya nasıl çocuk hani dışarda vakit geçirmek istiyorsa annem bize kızardı işte üzerinizi batırmayın, işte

kirletmeyin, temiz temiz gönderiyorum. Çocuksun mesela gidiyorsun geliyorsun, bizi döverdi falan, vururdu falan. " (K8)

"Ben çocukken evde soğuk ve sert rüzgârlar eserdi. Şimdi anne baba da çok gergin ve sinirli insanlar. Evde sürekli bir gerginlik vardı." (K10)

"Ya annemden çok dayak yedim çocukken, işte ne biliyim dışarı çıkma dediğinde çıktığımda dayak yedim. Yemek yemiyorum diye dayak yedim. Üstümü toz ettim diye dayak yedim. Anneler klasik hep çocukları döven tarzda oldukları için." (K16)

"Tartışma sebebi de genelde sorumsuzluktan kaynaklı işte annemin bize sahip çıkmaması ya da yapması gereken şeyleri yapmaması. Örneğin çok basit bir sabah kahvaltısı hazırlamaması, bunu yapmaması üzerine de işte babamın teyzeme şikâyet etmesi vesaire, ailevi." (K17)

"Babam beni niye sevmiyor diye, bak küçücük çocuk bunu düşünüyor, babam beni niye sevmiyor. Tamam, şiddet uygulamıyor bir şey yapmıyor ama çok bağıırdı, çok kızardı ama o kızma bana yani dayak yemiş kadar oluyordum yani. Babama hiç bi zaman dokunmadım ben, hiçbir zaman. Hani babam ayrı bir yerdeydi, ben ayrı bir yerdeydim, biz ayrı yaşadık, böyleydi. Annemle babam tartışıyordu, sürekli tartışıyordu, ne bileyim annem sürekli nefes nefese kalıyordu, üzüliüyordum. Annem mesela çok intihar etmeye çalıştı, gözümün önünde ve bu beni tabi çok ters etkiledi. Annem dayıyodu bıçağı kendine orda napıcağımi bilemiyorum, daha küçüğüüm ya. Hani bir şey de diyemiyorum. Sağlıklı düşünemiyorum. Araya ben giriyordum. Sürekli annemi ben geri çeviriyordum. Babam sürekli alıp başını gidiyordu." (K19)

"Şimdi şöyle bizim evde çok ağır çatışmalar olurdu yani açıkçası. Annemle babam ben evlendiğim gün boşanmaya karar verdiler. Benim çocukluğumda çok ağır çatışmalar oldu evde. Hani çok kötü sahneler yaşandı, yaşanmadı değil hani." (K25)

"Bizim evimiz hani işte ev ortamı olarak baktığımız zaman mutsuz bir evdi. Biz ablamlarla kendi içimizde mutlu bir ev yaratmaya çalışırdık ama aslında evimiz genelde mutsuz bir evdi. Hep şey vardı böyle acaba ne zaman kavga çıkacak, acaba ne zaman birileri birilerine bağırarak, hep öyleydi bizim evimiz, mutsuz bir evdik." (K27)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcıların bazıları sorunlu bir aile ortamında büyüdüklerini, ebeveynleri arasında yoğun çatışmalar olduğunu, ebeveynlerinin ikili ilişkilerinde, anlaşmada ve problem çözmede zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynleri arasındaki çatışmanın evde sürekli gergin bir iklime neden olduğuna ilişkin anlatılarında, bu çatışma ortamının kimi zaman duygusal gelişimleri üzerinde derin izler bırakacak olaylar yaşamalarına neden olduğu görülmektedir. Ebeveynleri arasındaki büyük tartışmaların, çevredeki nesnelere yönelen kırıp dökme ve fiziksel şiddete, ebeveynlerden birinin evi terk etmesinden intihar girişimine pek çok zorlayıcı deneyimi içermektedir. Katılımcılar ebeveynlerinin birbirlerine olan davranışları kadar kendilerine olan davranışlarına da odaklanmışlar, basit gündelik somut olaylar üzerinden ebeveynleriyle çatışmalar yaşadıklarını, bu ortamda kimi zaman psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kaldıklarını anlatmış, yaşadıkları üzüntü ve mutsuzluğu ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatıları, erken çocukluk dönemindeki çatışmacı bir aile ortamının duygusal etkilerinin yetişkinlik döneminde de sürdüğünü göstermektedir.

3.1.1.5. Güven Sorunları

Katılımcılar tarafından çocukluk döneminde aile ile ilişkiler kategorisinde ifade edilen diğer kod güven sorunları kodudur. K4, K18, K19 ve K24 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Geceleri işte eve bir hırsız girerse ben duymakla sorumluyum sonuçta. Annemle babam duyamayacak. O yüzden hep böyle gece sesleri hırsız sesi sanıp annemi uyandırırđım, sürekli kapıya baktırırdım, balkona baktırırdım sanki hırsız giriyormuş gibi. Annem de derdi ki biz 4. katta oturuyoruz hırsız girse düşer illaki

derdi. Düşmese bile karşımızdaki ...'nın güvenliği var o görür derdi, korkmana gerek yok derdi ama yine de her gece kaldırıyordum genelde." (K4)

"Kendimi hiç güvende hissetmezdim. Hatta şöyle ki, kendi evimizde, (bunu genelde CODA'lardan duyuyorum ben), yatarken mutlaka yatağımın altında mutlaka bir sopa, bir şey olurdu, hani eve biri girerse. Böyle bir strateji geliştirirdim, buradan koşarım işte babama ulaşırım, babamı uyandırırım, işte şuradan vakit kazanırım, şöyle yaparım gibi. Hiç güvende hissetmezdim. O evin kulağı gibi hissettiğiniz için kendinizi, hep tetikte uyurdum, hala da öyle. Böyle bir tilki uykusunda uyurdum yani her sesi duyardım uyuyor olsam bile." (K18)

"Ben hiçbir zaman kendimi güvende hissetmedim, yani hiçbir zaman olmadı." (K19)

"Yani hala bile şey var, annem babam duymuyor, gece yatıyorsun hırsız girer veya ne bileyim evde bir yangın çıkar, herhangi bir problem olur, bir tek sen duyabiliyorsun ve hep tetikte uyuyordum. Ben geceleri sürekli tuvalete kalkarım hala bile kalkarım, evi gezinirim, herkesi kontrol ederim, sonra tekrar geri yatarım yani kulağım hep tetiktedir. O yüzden uykum çok hafiftir. Yani herhangi bir tıkırtıda direk uyanırım, insanlar gözlerini açar, etrafı kontrol eder öyle yatar ama ben sıçrayarak uyanırım, acaba bir şey mi var, her an tetikte durmam gerekiyor insanları kontrol etmem gerekiyor diye hissederim, bu halen vardır bende. Yani çocukken de vardı hala da devam ediyor." (K24)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar çocuk oldukları dönemde, ebeveynlerinin sağır olduğunu ve dış dünyadan gelen sesleri duyamadığını anladıklarında olası tehlikelere karşı korunaksız olduklarını düşünmeye başladıklarını ve bu nedenle yaşadıkları ortamda kendilerini güvende hissetmediklerini belirtmişlerdir. Yaşadıkları güvensizliğin gündelik yaşamlarını etkilediğini ve en çok da gece korkularına neden olduğunu anlatmışlar, bu korkuların birer yetişkin oldukları dönemde de sürdüğünü belirtmişlerdir. Anlatılarda katılımcıların güvende hissetmeme duygusunun yaşamlarının belirli bir döngüsüne ait olmayıp tümüne yayıldığı

görülmektedir. Kendilerini “evin kulağı” gibi hissetmeye başladıklarında ebeveynlerini, evlerini, ailelerini, kendilerini, korumaya yöneldiklerine etraflarını sürekli kontrol etme davranışları geliştirdiklerine ilişkin anlatıları, güvende hissetmeme duygusu gibi bu davranışların da yetişkin oldukları dönemde sürdüğünü göstermektedir. Yukarıda örnek olarak yer verilen ifadelerden birisi gibi bu kod altındaki pek çok ifade daha, artık sağır ebeveynleriyle yaşamayan katılımcılara aittir. Anlatılarda her ne kadar güvensizlik hissi kaynağını çocuk olmalarından ve birlikte yaşadıkları kişiler olan ebeveynlerinin sağır olmasından alıyor olsa da yetişkin olmalarına ve aynı evi evlilik ya da ev arkadaşlığı yoluyla işiten bireylerle paylaşımlarına, yani güvensizlik hissini oluşturan iki temel faktörün değişmesine rağmen sürdüğü görülmektedir. Bulgular güven sorunlarının kaynağının genel olarak katılımcıların çocukluklarına uzandığını göstermektedir.

Çok daha az sayıda katılımcı ise bu kodla ifade edilen anlatılarında farklı bir alana vurgu yapmıştır. K13 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Sosyal anlamda çok şey, nasıl söyleyeyim, evet arkadaş anlamında evet ama ben güven yoksunuyum. Yani ben karşımdakine çok güvenemem. Bu bi kere çok önemli çünkü insanlara güvenmek gerekir, ama hayır, ben çocukluğumdan beri güven sorunu yaşıyorum." (K13)

"Artık kimseye güvenim kalmadı, niye bilmiyorum. Ama şu an mesela o kadar açık bir insan değilim, öyle herkese her şeyimi anlatmam. Anlatsam bile ağzımdan kaçmıştır. Sonra pişman olurum ben niye bunu anlattım, yani ne gerek vardı falan derim yani." (K21)

Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere, daha az yoğunlukta belirtilen bir başka güven sorunu alanını, diğer insanlarla kurulan ilişkideki güvensizlik oluşturmaktadır. Kimi katılımcılar başkalarına karşı güven duymadıklarını, güvenlerini kaybettiklerini, kimseye güvenemediklerini ifade etmişlerdir. Anlatılarda yaşadıkları güven sorunlarının diğer insanlarla ilişkilerine yansdığı, diğerlerine karşı

davranışlarını şekillendirdiği görülmektedir. Katılımcıların ifadeleri yine bu güvensizlik alanının da kaynağını çocukluk döneminden aldığını göstermektedir.

3.1.1.6. İletişim Eksikliği

Katılımcılar tarafından çocukluk döneminde aile ile ilişkiler kategorisinde ifade edilen diğer kod iletişim eksikliği kodudur. K1, K6, K22, K12 ve K13 kodlu katılımcıların ifadeleri şöyledir:

"Konuşma işaret diline göre daha rahat geliyordu bize göre. Çünkü konuşarak her şeyi anlatabiliyorduk ama işaret diliyle o zamanlar her şeyi anlatamıyorduk. Çünkü şimdi bildiğim işaret diliyle o zamanki işaret dili bir değildi. O zaman kalıp sözcükler vardı, ev işaret dili diyim size, normal bir işaret dili vardı ancak ev içinde bize bu kadar büyük işaretler öğretmiyorlardı, hani nasıl köye gittiğinizde belli bir dil seviyesi düşüyorsa ev içinde bizim dil seviyemiz de düşüyordu. Detaya inemiyorduk, çok derin bir şey anlatmak istediğimde anlatamıyordum. Bu sefer anlatamadığım için sinire dönüşüyordu bende bu. Onlarda da aynı şekilde sinire dönüşüyordu. İletişim kopukluğu oluyordu, bu biraz daha iletişimimizi engelliyordu aslında." (K1)

"Ne var mesela, aile içinde bir konuda yanlış anlaşılma olabiliyor. Aile içerisindeki bir konuda annem işte başka birini yanlış anlayabiliyor. Onu düzeltmek biraz zor oluyordu. " (K6)

"Ailene anlatamadığın zaman gerçekten bazen ben yumruklarımı sıkıp sinirlenip odama kendimi kapatıp ağladığım oluyodur. Bunu ben çok çok çok defa yaşadım böyle. Çünkü gerçekten bir konuyu gerçekten anlatamadığınız zaman derdinizi söyleyemediğiniz zaman insan o kadar sinirli oluyor ki. Mesela hiç düşündünüz mü, kendiniz için bir şeyi bana yarım saat anlatıyorsunuz ama ben hiçbir şey anlamıyorum aslında ben çok önemli biriyim sizin için. Sizin derdinize çözüm bulabilirim ama anlatamıyorsunuz bana hiçbir şey." (K22)

"İletişim konusunda sıkıntı yaşadıklarından dolayı dış dünyayla normal insanlarla çok fazla sosyalleşemiyorlar. Ancak biz olursak yanlarında belli bir sosyalleşme yaşıyorlar ama muhakkak bizim de yanlarında olmamız lazım. Onun dışında kendi başlarına böyle bir şey yaşayamıyorlar." (K12)

"Dış dünyayla olan iletişim en büyük problemdi, en büyük sorun oydu. Akrabalarla bile oturup sohbet edemezlerdi." (K13)

Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere, bu kod altında toplanan anlatılar biri kendileri ve ebeveynleri arasındaki iletişim eksikliğine diğeri ebeveynleri ve diğerleri arasında yaşanan iletişim eksikliğine vurgu yapan iki boyuttan oluşmaktadır. Katılımcılar ifadelerinde sıklıkla aile içinde ebeveynleriyle yaşadıkları iletişim eksikliğine ve bu eksiklikten kaynaklanan sorularına yer vermişlerdir. Kendileri ve ebeveynleri arasındaki iletişim eksikliğini işaret dili kullanımıyla açıklamışlar, ev içinde kullandıkları işaret dilinin basit kalıp sözcüklerden oluştuğunu, detaylı anlatımlar için yeterli olmadığını, anlatmak istedikleri her şeyi anlatamamanın iletişimlerini engellediğini ve bu durumun onları duygusal olarak zorladığını ifade etmişlerdir. İletişim eksikliğinin ve bu eksikliğe bağlı olarak kendilerini anlatamamış, karşılıklı anlaşılamamış olma durumunun hem kendilerinde hem ebeveynlerinde öfkeye neden olduğunu anlatan katılımcılar, bu durumun ilişkilerinde kopukluğa neden olduğunu ifade etmişlerdir. Kendilerini, onlar için çok önemli olan ebeveynlerine anlatamamanın yarattığı öfke duygusuyla baş etmekte zorlandıklarını ve kimi zaman bu durumun öfke nöbetlerine neden olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar ebeveynleri ve diğerleri arasında yaşanan iletişim eksikliğini ise ebeveynlerinin diğerleriyle ortak bir dil kullanamıyor olmalarıyla açıklamışlar, ebeveynlerinin dış dünyayla iletişiminin en büyük problemleri olduğunu, akrabalarıyla bile iletişim kuramadıklarını, ebeveynlerinin kimi zaman düzeltilmesi güç yanlış anlaşılmalara yaşayabildiklerini, ebeveynlerinin iletişim eksikliği yaşamaması için kendilerinin hep onların yanında olmaları gerektiğini ve bu tür durumların onları zorladığını ifade etmişlerdir.

3.1.1.7. Ekonomik Sıkıntılar

Katılımcılar tarafından çocukluk döneminde aile ile ilişkiler kategorisinde ifade edilen diğer kod ekonomik sıkıntılar kodudur. K8 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Benim çocukluğum alt seviyedeydi. Yani benim çocukluğum fakir bir aileden geldik biz, yani baya bi fakirdik yani o zamanki şartlar da çok zordu yani çünkü çok zor dönemlerden geçtik. Yani oturduğumuz ev evimizin böyle işte biz şey diyoruz çatı diyoruz, dam diyoruz, orası akıyordu böyle. Zordu, zor şartlardan geldim yani” (K8)

“Ben voleybol oynuyordum. Gidiyordum, geliyordum okey ama babamın bana ayakkabı alacak durumu yoktu. Ve bir ayakkabım olmadığı için ben bıraktım. Ben sporu odur budur bıraktım. Ya bu benim evet bu beni çok üzdü. Yani hani ben çok isterdim çünkü ben spor yaparken mutluydum. Gerçekten mutluydum. Çok iyi geliyordu bana her anlamda. Yani maddiyat evet etkiliyor.” (K21)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü gibi bazı katılımcılar ebeveynlerinin ev ekonomisini idare etmekte zorlandıklarını ve ekonomik sıkıntıların onlar için önemli bir sorun alanı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların bu kodu alan anlatımları ailelerinin ekonomik olarak düşük gelir düzeyinde olduğunda yoğunlaşmakta, anlatılarında bu durumun yaşadıkları evin koşullarından sahip oldukları olanaklara kadar yaşamlarının her alanını etkilediği görülmektedir. Aile yoksulluğunun çocukları gelişimleri için ihtiyaç duydukları imkânlardan yoksun bıraktığı ve çocukların yoksulluğun olumsuz etkilerine maruz kalma risklerinin daha yüksek olduğu düşünüldüğünde, katılımcıların yaşadıkları ekonomik sıkıntılardan kaynaklanan koşulların gelişimlerinin tüm boyutlarında onları olumsuz yönde etkileyeceği açıktır.

Katılımcılar bu kodla ifade edilen daha az yoğunluktaki anlatılarında farklı bir alana vurgu yapmıştır. K7 ve K20 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri ise şu şekildedir:

“En büyük şeyler ekonomik oluyordu. Bizim gücümüz yetmiyordu, halamlar devreye giriyordu. Ekonomik, hâlbuki o dönemde babam işçi olmasına rağmen, bir geliri var ama biz bundan hiç istifade edemiyorduk. Ben sabah okula beslenme götüremiyordum. Halam beni çocukluğumda kaç kez babamın peşine taktı. Maaş alacağı gün babamla birlikte işe gidiyordum. Yani onunla birlikte sabahtan akşama kadar babanız maaşını alıp da bir şans oyunu oynamasın, yatırmasın, onunla tatile gitmesin ya da gidip kendisine elektronik alet almasın.” (K7)

“Şehrin birçok yerinde oturduk, yani genelde kirada, kiradaydık, hep kiradaydık. Kiracı olduğumuz için ve babam biraz şeydi ödemeleri geciktirirdi falan böyle çok sorumluluk sahibi değildi genelde. Bundan dolayı da hep kiralar birikirdi ve şey olurdu biz taşınmak zorunda kalırdık hep.” (K20)

Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere, kimi katılımcılar düşük gelir seviyesine ek olarak babalarının yeterince sorumluluk sahibi olmamalarının da yaşadıkları ekonomik sıkıntıların şiddetini arttıran bir etken olduğuna vurgu yapmışlardır. Dışarda çalışarak eve ekonomik gelir getirme rolünü sürdüren aile üyesi olarak babanın, gelirini ailesiyle paylaşmaması ya da önceliği ailenin yaşamsal ihtiyaçlarına vermemesinin, zaten düşük gelir düzeyindeki aile sisteminin bir parçası olan çocuklar için farklı yaşamsal zorluklar ürettiği görülmektedir. Anlatılarda bu durumun bir yandan baba-çocuk ilişkisi üzerinde, diğer yandan çocuğun gelişimi üzerinde zedeleyici etkisi olduğu; ebeveynini kontrol etmek gibi ağır bir görev sorumluluğundan, sürekli değişen çevresel koşullara uyum sağlama güçlüğüne uzanan ve katılımcılar tarafından “babalarının sorumsuz olması” olarak tanımlanan bu sürecin, yoksulluğun yarattığı koşulları daha da zorlaştırdığı görülebilmektedir.

3.1.1.8. Durumun Farkında Olmamak

“Katılımcılar tarafından çocukluk döneminde aile ile ilişkiler kategorisinde ifade edilen son kod ise durumun farkında olmamak kodudur. K1 ve K19 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

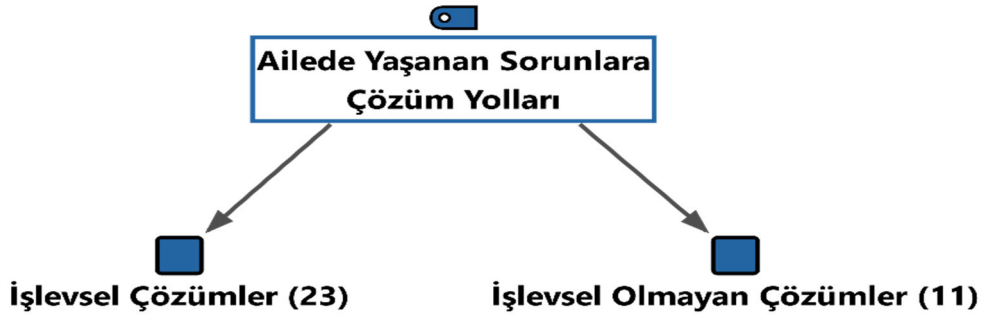
“Belli bir yaşa kadar aslında bunu hissetmiyorsun çok fazla. Yani hissediyorsun ama tam algılayamadığın için çözüm yolları aramıyorsun, doğal karşılıyorsun.” (K1)

“İlkokul, birinci sınıfa başladım, çok iyi hatırlıyorum, dün gibi hatırlıyorum. Birinci sınıfa başladım, herkesin annesi babası konuşuyor böyle, ya dedim, ya acaba dedim annemle babam bana şaka mı yapıyor ya dedim, bilerek mi konuşmuyorlar. Bunu düşündüm hani sürekli sorguladım da bunu. Eve geliyorum bağıriyorum çağırıyorum ya annemden babamdan tepki yok, ya bir sus diyen yok yani. Ondan sonra işte şaka yapıyorlar herhalde diyorum, böyle böyle sonra alıştım. Baktım demek ki benim annemle babam konuşamıyor, bunu fark ettim.” (K19)

Bazı katılımcılar erken çocukluk dönemlerinde sağır ebeveyne sahip olduklarının farkında olmadıklarını ve durumu tam olarak algılayamadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri, farklı olduklarını hissettiklerini ancak bu farkı tanımlayamadıklarını içermektedir. Anlatılarda durumun farkında olmayışlarının kendilerini diğer çocuklarla kıyasladıkları okul çağına kadar sürdüğü görülmektedir. Okul ortamında diğer çocukların ebeveynlerinin konuştuğunu gören katılımcılar kendi ebeveynlerinin farklı olduğunu anlamış, ebeveynlerinin sağır olmasına ilişkin olarak daha önce hissettikleri ancak tanımlayamadıkları ya da normal olduğunu düşündükleri durumun farkına varmışlardır. Anlatılarda katılımcıların ebeveynlerinin gerçekten sağır olduklarından emin olmak için çeşitli yöntemler denedikleri ve ancak sonrasında duymadıklarına ilişkin bir farkındalık kazandıkları görülmektedir.

3.1.2. Ailede Yaşanan Sorunlara Çözüm Yolları

CODA’ların çocukluk dönemi yaşantıları temasının ikinci kategorisi olan ailede yaşanan sorunlara çözüm yolları Şekil.3.4.’de görülmektedir.

Şekil 3.4. Ailede Yaşanan Sorunlara Çözüm Yolları

Şekil.3.4.’de görüldüğü üzere ailede yaşanan sorunlara çözüm yolları kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) işlevsel çözümler, (2) işlevsel olmayan çözümler olmak üzere iki farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.2.1. İşlevsel Çözümler

Katılımcılar ailede yaşanan sorunlara çözüm yolları kategorisinde yoğun olarak işlevsel çözümler kodundan bahsetmişlerdir. K9 ve K18 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Annem babamın sakinleşmesini beklerdi, hani ayrı odalarda biraz, biri mutfakta, biri salonda otururdu hani ne zaman ikisi sakinleşirse o zaman konuşup anlaşırıldardı yani.” (K9)

“Denge genelde evde bendim, ben bir şekilde orta yolu buluyordum. Bazen onun seviyesine çıkıp onun geldiği yerden karşılardım, bazen daha sakin karşılardım ama bir şekilde oradaki kriz yönetimini öğrenmiştim. Bu içsel mi yoksa sonradan mı öğrendim bilmiyorum ama bir şekilde öğrenmiştim. Bir şekilde atlattırdık.” (K18)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar yoğun olarak aile içinde yaşanan sorunlarda işlevsel yaklaşımlar sergilediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatıları ailede yaşanan sorunlara kimi ailelerde ebeveynlerinin çözüm yolları ürettiğini kimi ailelerde sorunların çözüm sürecini kendilerinin yönettiğini göstermektedir. Bu anlatılarda, aile içinde farklı problemler karşısında aynı yöntemlerin uygulandığı ve uygulanan bu yöntemlerin katılımcılar tarafından sorun ya da kriz durumunu atlatmayı sağladığı için işlevsel sonuçlar üreten yöntemler olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Katılımcılar bu kodla ifade edilen daha az yoğunluktaki anlatılarında farklı bir noktaya daha vurgu yapmışlardır. K3 ve K25 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Hep böyle kavga ettiğimizde bizim çok sevdiğimiz bir aile yakınımız var onu çağırırdı.” (K3)

“Şöyle yani genelde işte aile büyükleri, işte çocuklarımız var yapmayalım etmeyelim, genelde babamın ailesi gelirdi işte buradaki aile büyükleri sen de yapma, sen de olur mu falan, tamam söz vesaire.” (K25)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, ailede yaşanan sorunlara işlevsel çözümler getirebildiklerini ifade eden kimi katılımcılar bunun için aile dışından, bir tanıdık ya da akrabadan destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Uygulanan bu çözüm yöntemi her ne kadar katılımcılar tarafından işlevsel olarak algılansa da ve o an için sorunu çözme işlevine sahip olsa da, ailenin bir problem çözücüyeye duyduğu bağımlılık üzerine düşünülmesi gereken önemli bir bulgudur. Katılımcıların “her seferinde” nitelenmesi, problemin ancak geçici olarak baskılandığını göstermektedir. Bu anlatılarda, aile içinde aynı problemler karşısında aynı çözüm yöntemlerinin uygulandığı ve problemlerin tekrar tekrar yaşandığı görülmektedir.

3.1.2.2. İşlevsel Olmayan Çözümler

Katılımcılar tarafından ailede yaşanan sorunlara çözüm yolları kategorisinde ifade edilen diğer kod işlevsel olmayan çözümler kodudur. K3, K21 ve K27 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Bazen ben odama gidiyordum, tamam neyse sonra konuşuruz deyip kaçıyordum.” (K3)

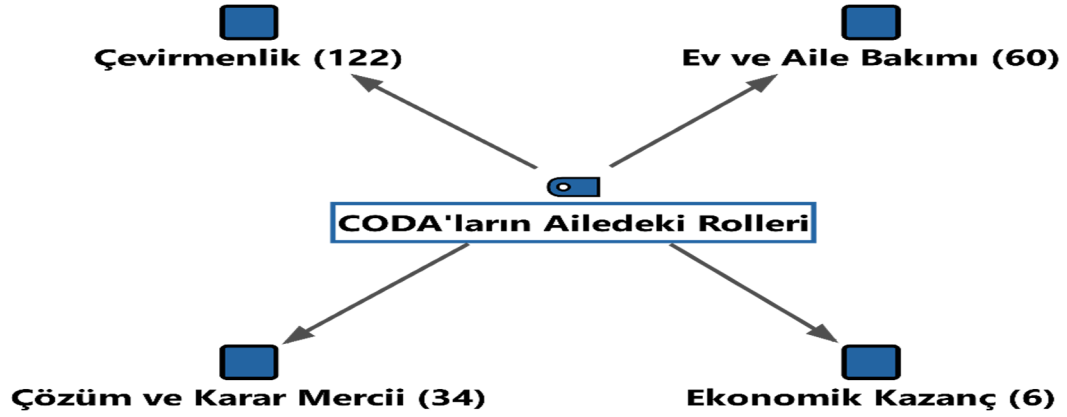
“Bir süre küsüyorlardı sonra unutuluyordu. Hiç olmamış gibi devam ediyordu.” (K21)

“Yani genel olarak şiddetle. Maalesef. Biz hiç o şekilde hani bize karşı bir şey olmazdı, sadece babamla annem arasında. Tabii ki hani işte aralarına girmeye çalışırken özellikle ablam çok darbe görüyordu, hani beni daha çok dışında tutmaya çalıştığı için ama yani bize karşı hiç öyle bir şeyi yoktu babamın.” (K27)

Bu kod altında toplanan ifadelerin çoğunda katılımcılar sorunları çözmeden ortamdaki uzaklaştıklarını veya hiç olmamış gibi davrandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca sorunlar karşısında ebeveynlerinin şiddete yöneldiğini ve çok kez bu şiddete tanıklık ettiğini ifade eden katılımcılar olmuştur. Bu anlatılarda, ailenin yaşanan sorunlara işlevsel çözümler üretilmediği görülmektedir. Anlatılar ailenin aynı sorunları tekrar tekrar yaşadığını ve sorun her gündeme geldiğinde kaçma, unutup yok kabul etme ya da şiddetle sonuçlandığını, sorunun ve uygulanan çözümün döngüsel bir şekilde tekrar ettiğini göstermektedir.

3.1.3. CODA'ların Ailedeki Roller

CODA'ların çocukluk dönemi yaşantıları temasının üçüncü kategorisi olan CODA'ların ailedeki rolleri Şekil.3.5.'de görülmektedir.

Şekil 3.5. CODA'ların Ailedeki Rollerı

Şekil.3.5.'de görüldüğü üzere CODA'ların ailedeki rolleri kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) çevirmenlik, (2) ev ve aile bakımı, (3) çözüm ve karar mercii ve (4) ekonomik kazanç olmak üzere 4 farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.2.3. Çevirmenlik

Bu kategoride katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod çevirmenlik kodudur. Çevirmenlik kodu aynı zamanda araştırmada en yoğun tekrar eden koddur ve katılımcıların tümü bu kodla ilgili ifadelerde bulunmuştur. K4, K27, K3, K1, K5, K7, K18, K9, K8, K10, K13, K14, K16, K6, K19, K21, K23, K24, K26 ve K30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Benim için zordu, bilmediğim kelimeleri bile çevirmemi bekliyorlardı benden, anlamadım deyince de kızıyorlardı neden anlamadın diye...Şu anda aynı şekilde aslında, sabahları ustalar geliyor, evimizin dışı yapılıyor. Bir şey oluyor, gösteriyorlar ama usta hiçbir şekilde anlamıyor gösterecekler de. Beni çağırıyorlar, ben yine tercümanlık yapıyorum, bak şöyle olacak, burayı beğenmemişler tekrar yap gibisinden." (K4)

"Yani şöyle babam 4 yaşından sonra hastane, postane, telefoncu gibi şeylere yanında beni götürürdü" (K27)

"Babaanne arıyor, anneanne arıyor, şehir dışındaki akrabalar arıyor, beş altı yaşlarındasın işte onların söylediklerini ona çeviriyorsun telefonda sürekli o birazcık hani babaannemle babam arasında bile iletişim kurmak zorunda kalıyorduk. İşte annem şey diyordu, annemi ara özlediğimi söyle, tamam diyordum beş yaşında arıyordum annem çeviriyordu telefonu ben bilmiyorum çünkü annem çeviriyordu, anneanne işte dayı, annem sizi özlemiş bu yani." (K3)

"Bankaya gidiyorduk, bilmediğim dili konuşuyordum. Faizmiş işte bu kadar ÖTV, KDV filan çeviriyorum ama neyi çevirdiğimi bilmiyorum ben, anlamını bilmiyorum bunların. Faiz diyorum, tamam faizin işaretini biliyorum, çünkü babam diyor işte faiz deyince böyle yapacaksın, tamam ama faizin ne demek olduğunu bilmiyorum yani. Ne katlıyor neyi ne oluyor. Sadece çeviriyorum ben orda, yani iletişim görevindeyim." (K1)

"Dört yaşındaydım anneme, anneannemin öldüğünü söylediğimde" (K5)

"Dış dünya ile ilgili olan her şey sizde. Ben çocukluğumda şunu da hatırlıyorum yemek yiyoruz, düzenli olarak ben televizyondaki haberleri aileme özet olarak söylüyorum. Özet olarak anlatıyorsunuz." (K7)

"Yani bizi televizyonun yanına oturtuyorlardı, haberleri bize çevir. Bu diziyi bize çevir, izledikleri diziler o zaman Hint dizileri çok meşhurdur, nefret ederim şimdi Hint dizilerinden. Hint dizilerini bize çevir." (K18)

"İşte bankaya git, oraya git, işte hastaneye gidiyorduk, tercümanlık yaptık işte annemiz hasta olduğu zaman. Bize mesela o beyaz perde vardı, o perdenin arka tarafına bizi alıyordu işte anneme söylüyordum ben işaret diliyle böyle işte öksür, işte nefes al, şöyle yap falan filan. E böyle görevimiz de vardı, yaşıyoruz dokuz, sekiz." (K8)

"Çünkü şimdi şöyle düşünün, mesela ben çok küçük yaşta annemle hastane hastane gezip menopozun ne olduğunu öğrendim annemle birlikte." (K13)

"Hani artık çıktı televizyonlarda tercümanlar var artık, o zamanlar tercüman olmadığı için diziler olsun, filmler olsun, ne bileyim haber kanalları olsun orda ne konuşuluyorsa hani karşılına otururum orda ne söyleniyorsa aynısını çevirmeye çalışırım....Babam arkadaşlarıyla kavga etmiş, tercüman yok gel hadi beraber gidiyoruz, ifade vereceğiz. En büyük sorumluluklar bunlardı mesela. Adliye çok büyük sorumluluk değil mi yani hocam, çok çok büyük sorumluluk. Şimdi bile bana desen adliyeye bir vakaya gitsem elimden geldiğince hatalı çevirir miyim diye uğraşırsın. Çocukken gidiyosun o zamanlar tercüman yok, niye işte iş çözülüyor. Oda sağır, o da sağır e napcaz, ikisi de ifade veremiyor. Yani küçücük çocuğun ifadesi işe yarıyordu belki o zaman. Ne kadar yanlış bir şey yani bunlar bana göre çok büyük sorumluluklar." (K9)

"Ben ilk çevirimi yine babamın o arkadaşıyla yaptım, altı yaşındaydım o dönem, tabii teknoloji bu kadar gelişmediği için aynı isimli kişileri tabi TC'de yok o zamanlar, siz daha iyi bilirsiniz hocam, eve icra kâğıdı geliyor, adam öyle bir harcama yapmadığını iddia ediyor, ben altı yaşındayım, kafama sürekli vurularak çeviri yapmam bekleniyor. Cebri icrayı ben o zaman öğrendim, cebri icra, zorla icra etmek demekmiş altı yaşında öğrendim. Ben bunu altı yaşında öğrenmek zorunda kaldım. Karşıdaki anlatmaya çalışıyor, ben anlamıyorum. Anlamadığım şeyi anlatmam bekleniyor, işaret diliyle anlatılanı Türkçeye çevirmem bekleniyor, altı yaşındayım zaten yeni yeni Türkçe konuşmaya başlamışım ve okuma yazmam yok, tabii altı yaşının yaz aylarıydı, yani okula başlamamıştım. Okuma yazma da olmadığı için hani yine sağırın da bilmediği bir dille yazı yazılıyor, sağır anlamıyor, bana kızıyor, işin tuhaf tarafı annem babam da yanımda, onlar da kızıyor bana." (K10)

"Biz çok karakola gittiğimizi biliriz, küçücük yaşta. Ya ben 5 yaşındaydım, babamla ilk tercümanlığa gittiğimde." (K14)

“İşte ne biliyim apartmanda bir şey alınacak verilecek en basitinden “kahveniz var mı?” sorusunda dahi annem beni çağırıyordu. “Bir şey istiyor komşu, ne istiyor?”, kahve istiyormuş tamam kahve götürüyor hani bunda bile gidiyordum. İşte ne biliyim mobilya mı alınacak mobilyacıya gidiyorsun. Araba tamir mi edilecek, sanayiye babanla beraber gidip durumu anlatıyorsun. İşte hastaneye gidiyorsun. Onun dışında akla gelen her yere gidiyordum. ” (K16)

“En basitinden bir cenaze haberini annene babana sen veriyorsun. Biri öldü ya da birinin düğünü var onu sen hatırlatıyorsun sen söylüyorsun. Yani güzel bi haberi vermek de kötü bi haberi vermek de. Mesela cenaze haberi ben şu an veremem ama anneme anlatmak zorundayım o başka türlü başka bir yerden bilgi alamaz.” (K6)

“Fabrikaya götürürdü yani izin mi almak istiyor, ben konuşurdum ya daha kaç 10, 11 yaşında falan yani alıyordu götürüyordu işte ne sıkıntısı varsa ben konuşuyordum. Bankaya gidiyordu orda ben konuşuyordum, daha kredi ne onu bile bilmiyordum yani. Babam hep böyle şeylerde kullandı beni yani.” (K19)

“Tercümandım ben ya. Çocukken de tercümandım, 2 yaşında da tercümandım belki de. Gerçek anlamda tercüman. Aile yükünün çocuklarda olması çok önemli. Her yerde olur, bütün işitme engelli ailelerinde olur. Çok yük binerdi benim sırtıma. Babamın borcunu işte 5 yaşında bilmek zorundaydım mesela. 5 yaşında benim babamın icrası mı var ya da benim babamın kredisi mi var bilmek zorundaydım. Çünkü o bankaya gittiğin zaman babam konuşamadığı zaman sen konuşmak zorunda kalıyorsun. Mesela ben babamın problemlerini 6 yaşında bilmek zorundaydım. İş yerine gidip, hangi görevi yapmak zorunda olduğunu bilmek zorundaydım. Mesela 6 yaşındaki çocuğun taksit bilgisi hakkında bilgisi olması çok normal mi sizce? Ben hangi ay hangi taksit verilecek bilirdim. Çünkü dışardaki insanlarla anlaşılamadıkları için, her yere sizinle gidiyorlar. Tapu dairesine de sizinle gidiyorlar, borç ödemeye de sizle gidiyorlar. İşte atıyorum, özel bir hastalık var mesela, benim annemin ya da babamın, yani özel bir hastalık var varsayalım, dışarda söyleyemeyeceği bir hastalık ama onu ben bilmek zorundaydım. Doktoruyla ben konuşuyordum mesela.” (K21)

"Kulübe babamla futbol maçlarına gidiyordum, 8 yaşında futbol maçına tercüman olarak gidiyordum yanlarına. Hani böyle maç sonu hani yemek yenecek, garsonla anlaşamazlardı ben 8 yaşında işte ortalıkta yemek siparişi verirdim, öyle. Hatırlıyorum, ev alacaksa müteahhit, araba alacaksa galerici yani değişir bu, o zaman neyle uğraştıysa." (K23)

"Belirli bir süreden sonra düzgünce konuşmaya hani aklı başında bir insan olmaya başladıktan sonra anne ve babanın ihtiyaçlarına da yardım beklenmeye başlandı. Hani bir yer arancaksa orayı ara. Bi yere gidilcek bana tercüman lazım, benimle gel. Hani bu yere gitmem lazım ama sen de gelmelisin benimle diyip sürekli beni bir oraya, bir buraya çeğiştirip götürüyorlardı." (K24)

"Mesela evimize gelen misafiri aslında ailem karşılıyor gibi gözükiyorken aslında o misafiri karşılayan bendim. Çünkü aradaki iletişimi sağlayan kişi benim." (K26)

"Kız istemeye gidiyoruz, yani diyor ben kız isteyeceğim, gel kızı babasından iste diyor. Hani kendini orda büyükmüş gibi, son sözü söyleyecek kişi gibi Allah'ın emri diyecek gibi görüyorsun yani kendini orda. Bu tür şeylerimiz de oluyor. Kavgalarına gidiyoruz, boşanmalarına gidiyoruz, ev almalarına gidiyoruz, araba almalarına gidiyoruz" (K30)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar çok küçük yaşta oldukları ve henüz gerekli yaşam deneyimine sahip olmadıkları yaşlardan itibaren çevirmenlik rolünü üstlendiklerini, ebeveynlerinin onları ihtiyaç duydukları her yere "sürüklediklerini" ve bu rolün çok çeşitli sorumluluk yüklenen durumları içerdğini belirtmişlerdir. Katılımcılar bu kod altında toplanan anlatılarında çevirmenlik deneyimlerini "zor"luğuna vurgu yaparak ifade etmiş ve çevirmenliği "aile yükü" ve "büyük bir sorumluluk" olarak nitelendirmişlerdir. Katılımcıların anlatılarında çevirmenlik rolünün başlangıcının onların 2, 4, 5 gibi çok küçük yaşta olduklarını ifade ettikleri erken çocukluk dönemine uzandığı ve ebeveynlerinin kendi anne babalarıyla, kardeşleriyle iletişimlerini sağladıkları, ev içinde çevirmenlik yaptıkları özel alandan,

ebeveynlerinin dâhil olduğu tüm sosyal alanları içine alan geniş bir kamusal alana yayıldığı görölmektedir. Bulgular bu geniş alan boyunca çeşitli zorluklar ve sorumluluklar üreten çevirmenlik rolünün, CODA'ları tüm gelişim boyutlarında etkilediğini göstermektedir.

Katılımcılara göre CODA'ların ailede ilk ve en temel rolü çevirmenliktir. Anlatıları, henüz okul öncesi dönemde başladıkları çevirmenlik rolünün getirdiği sorumlulukların zorlu yaşam deneyimleri olduğunu göstermekte ve ek olarak kimi zaman, örneğin ebeveynlerinden birine kendi ebeveyninin ölümünü anlatmak gibi, doktorun anne ya da babasına müdahalesi sırasında çevirmenlik yapmak gibi, bu zorlu süreci daha da zorlaştıran deneyimler yaşadıklarına işaret eden ifadeler içermektedir.

Katılımcıların ebeveynlerinin kendi ebeveynleriyle iletişimlerinde çevirmenlik yaptıklarına ilişkin anlatılarında, farklı katılımcıların ebeveynlerine kendi ebeveynlerinin ölüm haberini verdiklerine ilişkin ifadeleriyle tekrar tekrar karşılaşılması, ebeveynlerinin kök aile üyelerinin işret dili bilmeyişinin özel alanda süren çevirmenliği de zorlu bir parkura dönüştürdüğünü göstermektedir. Katılımcılar sıklıkla ebeveynlerinin komşularıyla, arkadaşlarıyla hatta iş yerlerindeki yöneticileriyle aralarındaki iletişimde de çevirmenlik rolünü üstlendiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların ebeveynleri için hastanede doktorun muayene ve müdahalesi sırasında çevirmenlik yaptıklarına ilişkin yoğun anlatıları, kamusal alandaki çevirmenlik rollerinin basitçe eşlik etmenin ve bir dilden diğerine çevirmenin çok ötesinde anlamlar içerdiğini göstermektedir. CODA'ların ebeveynleri için çevirmenlik yaptığı alanlar diziler, haberler gibi televizyon programlarından komşuluk ilişkilerine, kamu kurumlarına, bankalara, noterlere, hastanelere, postanelere, adliyeye, karakollara, mahkemelere, pazar alış verişinden araba ya da mobilya satın almaya kadar geniş bir alanı kapsamakta, sağır ebeveynlerin hastalıklarından borçlarına işyeri sorunlarından ikili ilişkilerine pek çok meselelerine CODA çocuklarının dâhil olduğu görölmektedir. Eve gelen misafir örneğinde bile CODA çocuğun rolü misafirler ile ebeveynleri arasında iletişim sağlamanın ötesine geçip, misafiri ağırlayan kişi olma niteliğine bürünmektedir.

Katılımcılar günümüzde görüntülü konuşma teknolojisinin uzaktan da çevirmenlik yapabilmelerini sağladığını, işaret dili tercümanlarının sayısının arttığını, az sayıda programda da olsa televizyonda çeviri yapıldığını, kimi kamu kurumlarında sağırılar için birimler oluşturulduğunu ancak yine de yetişkin oldukları dönemde de gündelik yaşamda ebeveynleri için büyük ölçüde kendilerinin çeviri yapmaya devam ettiklerini ifade etmişlerdir. Bulgular işaret dili bilen CODA'ların, yetişkin oldukları dönemde de sağır ebeveynleri için hâlâ en erişilebilir ve en güvenilir çevirmenler olduklarını göstermektedir.

Ek olarak CODA'ların anlatılarında, kendi ebeveynleri dışındaki sağırılar için de çocukluklarından itibaren çevirmenlik yaptıklarına, kendi ebeveynlerinin de kimi zaman başka CODA'lardan destek aldığına ilişkin ifadeler yer aldığı belirtilmelidir. Aynı şekilde bu çevirmenlikler de restoranda sipariş vermekten karakolda ifade vermeye, evlilik ritüellerinde “kız istemek”ten boşanma davalarında şahitlik yapmaya uzanan geniş bir alanı ve ağır bir sorumluluğu kapsamaktadır. Katılımcılar gündelik yaşamda ebeveynleri dışındaki sağırılar için de çevirmenlik yapmaya devam ettiklerini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak CODA'ların ebeveynleri ve diğer sağırılar için yaptığı çevirmenlik, bir çevirmenin örneğin iki devlet başkanı arasındaki konuşmayı çevirmesinden çok farklı anlamlar içermektedir. Bu örnekte görev ne kadar zor olursa olsun, çevirmenin yegâne sorumluluğu doğru çeviri yapmak iken, CODA'larda çevirmenlik ebeveynleri ya da diğer sağırılar ile işitenler arasındaki ilişkide kritik bir rol üstlenmek anlamına gelmektedir. Çevirmenlik onlar için hastanede menopozun ne olduğunu öğrenerek annesi için sağlık danışmanlığı yapmak, adliyede cebri icranın ne olduğunu öğrenerek bir sağır yakını için hukuk danışmanlığı yapmak gibi kapsayıcı anlamlar içermektedir. Oysa pek çok çevirmenlik alanıyla yeterince bilgi sahibi olmadan ve hatta yeterince bilgi sahibi olabilecek yaşta bile olmadan karşılaşmakta, anlamını bilmedikleri konuları çevirme girişimlerindeki en ufak bir aksaklık, ebeveynlerinin ve konuya dâhil olan diğerlerinin onlara tepki göstermesiyle sonuçlanmaktadır. Katılımcılar bu gibi durumları, anlamını bilmedikleri için bazı kelimeleri çeviremedikleri bir olay yaşadıklarında, nedenini anlayamadıkları bir

şekilde ebeveynlerinin ve diğer insanların onlara kızdıklarını anlatarak ifade etmişlerdir.

3.1.2.4. Ev ve Aile Bakımı

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ev ve aile bakımı kodudur. Bu kod aynı zamanda araştırmada *çevirmenlik* ve *tepki odaklı stratejiler* kodlarından sonra en yoğun tekrar eden koddur. K7, K12, K17, K13 ve K14 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ben annem ve babamdan ve ailemdeki sağır kişilerden aynı zamanda çocuk bakar gibi hastane süreçlerinden sorumluyum. Babam şeker hastası, amcam şeker hastası vesaire vesaire ve bunların tüm tedavi süreçleri ile ilgilenmek zorundasınız. O yüzden yani marketteki alışverişi o perhize göre yapılmak zorunda ya da evde de fazla yemek girmemesini ona tembih etmek durumundasınız. Onun haricinde bunları yine halledebiliyorsunuz ama hastane sürecine geçtiğinizde bu kişinin yanında mecburen siz olmak zorundasınız.” (K7)

“Kardeşimin saçını örerdim, saçını tarardım, önlüğünü giydirirdim. Ondan sonra okula bırakırdım. Ben öğlenciydim o biraz benden erken gelince hemen onun önüne yemeğini ısıtır koyardım. Sen yemeğini ye ben okula gidiyorum derdim. O evde dururdu, ben okula giderdim.” (K12)

“Ya çocuklarla ilgileniyorum, şöyle söyliyim aslında çocukların evet anne babası var ben ablayım ama aynı zaman da ben anne de oluyorum çünkü birçok şeylerine yani onların yanında ben de büyüdüğüm için yeri geliyor ben anneye de yardımcı oluyordum. İşte çocukların altını değiştirmek olur en basitinden bi yemeğini yapmak olur, bi mamasını yapmak olur hani çocukların ikinci annesiyim hani onu söyliyim. Ve çocuklarda bunu farkında.” (K17)

"Evin çoğu yükü, sorumluluğu bende. Alışveriş dışındaki her şeyi ben yapıyorum öyle diyeyim." (K13)

"Pazara dahi gitse onunla gitmek zorundaydım. Şey de var tabi annemi zamanında okula da göndermemişler, okuma yazması da yok, daha da zor. Babamın vardı rahmetli. Bu daha da zor, sokağa tek başına çıkması ihtimali bile zayıftı. Bir misafirlğe bile onula gitmek zorundasın. O yüzden sorumluluğu biraz ağırdı, hani bir anne çocuğunu koruma isteğiyle onu sarıp sarmalar ya biz de onları gerçekten bir anne gibi, baba gibi demiyorum yani, anne gibi sarıp sarmalıyoruz, korumacı bir duyguyla. Bence öyle." (K14)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar bu kod altında toplanan ifadelerinde eve ilişkin ihtiyaçların da aile üyelerinin bakım ihtiyaçlarının da kendileri tarafından karşılandığını belirtmişler, evin en yetişkin bireyi olarak kendilerini gördüklerini ifade etmişlerdir. Aile üyeleri olarak genellikle anne, baba ve kardeşlerinden bahsetmiş olmakla birlikte, kimi katılımcılar geniş aile üyeleri arasında yer alan diğer sağırların bakımından sorumlu olduklarını da ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatılarında ev ve aile bakımının kendilerinin sorumluluğu olduğuna ilişkin ifadelerin yanı sıra; evde küçük çocuk olması, yaşlı olması, hasta olması gibi durumlarda da bakım sorumluluğunun kendilerinde olduğuna ilişkin ifadeler yer almıştır. Katılımcıların anlatılarında görüldüğü üzere, ev ve aile bakımını gerekli kılan ve daha zorlaştıran bir faktör geniş aile üyeleri arasında ebeveynleri dışında sağır üyelerin olmasıdır. Geniş ailedeki sağır üyeler CODA çocuğun ebeveynleri için üstendiği rollerin alanını, onları da kapsayacak şekilde genişletmektedir. Bir diğer faktörün ebeveynin okuma-yazma bilmemesi olduğu görülmektedir. Bu durum hem ebeveyne eşlik edilmesi gereken yerleri çeşitlendirmekte, süreyi uzatmakta hem de ebeveyn yerine üstlenilen işlerin kapsamını genişletmektedir. Bir diğer faktörün ise sağır ebeveynlerin ve amca gibi sağır geniş aile üyelerinin kronik sağlık problemleri olduğu görülmektedir. Hem hastane süreçlerinin hem de gündelik yaşamın bu probleme göre düzenlenmesine ilişkin gerekliliğin, CODA çocuğun bakım yükünü arttıran faktörler olduğu görülmektedir.

3.1.2.5. Çözüm ve Karar Mercii

Katılımcılar tarafından CODA'ların ailedeki rolleri kategorisinde ifade edilen diğer kod çözüm ve karar mercii kodudur. K4, K7, K10 ve K23 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"18 yaşıma girdiğimden beri evdeki en yetişkin bireyi kendim olarak görüyorum, öyle diyim. Her işe bakmam gerekiyor" (K4)

"Şu an size bağımlı yaşıyorlar, karar mekanizmaları olarak sizi görüyorlar." (K7)

"Ya genelde benim dediğim oluyor ama ben de hani kolay kolay mantıksız bir karar vermeyeceğim için mantıksız hareket etmemeye çalıştığım için, onu da bildikleri için bir problem olduğunda, bir şey olduğunda genelde bana danışılır. Basit bir şeyse kim olursa olsun kızarım, bunu da mı ben söyleyeceğim diye ama yani genelde ben bir şekilde toparlayıcı ve hani kişilerarası sıkıntıları da tamponlayan, absorbe eden kişi oluyorum genelde evde." (K10)

"Şuan için şunu söyleyebilirim, son kararı ben veririm yani" (K23)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar ebeveynlerinin olası problem durumlarında çözüm mekanizması ya da herhangi bir konu ile ilgili karar alma süreçlerinde karar mekanizması olarak CODA'ları gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcı ifadeleri CODA'ların ailede son kararı veren kişi pozisyonunda olduklarını göstermektedir. Bulgular, CODA'ların ailedeki bu rollerinin, onlara kendilerini ailenin en yetişkin bireyi gibi hissettirdiğini ve bu rolü çocuk ya da ergen oldukları dönemden itibaren üstlendiklerini göstermektedir.

3.1.2.6. Ekonomik Kazanç

Katılımcılar tarafından son olarak ifade edilen kod ekonomik kazanç kodudur. K6 ve K18 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

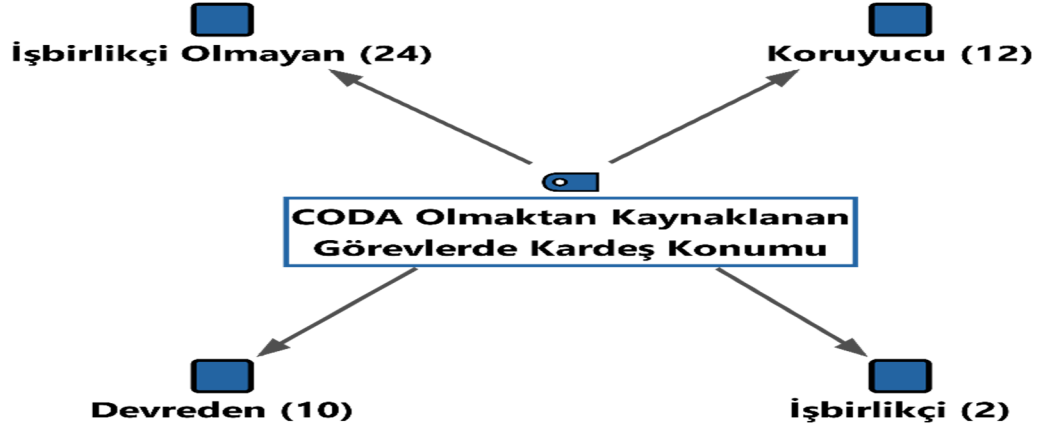
“Ben çalışmaya 13 yaşında 14 yaşında başladım. 13 yaşından beri sürekli para kazanmak için bir şeyler yapmaya çalışıyorum. Yani aslında ailemden kimse beni çalışmaya zorlamadı. Ama abim tek başına mücadele etmesin ben yanında olayım dedim hep. Öyle oldu.” (K6)

“Babamın bütün çalıştığı iş yerlerinde işverenler tarafından hakkına el konuldu. Dolayısıyla on beş-on altı yaşından itibaren ekonomi de benim üstümdeydi.” (K18)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, kimi katılımcılar küçük yaşlarından itibaren ev ekonomisini üstlendiklerini ve evin ekonomik kazancını sağladıklarını belirtmişlerdir. Ekonomik kazanç katılımcılar tarafından bu kategoride en az yoğunlukta ifade edilen koddur ve genel olarak araştırmada da en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan biridir. Bulgular CODA olmanın mutlaka evin, ailenin ekonomik sorumluluğunu üstlenmek anlamına gelmediğini ancak ailenin ekonomik bir yoksunluk içinde olması durumunda CODA çocukların ya da CODA çocuklardan birinin bu rolü de üstlendiğini göstermektedir.

3.1.4. CODA Olmaktan Kaynaklanan Görevlerde Kardeş Konumu

CODA’ların çocukluk dönemi yaşantıları temasının dördüncü kategorisi olan CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeş konumu Şekil.3.6.’de görülmektedir.

Şekil 3.6. CODA Olmaktan Kaynaklanan Görevlerde Kardeş Konumu

Şekil.3.6.'de görüldüğü üzere CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeş konumu kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) işbirlikçi olmayan, (2) koruyucu, (3) devreden ve (4) işbirlikçi olmak üzere 4 farklı kod ile ifade edilmiştir. Çalışmanın, katılımcılara ilişkin veriler bölümünde “Şekil.2.4.5. Katılımcıların Kardeş Sayısı ve Cinsiyetine Göre Dağılımı”nda ifade edildiği üzere, çalışma grubunu oluşturan 30 katılımcı içinde yer alan 3 CODA ailelerinde tek çocuktur. Bu nedenle bu kategori altında toplanan ifadeler 27 katılımcının anlatılarına dayanmaktadır. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.4.1. İşbirlikçi Olmayan

Bu kategoride katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen kod işbirlikçi olmayan kodudur. K25, K1, K14 ve K18 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Ben atıyorum işte telefonla konuşuyorum, işte oğlumla ilgileniyorum, bir şey yapıyorum. Annem bir şey soracak işte, televizyonu anlamıyor en basiti ne söyledi burada diyor. Yani el sürekli burada ben de diyorum ki sorsana kız kardeşime, ona sorsana diyorum hani yanımızda kardeşim de burada. Bu ailemde bana yapışmış bir şey." (K25)

"Tercümanlıklarını, iletişimin büyük rolünü, köprü görevini ben üstlendim."
(K1)

"Ablam üniversiteye okumaya başka şehre gitti, abimler evlendi gitti, hep ben ilgilendim onlarla, evlendikten sonra da hâlâ ben ilgilendim. Onlar çok fazla annemin babamın yanında değillerdi. O yüzden o ağır yükü ben hissettim aslında. Eee ben geç evlendim, ben geç evlenince ister istemez bizim bir ailemiz var bir sorumluluğumuz var dediler, e üniversiteye gittiler, e büyük ablamla abim üniversiteye gitti, küçük abim zaten kendi hayatını kurmaya çalışıyordu o okumadı zaten. İşte şoförlük yapıyordu bir yerde. Onun oğlu işitme engelli olunca onunla uğraşıyordu. Öyle olunca bana kaldı mecburen. Hep şey dediler, sen müsaitsin, sen iyi anlaşıyorsun, sen onların dilinden anlıyorsun, sürekli bu şekilde yapa yapa hep ben ilgilendim, hep benim tepemde hep benim sorumluluğumda. O şekildeydi yani" (K14)

"Yani sürekli ihtiyaç listesiyle yaşayan engelli bir birey olsaydınız ki işitme engelliler çok güzel analiz yapar gerçekten, ihtiyacınızı en hızlı giderebilecek kişiyi çok kolaylıkla seçerdiniz. Bu genelde daha dışa dönük, evin daha dışa dönük, daha iş bitirici, daha hızlı halleden çocukları oluyor. Dediğim gibi biz seçmiyoruz yani. Hani o bizim üstümüze giydirilen bir şey. Yani ben hani çocukluğum boyunca daha iş bitirici daha dışa dönük daha hızlı hallederdim ve birazcık da böyle agresiflik istiyorlar. Hani böyle dışardaki haklarını savunmak açısından. Daha böyle güçlü karakterli çocukları seçiyorlar. Bunu karakolda da yapacak, sağlık ocağında da yapacak, atıyorum bir komşuyla kavga ettiğinde komşuyla da hakkını savunacak yani hakkını savunacak bir nasıl deyim kalkan istiyorlar aslında. O kalkan da genelde daha dışa dönük çocuklardan çıkıyor. Bizim ailede o bendim." (K18)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar CODA olmaktan kaynaklanan görevler konusunda yoğun olarak işbirlikçi olmayan bir kardeş ilişkisi içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar ailelerinde CODA olmaktan kaynaklanan görevleri kendilerinin üstlendiklerini, kardeşlerinden destek alamadıklarını belirtmişlerdir. Bu kod ile ifade edilen anlatılarda, diğer kardeş ya da kardeşler arasında paylaşılmayan, sorumluluğun tek bir CODA çocukta toplandığı bir

ilişki söz konusudur. Evde başka CODA çocuk ya da çocuklar olmasına rağmen ebeveynlerin istek ve ihtiyaçlarını sıklıkla tek bir çocuktan talep etiklerini vurgulayan ifadelerinde, ebeveynleri için yerine getirdikleri işleri kendilerine yapışmış görevler olarak ve yük olarak tanımladıkları görülmektedir.

Ailede birden çok CODA çocuk olduğu halde ebeveynlerin sağır olmasından kaynaklanan görevlerin, işbirlikçi olmayan bir kardeş ilişkisi içinde tek bir çocuktan toplanması durumunu açıklayabilmek için, bir analiz birimi olarak **seçilmiş çocuklar** kavramı üretilmiştir. Katılımcılar, bankalar, resmî kurumlar ya da ev içi işler ayrımı olmaksızın, ebeveynlerinin tüm taleplerini aynı **seçilmiş çocukların** karşılamasını beklediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatıları, bu ilişkinin kurulmasında ve sürmesinde ebeveynlerin yönelimi kadar diğer kardeşlerin de etkili olduğunu, katılımcılar da dâhil olmak üzere aileyi oluşturan tüm bireylerin bu sürecin aktif üyeleri olduğunu göstermektedir. Seçilmiş çocuğun kendisi olduğu anlaşılan katılımcılar söz hakları olmaksızın görevlerin kendilerine yüklendiğini ifade etmişlerdir. Bu kod altında yer alan ifadelerden CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde, kardeşler arasında işbirlikçi olmayan bir ilişki söz konusu olduğunda, hangi çocuğun bu görevi üstleneceği üzerinde doğum sırası ve/veya cinsiyetin belirleyici olmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların işbirlikçi olmayan kodu altında toplanan ifadelerinde, bu rolü hangi çocuğun üstleneceğini ailenin kendi özgül dinamiklerinin belirlediği ve bu durumun ne sadece ailenin seçimi ne de sadece CODA çocuğun tercihi olduğu, ancak karşılıklı birbirini besleyen bir sürecin söz konusu olduğu görülmektedir. Katılımcı ifadelerinden her ne kadar ebeveynlerin seçimi gibi ya da kardeşlerin görevleri tek bir kardeşe terk etmesi gibi görünse de bu seçim üzerinde CODA çocuğun kişilik özelliklerinin de etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu etkiyi onları her koşulda savunacak dışadönük kişilik özelliğine sahip olma niteliğiyle özdeşleştirdikleri ama aynı zamanda bu rolün, çocuğun dışadönük kişilik özelliğini ve yanı sıra savunuculuk, iş bitiricilik, girişkenlik gibi niteliklerini güçlendirdiği anlaşılmaktadır.

Bu kod altında toplanan katılımcı ifadeleri, CODA olmaktan kaynaklanan görevlerin ağır yükünün, bu görevlerin terk edildiği çocuğun yaşamını güçleştirdiğini

ve duygusal olarak da zorlayıcı olduğunu göstermektedir. Katılımcıların bu kod altında toplanan ifadeleri, aynı kategorinin diğer kodları olan koruyucu, devreden ve işbirlikçi kodları altında toplanan ifadelerden farklı olarak, üzüntü ve öfke gibi olumsuz duyguların eşlik ettiği tepkili anlatılardan oluşmuştur.

3.1.4.2. Koruyucu

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod koruyucu kodudur. Bu kod, katılımcılar tarafından en yoğun ifade edilen ikinci koddur. K12 ve K27 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ben kız kardeşimin eğitimiyle ilgilendim. Hatta onun veli toplantılarına bile ben gittim. Kardeşimin öğretmenleriyle mesela ben konuştum. Beni teşvik eden çok fazla olmadı ama ben kardeşimi elimden geldiğince teşvik etmeye çalıştım. Hani anneyi babayı korumam gibi onu da ben korudum. Onun da üstüne düştüm, hani onun bir şey yapmasına gerek kalmadı. Çünkü ben zaten doğuştan onu hani kanadımın altına almıştım.” (K12)

"Ablam benimle ilgileniyordu, anne babamla ilgileniyordu, yani dış dünyayla olan iletişimimizi ablam sağlıyordu. Ya benim okul toplantılarım olsun, öğretmenlerimle olan görüşmelerim olsun, ya da ne bileyim fatura, doğalgaz işte telefonla ilgili sorunlar, internet bağlatmak yani aklınıza ne gelirse, halıları yıkamaya vermek. Ablam benim için halen de daha sorarsanız benim küçük annem oldu, öyle de kalacak." (K27)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, bu kod altında toplanan anlatılarında katılımcılar, ebeveynlerini korudukları kadar hatta daha fazla kardeşlerini koruma görevini de üstlendiklerini ifade etmişler ya da kardeşlerinin kendilerine ilişkin koruyucu bir tutum sergilediklerini ve onları görev yükünden koruduklarını belirtmişlerdir. Bu kod ile ifade edilen anlatılarda da “işbirlikçi olmayan” kodunda olduğu gibi diğer kardeş ya da kardeşler arasında paylaşılmayan, sorumluluğun tek bir

CODA çocukta toplandığı bir ilişki söz konusudur ve CODA olmaktan kaynaklanan görevleri tek bir CODA çocuk üstlenmektedir. Ancak, işbirlikçi olmayan kardeş konumundan farklı olarak, görevin tek bir çocukta toplanmasının nedeninin büyük kardeşin küçük kardeşe yönelik koruyucu tutumu olduğu görülmektedir. Koruyucu ilişkilerde, bu rolü üstlenen büyük kardeşin yaşamında evlenmek, çalışmaya başlamak gibi yapısal değişiklikler söz konusu olsa bile rollerini sürdürmeye devam ettikleri, küçük kardeşlerin hiçbir zaman görevlerin tamamını üstlenmediği, en fazla bazı işlerde büyük kardeşe yardımcı bir rol üstlendiği ama sorumluluğun her zaman büyük kardeşte olduğu anlaşılmaktadır.

Koruyucu kodu altında yer alan ifadelerden CODA olmaktan kaynaklanan görevlerin hangi çocuk tarafından üstlenileceği noktasında doğum sırasının belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların koruyucu kodu altında toplanan ifadelerinde, büyük CODA kardeşinin küçük CODA kardeşe yönelik koruyucu bir tutumla bu görevleri üstlendiği görülmektedir.

3.1.4.3. Devreden

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod devreden kodudur. K19, K13, K15 ve K17 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Ben evlendikten sonra biraz benim rolüm kız kardeşime geçti. O daha fazla ilgilenmeye başladı işte banka, hastane, adliye gibi durumlarda artık kız kardeşim koşturmaya başladı.” (K9)

“Şimdi şöyle, belli bir dönem ablamdaydı, ablamdan abime geçti, bir şey gibi miras gibi düşünün. Abimden bana geçti.” (K13)

"Öncelikle ablam daha çok öndeydi ben arka planda kalıyordum. Ben sadece seyrediyordum. Ablam on sekiz yaşında evlendiğine göre ben on altı yaşında daha çok sorumluluk aldım. Ama öncesi de var ama bu kadar değildi tabi. " (K15)

“İşte büyük kardeşim konuşuyor artık az çok bir yere gittikleri zaman benden sonra o devraldı öyle söyleyeyim, ben çalıştığım için yeri geliyor izin alamadığım zaman artık büyük kardeşim babamın yanında ya da annemin yanında gidiyor.” (K17)

Katılımcı ifadelerinde görüldüğü üzere, kimi katılımcılar ailede CODA olmaktan kaynaklanan görevlerin sıklıkla evlendiklerinde ya da düzenli bir işte çalışmaya başladıklarında, nadiren de üniversite eğitimi için başka bir şehre gittiklerinde kardeşler arasında devredildiğini, kendileri evden ayrıldıktan sonra kardeşlerine devrettiklerini ya da kardeşleri evden ayrıldıklarında kendilerine devrettiklerini ifade etmişlerdir. Bu kod altında toplanan ifadelerden CODA olmaktan kaynaklanan görevlerin hangi çocuk tarafından üstlenileceği noktasında doğum sırasının belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların devreden kodu altında toplanan ifadelerinden, CODA olmaktan kaynaklanan görevlerin büyük kardeşten küçük kardeşe doğru devredildiği anlaşılmaktadır.

3.1.4.4. İşbirlikçi

Katılımcılar tarafından son olarak ifade edilen kod ise işbirlikçi kodudur. K12 ve K30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Çocukken şimdi evin içindeki işlerin haricinde muhakkak annem rahatsızlandığı zaman ya kardeşim ya ben götürürdük hastaneye. Babam rahatsızlandığında ben götürürdüm. Onun dışında işte bankalarda olsun, noter işlerinde olsun, başka adli konularda olsun hep böyle annemin ve babamın yanında biz olduk. Onların annesiyle babası biz olduk.” (K12)

“Yani aslında o esnada babama ya da anneme kim lazımsa onu, yani o esnada kim varsa onu alıp götürüyordu yani.” (K30)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, çok az yoğunlukta katılımcı CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeşleriyle iş birliği yaptıklarını, ebeveynlerinin

de sorumluluğu tek bir çocuğa yüklediğini ifade etmiştir. İşbirlikçi kodu katılımcılar tarafından bu kategoride en az yoğunlukta ifade edilen koddur ve genel olarak da araştırmada en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan biridir. Bulgular kardeşlerin görevlere işbirlikçi yaklaşımının ya da ebeveynlerinin dengeyi gözetmeye ilişkin davranışlarının oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir.

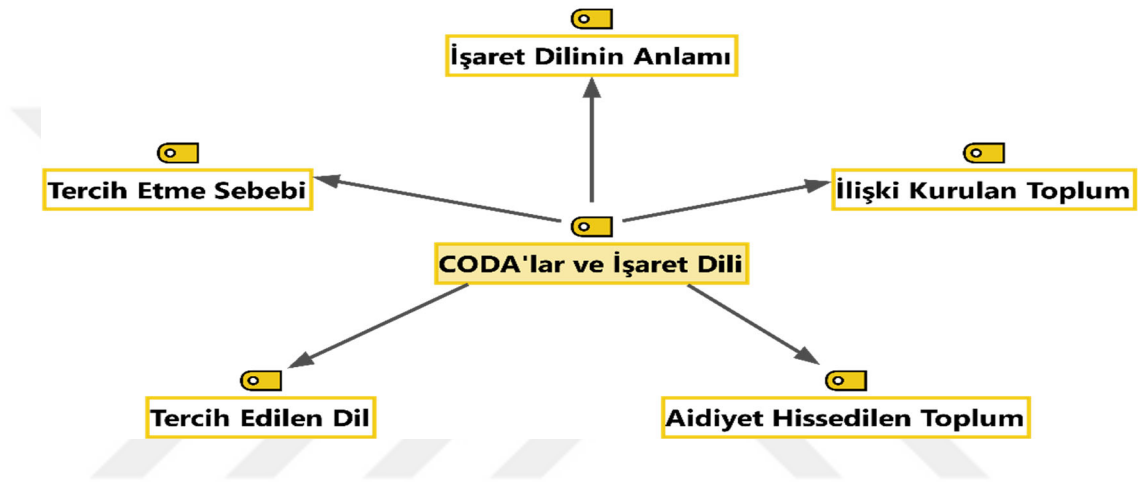
3.2. CODA'lar ve İşaret Dili

Bu çalışmanın ikinci teması 'CODA'lar ve İşaret Dili'dir. Bu temayı şekillendiren ifadeler kaynağını büyük oranda katılımcıların yaşamlarında işaret dilinin anlamına, işaret dilini ne zaman ve nasıl öğrendiklerine, işaret dili bilmenin yaşamlarını nasıl etkilediğine ilişkin görüşlerinden ve iletişim kurarken işaret dilini mi konuşma dilini mi tercih ettiklerini ve bu tercihlerinin nasıl yapılandığını, sağır toplumla ve işiten toplumla kurdukları ilişkiyi ve toplumsal aidiyet hislerini keşfetmek için yöneltilen sorulara verdikleri cevaplardan almaktadır. Bulgular, işaret dili bilen CODA'ların (3) Yaşamlarında işaret dilinin anlamı nedir, işaret dili bilmek yaşamlarını nasıl etkilemektedir? (4) İletişim kurarken işaret dilini mi konuşma dilini mi tercih etmektedirler ve bu tercihleri nasıl yapılanmaktadır? ve (5) Sağır toplumla ve işiten toplumla olan ilişkilerini nasıl değerlendirmektedirler, toplumsal aidiyet hislerini nasıl tarif etmektedirler? araştırma soruları ile ifade edilen amaçlara ulaşmak için yapılan analizlerden oluşmaktadır.

Çalışmada CODA'ların yaşamına ilişkin bu alanı anlama çabasının nedeni, işaret dilinin yaşam deneyimleri üzerinde derin etkileri olmasıdır. Çalışma grubunda yer alan CODA'lar, işaret dilini ana dili olarak edinmiş ve ebeveynleriyle işaret diliyle iletişim kurmuşlardır. Konuşma dilini de dil edinim sürecinde edinmiş olmaları nedeniyle, katılımcıların her biri iki ana dili olan bireylerdir. İşaret dili bir CODA'nın yaşamına erken çocukluk döneminde yani dil edinim süreciyle birlikte dâhil olmaktadır ve ebeveynleri ile başlayıp sağır topluma uzanan bir dizgede hem ilişkilerini hem gelişimlerini etkileyen bir dinamiktir. Bu nedenle araştırmada verilerin

analizi sürecinde, kavram haritası oluşturmak üzere elde edilen temalar sıralanırken, CODA'lar ve işaret dili teması kavram haritasının ikinci teması olarak belirlenmiştir.

Bu bölümde CODA'lar ve İşaret Dili temasına ait bulgulara yer verilmiştir. CODA'ların çocukluk dönemi yaşantıları teması Şekil 3.7.'de görülmektedir.

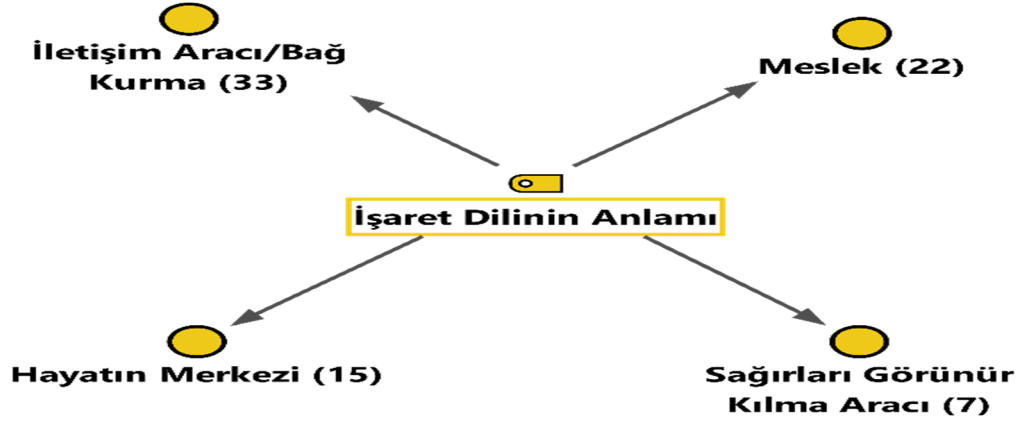

Şekil 3.7. CODA'lar ve İşaret Dili

Şekil.3.7.'de görüldüğü üzere CODA'lar ve İşaret Dili teması 5 kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler; (1) işaret dilinin anlamı, (2) ilişki kurulan toplum, (3) aidiyet hissedilen toplum, (4) tercih edilen dil ve (5) tercih etme sebebidir. Her bir kategoriye ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.2.1. İşaret Dilinin Anlamı

CODA'lar ve işaret dili temasının ilk kategorisi olan işaret dilinin anlamı Şekil.3.8.'de görülmektedir.

Şekil 3.8. İşaret Dilinin Anlamı

Şekil 3.8.'de görüldüğü üzere İşaret Dilinin Anlamı kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) İletişim aracı/bağ kurma, (2) Meslek, (3) Hayatın merkezi ve (5) Sağır-ları Görünür Kılma Aracı olmak üzere 4 farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.2.1.1. İletişim Aracı/Bağ Kurma

Katılımcılar tarafından işaret dilinin anlamı kategorisinde yoğun olarak iletişim aracı/bağ kurma kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K4, K7, K28, K27 ve K13 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Annemle babamla bir de dayımla iletişim kurmamı sağladığı için duygusal bir bağım var işaret diliyle.” (K4)

“Annem ve babam demek işaret dili benim için. Annem ve babamdır öncelikli olarak. Neden çünkü onlarla olan bağımı işaret dili üzerinden kurabiliyorum.” (K7)

“İşaret dilinin önemi tabii ki benim için çok büyük, ailemle, annemle, babamla iletişim kurduğum bir dil.” (K28)

"Yani işaret dilinin benim için anlamı aslında böyle kelimelerle anlatabilir miyim hiç bilmiyorum, şöyle hani işaret dilinin benim için anlamını ifade edebilir miyim bilmiyorum ama benim için çok kıymetli. Yani annemle babamla bilmeseydim iletişim kuramazdım. İnsanın annesiyle babasıyla iletişim kuramaması kadar kötü bir şey daha olabilir mi bilmiyorum." (K27)

"Sağır toplumla benim aramdaki en büyük köprü işaret dili." (K13)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar işaret dilini öncelikle iletişim aracı ve bağ kurmanın yolu olarak anlamlandırmaktadırlar. Anlatılarda işaret dilinin, katılımcıların yaşamında çok temel bir yere sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadeleri işaret dilinin ebeveynleriyle, akrabalarıyla, sağır toplumla iletişim kurmada ve bağ kurmada kullandıkları bir araç olmasının anlamına işaret etmektedir. İşaret diliyle kurdukları duygusal bağa vurgu yapan katılımcılar, yoğun olarak ebeveynleriyle bağ kurmalarını sağlıyor oluşuna yükledikleri anlamı ifade etmişlerdir. *Çok büyük, en büyük, çok kıymetli* gibi tanımlamalarla anlattıkları bu bağı, doğrudan anne babalarıyla eşleştirmişlerdir. Bulgular, işaret dilinin katılımcılar için bir dil olmanın çok ötesinde bir anlam bütünlüğüne sahip olduğu göstermektedir. Katılımcıların ifadelerinde onlar için işaret dilinin ebeveynlerine ve kimi zaman da dayı, hala, amca, teyze, büyükanne, büyükbabalarına erişebilmelerinin yolu oluşuna, bir iletişim aracı olarak onlarla bağ kurmalarını sağlıyor oluşuna anlam yükledikleri görülmektedir.

3.2.1.2. Meslek

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod meslek kodudur. K23, K25, K12 ve K3 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Geçim kaynağım, yani en büyük yeri geçim kaynağım." (K23)

"Şuanda bir kere hayat statüm işaret dili sayesinde. Hani işaret dili sayesinde çok özel bir yerdeyim ve yüksek bir statüdeyim." (K25)

"Bu benim hayatım. Yani kardeşimin hayatı, benim hayatım. Benim kız kardeşim benden daha profesyonel işler de yaptı. Kendisi televizyonda da işaret dili tercümanlığı yaptı. Yani biz biraz ailecek yapıyoruz bu işi. Yani biz bu mesleği, bu işi ailecek benimsedik." (K12)

"Şuan tercümanlık dışında başka bir meslek düşünmüyorum ya, istemiyorum da. Tercümanlık olsun, sağırlar olsun. Bir de nasıl diyim, ihtiyacı olan sağıra tercümanlık yapmak beni çok böyle gerçekten mutlu eden bir şeydi. Hani böyle şey değildim, para versinler destek olayım olarak bakmıyorum bu olaya. İşimiz bittikten sonra Allah razı olsun iyi ki varsın, sen olmasan biz nasıl çeviri yapacaktık, iletişim kuracaktık doktoruyla, avukatıyla, osuyla busuyla. Hani çok teşekkür ederim şöyle böyle böyle. Karşımda onu yapıyorlar ya ben eriyorum, hayır ben teşekkür ederim diye böyle eriyorum, çok hoşuma gidiyor." (K3)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar yoğun olarak işaret dilinin meslekleri olduğunu ve profesyonel işaret dili tercümanları olarak geçimlerini sağladıklarını ifade etmişlerdir. İşaret dili çevirmenliğinin ekonomik gelir sağlayan düzenli bir iş olmasının yanı sıra onlara statü sağladığını belirtmişler, mesleğin değerine ve bu mesleği yapmanın kendilerine kattığı değere vurgu yapmışlardır. Ayrıca mesleki tatmine ilişkin olarak, sağırlara yardım ediyor olmanın onlara manevi bir huzur sağladığını ve ihtiyacı olan bir sağıra profesyonel çevirmenlik yaparak yardım etmenin onlara mutluluk verdiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar bu kod altında toplanan ifadelerinde, işaret dilinin kendileri için anlamının meslekleri olması olduğunu söylerken aynı anda mesleklerini yaşamlarının önemli bir bölümünü oluşturduğunu, işaret dili çevirmenliğini çok sevdiklerini ve başka bir meslek yapmayı düşünmediklerini anlatmışlardır. Sadece kendilerinin değil kardeşlerinin, kuzenlerinin, yeğenlerinin de bu mesleği yaptığını belirten kimi katılımcıların ifadeleri, bu anlamı ailelerinin diğer üyelerini de kapsayacak şekilde genişletmektedir.

3.2.1.3. Hayatın Merkezi

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod hayatın merkezi kodudur. K11, K5, K6, K10 ve K16 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yani şöyle ben hayatımda şunu düşündüm, işaret dili benim hayatımın çok büyük bölümünü kaplıyor. Hep de kafamda şöyle bir şey vardı, işaret dili olmasaydı acaba ben ne yapardım.” (K11)

“Yani işaret dili benim için şöyle, ben çoğu zaman ister istemez kendimi düşündüğümde şunu sorgularken buluyorum kendimi. İşaret dili olmasaydı acaba ben ne olurum. Yani o kadar bütünleşmişim, o kadar benimsemişim” (K5)

“Benim için işaret dili her şey.” (K6)

“İşaret dili benim hayatım zaten.” (K10)

“Hayatımın merkezinde işaret dili. Yani doğduğum noktadan beri işaret dili hayatımın merkezinde, su gibi gerekli bir şey bana göre.” (K16)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar işaret dilini hayatlarının merkezi olarak görmektedirler. Bu kod altında toplanan ifadelerde katılımcılar işaret dilinin kendi hayatlarında büyük bir yer kapladığını ve hayatlarının işaret dili temelinde şekillendiğini, onunla bütünleştiklerini ve onlar için temel bir ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatılarında işaret dilini yaşamın kendisiyle örtüştürmekte oldukları görülmektedir.

3.2.1.4. Sağıruları Görünür Kılma Aracı

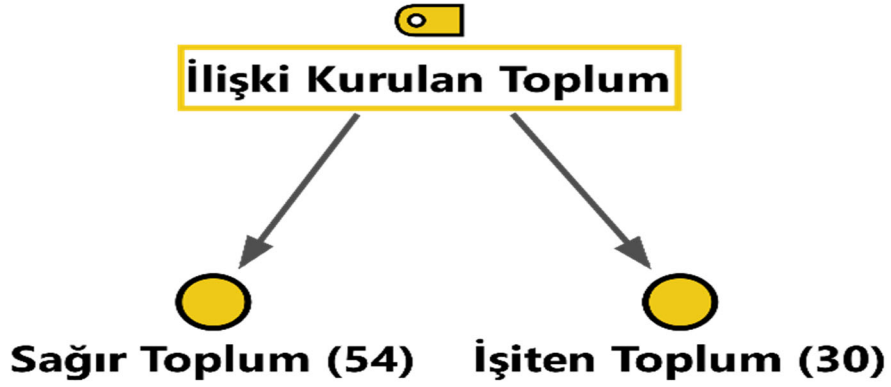
Katılımcılar tarafından son olarak ifade edilen kod ise sağıruları görünür kılma aracı kodudur. K20 kodlu katılımcının konu ile ilgili ifadesi şu şekildedir:

“Ya şimdi burda önemli olan işaret dilinin kendisi değil de sağırılar. Ben bu tarafta olmayı hep sevdim. Bir şeyi onlar için yaptığınızı gösterdiğinizde bir mutluluk getiriyor, işaret dili bunu sağlıyor, bu da bana yetiyor.” (K20)

Katılımcı ifadesinde de görüldüğü üzere, Kimi katılımcılar sağır bireyleri toplumda görünür kılma amacıyla işaret diline önem verdiklerini ve bunun için çalışmalar yaptıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar için işaret dilinin anlamının, onlar için çok önemli olan sağır toplum için bir şeyler yapabilmenin ve onların toplumsal varlığına dikkat çekebilmenin aracı olmasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Onlar için işaret dili ebeveynlerine ve sağır topluma karşı hissettikleri sorumluluk hissiyle ve duygusal bağla paralel bir noktada konumlanmaktadır. Sağır toplum için bir şeyler yapabilmenin onları mutlu ettiğini ifade eden katılımcılar, bunun için işaret dilinin kullanabilecekleri yol olduğuna ve onlar için önemli olanın sağırılar olduğuna vurgu yapmışlardır.

3.2.2. İlişki Kurulan Toplum

CODA’lar ve işaret dili temasının ikinci kategorisi olan ilişki kurulan toplum kategorisi Şekil 3.9.’da görülmektedir.

Şekil 3.9. İlişki Kurulan Toplum

Şekil 3.9.'da görüldüğü üzere ilişki kurulan toplum kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) sağır toplum ve (2) işiten toplum olmak üzere 2 farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.2.2.1. Sağır Toplum

Katılımcılar tarafından ilişki kurulan toplum kategorisinde yoğun olarak sağır toplum kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K1, K4, K11, K16, K12 ve K23 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Okul dışından komşularımı vesaireyi saymazsak CODA’lar oluyor. Çünkü misafirliğe gidiyorsun anne babanla, onlar da CODA. Sürekli CODA’larla oynuyorsun. Farklı büyümüştük biz, çünkü hem işaret dili var hem konuşma var. Biz konuşuyoruz, onlar işaret diliyle konuşuyor, biz normal konuşuyoruz hem işaret dili yapıyoruz bazen. Bazen de sadece CODA olmayabiliyor, onların çocukları da sağır veya yarım olabiliyor. Hep orta yolu buluyorduk. Mesela CODA, sağır, yarım, ben de CODA’yım, bir orta yolunu buluyorduk. Oyun oynayacağız, birisi işaret diline çeviriyordu, birisi konuşuyordu, yarım dinliyordu. Bu şekilde kendimiz tamamlıyorduk. Arkadaş ortamım CODA’larda daha fazla. Okul dışında tabi ki.” (K1)

“Ben nerde büyüdüm. Daha çok evde ve lokal diye bir topluluk var orda büyüdüm. 10 yaşına 15 yaşına kadar ordaydım, etrafımda herkes işitme engelli. Onların çocukları geliyordu, onlarla birlikte oyun oynuyorduk. Bazıları onların da işitme engelliydi, bazıları benim gibi CODA’ydı, orda büyüdüm. Orda, her akşam demiyim de birkaç günde bir ya da belirli günlerde akşamları toplanılırdı. Çoğu doğum günüm orda kutlanmıştır benim. Hep arkadaşlarımla oyun oynardık, zaten mahalle gibi bir yerdeydi. İşte saklambaç falan filan öyle. Haftada 2 gün falan kesin gidilirdi. Mesela yılda 1 kere yemek verilirdi ve kocaman bir yer tutuluyordu, tüm masalar da doluyordu. 200 kişi vardır, 300 falan da olabilir.” (K4)

“Şuan çok fazla sağır arkadaşım var. Çok çok fazla var yani. Belki de konuşan arkadaşlarımdan fazladır. Belki değil öyle galiba öyle hocam, şimdi düşününce, evet daha çok sağır arkadaşım var.” (K11)

“Mesleğe atıldıktan sonra sağırın gençlik kamplarına gittim gönüllü olarak, sağırın spor federasyonunda tercümanlıklar yaptım. Çocukken dernek bünyesinde gördüğüm sağır hep büyük amcalar, teyzeler şeklindeydi ama bu katıldığım farklı alanlarda genç nesil sağırarla da karşılaştığım için orada sağır arkadaşlarım daha fazla olamaya başladı. Daha samimi hatta hâlâ çok samimi olduğum belli başlı sağır arkadaşlarım vardır. Onun dışında diğer konuşan bireyler artık bir yerden sonra bende ekarte oldu. CODA’lar arasında çok yakın olduklarım var, Sağır kültüründen geldik hepimiz, sağır mantığıyla bakabiliyoruz şeklinde düşündüğüm için samimiyet daha fazla oluştu. Şu anda CODA olmayan konuşan arkadaşlarım daha kısıtlı.” (K16)

“Yani biz sekiz dokuz yaşlarında aile dışında diğer işitme engelli bireylerle birlikte bankalara, hastanelere ne bileyim noter işlerine filan gittik. Onun dışında mesela ben dokuz on yaşlarında adli davalara girdim yeminli tercüman olarak. Yani mahkemelerde, karakollarda ifade aldım. Jandarmalarla ifade almaya başladım. Mesela bir derneğimiz vardı, o dernek üyeleriyle sağırarla beraber hep birlikte pikniklere giderdik, ne bileyim eğlence yerlerine giderdik. Hep devamlı hep onlarla iç içeydik. Çocukluğumdan beri şu anda da böyle yani çevremde normal arkadaşımın fazla sağır arkadaşlarım var, arkadaş olarak. Şu anda da öyle, çocukluğumda da öyle.

Ya da onların çocukları var, benim yaşımda olan çocukları var, CODA arkadaşlarım var." (K12)

"Çoğu sağır, %95'i diyebilirim. İş arkadaşlarım dışındakiler işitme engelli. Olsa, orda da emin olun işitme engelli olurdu." (K23)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar çocukluklarından itibaren sağır akrabalarıyla, ebeveynlerinin sağır arkadaşlarıyla, sağır komşularıyla ve onların çocuklarıyla ilişki içinde olduklarını, sağır dernekleri aracılığıyla Sağırlarla bir araya geldiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatılarında yer verdikleri bir konu, genellikle tüm aile üyelerinin katıldığı ve birçoğu sağır dernekleri tarafından düzenlenen organizasyonlardır. Sağır toplumun grup etkinlikleri olan piknikler, geziler, yemekler ya da davetler katılımcıların sağır toplumla yoğun ilişki içinde olduğu zaman dilimleridir. Bu anılara ilişkin belirtilmesi gereken en önemli nokta, katılımcıların sağır toplumla birlikte geçirdiği bu zamanlara ait anılarının, diğer konulara kıyasla çok daha *olumlu* anlatılar olduğudur. Diğer sağırlar için de tıpkı ailelerinde ebeveynleri için olduğu gibi küçük yaşlarından itibaren çevirmenlik yaptıklarını ifade etmişler, sağır kültürünün topluluk üyeleri arasında yarattığı samimiyete vurgu yapmışlar ve sıklıkla sağırlarla iletişim kurmayı, sağır toplumla ilişki kurmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Mesleki seçimlerinin de bu ilişkileri arttırdığını belirtmişler, işaret dili çevirmeni olarak çalışmaya başladıktan sonra sağır toplumla ilişkilerinin arttığını, mesleklerinden dolayı sağır toplum ile daha fazla ilişki kurduklarını ifade etmişlerdir.

3.2.2.2. İşiten Toplum

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ise işiten toplum kodudur. Sağır toplum kodundan daha az yoğunlukta ifade edilen bu koda ilişkin olarak K3, K17, K20, K7 ve K26 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"CODA arkadaşım nerdeyse hiç yoktu. Annemin arkadaşları gelirse işte onlarla işaret dili veya onların çocukları da zaten CODA bir iki tane oluyodu, hep böyle şeydi işitme engelli çocukta tanıımıyodum çok fazla. Hep böyle okul, okul yani eve geldiğimde hayatımda sadece iki tane sağır vardı. Onun dışında okulda bütün herkes, öğretmenlerim işte arkadaşlarımın hepsi işiten taraftı." (K3)

"Hiç sağır arkadaşım olmadı ve romantikte de düşünmedim, soranlar oldu mesela. Hani bir işitme engelliyle evlenebilir misin, evlenir miydin? Kesinlikle hayır." (K17)

"Çocukluğumda yani ilk, orta ve lise yıllarımda hep işiten bireylerdi. Sağır arkadaşlarım yoktu." (K20)

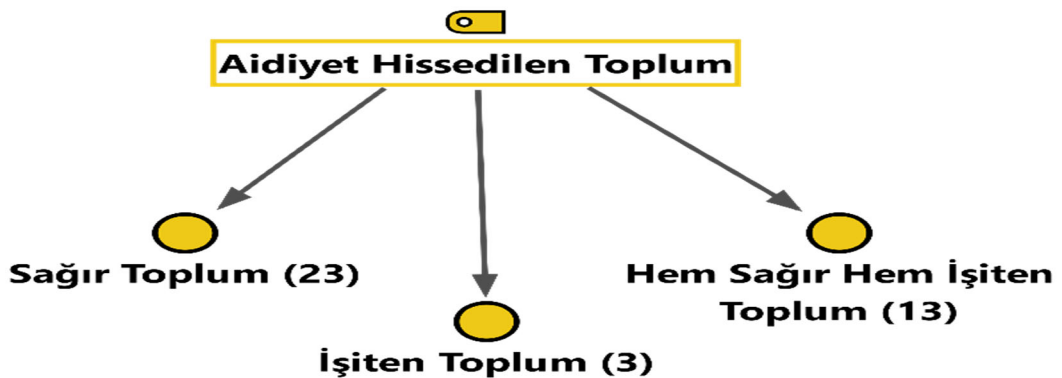
"Şöyle ilişkilerimde bireysel arkadaşlıklarım hep konuşanlardan oluşuyor. Sağır arkadaşlarım da var ama sağır arkadaş edinme süreci benim derneğe gitme ve sağır topluluğu içerisinde görünür ve bilinir olmam ile oldu. Sağır toplumu içerisindeyiz zaten annemizden, babamızdan, çocukluğumuzdan beri sağır toplumun içerisindeyiz. Ama arkadaş edinebilecek düzeyde sağır toplumunun diğer üyeleri ile bağlantı kurmam biraz ileri yaşlarda olduğu için son beş yılda sağır arkadaşlar edinmeye başladım. Onun haricinde duygusal ilişkilerimde hiç sağır topluluğuna ait bir ilişkim olmadı." (K7)

"Flört noktasında da, evet işiten çok fazla kız arkadaşım oldu, bir tane işitme engelli arkadaşım oldu. Onun da en büyük etkeni şey annemin kesinlikle sağır bir kız arkadaş istemiyor olması. Tamamıyla bununla alakalıydı. Yani bir yandan da sağır bireylerin malum yani beraberinde getirdikleri güven işte çok ciddi sorunları var, dolayısıyla, evet yani güven mesela çok ciddi bir sorun. Ben telefonla konuşurken, bir sağır kız arkadaşım olduğunu var sayıyorum, ya bu onun için çok büyük bir problem. Ya da o an belki ben biriyle sesli iletişim kurmak zorundayım ama hani bir an gözden kaçırılmış, ona çeviri yapmama durumu, yani çok derin bir krize sebep olabilir. O yüzden hep işiten bireylerle yakın ilişkiler kurdum flört anlamında da." (K26)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar çocukluk dönemlerinden itibaren işiten bireylerle arkadaşlık kurduklarını, çevrelerinde başka sağır aileler ya da çocuklar olmadığını, özellikle okul dönemiyle birlikte hep işiten toplumla iç içe olduklarını ve bu sebeple de işiten toplumla daha fazla ilişki kurduklarını ifade etmişlerdir. İlişki kurdukları toplumun işiten toplum olduğunu ifade eden katılımcıların anlatılarında, çevrelerinin işiten bireylerden oluştuğuna ve bu nedenle doğal olarak işiten toplumla ilişki kurduklarına yönelik vurgu romantik ilişkiler konusunda farklılaşmaktadır. Katılımcıların romantik ilişkiler konusunda işiten bireylere olan yönelimlerinin, bilinçli bir seçim olduğu görülmektedir. İşiten birinin bir sağırla romantik bir ilişki sürdürmesinin zorluğuna vurgu yapan katılımcılar, duymamanın yol açacağı yanlış anlaşılmanın aşılması güç problemlere neden olacağına ilişkin anlayışlarını ifade etmişlerdir. Ayrıca ebeveynlerinin bir sağırla romantik ilişki kurmalarını onaylamadığını belirten katılımcılar olmuştur.

3.2.3. Aidiyet Hissedilen Toplum

CODA'lar ve işaret dili temasının üçüncü kategorisi olan aidiyet hissedilen toplum Şekil.3.10'de görülmektedir.

Şekil 3.10. Aidiyet Hissedilen Toplum

Şekil.3.10.'de görüldüğü üzere aidiyet hissedilen toplum kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) sağır toplum, (2) işiten toplum ve (3) hem sağır hem işiten toplum olmak üzere 3 farklı kod ile ifade edilmiştir. Aidiyet, bağlılığı ifade eden, biz olma duygusunu besleyen ilişkinlik halidir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.2.3.1. Sağır Toplum

Katılımcılar tarafından aidiyet hissedilen toplum kategorisinde yoğun olarak sağır toplum kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K7, K13, K14, K8 ve K27 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Sağır topluluğu içerisinde kendimi hep ait hissediyorum. Ben bir konuda tavır alacağım zaman ya da bir konuda görüş bildireceğim zaman ben hep sağır topluluğu üyesi olarak görüş bildiririm, kendimi hep sağır topluluğu üyesi olarak atfederim.” (K7)

“Ha evet, o aitlik hissetme durumu sağırlara daha yakın hissediyorum, yakın hissediyorum, aitlik, yakın. Ama diğer türlü yani şuan bana konuşarak yani kendimi konuşarak ifade etmeye çalışıyorum, edebildiğimi de düşünüyorum. Bir sağır olsaydınız aynı şekilde ordan ama yakınlık olarak bakarsak sağır topluma daha yakın hissediyorum.” (K13)

“Kesinlikle işitme engellilerin içinde daha rahat hissediyorum, çünkü onların içinde büyüdüğüm için, onlarla iletişimi daha kolay kuruyorum daha doğrusu. İşitme engellilerin içinde, sağırların içinde kendimi bulduğumu düşünüyorum, daha bulduğumu düşünüyorum.” (K14)

“Ben mesela sağırlarla konuşsam daha rahatlıyorum yani, konuşan insanlar daha çok strese sokuyor. Konuşan toplumlar mesela bana hep sıkıntı veriyor yani. Valla yani kendimi daha rahat hissediyorum hani yani bunun bir sebebi yok.” (K8)

“Ben kesinlikle sağırlarla beraberken daha rahat hissediyorum kendimi. Çünkü çok hepsi çok eğlenceli insanlar, hepsi. Hiç böyle hiç böyle ne bileyim somurtan bir sağır görmeniz pek mümkün değildir bence. Çok aşırı bir sorunu olmadığı sürece, yani gerçekten çok eğlenceli, çok güler yüzlü insanlar ve hani konuşan çevrede şey vardır ya hani biraz işte toplum baskısı dediğimiz, acaba bunu söylesem yanlış anlaşılır mı ya da işte şu hareketi yapmamalıyım gibi. Misal veriyorum ben sigara kullanıyorum, ablamın arkadaşları geliyor, konuşan arkadaşları, onların yanında içmeye çekiniyorum ama o bahsettiğim teyzemin arkadaşlarının yanında hiç çekinmiyorum. Daha rahat oluyor onlarla. O yüzden onların olduğu onlarla olmayı daha çok seviyorum.” (K27)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar anlatılarında yoğun olarak kendilerini sağır topluma ait hissettiklerini ifade etmişler, kendilerini sağır toplumla bir aradayken daha rahat hissettiklerini belirtmişler ve kendilerini doğal ortamında olma halinin verdiği rahatlığı yaşarken tarif etmişlerdir. İşiten insanlarla birlikteyken kendilerini sürekli izlediklerini, yanlış anlaşılma kaygısıyla her an yaptıklarını ve söylediklerini değerlendirdiklerini, sıkıntılı hissettiklerini ifade eden katılımcılar, sağır toplumla bir aradayken hareketlerini kısıtlamadıklarını, kolaylıkla iletişim kurabildiklerini ve sağırlarla olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Yaşadıkları aidiyet hissini, yakın olmak ve kendini bulmak olarak tanımlamışlardır. Sağır toplumla bir aradayken eğlenebilmekte, yargılanma hissi olmaksızın toplumsal varlıklarını ortaya koyabilmekte, içinde bulundukları grupla birlikte ve biz duygusuyla hareket edebilmektedirler. Çocukluklarından beri içinde oldukları sağır kültürün, onlara kendilerini rahat hissettikleri ve içinde kolayca hareket edebildikleri bir alan oluşturduğu görülmektedir.

3.2.3.2. İşiten Toplum

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ise işiten toplum kodudur. Az yoğunlukta katılımcı kendilerini işiten topluma ait hissettiklerini ifade etmişlerdir. İşiten toplum, katılımcılar tarafından bu kategoride en az yoğunlukta ifade edilen

koddur ve genel olarak araştırmada da en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan biridir. K29 kodlu katılımcının konu ile ilgili ifadesi şu şekildedir:

“Ben uzun süredir sağırarla bir araya gelmiyorum, gelemiyorum. Öyle bir beklentim yok ara ara özlediğim anlar oluyor. Çoğunlukla işiten toplum içerisinde yer almayı, vakit geçirmeyi ya da zaman harcamayı tercih ediyorum ama nadiren de olsa bir şekilde yolum sağırarla ilgili işte bir dernek olabilir, bir grup olabilir neyse ya da bir kişi bile olabilir bu. Onlarla vakit geçirirken çok mesela şey hani bu alanı çok özlediğimi işte bu topluluğu çok özlediğimi ve o an kendimi çok iyi hissettiğimi, işte o an espri yaptığımı, espri yapabildiğimi falan görüyorum. Ama bana kalsa yani benim şeyim yönelebileceğim istikamet işiten toplum olurdu.” (K29)

Katılımcı ifadesinde de görüldüğü üzere, kimi katılımcılar kendilerini işiten topluma daha yakın tanımlamış, işitenlerle bir arada olmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada işiten toplum kodu altında toplanan ifadelerin genellikle, sağır toplum kodu altında toplanan ifadelere kıyasla çok daha az belirgin, çok daha az keskin olduğu belirtilmelidir. Katılımcılar her ne kadar kendilerini işiten topluma ait hissettiklerini ifade etmiş olsalar da sağır toplumla olan güçlü bağlarına da vurgu yapmışlardır.

3.2.3.3. Hem Sağır Hem İşiten Toplum

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod hem sağır hem işiten toplum kodudur. K10 ve K28 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“İkisinde de, o bende biraz daha kişi bazlı, yani yanında rahat, çok rahat olduğum konuşan arkadaşlarım da var, çok rahat olduğum sağır arkadaşlarım da var. Yani iki toplumda da aslında rahatım. İkisine de uyum sağlayabiliyorum.” (K10)

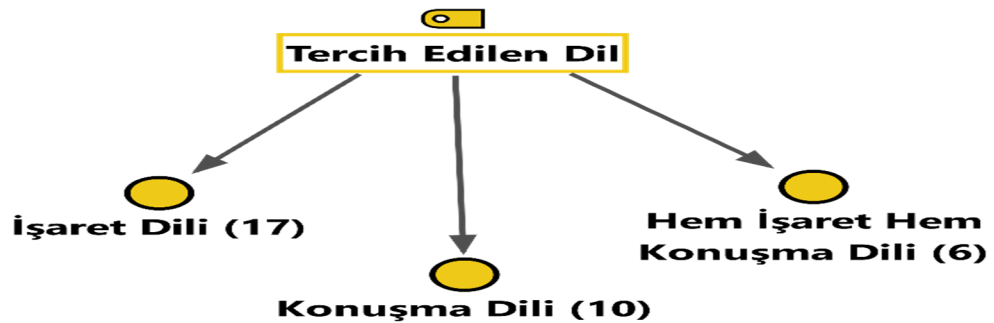
“Biz iki toplumla da yine aynı zaman dilimlerinde aynı şartlarda büyüdüğümüz için, her ikisinde de gayet rahat hissediyorum. Hem iki dilli, hem iki ana dilli aslında

öyle diyelim. Tamam, anadilimiz işaret dili ama bununla beraber eksikliğini görmeden biz Türkçe de kullandık konuşma dili olarak. Yani bu her ikisini de eşit derecede, eşit zamanlarda, eşit şartlarda aldığımız için çok bu anlamda bir fark yok diyebilirim yani.” (K28)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, kimi katılımcılar her iki toplumla bir aradayken de kendilerini rahat hissettiklerini, her iki topluma da yakın olduklarını ve uyum sağlayabildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların her iki topluma da uyum sağlayabilme ve aidiyet hissetmeye ilişkin anlatılarında, bu durumu çocukluklarından itibaren her iki toplumla iç içe bir yaşam sürmüş olmalarına bağladıkları görülmektedir. Çocukluklarından itibaren her iki topluluğun dilini de biliyor ve topluluk üyeleriyle iletişim kurabiliyor olmak onlara kendilerini rahatça ifade edebildikleri bir alan sunmakta ve her iki topluma da bağlılık hissetmelerini sağlamaktadır.

3.2.4. Tercih Edilen Dil

CODA’lar ve işaret dili temasının dördüncü kategorisi olan tercih edilen dil kategorisi Şekil 3.11.’de görülmektedir.

Şekil 3.11. Tercih Edilen Dil

Şekil 3.11.'de görüldüğü üzere tercih edilen dil kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) işaret dili, (2) konuşma dili ve (3) hem işaret hem konuşma dili olmak üzere 3 farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.2.4.1. İşaret Dili

Katılımcılar tarafından tercih edilen dil kategorisinde yoğun olarak işaret dili kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K9, K10, K12, K16 ve K26 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Hanii konuşmayı mı tercih edersin işaret dilini mi, işaret dilini tercih ediyorum. İşaret diliyle sohbet etmeyi daha çok seviyorum yani." (K9)

"İşaret dili. İşaret diliyle rüyalar da görüyorum, kız kardeşim işaret diliyle uykumda konuştuğumu söylüyor. Ya ben zaten günlük yaşamımda da çok fazla işaret diliyle düşünüyorum. İşaret dili benim hayatım zaten."(K10)

"İşaret diliyle konuşurken daha çok rahat ediyorum çünkü ana dilim olduğu için çevremde bir sürü insan var normal, yani benim normal arkadaşlarımda var ama nasıl diyim, sağır biriyle oturup da sohbet ettiğim zaman kendimi daha rahat hissediyorum." (K12)

"İşaret dili. Çünkü şunu biliyorum işaret dilini kullanırken söylemek istediğim her şeyi çok rahat ifade ediyorum. İşaret dilini kullanırken de çok rahat hissediyorum. Ama normal arkadaş ortamında sohbet ederken takılmalar ya da ifade sıkıntıları yaşayabiliyorum." (K16)

"Açık söylemek gerekirse gündelik yaşamda da ben hep işaret dilini kullanıyorum. Türkçe karşılığını bulmakta çok zorlanıyorum, şey çok zorluyor beni"

Türkçe kullanmak zorunda kalıyor olmak. Türk işaret dilini kendime daha yakın hissediyorum diyebilirim." (K26)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar yoğun olarak gündelik yaşamlarında işaret dili kullanmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar, işaret dilinin ana dilleri olduğunu, işaret diliyle kendilerini daha rahat ifade ettiklerini, konuşma dilinde söylemek istediklerinin karşılığını bulmakta zorlandıklarını ve sıkıntı yaşadıklarını, ancak işaret dilinde kendilerini kolaylıkla ifade edebildiklerini, işaret diliyle düşündüklerini hatta rüyalarını işaret diliyle gördüklerini, işaret dilini daha çok sevdiklerini ve tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

3.2.4.2. Konuşma Dili

Katılımcılar tarafından, işaret diline göre daha az yoğunlukta ifade edilen diğer kod konuşma dili kodudur. K1, K14 ve K18 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Şöyle, konuşma dilinde daha iyi kendimi ifade ediyorum." (K1)

"Aslında Türkçe'de daha mutluym." (K14)

"Konuşma diliyle daha rahat hissediyorum." (K18)

Katılımcıların ifadelerinde görüldüğü üzere, katılımcılar daha az yoğunlukta anlatılarında, gündelik yaşamlarında konuşma dili kullanmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar konuşma diliyle kendilerini daha iyi ve daha rahat ifade ettiklerini ve bu dili kullanmanın onları daha çok mutlu ettiğini ifade etmişlerdir.

3.2.4.3. Hem İşaret Hem Konuşma Dili

Katılımcılar tarafından daha az yoğunlukta ifade edilen diğer kod ise hem işaret hem konuşma dili kodudur. K24 ve K28 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

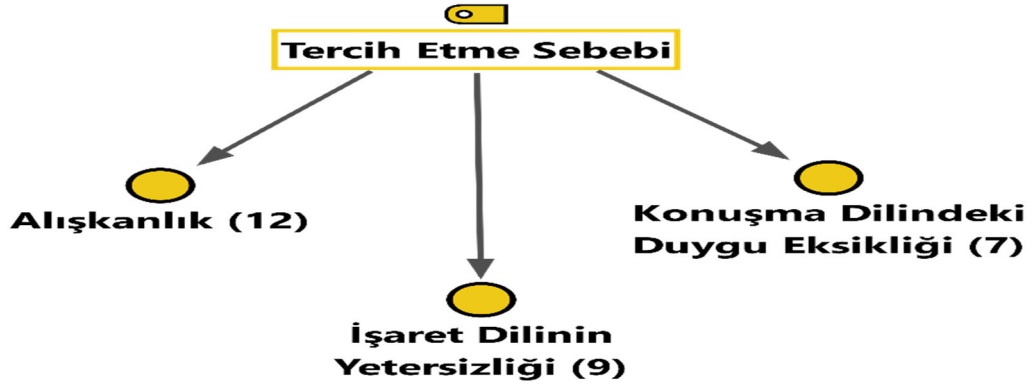
“Yapamam ben seçim yapamam ama yok ya kendi arkadaşlarım der ki bana, sen çok konuşuyorsun der, annemin yanına giderim sen çok konuşuyorsun der. İki türlü de iki dilde de çok konuşuyorum ben, çok konuşuyorum ben ya.” (K24)

“Herhangi birisi baskın değil, ikisiyle de ben çok rahat olduğumu, gayet rahat ifade edebildiğimi düşünüyorum. Bir fark yok.” (K28)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, kimi katılımcılar gündelik yaşamlarında hem işaret dilini hem konuşma dilini tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar, her iki dili kullanmak arasında fark hissetmediklerini, kendilerini her iki dili kullanarak da rahatça ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Tercih edilen dil kategorisinde işaret dili ve konuşma dili kodlarından çok daha az tekrar edilen bu kodu ifade eden katılımcıların her iki dile de maruz kalarak büyüdükleri ve yaşamlarında her iki dili kullanan topluluk üyeleriyle aktif ve sürekli ilişki içinde oldukları görülmektedir.

3.2.5. Tercih Etme Sebebi

CODA’lar ve işaret dili temasının beşinci ve son kategorisi olan tercih etme sebebi Şekil 3.12.’de görülmektedir.

Şekil 3.12. Tercih Etme Sebepleri

Şekil 3.12.'de görüldüğü üzere tercih etme sebebi kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) alışkanlık, (2) işaret dilinin yetersizliği ve (3) konuşma dilindeki duygu eksikliği olmak üzere 3 farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.2.5.1. Alışkanlık

Katılımcılar tarafından tercih etme sebepleri kategorisinde yoğun olarak alışkanlık kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K9, K23, K12, K17 ve K22 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Yani herhalde ben şöyle düşünüyorum, hem alışkanlık hem de nasıl dile getireceğimi de bilemedim şu an yani alışkanlık gibi bir şey aslında. Ben kız kardeşimle bile beni görüntülü aradığında biz işaret diliyle konuşuyoruz yani o da konuşuyor ben de konuşuyorum ama biz işaretle konuşmayı tercih ediyoruz, yani birazcık böyle bir alışkanlık haline geldi yani.” (K9)

“Yani biz böyle alıştık yani ben kendim için öyle diyeyim, ben öyle alıştığım için. İşaret diliyle anlaştım, alıştım öyle büyüdüm o yüzden hangi dille büyürsen öyle alışırsın yani.” (K23)

"Bence küçük yaşıta bu dili öğrenip te ana dilim olmasından kaynaklı. Alışkanlık yani. Şey böyle normal bir insanla konuşurken bile beynimde, işaret dili geçiyor kafamın içerisinde." (K12)

"İlk önce öğrenmiş olmam bi de kendimi ifade edebilmek için ben hep işaret dilini kullanmışım, çünkü evde konuşabilen kimse yok. Hani kendimi konuşarak ifade edebileceğim kimse olmadığı için hep işaret diliyle ifade ettiğim için bu şekilde alışkanlık yani, işaret dili bana daha rahat geliyor." (K17)

"Nedenini size anlatayım, çünkü daha küçük yaştayken okulda size sürekli sözel eğitim veriliyor, normal konuşmak belli bir müddette daha iyi geliyor." (K22)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar hangi dili tercih ettikleri konusunda belirleyici olanın alışkanlıkları olduğunu belirtmişlerdir. İşaret dili kullanımının alışkanlıkları olmasında evde aile üyeleriyle ve yakın çevrelerinde çocukluklarından beri kullandıkları dil olmasının etkisinden, konuşma dilinin alışkanlıkları olmasında ise okulda eğitim dili olmasının etkisinden bahsetmişlerdir. Katılımcılar tercih ettikleri dil ile ilgili olarak en fazla alışkanlık olduğu için o dili tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Aslında her iki dili kullanmayı tercih eden katılımcılar da evde aile üyeleriyle işaret diliyle ve yaygın eğitim kurumlarında konuşma diliyle iç içedir. Ancak bulgular katılımcıların çevresel faktörlere bağlı olarak daha yoğun kullandıkları dili kullanma eğiliminde olduklarını, başka bir ifadeyle dili kullanan toplumla etkileşimlerinin yoğunluğuna bağlı olarak tekrar etmenin etkisiyle edinilen alışkanlıkların belirleyici olduğunu göstermektedir. Konuşma dilinin sadece okulla sınırlı olmasının ve CODA çocuğun yoğun olarak sağır toplumla etkileşim içinde olmasının işaret dilini, işaret dilinin ev alanıyla sınırlı olmasının ve CODA çocuğun yoğun olarak işiten toplumla etkileşim içinde olmasının konuşma dilini alışkanlık haline getirmesinin ve o dili tercih etmesinin koşullarını oluşturduğu görülmektedir.

3.2.5.2. İşaret Dilinin Yetersizliği

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod işaret dilinin yetersizliği kodudur. K1, K5, K7 ve K14 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Neden, çünkü işaret dilindeki ifade tarzları o kadar böyle açık değil daha kapalı ve daha detaylı anlatman gerekiyor, daha dolaylı anlatman gerekiyor işaret dilinde. Sağır bir bireyle çok rahat bir şekilde iletişim kurup derdimi anlatırım ama yeri geliyor, keşke konuşarak anlatsam diyebiliyorum. Evet, dilin kendisiyle ilgili. Yani dile tam böyle, nasıl denir büyümemiş bir dil, kullanılıyor ama detaylara inilmemiş bir dil. O yüzden çok fazla detaya girip anlatamıyorsun dilden." (K1)

"Konuşma diline kayma ihtiyacım şeyden daha çok olabilir, bu hukuki terimlerde tıbbi terimlerde burada sonuçta işaret dili bir noktada yetersiz kalıyor ve konuşma diline ihtiyaç duyuyorsun." (K5)

"Türkçeyi işaret diline çevirirken en büyük sıkıntı nedir diye sorulan sorulara verdiğim cevap şudur: Türkçede anlatılacak kelimelerin ancak %30'unun temsili işaret dilinde vardır. İşaret dilinin anlamlı dünyası Türkçe'nin anlamlı dünyasının belki de beşte biri kadardır." (K7)

"Şundan dolayı, dediğim gibi işaret dilinde her kelimenin bir anlamı yok, kelime dağarcığı çok düşük ama olmadığı için de bazen gerçekten onlara anlatmak zorunda kaldığınız konuda çok zorlanabiliyorsunuz. Türkçede öyle değil ki, Türkçe de çok daha rahat konuşabiliyorsunuz, her şeyi anlatabiliyorsunuz ama işaret dilinde öyle değil ki. Mutlaka bana göre rahat ama Türkçeye göre zor bir dil, Türkçe daha kolay." (K14)

Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere, gündelik yaşamlarında konuşma dili tercih eden katılımcılar işaret dilinin yetersiz kalması sebebiyle konuşma dilini tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu tercihlerinin nedenini dilin kendisinden

kaynaklanan faktörlerle açıklamışlar, işaret dilinin daha derin altımlar için yetersiz kalabildiğine ya da işaret dilinin dolaylı anlatım gerektirdiğine vurgu yapmışlardır. Katılımcıların işaret dilinin kelime dağarcığının azlığına, konuşma diline göre daha zor oluşuna, hukuk tıp gibi alanlardaki terimlerin işaret dilinde karşılığının olmayışına vurgu yaptıkları görülmektedir.

3.2.5.3. Konuşma Dilindeki Duygu Eksikliği

Katılımcılar tarafından ifade edilen son kod ise konuşma dilindeki duygu eksikliği kodudur. K5, K6 ve K11 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Çünkü bir de orda şey jest mimikler de devreye girdiği için insan daha rahat bi iletişim kuruyor bence. Mesela bi seviyorum demek vardır, bi de bunu vurgulamak. İşte mimiklerini nasıl kullandığı, orda etkisini artırıyor." (K5)

"İşaret dilinde daha fazla duygu hissedebilirsiniz. Ben şimdi size gelsem, bunu net örneklendirebilmek için söylüyorum, ben sizi çok seviyorum desem, bunu siz kelime olarak hissedemeyebilirsiniz ama ben bir sağıra onu sevdiğimi işaret dilinde çok net daha detayıyla anlatabilirim, hissiyatımla anlatabilirim. Yani 2 kelime kullanırım, seni seviyorum. Burada size kullandığımda verdiğim hissiyat belki çok yetmeyebilir ama işaret dilinde karşı tarafa daha net verebiliyorsunuz. Bence o yüzden işaret dili daha kolay daha güzel bir dil geliyor bana. Yani hani duygularınızı daha net anlatabiliyorsunuz, daha net hissettirebiliyorsunuz veya olayları daha coşkulu yaşayabiliyorsunuz. Ben şimdi arkadaşımınla sohbet ederken spor konusunu çok severim, futbol konusunu çok severim, onun konuştuğumda daha farklı daha haz veren bir durumu var. Çünkü orada olayları yaşayabiliyoruz, tepkilerini anlayabiliyoruz. Tühh yaa işte naptıyo bu söylemek var bir de onun işaret dilinde tepkimesini görmek var. Bence işaret dili daha güzel bir dil, daha kolay bir dil, ben Türkçeyi daha zor buluyorum." (K6)

“Mimik falan olduğu için yani duygularını anlatırken, konuşurken bana daha böyle bir donuk gelirken ama işaret diliyle anlatmak daha çok hoşuma gidiyor. Bunu bir dizi çevirisi yaparken fark etmiştim. Yani o diziye çevirirken duygusal sahneyi, işaret dili ve mimik hareketleriyle birleştiği zaman, böyle çok hoş geldi. O zamandan beri de işaret dilini çok fazla severim.” (K11)

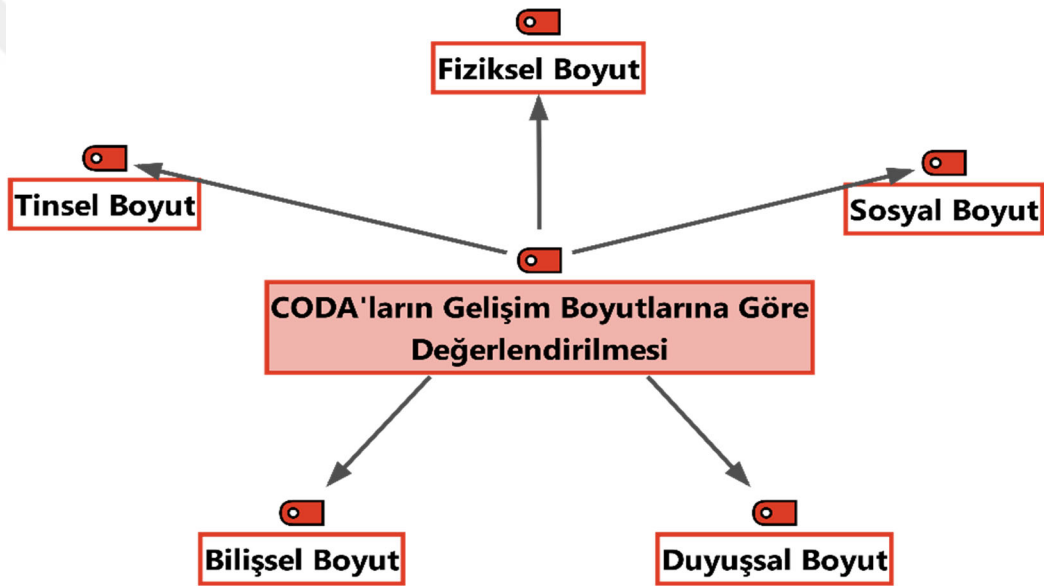
Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, gündelik yaşamlarında işaret dili tercih eden katılımcılar, konuşma dilindeki duygu eksikliği sebebiyle işaret dilini tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar, işaret dilinde daha yoğun mimikler kullandıklarını, mimiklerin duyguları daha açık ifade edebilmeyi sağladığını ve bu sebeple de işaret dili kullanmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. İşaret dilinin duyguların ifadesinde etkili kullanılabilen bir dil olduğunu, ne hissettiğini işaret ederken aynı anda o duyguyu yaşamayı ve karşı tarafa yaşatmayı sağladığını ifade etmişler, konuşma dilinin ise duygusal anlatımların ihtiyaç duyduğu yoğunluğu sağlayamadığını belirtmişlerdir.

3.3. CODA'ların Gelişim Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

Bu çalışmanın üçüncü teması ‘CODA’ların Gelişim Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi’dir. Bu temayı şekillendiren ifadeler kaynağını büyük oranda, katılımcıların yaşamsal deneyimlerini göz önünde bulundurarak fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel alanlarda hangi özelliklere sahip olduklarına ve bu alanlardaki ihtiyaçlarının neler olduğuna, başka bir ifadeyle, beş gelişim boyutunda kendilerini nasıl değerlendirdiklerine ilişkin sorulara verdikleri yanıtlardan almaktadır. Bulgular, işaret dili bilen CODA’ların (6) Fiziksel, sosyal, bilişsel, duyuşsal, tinsel boyutta gelişimleri nasıldır; yaşamsal deneyimleri onları gelişimlerinin farklı boyutlarında nasıl etkilemiştir ve etkilemektedir? araştırma sorusu ile ifade edilen amaçlara ulaşmak için yapılan analizlerden oluşmaktadır. Sosyal hizmet perspektifinden bireye yönelik değerlendirmenin odağını bireyin gelişim boyutları oluşturmaktadır ve bu nedenle işaret dili bilen CODA’ların çok boyutlu bir değerlendirmesini yapmayı amaçlayan bu araştırma için gelişim boyutları özel bir

öneme sahiptir. Katılımcılara gelişim boyutlarına ilişkin yöneltilen sorularda, ebeveynlerinin sağır olması durumu merkeze yerleştirilmiş ve ebeveynlerinin sağır olmasının onları her bir gelişim boyutunda nasıl etkilediğini anlamak amaçlanmıştır.

Bu bölümde CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi temasına ait bulgulara yer verilmiştir. CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi teması Şekil 3.13.'de görülmektedir.

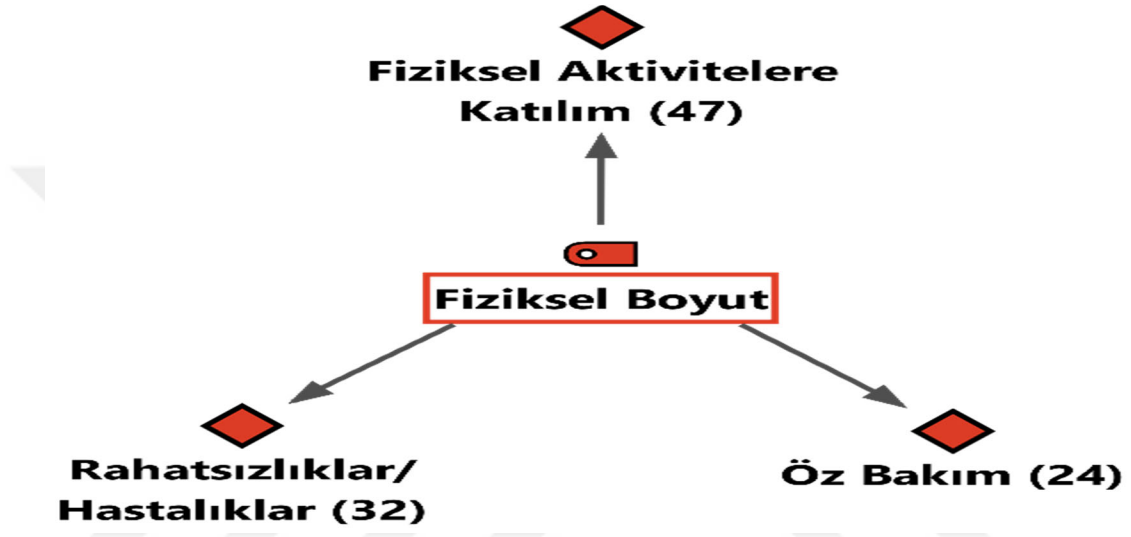

Şekil 3.13. CODA'ların Gelişim Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi

Şekil 3.13'de görüldüğü üzere CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi teması 5 kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler; (1) fiziksel boyut, (2) sosyal boyut, (3) duyuşsal boyut, (4) bilişsel boyut ve (5) tinsel boyuttur. Her bir kategoriye ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Fiziksel Boyut

CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi temasının ilk kategorisi olan fiziksel boyut kategorisi Şekil 3.14.'de görülmektedir.

Şekil 3.14. Fiziksel Boyut

Şekil 3.14.'de görüldüğü üzere fiziksel boyut kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) fiziksel aktivitelere katılım, (2) rahatsızlıklar/hastalıklar ve (3) öz bakım olmak üzere 3 farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.3.1.1. Fiziksel Aktivitelere Katılım

Katılımcılar tarafından fiziksel boyut kategorisinde yoğun olarak fiziksel aktivitelere katılım kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K10, K11, K12, K17, K29 ve K30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Şöyle bizim sağır camianın geneli sporcu zaten. Babam da eski sporcu, ... çalışıyordu çok fazla spor yaptırdı bana, çok değişik sporlarla ilgilendim. Yapmadığım tenis, eskrim başka bir de boks, boksa hiç izin vermediler. Onun dışında denemediğim hiçbir spor kalmadı. Yani futbol, basketbol, yüzme, tekvando, karate. Bir ara jimnastiğe göndereceklerdi Allahtan ondan vazgeçtiler, atletizm, hepsini yaptırdı babam." (K10)

"Sağır sporu var. Yani babam geçmişte işitme engelliler milli takımında, futbol takımında oynuyordu zaten. Onun bana şeyi ben zaten sporu küçüklükten çok severim, hani sporsuz bir hayatı çok düşünmem. Şu an bile bu böyledir yani, çıkarım yürüyüş yaparım, futbolu ben babamla sevdim, hani onu biliyorum yani. Büyüdükçe babamın fotoğraflarını görmem, işte onun futbolculuk şeyi, daha sonra hani bir kulübe yazıldım öyle devam ettim. Spora öyle o şekilde alıştım yani. Hani babam bana o konuda örnek olmuştur, öyle söyleyeyim." (K11)

"Ben çok ağır sporlar yapmıyorum daha önceden yapıyordum profesyonel sporla uğraşıyordum. Babam teşvik etti, sen de spor yap, sen de spor yap diyerek. Onun sayesinde spora girdim ama ayağımdan geçirdiğim iki kere sakatlıktan dolayı sporu bıraktım. Bırakmak zorunda kaldım. Yani sadece yürüyüş yapıyorum şu anda sabahları, hemen hemen her gün yürüyüş yapıyorum, onu hiç aksatmıyorum." (K12)

"Mesela programlar oyunlar olurdu ve ben hep önde olurdum o 23 Nisan etkinliklerinde." (K17)

"10, 11, 12 yaşlarındayken spora benim de bir eğilimim oldu. Bu da tamamen yine babamla alakalıydı. Çünkü eve formalar gelirdi, kramponlar gelirdi, işte ne bileyim işte futbol topları gelirdi giderdi falan vesaire. Orda bir spora eğilimim oldu." (K29)

"Genel olarak spora yöneliktik yani ben de kardeşim de çünkü babam işitme engelliler spor kulübünde oynuyordu, uzun zaman oynadı yani babamı izlemeye falan

giderdik küçük yaşta beraber giderdik, özenirdik. Biz de oynayacağız, biz de yapacağız gibi. Spor anlamında çok katkısı oldu. Halen de spor yaparım yani, uğraşırım. Futbol, basketbol, voleybol, badminton. Hepsinde de okul takımında oynadım. " (K30)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar yoğun olarak sağır sporuna vurgu yapmışlardır. Anlatılarında hem kendilerinin hem de ailelerinin spor ile ilgilendiklerini, çocukluklarından itibaren ailelerinin spor yapmak konusunda onları yönlendirdiğini ve teşvik ettiğini, ebeveynlerinin ve yakınlarının sağır sporu ile ilgilendiğini ve kendilerinin de bu sportif etkinliklere katıldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar sağır toplumun çoğunun sporcu olduğunu ve yoğun olarak babalarını örnek aldıklarını belirtmişlerdir. Çocukluklarından itibaren spor yaptıklarını ifade eden katılımcıların anlatımları ayrıca profesyonel spor yaşamları bitse bile yürüyüş ve egzersizlerin yaşamlarının önemli bir parçası olduğu bilgisini içermektedir. Bu alan katılımcıların en güçlü oldukları alanlardan birisi olarak öne çıkmaktadır.

3.3.1.2. Rahatsızlıklar/Hastalıklar

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod rahatsızlıklar/hastalıklar kodudur. K3, K5, K6, K7 ve K12 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Bir şekilde koltuktan düştüm yanlışlıkla ve ayağım çatladı. Benim çok canım yanıyor, eğer o anda mesela şey olmasaydı, yerdeki tahta benim düşmemden dolayı sarsıldı, o sarsılmasaydı annem dönüp bakmazdı asla. Elimde fırlatacak bir şey de yok böyle anneme, görsün diye. O böyle sarsılınca annem dönüp baktı ve o anda böyle hemen abimi aradık, telefonu getirdi bana, telefon uzaktaydı. Parkeler olmasa ben orda annem bakana kadar yatacaktım yani. Öyle, mesela hep şeydi banyoda düşsem mesela hani ne olacak, anneme seslensem gelemem. Mesela geceleri aşırı derecede 12, 13 yaşlarında, vitamin eksikliğinden mi artık bilmiyorum gece uykumdan uyanıyordum ve bacaklarıma kramp giriyordu. Abim varsa bağıırırdım abim bakardı, annemi

dürterdi, gelirdi benim ayağımı işte geriye doğru bastırırdı falan o şekilde yavaş yavaş geçerdi." (K3)

"Şöyle yataktan düşmüşüm, babaannem de duymamış ki o dönemde bizde yaşıyoruz, daha bir yaşına dahi gelmemişim. Babaannem duymamış, baya bir ağlamışım, ondan sonra morarmışım, baya ağlamaktan morarmışım ve son dakika babaannemin odaya girmesiyle beni kurtarmışlar. Annem hala onu vicdan azabı olarak anlatır. Ondan sonra ben de sürekli bunun onun bir suçu olmadığını, olabilecek bir şey olduğunu ki işiten ebeveynlerin de başına geldiğini, keza babaannemin duyan bir birey olarak evde ağladığımı duymamış olduğunu anlatıyorum. Benim hatırladığım mesela dört yaşındayken şöyle bir şey yaşadım, anne ve babam önde yürüyorlar, ben arkadan gidiyordum, ayağım takıldı düştüm, dizim baya bir kanadı. Taş falan doldu böyle içine küçük küçük çakıl taşları. Ben tabi refleks olarak anne diye bağırdım, şeyi idrak ettim o esnada, beni duymayacaklar. Ondan sonra kalktım dizimi tuttum yürüye yürüye böyle biraz zor yürüdüm ama sürüne sürüne nerdeyse, yani çok fazla bir mesafe yoktu zaten aramızda, durdurup dizimi gösterdim, ben düştüm diye." (K5)

"Ama orda babamla da iletişime geçemeyip benle de iletişime geçemeyince birden çektiler. Benim 6 ay içinde de bütün dişlerim yamuldu. Çenem kaydı mesela, alt çenem biraz daha önde. Benim ailemde kimse de böyle değil. Bu olay mesela benim çok sonradan çok araştırıp bulduğum bir şey. Böyle bir fiziksel dezavantaj verdi CODA olmak bana, bir tedavideki sıkıntı nedeniyle. Ama mesela babam annem konuşuyor olsa derki hani ne oldu ne bitti." (K6)

"Ben çocukluğumda bir kaza geçirdim. Bu yüzden apandistim patlıyor, yüksek bir yerden düşüyorum ve bu tam 3,5 yaşındayken oluyor. Hani orada mesela babam duymuyor, anne yanımda ama yetişemiyor vesaire böyle durumlar var aslında yani." (K7)

"Yani şimdi anne babam beni hastaneye götürdü. Ben atıyorum çok ateşlendiğim zaman konuşamayacak durumda olduğum zaman annem babam benim

hastalığımı anlatamıyordu. Ben bir şekilde kendimi güçlü hissettirip ateşimin olduğunu hep kendim doktora söylerdim." (K12)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, sağır ebeveynlere sahip olmak çeşitli rahatsızlıklar ve hastalıklar için risk faktörü oluşturabilmektedir. Katılımcıların ifadeleri kimi durumların CODA olmaktan kaynaklandığına kimi durumların ise CODA olmalarından dolayı daha zorlayıcı olduğuna ilişkin ifadeler içermektedir. Ebeveynlerin özellikle bakıma daha yoğun ilgi duydukları bebeklik, erken çocukluk ve çocukluk dönemlerinde onları yardım istediklerinde duymamaları ya da onlara müdahale edecek sağlık personeline gerekli bilgiyi verememiş olmalarına odaklanmaktadır. Katılımcılar herhangi bir hastalık veya kaza durumunda ebeveynleri ile göz teması kurana kadar geçen sürede çok zorlandıklarını belirtmişlerdir. Kimi katılımcılar ebeveynlerinin sağır olması nedeniyle olası kaza ve hastalıklara yönelik duydukları kaygıyı da ifade etmişlerdir. Fiziksel boyutta yaşadıkları olumsuzlukların katılımcılar için yetişkin oldukları dönemde hem fiziksel hem duygusal etkilerinin sürdüğü görülmektedir.

Daha az sayıda katılımcı ise bu kodla ifade edilen anlatılarında farklı bir alana vurgu yapmıştır. K11, K15 ve K16 kodlu katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Şuan mesela burada böyle duruyorum ama geceleri yatarken boyun ve sırt ağrım çok çok fazla, yatamıyorum mesela geceleri, çok fazla hani uykudan uyandığım oluyor ağrıdan. O çok değişken yani bir haftam çok iyi geçerken bir haftam çok kötü geçiyor, streste çok fazla oluyor. Çok artıyor bir anda yani stresli bir şeyi düşünüyorsam öyle o beni üzüyorsa o zaman sırt ağrım böyle yine ağrıyor her zaman da ağrıyor ama o zaman sanki böyle pik noktaya ulaşıyor, böyle sanki sırtımdan bir şey batırıyorlar gibi hissediyorum. Onun haricinde ama yine hep ağrı var, mesela şuan oturuyorum ya ağrım var ama buna o kadar alışmışım ki şuan yokmuş gibi hissediyorum" (K11)

"Anksiyete bozukluğu vardı, küçüklüğümde beri var. Annemi kaybetme korkusu vardı. İlaç verdiler bana ama ailem ilaç kullanmaya çok karşı olduğu için

ilacı attık, hiç kullanmadık. Hani bir kere verdiler bayağı bir ağır ilaçtı. ...'dı galiba, ben onu kullanmak istemedim, bir kere kullandım zaten yataktan kalkamaz bir haldeydim. Çok ağır bir ilaçtı. O yüzden onu şey yaptık hep çöpe attık. Belli bir yaşa geldikten sonra artık panik atak krizleri, nöbetleri diyorlar geçirmeye başladım. Tabi o zamanlar ergenlik çağında ne olduğunu anlayamıyorsun. Nefes kesiliyor, sıkıntılı oluyor.” (K15)

"Kapalı alan fobim var. O da şundan sebep işte babaannemlerin yanından annemlerin yanına ilk geçtiğimde oturduğumuz evin tuvalet kapısı sert kapandığında açılmıyor ve ben tuvalete giriyorum. Evde annem var, babam var işte. Açamadığım için çıkamıyorum, artık morarana kadar ağlamışım. Yandaki komşumuz ağlama seslerimi duyup kapıyı çalıp annem kapıyı açtığında komşu beni çıkartmıştı ve o gün bugündür bende kapalı alan fobisi var. Onun dışında diş ağrısı çok çekiyordum küçükken dişim ağrıyor diye gece kalkıyordum ama yattığım yerden, herhalde küçük olmamdan inip annemlerin yanına gidemiyordum. Kendi kendime gece boyunca ağlıyordum. Annem babam yanıma gelemiyordu. Karanlık korkum var. Mesela perde kapatıp yatamam. Kabinlere üst baş deniyim alıyım şekline giremem. Alır evde denerim. Olmazsa gider geri götürürüm. Bu tarz korkularım var." (K16)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, daha az sayıda katılımcı ebeveynlerinin sağır olması nedeniyle yaşadıkları stres ya da kaygı gibi duyguların olumsuz sonuçlarından, bu durumun neden olduğu rahatsızlık/hastalıklarından bahsetmiştir. Ebeveynlerinin onları duymadığı ve ihtiyaçları olduğunda yanında olamadıkları için yaşadıkları korku ve kaygıya bağlı fobileri olduğunu ifade etmişlerdir. Yaşadıkları duygusal zorlanmalara bağlı olarak oluştuğunu ifade ettikleri rahatsızlıklar ve hastalıkların da fiziksel rahatsızlıklar ve hastalıklarla benzer şekilde yetişkin oldukları dönemde de sürdüğünü ifade ettikleri görülmektedir.

3.3.1.3. Öz Bakım

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ise öz bakım kodudur. K10, K23, K27, K4 ve K24 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Hepsini annem öğretti. Ben uzun bi süre tırnak kesemedim, hala kesemiyorum. O yüzden makasla kesiyorum. Tırnak makasıyla değil, küçük makaslar varya onlarla kesiyorum ve törpüliyorum. Dümdüz kesiyorum ondan sonra törpüliyorum, şekil veriyorum. Ellerim benim için kıymetli, ben ellerimle ekmek kazanıyorum. Ellerime özen gösteriyorum. Onun dışında yani temizliktir, bakımdır vesairedir hepsinin kökeni annemden geçti. Ya ben çoğu şeyi annemden öğrendim. Ben adam dövme ve kravat bağlamayı babamdan öğrendim, onun dışında geri kalan hepsi annemden." (K10)

"Tıraşı babam öğretti zaten, 15 yaşında ben sordum hani, başladı, çıkmaya başlayınca kaşınmaya başlamıştı. Ben sordum işte sakalı nasıl keseceğim diye, o öğretti ilk başta bilir misiniz bilmiyorum tek jilet, çift jilet farklıdır, ilk başta tek jilet öğretiyor kesersem falan bir şey olmasın diye. Öyle öyle yavaş yavaş hani kademe kademe öğretmeye başladı. Benim annem babam çalıştığı için ben ilkokul beştim yani kaç 11 yaşında evde tek kalmaya başladım. Hani evimin yakınında bir okula gitmeye başladım, 11 yaşında evde tek kalmaya başladım. Annem hani çok küçükken duş almayı öğretmiştir diye tahmin ediyorum, hatırlamıyorum çünkü. 11 yaşında annem babam şey yaptı, anahtarı şöyle takacaksın böyle yapacaksın, evdeyken tekken annem sabah uyandığında yumurtayı şöyle kıracaksın falan diye her şeyi onlar öğretti yani." (K23)

"Yani ben o konuda işte özenli saç bakım, banyo olsun öyle konularda çok aşırı titizim. Yani bunları ablamdan, annemden öğrendim onlardan göre göre öğrendim beraber yapıyordum böyle bakıyordum." (K27)

“Hepsini annemden öğrendim, öyle bir eksiğim hiç olmadı. Bu kadar, annemden öğrendim her şeyi. Anneannem kapattı eksikleri, kuzenim vardı. Hepsini annemden öğrendim ama.” (K4)

“Benim mesela ilk regl olduğum zaman ortaokul zamanında hani seminer yaparlar. Orda bir anlarsın ne olduğunu, sonra bir gösterirler, söylerler. Benim ailem galiba çocuklarıyla, benle iletişimini çok iyi sağlıyorlardı. Bana annem anlattı ben ilk regl olduğumda annem ne yapmam gerektiğini gösterdi hani ped nasıl kullanılır, ne işe yarar, hangi aralıklarla değiştirmem gerekiyor bunları bana annem söyledi. Saçımı nasıl tararım, nasıl bağlarım bunları da babam gösterdi çünkü zamanında o baktı bana.” (K24)

Katılımcı ifadelerinde görüldüğü üzere, katılımcılar yoğun olarak öz bakımlarını ebeveynlerinden öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Öz bakım bireyin yaşamı boyunca sağlıklı kalabilmesi için yaptığı tüm faaliyetleri kapsamaktadır ve katılımcılar tarafından da kişisel bakım ve kişisel bakımlarını gerçekleştirebilmek için gereken beceriler anlamında kullanılmıştır. Katılımcıların anlatılarında, hem erkek hem kadın CODA’lar için, annelerinin öz bakım becerilerini edinme sürecinde daha aktif oldukları görülmektedir.

Daha az sayıda katılımcı ise bu kodla ifade edilen anlatılarında, öz bakım davranışlarını öğrenme süreçlerine ilişkin olarak farklı bir alana vurgu yapmışlardır. K7, K11, K18 ve K25 kodlu katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

“Öz-bakımı aslında çevrenin etkisi ile öğreniyorsunuz. Biz kendi kendimize büyüdük gibi bir şey derim mesela. En başında söylediğim gibi babam bana hiçbir nasihat vermedi. Hiçbir zaman ailenizden düzenli olarak nasihat almadığınız için birçok şeyi deneye yanıla öğreniyorsunuz.” (K7)

“Hocam bu çok tuhaf bir şey ben bunla ilgili çok fazla bir şey hatırlamıyorum. Yani küçükken hatırlamıyorum yani bunu nasıl öğrendiğimi, kendim mi öğrendim,

birilerinden hani bakarak mı çünkü aileden çok fazla bir şey öğrenmedik biz. Yani anne babadan çok çok bir şey öğrenmedik biz, babaannemin yanında olmam büyük ihtimalle bana büyük bir artıydı. Sadece sağır aileyle yetişenler bunların birçoğundan zaten eksik kalıyor. Benim kendi tahminim yani öyle düşünüyorum. Ama nasıl ne şekilde öğrendim, bana bu kişi bunu net öğretti veya da işte diğer kişiden şunu öğrendim diyebileceğim, hatırladığım bir şey yok." (K11)

"Bizim aile geniş olduğu için belki hani o iş anne babaya çok kalmadığı için aile büyüklerinden öğrendim ben. İlk reglde ne yapmam gerektiğini, dişlerimi nasıl fırçalamam gerektiğini yengemden öğrendim mesela. Hani fiziksel olarak öz bakımı da yine annem bir nebze göstermişti ama bunu bir suçmuş bir günahmış gibi gösterdi. Yani temiz olmanın erdeminden bahsedilip yapılmadı. Hani bunu suçlamak için söylemiyorum, kendileri de bilmiyordu. Sadece var olan şeyi anlatıyorum. Böyle, kafama vura vura göstermişti" (K18)

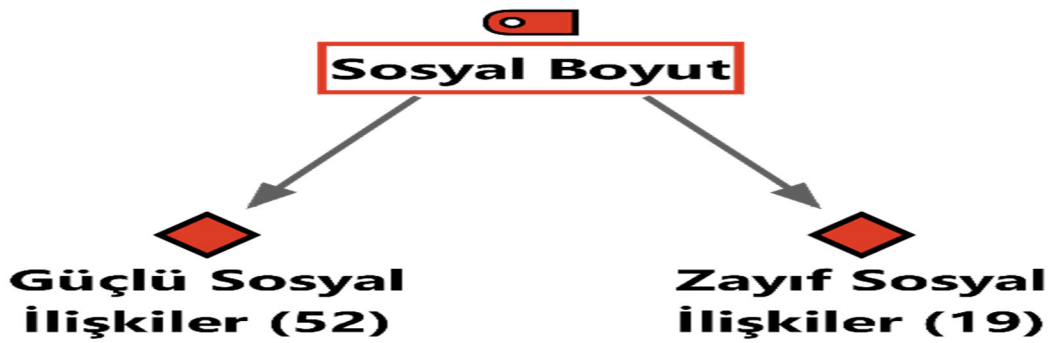
"Ama regl olcağımı bana kimse anlatmadı. Evet, fiziksel diyince aklıma ilk olarak onlar geldi, kişisel bakım olarak ta şimdi bir dönem bilmiyorsunuz sonuçta, ben okuldan geliyorum, aa bir örnek vereyim, bir dönem yani dördüncü sınıfta falanım, okuldan geliyorum küçük bir kız kardeşim var evde bir bebeğimiz var, onunla oyun oynuyorum falan. Ben bir gün hani yattığım yerde işte kız kardeşim kucığımdaydı falan o sırada kilotlu çorabıma aktı çok özür dilerim, çıkarırken yani regl olduğumu gördüm. Kimse bana bunu anlatmamıştı. Regl olcaksın bak şöyle olacak bak bunu yaşayacaksın, ben bunu yaşadktan sonra öğrendim ya da ondan önce hani biliyorsunuz belirli öz bakım gereken durumlar başlıyor, işte gerek kıllanma gerek vesaire vesaire bunlar belli yaşlardan sonra başlıyor. Ben bunu annemden sakladım bir dönem kendim böyle işte makas kullandım, hani utandım bilmediğim için. Hani herkeste böyle bir şey olduğunu bilmediğim için tabi ki, ben onu çok uzun süre sakladım. Çok geç öğrendim yani." (K25)

Katılımcı ifadelerinde görüldüğü üzere, daha az sayıda katılımcı öz bakımlarını yapmayı zamanla, deneme yanılma yoluyla öğrendiklerini ve öğrenme sürecinde çevrenin ve geniş aile üyelerinin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Kimi katılımcılar

öz bakım davranışlarının ebeveynleri tarafından öğretilmediğini ya da desteklenmediğini, öz bakım becerilerini geç edindiklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynleri tarafından gelişimsel süreçlere hazırlanmayan, yaşayacakları fiziksel dönüşümlere ilişkin bilgiden yoksun kalan CODA çocuklar için doğal gelişimsel süreçlerin, özellikle ergenlik dönemine geçişin zorlayıcı birer yaşam olayına dönüştüğü görülmektedir. Katılımcıların anlatıları, ebeveynlerin yönlendirmesinden yoksun kaldıkları alanları dolduracak başka desteklere sahip olmadıklarına da işaret etmektedir. Katılımcıların tamamı yaygın eğitim kurumlarına devam etmiş olmalarına rağmen hiçbirisinin anlatımı, ergenliğe fiziksel ve duygusal hazırlığa ilişkin bir eğitimsel destek aldıklarına ilişkin bilgi içermemektedir. Anlatılarında, süreç hakkında neredeyse hiç bilgiye sahip olmadıkları, tüylenmek, regl olmak gibi fiziksel dönüşümlerini birden başlarına gelen olaylar olarak algıladıkları ve hatta kimilerinin sadece kendilerinin yaşadıkları bir durum olduğu sanısı yaşadıkları görülmektedir.

3.3.2. Sosyal Boyut

CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi temasının ikinci kategorisi olan sosyal boyut kategorisi Şekil 3.15.'de görülmektedir.

Şekil 3.15. Sosyal Boyut

Şekil 3.15.'de görüldüğü üzere sosyal boyut kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) güçlü sosyal ilişkiler ve (2) zayıf sosyal ilişkiler olmak üzere 2 farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.3.2.1. Güçlü Sosyal İlişkiler

Katılımcılar tarafından sosyal boyut kategorisinde yoğun olarak güçlü sosyal ilişkiler kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K4, K5, K6, K7, K14, K18 ve K27 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Çok kolay ilişki kurarım, gereğinden fazla arkadaşım var diyebilirim hatta şu an." (K4)

"Çok arkadaşım var çok ciddi manada. Bunu arkadaşlarım da sitem ederek söylerler. Hani çünkü otomatikman işte bu arkadaşım var, şu da gelecek. Tanışın zaten anlarsınız falan diye onları da şey dâhil ediyorum olaya. Çok arkadaşım var." (K5)

"Birçok farklı noktada arkadaşım vardır benim, birçok farklı siyasi görüşten, farklı dine mensup, birçok farklı aşamada. İşte getto mahalleden de arkadaşım var, rezidansta gezen arkadaşım da var. Birçok farklı arkadaşım var, ben kapalı bir insan değilim, hiç de olmadım. Çok da farklı aşamalarda da ilgi duyduğum için sanatsal bir şeye de ilgi duyarım sporla da ilgilenirim, o yüzden hani birçok noktada çok arkadaşım var, hiç kapalı bir insan olmadım hayatımda, birçok dostluklarım var." (K6)

"Çünkü siz zaten 4 yaşınızda, 5 yaşınızda anneniz ve babanız için başkaları ile görüşmüşsünüz. Siz zaten başka kişilerle iletişim kurma becerinizi çok küçük yaşta edinebiliyorsunuz. Siz bankaya gidip babanız da birlikte işlem yapmak zorunda kalıyorsunuz mesela anlatabiliyor muyum?" (K7)

"Sosyalımdır çok girişkenimdir, hemen arkadaş olurum, iletişimim çok kuvvetlidir. İçine kapanık bir çocuk zaten olamıyorsunuz çünkü iletişimi siz

sağlıyorsunuz. Anne babayla iletişimi sağladığınız için içine kapanık zaten olamıyorsunuz. Belki bu girişken olmam, insanlarla birden iletişime girmem bundan kaynaklanıyor. Yani anne babanın iletişimini sağladığımdan kaynaklanıyor." (K14)

"Ya güzel arkadaşlıklarım oldu benim. Hala görüşüyorum lise arkadaşlarımla birkaçıyla. Şimdi evet şimdi de çok böyle derin bağlar kurduğum arkadaşlıklarım var." (K18)

"Ama hani ben sosyal olarak da çok sosyal bir insanım. Girdiğim ortamlarda yani arkadaş ortamında olsun ya da sosyal şeylerde çok sevilirim hep. İnsanlar beni çok sever genelde. Kendini övmek gibi olmasında. İnsanlar hep beni aralarına almaktan çekinmezler, beni severler. Benimle herkesin iletişimi iyidir genelde." (K27)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar farklı sosyal ortamlara kolayca dâhil olabildiklerini, geniş bir arkadaş çevrelerinin olduğunu, samimi arkadaşlık ilişkileri kurabildiklerini ve bu ilişkileri sürdürebildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu kod altında toplanan anlatılarında yer alan sosyal ilişkiler, aile üyeleriyle kurdukları ilişkileri değil, mikro sistemlerinde yer alan arkadaş ilişkilerini ve sosyal ortamlarda geçici süreli dâhil oldukları insanlar arası ilişkileri kapsamaktadır. Katılımcıların anlatımları erken yaşlardan itibaren insanlar arası ilişkileri kapsayan bu boyutta gelişimlerini destekleyen yaşamsal deneyimlere sahip olduklarını göstermektedir. Çocukluklarından itibaren güçlü sosyal ilişkileri olduğunu anlatan katılımcılar kolayca yeni ortamlara dâhil olabildiklerini, diğerleri tarafından sevilen ve gruplarına dâhil edilmek istenilen kişiler olduklarını, girişken olduklarını, kısa süreli etkileşim ortamlarına hızla uyum sağladıklarını, diğerleriyle derin bağlar kurabildiklerini belirtmişlerdir. Anlatılarında, arkadaş çevreleri ile düzenli olarak bir araya gelerek ve belirli aktiviteler yaparak bu bağları sürdürdükleri görülmektedir. Katılımcıların ifadeleri, farklı çevrelerden arkadaş ilişkisi kurabilme ve farklı çevrelerde kurdukları arkadaşlıkları ilişkilendirebilme becerisine de sahip olduklarını göstermektedir. Bu alan katılımcıların en güçlü oldukları alanlardan birisi olarak öne çıkmaktadır.

3.3.2.2. Zayıf Sosyal İlişkiler

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ise zayıf sosyal ilişkiler kodudur. K9, K21 ve K26 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Zor, yani halen de daha öyleyim aslında. Sessizim, çok zor arkadaş hani arkadaşlık kurarım. Hâlâ da öyleyim yani kız kardeşim öyle değil ama ben hâlâ öyleyim, zor arkadaşlık kuruyorum yani. Biraz daha böyle kabuğuma çekilmişim galiba. Biraz daha böyle sessiz kalmayı, aslında konuşmayı da pek sevmiyorum açıkçası öyle söyleyeyim yani sohbet anlamında böyle bir sohbeta fazla şeyim yoktur, düşkünlüğüm yoktur uzağımdır yani." (K9)

"Sosyal anlamda bu konu da evet eksik ve yetersiz olduğumu hissediyorum. Şu anda da benim çok fazla arkadaşım yok. Çok böyle dışa dönük, hemen arkadaş edinebilen hemen farklı farklı arkadaşlarım olsun diyebilen bir insan değilim." (K21)

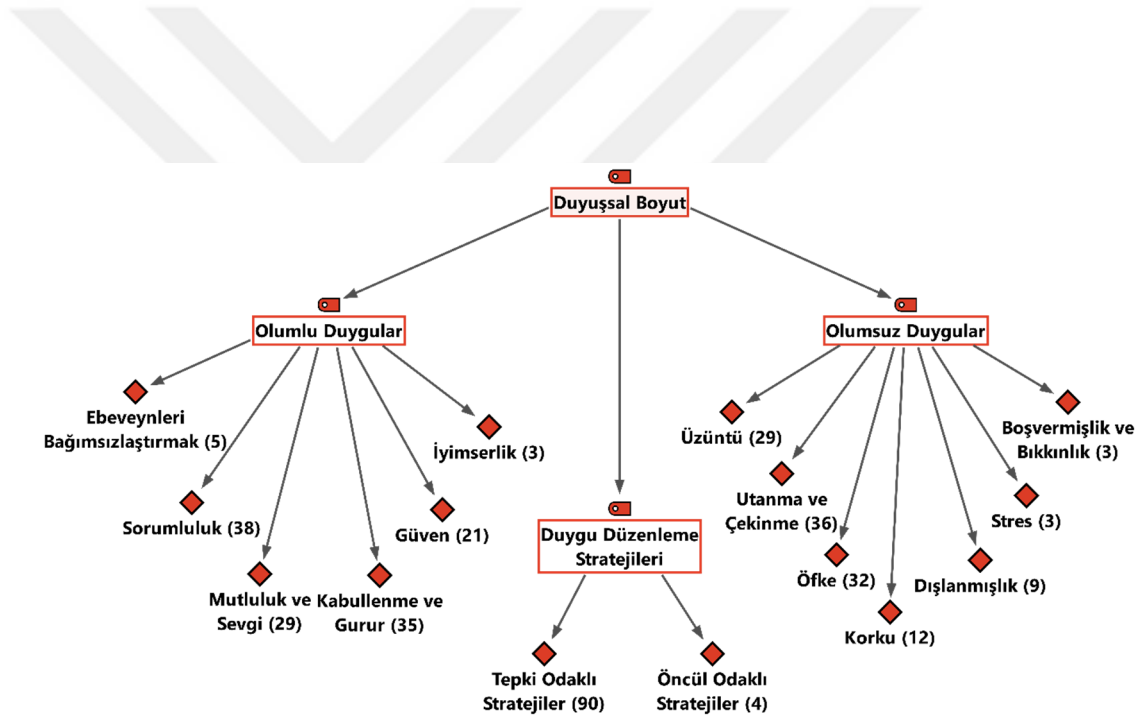
"Sanırım sürdürmek noktasında çok fazla sorun yaşıyorum, kalıcı bağlantılardan çok hoşlanmadığımı fark ediyorum. Yani çok kalıcı olmuyor. Hani örnek veriyorum karşıdaki kişide çok hızlı başlayıp işte çok çok iyi enerji yakaladığımız durumda bile belli bir süre sonra yakın bir zamanda yaşadım bunu kendimi çok böyle bir anda geri çekebiliyorum. Böyle bir şeyim var ya kötü bir ne denir kötü bir durumum var açıkçası." (K26)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, çok daha az yoğunlukta katılımcı ifadelerinden elde edilen zayıf sosyal ilişkiler kodu ile ilgili olarak, katılımcıların ifadeleri iki noktada toplanmaktadır. Bazı katılımcılar zor arkadaşlık kurduklarını ve içlerine kapanık bireyler olduklarını, sosyal çevre oluşturmakta zorlandıklarını ve çok fazla aktif olamadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise sosyal ortamlara dâhil olduklarını, insanlarla ilişki kurduklarını ancak samimi ve sürekliliği olan ilişkiler kuramadıklarını ifade etmişlerdir. Bu kod altında toplanan anlatılarda katılımcıların, sosyal ortamlara kolay dâhil olamama ve arkadaşlık ilişkisi kuramama ya da

kurdukları ilişkileri sürdüremiyor olma, hızla vazgeçiyor olma durumlarını yaşadıklarını ifade ettikleri sosyal ilişkiler konusunda kendilerine eleştirel yaklaştıkları ve durumu başarısızlık ve zayıflık olarak nitelendirdikleri ve bu durumu içe kapanık olma kişilik özelliğiyle ilişkilendirdikleri görülmektedir.

3.3.3. Duyuşsal Boyut

CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi temasının üçüncü kategorisi olan duyuşsal boyut kategorisi Şekil 3.16.'da görülmektedir.

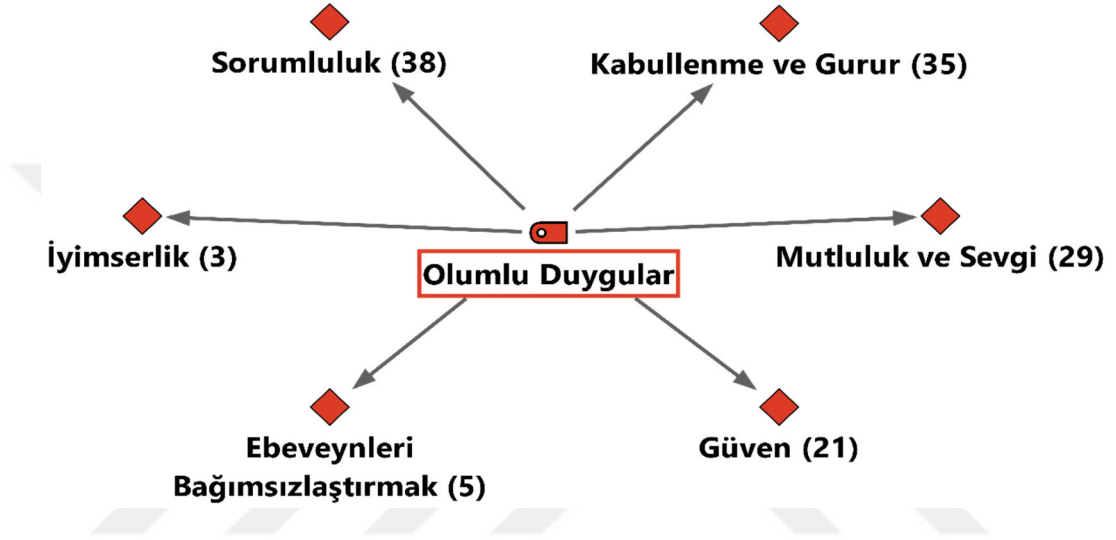

Şekil 3.16. Duyuşsal Boyut

Şekil 3.16.'da görüldüğü gibi duyuşsal boyut kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) olumlu duygular, (2) olumsuz duygular ve (3) duygu düzenleme olmak üzere 3 alt kategori ile ifade edilmiştir. Her bir alt kategoriye ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.3.3.1. Olumlu Duygular

Duyuşsal boyut kategorisinin ilk alt kategorisi olan olumlu duygular Şekil 3.17.'de görülmektedir.

Şekil 3.17. Olumlu Duygular

Şekil 3.17.'de görüldüğü üzere olumlu duygular alt kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) sorumluluk, (2) kabullenme ve gurur, (3) mutluluk ve sevgi, (4) güven, (5) ebeveynleri bağımsızlaştırmak ve (6) iyimserlik olmak üzere 6 kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.3.3.1.1. Sorumluluk

Katılımcılar tarafından olumlu duygular alt kategorisinde yoğun olarak ifade edilen kod sorumluluk kodudur. K5, K10, K12, K16 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Çocukluk döneminde ben hep çok mutluydum, hala da çok mutluyum ama çocukluk döneminde de yine benim seçimimdi. Çocukken bir şeylerin sorumluluğunu almayı yine ben istedim, yani onlar yükledi bana bi şeyleri. Hep bi şeylere ben kendim atladım. İşaret dili öğrenmeye atladığım gibi. Diğer CODA'ların kuzenlerimin yapmadığı gibi mesela, onlar atlamamışlar istememişler, yapmamışlar. Ailem bana bir şey yükledi mi, hayır yükledi ama ben bunu yaparken kendimi mutlu hissetmişim demek ki devam etmişim ve farkında olmadan hep onların sorumluluğunu kendi üstüme almışım. " (K5)

"Ya ben hepsine genel sorumluluk hissediyorum. Sadece anne baba değil, keşke sadece anne babayla sınırlı kalsaydı ama sadece onlara karşı değil, tüm camiaya karşı kendimi bir şekilde sorumlu hissediyorum." (K10)

"Hepsine karşı. Yani ben mesela dernekte, yani bizim dernek üyelerine faaliyetler yaptırıyorum. Çünkü onlara karşı da sorumlu hissediyorum kendimi. Çocukluğumuzdan beri. Sorumluluk artı hassasiyetim var. Şimdi onların arasında doğup büyüdüğüm için belki de hassasiyet oluştu. Belki normal bir aile içerisinde olsaydım böyle bir şey olamazdı diye düşünüyorum." (K12)

"Düşündüğüm zaman diyorum ki; annem sağır olmamış olsaydı, görme engelli olsaydı belki de görme engelliler için bu şekilde koşup yardım etmeye çalışıyor olabilirdim. Yani daha çok neyin ne olduğunu biliyoruz. Yaşadıkları sıkıntıları birebir de görüp hatta yaşadığımız için bence yaşamasınlar, buna izin vermeyelim şeklinde bir algımız ya da düşüncemiz olabilir." (K16)

Katılımcı ifadelerinde görüldüğü üzere, Katılımcılar CODA olmanın onlarda bir sorumluluk bilinci oluşturduğunu ve temelleri henüz çocukluk döneminde atılan sorumluluk duygusuyla, içinde bulundukları koşulların gerektirdiği görevleri üstlendiklerini, ayrıca sahip oldukları sorumluluk duygusunun ebeveynlerini aşan ve sağır toplumu kapsayan bir yoğunlukta olduğunu ifade etmişlerdir. Sağır toplumun içinde doğup büyümüş olmalarının ve bu nedenle onların sorunlarını ve ihtiyaçlarını yakından biliyor olmalarının sorumluluk duygusunun gelişiminde etkili olduğunu

belirtmişlerdir. Katılımcı ifadelerinde işaret dili bilmenin belirleyici olduğu, onlar için sağırların dilini biliyor olmanın ve aynı zamanda duyabiliyor ve konuşabiliyor olmanın, sağırlara yardım etmek sorumluluğu anlamına geldiği görülmektedir.

Daha az sayıda katılımcı ise bu kodla ifade edilen anlatılarında farklı bir alana vurgu yapmıştır. K4 ve K3 kodlu katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Bu bazen kötü hissettiriyor çünkü mesela bu sene üniversiteye gitmeme sebeplerimden bir de bu. Sorumluluğu ona yüklemek istemiyorum pek ama hani ben başka bir şehre gitsem kardeşim böyle şeyleri, çok ufak olduğu için, annemler çok zorlanırlar ben farklı bir şehre gidersem. O yüzden burda düşünüyorum üniversiteyi falan da. Zorlanırlar, bu yüzden üzücü bir şey." (K4)

"Karşımdaki sağır bana işte al paran, benim işimi gördün, bitti yallah demiyor. İşte çok yardımcı oldun, çok teşekkür ederim, sen olmasan napacaktım falan, aa diyorum bir insana daha yardımcı oldum sıkıntısını çözdüm. Ki bunlar şey değil hani farklı bi dil olsaydı evet derdim ki hani parası neyse alırım kardeşim, öğrenseymiş Türkçe. Ama işte sağırlara onu diyemiyorsunuz. Çünkü Allah'tan gelen bir şey ve hani ne yapayım parasıyla, ben yapamıyorum onu." (K3)

Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcıların daha az yoğunluktaki anlatıları, sorumluluk duygusunun kimi zaman başka bir kentte üniversite okumaya gitmemek gibi kendi yaşamlarındaki önemli kararlarda ya da profesyonel çevirmenlik yapmalarına rağmen karşılığında ücret almamak gibi kendi haklarına ilişkin konularda zorluklar yaşamalarına neden olduğuna da işaret etmektedir. Bu bağlamda her ne kadar olumlu bir duygu da olsa, sorumluluk duygusunun kimi zaman ebeveynlerinin ve sağır toplumun sorumluluğunu alırken kendi yaşam sorumluluklarını göz ardı etmeleri ya da taşımakta zorlandıkları yükleri üstlenmeleri anlamına gelebildiği de görülmektedir. Sorumluluk kodu altında toplanan ifadelerin, katılımcıların yoğun bir şekilde ebeveynlerine, ardından varsa kendilerinden daha küçük olan kardeşlerine, geniş aile üyeleri ve yakın çevrelerinde

bulunan sağırlara ve tüm sağır topluma karşı sorumluluk hissettiklerine ilişkin anlatılar olduğu belirtilmelidir.

3.3.3.1.2. Kabullenme ve Gurur

Katılımcılar tarafından olumlu duygular alt kategorisinde ifade edilen diğer kod kabullenme ve gurur kodudur. K1, K4, K8 ve K9 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Kabullenmek aslında, tercih etmekten ziyade kabullenmek. Çünkü bu kalıbın dışında kendimi hiçbir zaman görmedim ben. Hiçbir zaman durup da ya bizimkiler konuşsaydı gibisinden bir şey düşünmedim. Çünkü hani rüya görürken bile annemle babamın işaret diliyle konuştuğunu gören birisiyim ben. Bunun dışına hiçbir zaman çıkmadım. Ben böyle doğdum, böyle büyüdüm, böyle kabullendim kendimi. Tam tersini hiçbir zaman düşünmedim." (K1)

"Yani beni ben yapan şeyler. Öyle çok olumsuz bir şey de yok çok olumlu bir şey de yok. Ama beni ben yapan şeyler. Beni ben yaptı. Şu anki ben olmamı sağladı." (K4)

"Valla sağır anne babanın böyle bir çocuğu olmak bana gurur veriyor. Mutlaka ya şeyde olduğu gibi ya artısı ve eksisi var yani dediğim gibi ben mesela böyle bir ailede yetismekten gurur duyuyorum." (K8)

"Ya ben gurur duyuyorum. CODA olmaktan yani inanılmaz gurur duyuyorum yani baktığım zaman dışarıya yani ben iyi ki diyorum işitme engelli ailenin içine doğmuşum onlarla birlikte yetişmişim. Çok güzel bir dile sahibim diyorum yani. Yani şöyle yabancı dil öğreniyorsunuz, yani işaret dilini öğrenmek için can atanları gördüğüm zaman bir de kendim de öğreticiyim, biliyorum içindeyim, inanılmaz böyle bir keyif veriyor bana." (K9)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar bu kod toplanan anlatılarında, sağır ebeveynlere sahip olmayı kabullendiklerini ve sağır ebeveynlere sahip olmaktan gurur duyduklarını ifade etmişlerdir. Kabullenme öncelikle var olan durumun farkında olmayı ve yargılamamayı içermektedir. Kabullenmek katılımcıların anlatılarında CODA olmaktan kaynaklanan deneyimleri kapsamakta ve içinde bulundukları durum ve koşulları kabul etmek anlamına gelmektedir. Vurgulanması gereken nokta, bu kod altında toplanan ifadelerin, uyuma işaret etmekte olduğudur. Kabullenmeyle birlikte, çevrelerine ve koşullara uyum sağladıkları ve güçlü yanlarını fark ederek bu yönleri yaşamlarına kullanmaya başladıkları görülmektedir. Katılımcılar anlatılarında, var olan kimlik ve kişilik özellikleri üzerinde, bu içinde bulundukları durum ve koşulların etkili olduğuna işaret etmişler, yaşamlarını olumlu olumsuz tüm koşullarıyla kabullenmeyi içeren ifadelerinde kendilerini özel hissettiren bir gurur duygusunu da ifade etmişlerdir. Kabullendikleri, uyum sağladıkları, gurur duydukları durum ve koşulların, onları kendileri yapan temel nitelikler olduğunu ifade etmişlerdir.

Kimi katılımcılar ise bu kodla ifade edilen anlatılarında farklı bir noktaya daha vurgu yapmıştır. K11, K22 ve K12 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

"Ya ben aslında şöyle çocukken bunun çok farkında değildim aslında hocam da yani şöyle farkında değildim. Mesela çok utanırdım, böyle hani okul çağına geldiğin zaman hani anne baba veli toplantısı falan yaparlar, anne baban gider. Ben bir de çok götürmek istemezdim yani çocuk aklıyla bilmiyorsun, belli bir yaştan sonra hani daha aklın eriyor. Ama sonradan çok mesela şanslı olduğumu hissettim böyle bir aileye sahip olduğum için, böyle bir anneye babaya sahip olduğum için. Kendimi çok şanslı hissettim. Ondan sonra belli bi şeyden sonra ben neden utanıyorum ki ye döndü, bundan doğal ne olabilir ki yani neyden utanıyorum döndü." (K11)

"Aslında çocukken kendi ailenden nefret etme değil de, okulda çok görülmelerini istemiyor olabilirsin mesela. Öyle olabiliyor, bende oldu açıkçası. Bizden diğer arkadaşlar da net konuşurlarsa muhtemelen onlarda da olmuştur, çünkü

biz de konuşuyoruz, utandığımız olabiliyordu. Tabii şu an kesinlikle çok gurur duyuyorum hepsiyle ama işte o zaman bilemiyorduk." (K22)

"Ergenlik bittikten sonra kabulleniş ve sonrasında da o kimliği sevmeye başlıyor. Genelde öyle oluyor. " (K12)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, bu kod altında toplanan kimi ifadeler, kabullenişin bir aşama olduğuna, katılımcıların belirli süreçlerden geçtikten sonra bu aşamaya geldiklerine işaret etmektedir. Katılımcılar, ergenlik döneminden sonra gelinen bir aşama olarak betimledikleri kabulleniş aşamasına utanç ve inkâr gibi aşamalardan geçerek ulaştıklarını anlatmışlardır. Kabullenme aşaması olarak tarif ettikleri süreç ergenlik döneminin sonrasına, bu kimliği sevdiklerine işaret ettikleri süreç ise genç yetişkin oldukları ve profesyonel çevirmen olarak meslek sahibi oldukları döneme denk gelmektedir. Yine bu anlatılarda da kabullenme, gurur duygusuyla birlikte ifade edilmiştir.

3.3.3.1.3. Mutluluk ve Sevgi

Katılımcılar tarafından olumlu duygular alt kategorisinde ifade edilen diğer kod *mutluluk ve sevgi* kodudur. K16, K23 ve K27 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"En çok en çok sevmeyi, sevmeyi çok seviyorum. Yakın bir zaman içerisinde inanılmaz derecede seviyorum." (K16)

"Yani sevinçliyim böyle daha çok mutluyum, ne biliyim sevinçliyim böyle hayattan zevk alabiliyorum yani, niye yaşıyorum ben falan filan şeyim yok." (K23)

"Duygusal olarak ben çok hani özellikle dışarda, insan içinde çok neşeliyimdir. Çok fazla, hani hep gülerim. Hep insanları güldürürüm. Yani ortamda hep birilerini

güldüren insan vardır ya işte ben hep oydum. Hep çevresini güldüren, sevindiren, mutlu eden, çünkü hiç kimseye kızmayı çok fazla beceremem zaten." (K27)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, Katılımcılar yoğun bir şekilde kendilerini duygusal olarak mutlu ve sevgi dolu hissettiklerini ifade etmişlerdir. Yaşamdan keyif aldıklarını, çevrelerini de neşelendirdiklerini, insanları sevdiklerini ve sevildiklerini anlatmışlardır. İçinde bulundukları ortamlarda neşe kaynağı olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu kod altında toplanan ifadelerinin şimdiki zamana ait olduğu görülmüştür.

3.3.3.1.4. Güven

Katılımcılar tarafından olumlu duygular alt kategorisinde ifade edilen diğer kod *güven* kodudur. K22, K26, K27 ve K30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Yani ben kendimi çok güvende hissederdim, inanılmaz güvende hissederdim, yani diğer çocuklar benim kadar güvende hisseder miydi bilmiyorum. Ben çok güvenli hissederdim çünkü şeydi, babam çok bir gün tanıştırmak isterim sizinle çok güzel bir adam, yumuşak yüzlü bir adam, annem de öyle. Ama sinirlendikleri zaman çok sinirli olur böyle, balonlar patlayacak gibi bir hava oluyor içerde. O yüzden hani çok şey gelirdi bana çok güçlü gelirdi mesela babam. Annem de dâhil. Rüyamda korktuğum zaman bile hani ben belki de 10 yaşında falan, gider yatardım hemen yanlarına. Hani beni koruyacaklar." (K22)

"Ya ailenin sana verdiği değeri ölçerken işte örnek veriyorum talep ettiğin şeylerin gerçekleştirilmesi, onun dışında iletişim noktasında işte hani iletişim kurabiliyor olmak, işte sen çocuksun değil, daha çok söylediğim bir şeyin dinlenmesi gerçekten referans sayılıp hani bir dayanak görülüp, evet gerçekten bir değer verilip ona göre hareket ediliyor olması. Yani ya da herhangi böyle bir şey alınacaksa, bir şey yapılacaksa bununla ilgili ilk önceliğin çocuğun olması tabii ki baktığınızda birçok

noktada şey gerçekleştiriyor evet bir güven duygusu sağlıyor. Onun dışında özgür bir irade gerçekleştirmeye yardımcı oluyor diye düşünüyorum." (K26)

"Kendimi dışarıya karşı güvende hissedirdim." (K27)

"Sonuçta ben derdim yani benim babam hepinizin babasını dövebilir." (K30)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar kendilerini aile yaşamlarında ve ebeveynleri ile olan ilişkilerinde güvende hissettiklerini, aile ilişkilerindeki güvenin ebeveynleri tarafından oluşturulduğunu ve ebeveynlerine yönelik güven duygusunun, kendilerini dış dünyaya karşı güvende hissetmelerini sağladığını belirtmişlerdir. Katılımcılar ayrıca ebeveynlerine güvenmenin yanı sıra, ebeveynlerinin onlara güvenlerinden de bahsetmişler ve bu güvenin kendilerine güvenmelerini de sağladığını, öz güveni yüksek bireyler olduklarını anlatmışlardır. Henüz çocuk ve ergen oldukları dönemde kararlara katılma hatta pek çok konuda karar alma rolünü üstlenmelerinin, sahip oldukları bu öz güvenin gelişiminde önemli bir faktör olduğunu ifade etmişlerdir.

3.3.3.1.5. Ebeveynleri Bağımsızlaştırmak

Katılımcılar tarafından olumlu duygular alt kategorisinde ifade edilen diğer kod *ebeveynleri bağımsızlaştırmak* kodudur. Bu kod diğer olumlu duygulara kıyasla çok daha az yoğunlukta ifade edilmiştir. K5, K26 ve K7 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Allah korusun başıma bi şey gelirse onları sudan çıkmış balık gibi bırakmaya benim hakkım yok, benim yokluğumda da onlar yaşamalı. Ben onlara bi şey olmasından hep çok korkuyorum evet ama ya bana bi şey olursa ve onlar sudan çıkmış balığa dönerse, ben neden onların ellerinden bütün haklarını alıyorum. Niye kendime tamamen bağımlı birey yapıyorum onları. Çünkü ben doğmadan önce yaşayabiliyorlardı ve ben sorduğumda ama o zaman sen yoktun diyorlar. Tamam, ben

yoktum ama yapıyodunuz her şeyi, kendiniz yapıyodunuz çünkü sonuçta bakıyorum ne dedem, ne anneannem, ne babaannem evet işaret dili biliyorlardı ama onların hayatlarını onlar idame ettirmiyodu. Ya da ne bileyim balayına gittiklerinde oteli beğenmeyip, tartışıp başka bir otele geçmişler. Bana bunu anlatırken diyorum ki hiç mi utanmıyosunuz gözümün içine bakıp bunu bana anlatırken diyorum. Niye diyolar, e şuan bütün otel rezervasyonu otobüsüydü, treniydi, uçağıydı bilmem nesiydi her şeyini ben yapıyorum her şeyi ben koordine ediyorum, ben ayarlıyorum. Ben yokken nasıl siz yapıyodunuz, çocukluğumdan beri ben yaptım ama diyorum, işte o zaman sen yoktun ki falan diyolar. Şimdi düşününce ben, kendime bağımlı bireyler yarattım. Bunu yapmamam gerekiyodu. Hani yine olsun evet yine yapardım ama bi şekilde de bensiz onların hayatlarını idame ettirmesi gerekiyor. Dediğim gibi bir yerde de şeyi fark ettim, ben kendime bağımlı bireyler de yarattım. Bu onlara verebileceğim en büyük zarar, o yüzden de topu biraz daha geriye çektim son birkaç yılda.”(K5)

"Ben en çok şeyden korkuyorum bugün benim başıma bir şey gelse hani hayatımı kaybetsem annem ve babam belki de hayatını çok iyi idame ettiremeyebilir. Bu sebeple ben ayrılmayı tercih ettim. İşin gerçek boyutu bu. Yani ne gibi diyeceksiniz, işte anne ve babam markete giderken ya da bir şekilde hep benim etkim altındaydı. Yani etkiden kastım şu, yapmıyorlardı, yani buna alışmışlardı, bu onlara bir tembellik getiriyordu. Ya dedim ki bu böyle olmayacak, belki bir gün hayatımı kaybedebilirim. Yani 2 dakika sonra ya da sizinle görüntülü görüşürken ölmeyeceğimin garantisi yok açıkçası. Anne babamın bu yüzden ben ayrılarak onların hani daha özgür olabileceklerini düşündüm ve böyle bir karar aldım." (K26)

"Onlar bu süreçten hiç rahatsız değiller. Şu an ...'da (ebeveynlerinin yaşadığı şehirde) olmadığımın dediğim gibi. Ben kendi yeğenlerime de diyorum ebeveynlerimizi, etrafımızdaki herkesi, kimi hayatımızda vazgeçilmez ya da bağımlı kılırsak aslında çok büyük bir zarar oluyor bizim için. Vazgeçilmezlik diye bir şey yok. Bir şekilde birbirimize bağlı yaşayacağız ya da bir şekilde yok olacağız. Günün birinde elbet olacak şeyler. Aile ile birbirimize karşı olan bağımlılıklarımızı ne kadar az indirirsek o kadar kârdayız. Şu anda artık kendi döngülerini kendileri yürütebiliyorlar. İhtiyaç duyuyorlar ama yürütülebilir durumlar ortaya çıkıyor." (K7)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar anlatılarında kendilerine bağımlı ebeveynler yarattıklarını ve bunu fark ettiklerinde kendilerini biraz geriye çektiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar tarafından az yoğunlukta ifade edilen bu kod altındaki söylemlerden CODA'larla ebeveynleri arasında kurulan bağımlı ilişki biçiminin, her iki taraf için de sonuçları olduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişki sağır ebeveynler açısından ele alındığında, ebeveynlerin beklentilerinin süreklilik gösterdiği ve hatta kimi zaman giderek arttığı ve problem çözme süreçlerini ve tek başına hareket etme yetisini olumsuz yönde etkilediği ve bunun da her iki tarafın ilişkiye olan bağımlılığını arttırdığını göstermektedir. Ebeveynleri bağımsızlaştırmak kodu altında toplanan katılımcı ifadeleri, bu süreci fark eden katılımcıların ebeveynleri için, bağımsız ya da yanlarında CODA çocukları olmaksızın hareket edebilecekleri alanlar açmaya ilişkin duygularını içermektedir. Yukarıdaki ifadelerden ilki ebeveynleriyle aynı evde yaşamaya devam eden, ikincisi aynı kentte ancak başka bir evde yaşamayı seçen ve üçüncüsü başka bir kentte yaşayan bir katılımcıya aittir. Ebeveynlerini bağımsızlaştırmak bir kopuşu değil, ebeveynlerinin gündelik yaşamındaki kolaylaştırıcı rollerinden, onlar adına her şeyi yapmaktan uzaklaşmayı ancak ihtiyaç duyduklarında ve bu ihtiyacı ifade ettiklerinde yanlarında olmayı anlatmaktadır. CODA'larla ebeveynleri arasında kurulan bağımlı ilişki biçiminin nasıl her iki taraf için de sonuçları varsa, ebeveynleri bağımsızlaştırmanın da her iki taraf için sonuçları olduğu görülmektedir. Katılımcıların anlatılarından, ebeveynlerinin CODA çocukları yanlarında olmaksızın hareket kabiliyetleri geliştikçe, onların yaşamında kendi istek ve ihtiyaçları için daha fazla alan açıldığı anlaşılmaktadır.

3.3.3.1.6. İyimserlik

Katılımcılar tarafından olumlu duygular alt kategorisinde ifade edilen son kod ise iyimserlik kodudur. K27 ve K13 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

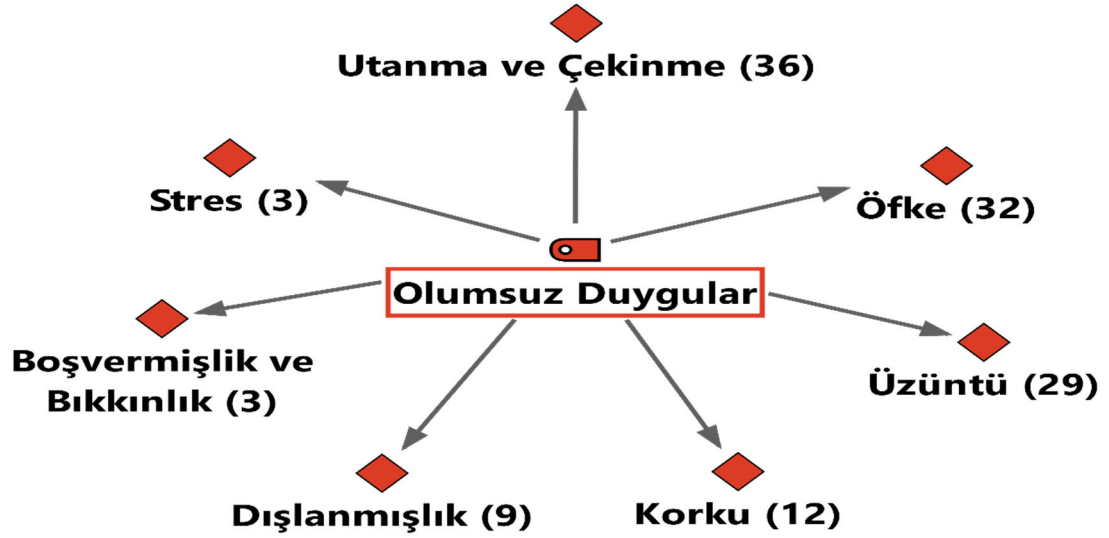
"Küsmeyi de hiç beceremem, yani bana karşı taraf ne yaparsa yapsın işte yanlışlıkla yapmıştır, istememiştir aslında öyle yapmayı modundaydım hep." (K27)

"Üçüncüsü hayata çok pozitif bakıyorum, sebebi de yaşadıklarım. Artık belli bir yaş sınırını geçtiğim için artık diyorum ki bundan daha kötüsünü göremem yani. Görebileceğim birçok şeyi gördüm bu dünyada deyip, bu sefer ne yapıyorsun, pozitif bakmaya başlıyorsun. Bu da yanlış, hayat pozitif değil aslında. Her şey tozpembe gitmiyor, her şey güllük gülistanlık değil. Ama siz bunu böyle görmek istiyorsunuz. Ben öyle görmek istiyorum, ben kabullenmiyorum çevremdeki kötülükleri, istemiyorum, görmüyorum, kafamı çeviriyorum." (K13)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, bu kod altındaki anlatılarında katılımcılar, hayata karşı iyimser yaklaşıtlarını, çevredeki olumsuzlukları görmezden gelerek her şeyi iyi yanlarıyla değerdendirdiklerini belirtmişlerdir. İyimserlik kodu katılımcılar tarafından bu kategoride en az yoğunlukta ifade edilen koddur ve genel olarak da araştırmada en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan biridir. Vurgulanması gereken önemli bir nokta, katılımcı ifadelerinde iyimser yaklaşımın, bilinçli bir seçim olarak karşımıza çıktığı ve şimdiki zamana ait bir anlam çerçevesinde ifade edildiğidir.

3.3.3.2. Olumsuz Duygular

Duyuşsal boyut kategorisinin ikinci alt kategorisi olan olumsuz duygular kategorisi Şekil 3.18.'de görölmektedir.

Şekil 3.18. Olumsuz Duygular

Şekil 3.18.'de görüldüğü üzere olumsuz duygular kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) utanma ve çekinme, (2) öfke, (3) üzüntü, (4) korku, (5) dışlanmışlık, (6) boşvermişlik ve bıkkınlık ve (7) stres olmak üzere 7 alt kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.3.3.2.1. Utanma ve Çekinme

Katılımcılar tarafından olumsuz duygular alt kategorisinde yoğun olarak ifade edilen kod utanma ve çekinme kodudur. K16, K18, K25 ve K27 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Küçükken ilk zamanlar şimdi babaanneyle ya da konuşan bireylerle dört yaşına kadar gelince, anne baba sağır olunca, çevredeki insanların da sağır olmaması sebebiyle utanıp, işte benim annem babam sağır deyip şu anki rahatlıkla bunu dile getiremiyordum ilk zamanlar. Onu hatırlıyorum." (K16)

"Utangaçlık da giriyor yani şuan söylerken utanıyorum aslında ama yani toplum içinde işaret dili kullanmaktan utanıyorsunuz, insanların bunu

sorgulamasından ve biliyorsunuz bizim toplumumuzda engelliye böyle farklı bir bakış açısı var. Hâlâ oturmamış bir bakış açısı var. Böyle toplu taşıma araçlarında hala rahatsızlık verecek derecede göz hapsinde tutuyorlar. Bir dönem ondan çok utandım, ondan ben arkadaşlarıma annem babam işitme engelli demekten çok utandım. Çok sorguladım." (K18)

"Çocukken çok el kaldırmazdım açıkçası, çok çekingen bir çocuktum, hani bildiğimi de söyleyemezdim. Hani belli olmamaya çalışırdım genelde, okul ortamında çok çok çekingen bir çocuktum." (K25)

"Yani en başta evet biraz çekingendim çünkü bir kere şöyle başladı aslında benim o kızgınlığım ve çekingenliğim, çekingenliğim hep vardı aslında ilk dışarıya çıkışlarım, ilk arkadaş edinişlerimde çekingendim. Ama şöyle bir keresinde, çok küçüktük ama o zaman, yani 6-7 yaşlarında falandık galiba, arkadaşlarımdan ikisini 'o annesiyle bizden gizli bir şeyler konuşuyor, bence bizim hakkımızda bir şeyler söylüyor, bence bir daha onunla arkadaşlık kurmayalım' falan gibi şeyler söylerken yakalamıştım. Bazen mesela düşünürdüm annemler böyle olmasaydı beni de aralarına alırlar mıydı diye. Şimdi bakıyorum belki beni yine aralarına alırlardı ben belki de ittim onları. Yani onu duyduktan sonra çekindim." (K27)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar özellikle çocukluk dönemlerinde utangaç ve çekingen olduklarını ifade etmişlerdir. Utanma ve çekinmelerinin sebeplerini açıklarken de küçük bir çocuk olarak ya diğerlerinin ebeveynlerinin sağır olmadığı bir ortamda kendi ebeveynlerinin sağır olması durumunu anlamlandıramadıklarını ya da okul, mahalle, toplu taşıma araçları gibi kamusal alanlarda diğerlerinin kendilerine karşı olumsuz tutum sergilediklerini, kamusal alanlarda onları gözlediklerini ve karşılaştıkları bu tutumla birlikte utanma ve çekinme duygusu yaşadıklarını dile getirmişlerdir. CODA'ların anlatıları özellikle erken çocukluk döneminde işiten toplumla ilişkilenen onlar için zorlayıcı deneyimler olabildiğini göstermektedir. Anlatılarda, bu ilişkilene sürecini onlar için zorlaştıran sürecin sadece ebeveynlerinin sağır olmasından ve bu nedenle toplumun

genelinden farklı olmalarından değil aynı zamanda ve daha fazla toplumun genelinin onlara davranış şekillerinden kaynaklandığı görülmektedir.

3.3.3.2.2. Öfke

Katılımcılar tarafından olumsuz duygular alt kategorisinde yoğun olarak ifade edilen diğer kod öfke kodudur. K7, K19, K22 ve K25 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Çünkü hocam dedim ya ben çocukluğumda çok şiddet, çok hakaret, çok açlık gördüm ve hayatımda bunları atmaya yönelik ant içtim gibi bir şey var. Ben şiddeti hiç sevmiyorum mesela. Hele ki çocuklara uygulanan şiddet konusunda çok çok hassasımdır. Bir şiddeti hiç sevmiyorum iki dedim ya çok hareketi, çok böyle hakaretin hep yüksek olduğu ortamlarda bulundum. Öyle alanlar içerisinde yetiştim. Öyle bir ortamda çocukluk geçirdim. Öfke yaşıyorum çünkü duyarsız kalamıyorum pek çok şeye, birtakım sınırları aşan şeylere öfkeleniyorum. Kişisel değil, toplumda olan bir şeylere öfkelenabiliyorum." (K7)

"Ya bende şöyle, hemen sinirlenebilirim, hemen böyle bir sinir krizi oluşmaya başladı bende. Yani o da babamla tartışırken olmuştu ilk defa orda yaşamıştım tabi. Sinir krizi o günden sora başladıktan sonra bu sinir krizim devam etti. Artık hep sinir krizine giriyorum. O en ufak bir şeyde sinirlenebiliyorum." (K19)

"Ben annemin babamın okula gelmesini çok istemezdim, çünkü gerçekten dalga geçerlerdi yani gülerlerdi, benim yüzüme karşı yapamazlardı çok sinirli, güldüğüme çok bakmayın çok sinirli bir yapıya sahiptim küçükken de." (K22)

"Yani şöyle genel olarak bir fevriliğim söz konusu. Gergin ve öfkeli söz konusu. Yani şöyle aslında sakinleşince çok üzülüyorum hani bu kadar çok sinirlendiğim için ama hani pireye yorgan yakmak dedikleri şey mevcut bende herhâlde o." (K25)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcıların en yoğun yaşadığı duygulardan birisi öfke duygusudur ve gündelik yaşamlarında sıklıkla bu duyguyu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar yaşadıkları olayların onlarda öfkeye neden olduğunu, kolaylıkla öfkelenebildiklerini ifade etmişler; öfke duygularının kökenlerini çocukluklarında yaşadıkları toplumsal baskı, akran zorbalığı, şiddet görme, iletişim kuramama, ebeveynleriyle ilişkilerinde problemler gibi çevresel faktörler ile ilişkilendirmişlerdir. Onları en çok öfkeliendiren olayların, çocukluklarında yaşadıkları, onları üzen ve çocuk oldukları dönemde baş edemedikleri olayların tekrarlanması olduğu; kendilerinin benzer olayları yaşamalarının da, toplumda benzer olaylarla karşılaşmalarının da onlarda aynı öfke duygusuna neden olduğu görülmektedir. Katılımcıların anlatılarında öfke duygusuyla sergiledikleri davranışlara ilişkin olarak sıklıkla sonradan duydukları üzüntü ve pişmanlığa vurgu yaptıkları, öfke duygusunun onlarda tekrarlayan davranış şekillerine yol açtığı görülmektedir.

3.3.3.2.3. Üzüntü

Katılımcılar tarafından olumsuz duygular alt kategorisinde ifade edilen diğer kod üzüntü kodudur. K3, K11, K13, K14 ve K22 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Duygusal bir acıma vardır hani böyle bir üzülmüm. Acıma demeyeyim de sağıra acımam ama üzülmüm işte hani genelde işitenlere değil de daha çok sağırlara karşı böyle üzülmüm. Keşke bu adam duysaydı bu şeyi yaşamasa idi gibisinden böyle şeylerim vardır." (K3)

"Bu aralar yani hep hissettiğim şey bir üzüntü hali var, üzüntü çok var. Nasıl diyeyim böyle bir ağlamak geliyor içimden sürekli ama mesela ağlamıyorum. O da çok tuhaf bir şey. Hani ailevi şeyden kaynaklı galiba." (K11)

"Şöyle söylüyüm o dönemi şöyle anlatabilirim size, ilk çocukluğum, bebekliğimle ilkökul sürecinde hep bi biraz üzüntü vardı çünkü biz biliyorsunuz biz

çocuklar ya o çocuklar genelde acımasız oluyorlar, birbirlerine karşı çok acımasızlar. Çünkü bunu yapmamaları gerektiğini bilmiyorlar haklı olarak, onların da suçu değil. Ama şöyle bir durum var çocuklar şöyle yapardı ilkokuldayken, ya senin anne baban niye gelmiyor, sakat mı? O zamanlar hep şöyle düşünürdüm, ya evet benim anne babam niye gelmiyor, benim öğretmenimle niye muhatap olmuyor, beni sevmedikleri için mi acaba ya da benden vazgeçtikleri için mi." (K13)

"Çocukken çok üzüliyordum niye işte herkesin annesi babası konuşurken duyarken benim annemle babam niye duymuyor konuşamıyor, çok üzüliyordum. Bunlar beni çok üzüyordu etkiliyordu. Benim annem niye diğer insanlara göre şey değil, bir müzik bile dinleyemiyoruz, dinletmiyor, niye anlayamıyor, niye duymuyor, duysa bize müziği dinletirdi şeklinde hep üzüliyordum. Küçükken gerçekten çok üzüliyordum." (K14)

"Çünkü defalarca defalarca anlatmanıza rağmen anlama oranı çok düşük olduğu zaman gerçekten çok üzüliyorsunuz. Ailem için çok ağladığım oldu. Keşke duysaydı acaba benim sesimi duysaydı ne tepki verirdi? Bunu çok düşündüm. Çok üzüldüğüm hatta alkollüken bu durumu düşünüp düşünüp çok ağladığım oldu. Annemin kardeşlerinin hepsi mesela inanılmaz mevkide hepsi yani. Yani hepsi inanılmaz mevkideler. Annemin de öyle olabileceğini düşünürdüm yani konuşsaydı eğer annem. Normal bir vatandaş olsaydı kesinlikle çok iyi yerlere baskı ile bile olsa çok çok iyi yerlere gelirdi yani. Bu durum beni üzüyor sadece." (K22)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcıların en yoğun yaşadığı duygulardan birisi üzüntü duygusudur ve katılımcılar derin bir üzüntü yaşayabildiklerini, kimi zaman bu duygunun uzun süre kalıcı olabildiğini ifade etmişlerdir. Üzüntü duygusu yaşadıkları deneyimleri anlatırken de özellikle çocukluk sürecinde yaşadıkları olayların kendilerini üzdüğünü belirtmişler, diğer çocukların kendilerine ve ebeveynlerine, insanların diğer sağırlara ve ebeveynlerine verdikleri tepkilere, ebeveynlerinin yaşamsal zorluklarına, ebeveynlerinin ihtiyaç duyduklarında yeterince yanlarında olamayışına ya da onları anlamayışlarına üzüldüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatılarında geçmişlerinden şimdiki zamana uzanan bir

duygu olarak yer alan üzüntünün, gündelik yaşamlarında kontrol edemedikleri durumlara verdikleri bir duygusal tepki olduğu, bu durumları düşünmenin de onlarda üzüntü duygusuna neden olduğu ve bu duyguyu derin ve uzun süreli olarak yaşadıkları görülmektedir.

3.3.3.2.4. Korku

Katılımcılar tarafından olumsuz duygular alt kategorisinde ifade edilen diğer kod korku kodudur. K11 ve K25 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Çocukluğumdan beri hep bir korku vardır, hala çok karanlıkta kalmayı sevmem hocam. Yani bu çocukluğumdan gelen bir şey çünkü ne zaman ki belli bir yaşa geldikten sonra oda ayrıldı, oda ayrılınca böyle hani annem babam, anne babanın duymamasının verdiği şey hep mesela bir korku. Örnek veriyorum, basit bir örnek, eve ya biri girerse. Hani mesela çocukken, eve ya hırsız girerse o zaman ben mesela nasıl sesimi duyuracağım anneme, babama. Karanlıkta kalamamamın korkusu hala bu yaşıma geldiğimde evde böyle çok fazla yalnız kalmayı sevmem. Yani öyle söyleyeyim, o korku, şimdi şöyle düşünüyorum neyden olmuş, büyük ihtimalle diyorum anne babanın duymamasının etkisi, çocukken ki o düşünce şuan hala bana tesir ediyor diye düşünüyorum yani. O korkuyu hiç atamadım üzerimden, atmayı çok denedim atamadım ama olmadı yani. Aslında neyden korktuğumu da bilmiyorum ama o küçüklükten gelen bir şey o şekilde devam ediyor. Ben evde hala tek yalnız kaldığım zamanlar bir tıkırtı sesi duyduğum zaman hala o ürperti içimde vardır yani çocukluğumdan gelen bir şey yani o şekilde devam etti. Hala devam ediyor neden devam ediyor bilmiyorum ama." (11)

"Şimdi küçüksün işte babaannemden bahsediyorum özellikle, eski dönem, eski kafa, bir cahillik söz konusu. Sürekli her akşam telefon çalıyor işte babaanneniz uzun uzun konuşuyor, işte şurada şunu kaçırmışlar, burada buna böyle yapmışlar, şunun parasını elinden almışlar, senin baban bak çok saf, duymuyor, bak annen duymuyor

bak dikkat et. Hani böyle sürekli başınıza bir şey gelecek, böyle bir dönemdi bizimkisi. O yönden tabii ki bir korku, bir güvensizlik tabii ki vardı" (K25)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar çocuk oldukları dönemde, ebeveynlerinin sağır olması nedeniyle kendilerini olası tehlikelere karşı korumasız hissettiklerini, güven duygusundan yoksun olduklarını ifade etmişler, bu durumun onlarda etkileri yetişkin oldukları dönemde de süren korkulara neden olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların korkularını anlatırken karanlık, eve hırsız girmesine, yalnızlığa; birilerinin ailelerine, ebeveynlerine, kendilerine zarar vermesine; ebeveynlerinin kaybına; yardıma ihtiyaç duyduğunda ebeveynine erişememeye, seslendiğinde duymayacakları için yardımlarından mahrum kalmaya odaklandıkları görülmektedir. Korkularına ilişkin anlatılarında geniş aile üyelerinin özellikle büyükannelerinin onları ebeveynlerinin sağır olması nedeniyle olası tehlikelere karşı sürekli uyarmalarının, her an bir tehditle karşı karşıya olduklarını düşünmelerine ve korkmalarına yol açtığına; ebeveynlerinin yanlarında olamadığı ya da onları duymadıkları için müdahale edemediği zorlayıcı deneyimler yaşadıklarına ve bu deneyimlerin korkmalarına sebep olduğuna işaret etmişlerdir. Katılımcı ifadeleri bu tür korkuların onlarda, yetişkin oldukları dönemde de süren kronik korkulara neden olabildiğine işaret etmektedir.

3.3.3.2.5. Dışlanmışlık

Katılımcılar tarafından olumsuz duygular alt kategorisinde ifade edilen diğer kod dışlanmışlık kodudur. K2, K7, K12, K27 ve K20 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Sağır arkadaşım olmadı. Benim hiç de arkadaşım olmadı okul boyunca. Çoğu zaman kendimi yalnız hissedirdim." (K2)

"Çocukluk yıllarımda okulda kendimi dışlanmış hissediyordum." (K7)

"Arkadaş çocuk bu yani sonuçta, benim yaşımdakiler beni dışlardı. Annesi babası engelli gibisinden çok dışlandım yani o okuldaki arkadaşlar tarafından. Yani bu da tabi beni çok üzüyordu. Çok kırılıyordum hep böyle bir köşede yalnız duruyordum." (K12)

"Çünkü yani işte biliyor musunuz bilmiyorum ama ablam hep şey der, çocuklar çok acımasız der. Gerçekten öyle oluyor. Ben çok küçük yaştayken annemle babamın hani işitme engellilik durumundan dolayı genel olarak dışlanırdım. O yüzden de hırçın bir çocuktum hep. O yüzden de hep ablamın arkadaşlarının arasında büyüdüm." (K27)

"Biz küçükken dışarı çıkardık, işaret diliyle konuşurduk, insanlar gelirdi siz nerden geldiniz derdi direk. Siz nerden geldiniz, yani siz başka bir ülkeden mi geldiniz diye sorarlardı mesela. Bizde yo biz Türk'üz falan derdik. Ya nasıl Türk'sün falan filan derlerdi, ya işte ama bilinmiyordu işaret dili çünkü insanlar bilmiyordu yani bu dilin varlığını." (K20)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, bu kod CODA'ların daha çok okul yıllarına ilişkin anlatılarında yer almıştır. Toplum tarafından sağır ebeveyne sahip olmaları sebebiyle dışlandıklarını belirten katılımcılar, özellikle çocukluklarında ve okul dönemlerinde dışlanmaya maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Okul dışındaki anlatılarının ise işiten toplumla etkileşimde oldukları zamanlara, kamusal alandaki gündelik yaşam olaylarına örneğin sokakta oldukları zamanlara ait olduğu görülmüştür. Katılımcılar dışlanmışlık duygusunun onlarda üzüntü ve yalnızlık hissi gibi olumsuz duygulara da neden olduğunu, bu duygunun yarattığı etkinin yetişkin oldukları dönemde de sürdüğü ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatıları, çocuk oldukları dönemde diğer çocukların onları kabul etmemesi ve reddetmesi ile yaşadıkları bu dışlanmışlık duygusunun, yalnızlık ve üzüntü hislerinin onlara her yaşta acı verdiğini göstermektedir. Dışlanmışlık duygusunun ayrıca onları hırçınlaştırdığını ve öfkeli olmalarına neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bulgular dışlanmışlık duygusunun ve bu duyguyla baş edememenin onlar için baş edilmesi zor duygulara da neden olduğunu ve üzüntü, yalnızlık ve öfkenin de eklenmesinin zaten zor olan durumu daha da zorlaştırdığını göstermektedir.

3.3.3.2.6. Stres

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod stres kodudur. K1 kodlu katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Stress. Çünkü tam oturtamadığım mevzular var. Bu hafta 3 tane tercümanlığım var ayrı ayrı ve bu hafta başka planlarım var. Nasıl oturtacağım ne yapacağım işte. İşte nasıl ederiz nasıl yaparız... Böyle şeyler yaşıyorum son zamanlarda.” (K1)

Katılımcı ifadesinde de görüldüğü üzere, az yoğunluktaki ifadelerinde katılımcılar fazla yoğun çalışmaları, kendilerine zaman ayıramamaları gibi sebepler ile stres yaşadıklarını söylemişlerdir. Stres kodu hem katılımcılar tarafından bu kategoride en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan ve hem de genel olarak da araştırmada da en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan biridir. Katılımcıların anlatılarında onlar için gündelik yaşamdaki yoğunluğun, takvimlerinin sürekli dolu olmasının ve pek çok işi nasıl yetiştireceklerini bilememenin stres kaynağı olduğu görülmektedir. Bulgular bu gibi durumların onlarda duygusal bir gerilme neden olduğunu göstermektedir.

3.3.3.2.7. Boşvermişlik ve Bıkkınlık

Katılımcılar tarafından olumsuz duygular alt kategorisinde ifade edilen son kod boşvermişlik ve bıkkınlık kodudur. K14, K18 kodlu katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

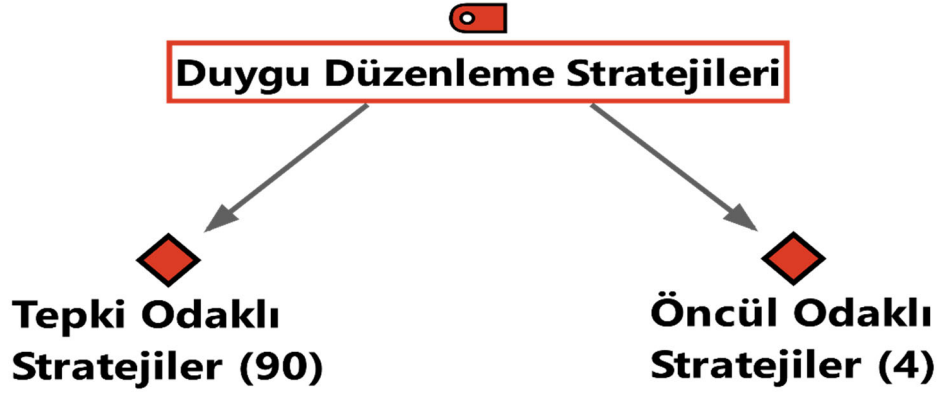
“Anne baba işitme engelli olduğu için siz hayata, mücadeleye herkesten önce çok önce başlıyorsunuz. Normal insanlardan önce başlıyorsunuz ister istemez. Bu mücadelenin sonunda ama çok sıkıntılar yaşadığım için bende boş vermişlik oluştu.” (K14)

"Çünkü işaret dili o kadar hayatınızda oluyor ki bir süre sonra gerçekten artık ellerinizi kaldırmak istemiyorsunuz. Yani ben kendi adıma öyle, o kadar yorgun hissediyorum ki. Evet, sorumluk hissediyorum ama artık yılgın da hissediyorum o konuda. Yani orda bir dert anlatma, bir çaba. Daha böyle yaşının verdiği etkidir muhtemelen, daha böyle bir emeklilik kafası. Daha böyle bir kendi halinde, kendi dengesinde bir hayat artık arzuluyorum ben, kendi adıma. Çünkü onların hayatı çok hareketli gerçekten ve bitmeyen bir talep listeleri var." (K18)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, az yoğunlukta ifade edilen ve bu kod altında toplanan anlatılarında katılımcılar, gündelik hayatlarının sürekli ebeveynleri ve diğer sağırlar için yapılan işlerle ve sağırların sorumluluğuyla dolu olmasından yorulduklarını ve bıktıklarını, her ne kadar sorumluluk hisleri sürse de artık boşverdiklerini ifade etmişlerdir. Boşvermişlik ve bıkkınlık kodu katılımcılar tarafından hem bu kategoride hem de genel olarak araştırmada en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan biridir. Bu kod altında toplanan ifadeler yorgunluk ve isteksizlik halini anlatmakta, içinde yaşadıkları bu sürecin aslında hiç değişmediğine vurgu yapmaktadır. Boşvermişlik duygusu, artık biraz da kendisi için kendi halinde bir yaşam isteğini içermekte, sağır ebeveynlerin ve diğer sağırların sorumluluğuna ilişkin bir tür emeklilik halini tarif etmektedir.

3.3.3.3. Duygu Düzenleme Stratejileri

Duyuşsal boyut kategorisinin üçüncü ve son alt kategorisi olan duygu düzenleme stratejileri Şekil 3.19.'da görülmektedir.

Şekil 3.19. Duygu Düzenleme Stratejileri

Şekil 3.19.'de görüldüğü üzere duygu düzenleme stratejileri katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) tepki odaklı stratejiler ve (2) öncül odaklı stratejiler olmak üzere 2 alt kod ile ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından duygu düzenleme kategorisinde yoğun olarak ifade edilen kod tepki odaklı stratejiler kodudur. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.3.3.3.1. Tepki Odaklı Stratejiler

Katılımcılar tarafından duygu düzenleme alt kategorisinde yoğun olarak ifade edilen kod tepki odaklı stratejiler alt kodudur. Bu kod aynı zamanda araştırmada çevirmenlik kodundan sonra en yoğun tekrar edilen ikinci koddur. K3, K16, K10, K12, K13, K14, K16, K17 ve K27 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Duygularımı genelde gülmekle bastırıyorum desem yeri var. Sinirlendiğimde de gülerim mesela, istemem gülmeyi hani böyle karşımdaki anlasın sinirlendiğimi hani ona göre bir tepki versin ama bir yerden sonra sinir şeye dönüyor gülmeye dönüyor. O gülmeyi nasıl çözeceğim bilmiyorum ama bütün duygularım gülmekle bitiyor desem yeri var." (K3)

"Çok çabuk ağlayabilen bir insanım. Çok çabuk ağlarım. Grim hiç yok. Ya siyah, ya beyaz benim için. Anne babanın sağır olması duygusal anlamda da şeyden çok etkiledi, birebir de konuşulan her şeyi işaret diline çevirmek çok mümkün olmuyor. İşaret diliyle Türkçe'nin net uyumluluğu olmadığından dolayı. Söylediğim şey farklı anlaşıla da biliyor, bir şey içimde kaldıysa söyleyemezsem, sinirimden ağlarım. Bunu çok yaşıyorum. Ya da ne bileyim işte o esnada ifade ettiğim şey yanlış anlaşıldığında karşıdan aslında beklediğim tepki gelmediğinde de oturup ağlayabiliyorum. Yani her şeye ağlayabiliyorum ben." (K16)

"Ben çok duygusal bi adamım ama hiç belli etmiyorum. Yani ben filmlerde ağlayabilen bir adamım. Ağlarım hiç çekinmem, hıçkıra hıçkıra ağlarım, çok duygusalım ama iş hayatında olsun bazı sosyal ortamlarda olsun bunu belli etmiyorum, belli etmemek için çaba gösteriyorum. Ama içerde yani beş yaşında bi çocuk var. Ama rahatlamak için uyumak gerektiğini düşünüyorum. Bi uyuyup uyanalım geri kalan her şey hallolur mantığı var bende. Uyursam her şey bi şekilde çözülür çünkü uyursam kendimi, bedenimi, beynimi dinlendiririm. Ben dinlenirsem bi şeyleri yoluna koyabilirim." (K10)

"Ben bu gibi durumlarda direk dışarıya çıkıyorum. Doğaya gidemesem bile muhakkak şehir içerisinde yürüyüş yaparım. Yarım saat, bir saat ya da iki saat. Kafamın rahatladığını hissettiğim anda geri gelirim eve." (K12)

"O yüzden ruhsal anlamda biz çok hızlı geliştiğimiz için çok çabuk çöküntüye de uğrayabiliyorum. Ben çok çabuk depresyona girebiliyorum mesela ama çok hızlı da çıkabiliyorum. Çok garip bir şekilde doktora gidiyorum, diyorum ki ben kendimi iyi hissetmiyorum, depresyondasın diyor, haftaya gel kontrole diyor. Haftaya gidiyorum ve depresyonum yok bitmiş. Ruh hali çok hızlı değişen insanlarız. Şimdi ben kızırırsam eğer, iki saat sonra 'aaa ben neye kızmıştım' diye düşünmeye başlıyorsunuz, hani çok garip, nasıl denir bilmiyorum, bu ruh hali de bence biraz sıkıntılı. Ha bir de şunu da söylemeden edemiycem, bunu mutlaka söylemeliyim, bizim maskelerimiz çoktur. Sizinle bir gün geçirsek siz bizim ruh halimizi bilemezsiniz, biz sizin onu görmenize izin vermeyiz. Öyle bir sıkıntımız var evet. Çok istersek maskemizi bir tanesini

çıkartırız, çok maskeliyiz biz. Hani birbirimize karşı da, CODA arkadaşlarımız birbirimize karşı da öyleyiz. Bizim birbirimize karşı da maskelerimiz var, dış dünyaya da, ailemize de bizim hep bi maskemiz var yani." (K13)

"Yani ben genellikle, çok bunaldıysam veya içime şeysem, özgürlük alanım da kısıtlandıysa o an, kendimi kapatırım kitap okurum. Deli gibi kitap okurum. Her alanda da kitap okurum. Ortaokulda felsefe kitabı okumuştum, insan nasıl insan oldu diye, şöyle bir kitap. Ve bunu ortaokulda annemin bana yaptığı baskılardan dolayı dışarı çıkamayışımın baskılarından dolayı, odama çekilip, ona hırslanıp, oturup o kitapları bitiriyordum. Ben kitap okumakla daha rahat hissediyorum çok rahatlıyorum, çok bunaldığım zaman ya kitap okuyorum, o zamanlar yürüyüşe bile çıkamıyordum, yürüyüşe bile çıkmama izin vermiyordu ama şimdi şu an ya kitap okuyorum kitap okuma müzikleri açıyorum, japon müzikleri falan da oluyor ya da yürüyorum. Yürümek beni çok rahatlatıyor." (K14)

"Ben genelde uyurum, çok yaptığım şey, uyumaya çalışıyorum, uyuyamıyorsam bile o yatağın içerisinde kendimle bi savaşıyorum sanırım. Kendimle bi tartışıyorum. Kendimle konuşuyorum. Ya da gerçekten çok sıkılmış, çok bunalmış hissediyorsam, açık havaya çıkıp uzun yürüyüşler yapıp o uzun yürüyüşlerde ağlıyorum." (K16)

"Çok fazla duygumu, eğer ben istemiyorsam belli etmem. Ben bir şey söylemediğim sürece ne hissettiğimi, ne yaşadığımı, ne düşündüğümü kolay kolay anlamazlar. Saklarım yani." (K17)

"Ben genelde çok öfkелendiğimde de ağlıyorum, çok üzüldüğümde de ağlıyorum. Yani benim savunma mekanizmam ağlamak ve hani bana hep şey gibi geliyor hani böyle çok ağlamak benim için çok ince çizgi gibi. Yani bunu biriyle paylaşırsam sanki kötü şeyler olur gibi geliyor bana, benim o savunma mekanizmamı kimse bilmemesi gerekiyor, sanki çok gizli bir şeymiş gibi geliyor bana." (K27)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar yoğun olarak duygu oluştuktan sonra, yaşadıkları duygunun yoğunluğunu azaltmayı veya o duyguyu değiştirmeyi hedefleyen tepkilerde bulunduklarını belirtmişlerdir. Sıklıkla yaşadıkları duyguyu başkalarının fark etmemesi için bastırdıklarını, başta öfke olmak üzere neredeyse tüm duygularını gülme tepkisiyle ifade ettiklerini ya da yaşadıkları, onları zorlayan neredeyse tüm durumlara ağlama tepkisi verdiklerini anlatmışlardır. Duygularını ne hissettiklerini, ne düşündüklerini ne yaşadıklarını anlaşılmayacak şekilde sakladıklarını anlatmışlar, duygularını belli etmedikleri durumları maskeli olmak olarak tanımlamışlar ve maskeleri onlarla bütün günü birlikte geçiren birinin bile duygularını fark edemeyeceği bir kalkan olarak tarif etmişlerdir. Duygularını uzun süredir ve sıklıkla bastırıyor olmaları nedeniyle artık dışa vurmakta zorlandıklarını ve duygularını başkalarına ifade etmenin onlara zarar vereceğine ilişkin kaygıları olduğunu ifade etmişler; uyuma, kitap okuma, yürüme, müzik dinleme, arkadaşlarla görüşme, yeme davranışlarını duygularını değiştirmek için kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bulgular katılımcıların duygularını nasıl ifade edeceklerine ilişkin deneyimlerinin yetersizliğine işaret etmekte ve duygularını düzenlemek içinde sıklıkla duygu oluştuktan sonra kullanılan ve duygunun azaltılmasını veya değiştirilmesini hedefleyen bastırma ve değiştirme gibi tepki odaklı duygu düzenleme stratejilerine başvurduklarını göstermektedir.

3.3.3.3.2. Öncül Odaklı Stratejiler

Katılımcılar tarafından duygu düzenleme stratejilerinde ifade edilen diğer kod ise öncül odaklı stratejiler kodudur. K18 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

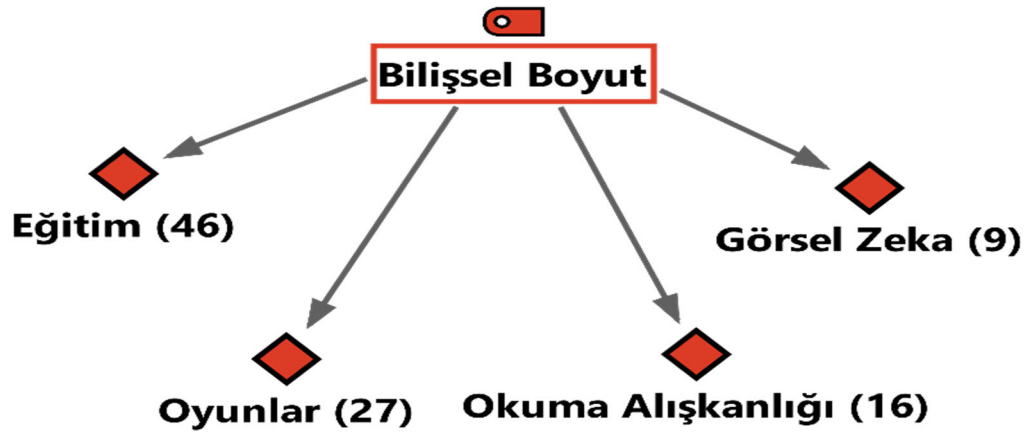
“Yani çok derin düşünen çok duyguları çok derin hissedenden bir insanım. Hatta başkalarının hikâyelerine çok çabuk kaptırıp dizi ya da haber izlerken, özellikle artık izlemiyorum, çok empati ve sempatiyi çok yoğun kullanıyorum yani uçlarda kullandığımı fark edip şimdi birazcık daha törpülemeye çalışıyorum onu. Buna aldığım eğitimlerinde çok katkısı oluyor tabi. Sevgi, yani bu süreç bana ne öğretti dersiniz

kesinlikle sevgiyi kullanma şeklimi, sevgiyi ifade etme şeklimi, sevgiyi yaşama şeklimi çok iyi öğretti. Yani bir ebeveynin çocuğuna sevgisini söylemenin ne kadar kıymetli olduğunu ben biliyorum şu an. Ve çocuğuma her fırsatta hani onu ne kadar çok sevdiğimi söylüyorum. Çünkü sevginin aşamayacağı hiçbir şey olmadığını düşünüyorum. Yani bunu eskiden daha uçta yapıyordum işte, kendimden vazgeçerek yapıyordum. Şimdi daha kendi merkezime çektim o enerjiyi. Öbür türlü çok yorucu geldi bana hocam. Çünkü çok uçlarda yaşıyorum yani duygularımı. Ben bunu biraz yoğun yaşadım. Son birkaç senedir daha rahatım." (K18)

Katılımcı ifadesinde de görüldüğü üzere, katılımcılar az yoğunluktaki ifadelerinde, duygularını düzenlemek için belirli durumlara yaklaşmayı ya da kaçınmayı seçtiklerini ya da durumun duygusal etkisini düzenlemek için doğrudan durumu değiştirdiklerini belirtmişlerdir. Öncül odaklı stratejiler kodu katılımcılar tarafından bu kategoride daha az yoğunlukta ifade edilen koddur ve genel olarak da araştırmada en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan biridir. Bulgular çok az CODA katılımcının duygularını bu şekilde düzenlediğini ve bu beceriyi ancak yetişkinlik döneminde edindiklerini göstermektedir. Katılımcılar öncül odaklı stratejiler kodu altında toplanan anlatılarında, kimi kişisel gelişim eğitimleriyle ve çaba sarf ederek bu stratejileri kullanmayı öğrendiklerini belirtmişler, hislerini tanımlamanın ve dışa vurmanın, başka bir ifadeyle duygularını ifade etmenin yaşamlarına ve iyilik hallerine olan olumlu etkilerine vurgu yapmışlardır.

3.3.4. Bilişsel Boyut

CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi temasının dördüncü kategorisi olan bilişsel boyut kategorisi Şekil 3.20.'de görülmektedir.

Şekil 3.20. Bilişsel Boyut

Şekil 3.20.'de görüldüğü üzere bilişsel boyut kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) eğitim, (2) oyunlar, (3) okuma alışkanlığı ve (4) görsel zekâ olmak üzere 4 farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.3.4.1. Eğitim

Katılımcılar tarafından bilişsel boyut kategorisinde yoğun olarak eğitim kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K9, K12, K20, K21 ve K30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Çünkü ailede konuşan kimse yoktu, yani şöyle ben okula başlayana kadar hani annemin de söylediği kadarıyla, pek fazla konuşmayı bilmiyordum ben. Eksikmişim yani hani sık sık evde televizyon açılırmış, işte radyolar açılırmış hani burdan dinlesin, burdan konuşmayı öğrensin, çizgi film açılırmış ordan izlesin. Orda hani ben diyo konuşmanızı diyo öğrendim diyo. O zaman ben kreşe başladığımda da epey bi zorlanmışım. Yani konuşma anlamında zorlanmışım evde konuşan kimse olmadığı için konuşmayı zaten pek fazla bilmiyordum ben okula başladıktan sonra hani çok fazla geç öğreniyordum. Fazlasıyla geç öğreniyordum, yani her şeyi geç bilmem, yani ne bileyim

bankada bile bazen sorun yaşıyorduk, hani bu kelime neydi acaba ben bunu nasıl anlatabilirim gibi.

Benim Okulu bırakmamın sebebi çok fazla izin almamdı hani aileme yardım ettiğim için. Sürekli yani ben haftanın beş günü hani okula gitmem gerekirken üç günü izin alıyordum, iki gün okula gidiyordum. Derslerden fazlasıyla geri kalıyordum. Yani lise biri sonunda bitirdikten sonra ikinci dönemde hani lise ikiye başladığımızda da sürekli yine izin almalar, dersten geriye kalmalar oluyordu hani artık anneme ben teklif etmek zoruna kaldım. Sürekli derneğe geliyorum işte kulübe geliyorum, oraya geliyorum, buraya geliyorum derslere de yetişemiyorum. Ben, açık öğretime geçiş yapayım dedim en azından sizinle de işlerimizi hallederiz dedim." (K9)

"Ama şöyle eğitim konusunda ben çok zorluklar yaşadım. Mesela özellikle ilkokul birinci sınıftayken konuşmayı yeni öğrenmeye başladığım için ilkokul öğretmenim bana gerizekâli muamelesi yaptı. Çünkü öğretmenin söylediklerinden çok fazla bir şey anlayamıyordum." (K12)

"Üniversiteye gelene kadar bilişsel anlamda eğitim olarak ailemin bir yani desteği yani ekstra bir teşvikini görmedim. Ama köstek olduklarını da hiç görmedim. Yani annemle babam ya tabii her türlü imkânı sağladılar yani okula gitmem için, okumam için gerekli olan her fırsatı sağladılar hiçbir zaman olumsuz bir şey olmadı. Ödevlerimi yapardım küçükken, ederdim her zaman desteklerlerdi. Ama tabi yardımcı olamazlardı çünkü bilmiyorlar yani ilkokul mezunu bir tanesi, bir tanesi ortaokul mezunu. Matematik soramıyorsunuz tabi. Baba bu nasıl çözülüyor diyemiyorsunuz, bilmiyor çünkü Türkçeyi hiç bilmiyor. Ama babam çok güzel resim yapardı. Bütün Atatürk portrelerimi babam yapardı mesela, çok güzel yapardı, resim konusunda babam çok yetenekliydi." (K20)

"Benim abim bu konuda bana çok destektir. Abim de şehir dışında bir üniversite kazanmış ama gidememiş. O da maddiyattan gidememiş. Ve aynı zamanda şeyden de gidememiş. Yani hem bizim arkamızdan itekleyen biri yoktu. Hani o zaman bu kadar gelişmişlik işte telefondur, haberleşmedir, iletişimdendir bu kadar gelişmemişti abimin

dönemi için söylüyorum. Ama benim dönemimde abim her zaman oku, oku, git, git, git yani oku, ne yapıyorsan yap ama oku diyen bir abiydi. O konuda beni çok destekledi o yüzden ben minnettarım ona bu konuda." (21)

"Eğitim anlamında aynı katkıyı sağlayamadılar maalesef. Çünkü onlar da eksik bir eğitim görmüşlerdi. Babam ortaokul mezunu, annem ilkokul mezunu. Şuraya geleceğim eğitim konusunda ben anneme üç kere beş, babama işte beş kere on sordum yani. Ya da onlar gelip gösteremediler. Yani örnek veriyorum işte coğrafya da işte şurası şu bölgesi, şurası şu bölgesi diye bir şey anlatamadılar. Biz ne öğrendiysek eğitim konusunda, yani gerçekten o konuda eksik kaldık evet, yani hepimiz eksik kaldık. Artık o saatten sonra kendi çabalarımızla çünkü biliyorduk anne babalardan bir şeyin olmayacağını, eğitim konusunda katkısı olmayacağını biliyorduk. Kendi çabamızla bir şey yapmaya çalışıyorduk. Bu kadar böyle." (K30)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcıların ifadeleri yoğun olarak eğitim konusunda yaşadıkları zorluklarda yoğunlaşmaktadır. Katılımcılar ailelerine yardım etmeleri gerektiği için ve çevirmenlik rolleri nedeniyle okula düzenli devam edemediklerini, sürekli izin almak durumunda kaldıklarını belirtmişler ve kimi katılımcılar bu nedenle okula ara vermek ya da örgün eğitimi bırakmak zorunda kaldıklarını, açık öğretim sistemi üzerinden lise eğitimlerini tamamlayabildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar yoğun olarak ebeveynleri tarafından eğitim için teşvik edilmediklerini belirtmişler ve ebeveynleri gerekli imkânları sağlasalar bile onlardan yeterli desteği alamadıklarını ifade etmişlerdir. Kimi katılımcılar ebeveynlerinin okuma yazma bilmediklerini, daha yoğun olarsa ebeveynlerinin ilkokul ya da ortaokul mezunu olduklarını belirtmişler, sağır olmalarının yanı sıra bu durumun da onlara destek vermelerini zorlaştırdığını ifade etmişlerdir. Okul döneminde çocuğu olan ailelerin temel görevlerinden birisi olan, çocuğun akademik gelişimini desteklemek, sağır ebeveynler için gerek iletişim sorunları gerekse kendilerinin yeterli eğitim düzeyine erişememiş olmaları nedeniyle mümkün olmamış, bu durum CODA çocuklar için okul yaşamını, ev ödevlerinde destek alamamaktan, okulda yaşadıkları sorunları paylaşamamaya uzanan bir dizgede zorlayıcı bir süreç dönüştürmüştür. Ebeveynlerinin okul ile ilişki kuramamış, öğretmenleriyle çocukları hakkında

görüşmeler yapamamış, veli toplantılarına katılamamış olmaları da CODA'ların anlatılarında yer almaktadır. Kimi katılımcılar evde CODA bir abi, abla olması durumunda, büyük kardeşlerin ebeveynin bakım vermek, teşvik etmek, ev ödevlerine yardım etmek, okulda veli toplantılarına katılmak gibi görevlerini üstlendiğini ifade etmişlerdir. Bulgular evde bir CODA abi, abla olmasının olumlu katkı sağladığını ancak ilk ve tek çocuklar için durumun daha da zorlu olduğunu göstermektedir. Okul çağına kadar sadece ebeveynleri ve sağır akrabalarıyla birlikte olan CODA'ların ilk kez farklı bir kültürle karşılaştıkları yerin de okul olmasının okul yaşamını daha da zorlaştıran bir diğer faktör olduğu belirtilmelidir. CODA'ların anlatıları, evde ve yakın çevrelerinde, gündelik yaşamlarını ve ilişkilene deneyimlerini bir alt kültür olan Sağır kültürü içinde sürdüren CODA'lar için, yaygın eğitim kurumları aracılığıyla işiten toplumla ve yaygın kültürle ilişkilenemenin her zaman kolay olmayabildiğini gösteren ifadeler içermektedir.

Katılımcılar ayrıca okula başlayana kadar konuşmayı çok fazla öğrenemediklerini, evde ve yakın çevrelerinde konuşan kimse olmadığını, ebeveynlerinin konuşmayı öğrenmeleri için radyo ve televizyon gibi yaygın medya araçlarını kullandığını belirtmişler, dil ve konuşmayı öğrenmeden kreş ve ilkokula başlamanın onlar için zorlayıcı süreçler olduğunu ifade etmişlerdir. Başkalarının söylediklerini anlamakta, duygularını düşüncelerini sözel olarak aktarmakta, konuşma seslerini doğru ve akıcı şekilde çıkarmakta güçlükler yaşamalarının akranlarıyla aynı akademik gelişimi sağlayamamalarına neden olduğunu, yaşadıkları dilsel problem nedeniyle pek çok konuyu geç öğrendiklerini anlatmışlardır. Katılımcıların anlatılarında yer alan dikkat çekici bir nokta, CODA çocuğun yaşadığı bu dilsel problemi yani yeterli uyarana maruz kalamadığı ve öğrenemediği için konuşma dilini anlamakta ve ifade etmekte güçlük çekmesini doğru analiz edemeyen öğretmenlerin, durumu yanlış yorumlayarak bir tür bilişsel sorun olarak değerlendirmelerinin, okul ortamını onlar için daha da zorlaştırmış olmasıdır. Bulgular eğitimin ve okul ortamının CODA çocuklar için en zorlu alanlardan birisi olduğunu göstermektedir.

Çok az yoğunlukta katılımcı ise bu kodla ifade edilen anlatılarında farklı bir alana vurgu yapmıştır. K5 kodlu katılımcının konu ile ilgili ifadesi şu şekildedir:

"Evet, fazlasıyla. Babam özellikle çok isterdi oku, kendini geliştir. Annem de öyle, okula götürür getirirdi, ilkokul yani birinci sınıfta hep annem getirip götürürdü. Benim özel ders hocam vardı, sırf evde ev ödevlerime yardım etmek için ilkokulda. Hani okuduğumu anlamadığımda yani sağ olsun o da üst komşumuzdu, üniversite öğrencisiydi, o yardımcı olurdu, beraber ödevlerimi yapardık. Annemle babam konuşup bana şey demişlerdi, hani eve biri gelse, sana yardım etse daha iyi olur mu?"
(K5)

Katılımcı ifadesinde de görüldüğü üzere, bununla birlikte çok az yoğunlukta katılımcı ifadesi çocukluk dönemlerinde eğitime teşvik edildiklerine, ebeveynlerinin onları destekleyecek farklı yollar bulduğuna ilişkin ifadeler içermektedir. Ancak katılımcı ifadeleri bu desteğin çocuğa okula gitmesini öğütlemek, çocuktan okula gidip büyük adam olmasını istemek ve ev ödevleri için dışardan destek almakla sınırlı olduğunu göstermektedir.

3.3.4.2. Oyunlar

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod oyunlar kodudur. K14, K12, K16 ve K22 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Hiç oyun oynayamadım inanır mısınız, benim hiç oyuncağım da olmadı. Oyun oynayacak fırsatım da olmadı, gerçekten hiç olmadı. Dışarı çıkıp bir oyun oynayamadım. Bizim gecekondı bir evimiz vardı, yatak odasının camı şöyleydi, altında bu kadar bir mesafe vardı, biz bazen sürüne sürüne kaçır giderdik, annem 5 dakika sonra kulağımızdan tutar geri getirirdi yani oyun hiç oynayamadık, çocukluğum o yüzden olmadı, yani kötü bir çocukluk yaşadım." (K14)

"Benim normal klasik oyuncaklarım vardı. Telli araba, ondan sonra tahtadan yapılmış atım, topum filan vardı yani. Babam spor hayatı boyunca yurt dışına gittiği zaman babam oradan işte Avrupa'dan bana muhakkak bir oyuncak getirirdi. İşte küçük bir robot ondan sonra ne biliyim odadan odaya konuşulabilen iki tane telefon,

bunun gibi oyuncaklar getirirdi bana. Ama babamın getirdiği oyuncaklarla oynamayı ben hiç sevmezdim. En çok hoşuma giden benim telli arabamdı. Onlarla oynamayı daha çok severdim. Ya da elimle plastik arabamı yerde böyle vır vır vır yürütmeyi severdim. " (K12)

"Çocukken evde bebeklerle ve arabalarla oynuyordum. Onun dışında evde çok vakit geçirdiğimi hatırlamıyorum. Ben sokak çocuğuydum galiba birazcık. Sürekli dışarda saklambaçlar, körebeler." (K16)

"Oyuncaklarım vardı. Zıplayan oyuncakları çok severdim. İnanılmaz severdim. İnanır mısınız hâlâ iş yerinde benle dalga geçiyorlar. İş yerine hâlâ bazen götürürüm böyle kurmalı civcivim var benim bir tane bir de kurmalı şeyim var cırcır böceğim var bir tane. Kurduğum zaman bırakıyorum cır cır ötüp böyle zıplıyor inanılmaz hoşuma gidiyor, çok hoşuma gidiyor hâlâ saklarım onları. Onun dışındaki oyuncaklarım şey olmazdı mesela ben bugün kendimden örnek veriyorum çocuğum olsa ona eğitici şeyler almak isterim. İşte kareyi kareye atıyorsun falan ya böyle, öyle şeyler almak isterdim. Benim hiç öyle oyuncagım olmadı. Oyuncakların dışında dışarda oynamaya bayılırdım. Annem beni içeri sokamazdı." (K22)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar yoğun olarak çocukluk dönemlerinde kendi kendilerine, kardeşleriyle ya da mahalleden arkadaşlarıyla oyunlar oynadıklarını ve oyun için ayırdıkları zamanları daha çok sokakta geçirdiklerini anlatmışlardır. Katılımcıların bir kısmı ise hiç oyun oynayacak zamanlarının olmadığını ve hiç oyuncakları olmadığını ifade etmişlerdir. Babaları sporcu olan ve müsabakalar için yurt dışına giden ya da geniş aile üyelerinden kimilerinin yurt dışında yaşadığını belirten katılımcılar, kendilerine robotlar, telsiz telefonlar gibi oyuncaklar getirdiklerini anlatmışlar, kimi katılımcılar oyuncak alamayacak kadar ekonomik yoksunluk yaşadıklarını, kendi yaptıkları oyuncaklarla oynadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar arasında daha genç olanların anlatılarında, oldukça sınırlı olmakla birlikte, bilgisayar oyunları ve atari oynadıklarına ilişkin ifadeler de yer almıştır. Koşullardan bağımsız bir değerlendirme katılımcılar için en değerli oyunların sokak oyunları olduğunu ve en değerli oyuncakların topları, telli

arabaları, kurmalı oyuncakları olduğunu göstermektedir. Katılımcıların çocukluklarına ilişkin anlatılarında oyunların ve oyuncakların oldukça az yer aldığı, ifadelerinin hiçbirinde eğitsel oyuncakların ya da ebeveynle paylaşılan oyun zamanlarının yer almadığı da belirtilmelidir.

3.3.4.3. Okuma Alışkanlığı

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod okuma alışkanlığı kodudur. K6, K17, K12 ve K19 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Bize getirdiği en büyük, kötü durumlardan bir tanesi CODA olmanın, bana, abime de öyle, birçok tanıdığım CODA’ ya da öyle, bize derslerimiz ve okuma edilgenliğinin verilmemesi. Ya da kitap okumanın, işte ders çalışmanın bizlere çok öğretilmemesinden dolayı, çünkü ben ülkemizde kitap okuyan ve kitap okumasını isteyen ebeveyn olan sağırların belki şu an yeni yeni olduğunu söyleyebilirim. Çünkü biliyorsunuz sağırların en büyük problemi Türkçeyi doğru kullanamamak. Türkçeyi doğru kullanamayan sağır okuduğu kitaptan hiçbir şey anlamıyor. Anlayamadığı için kitap okumuyor, bunun hazzını bilmiyor. Hazzını bilmediği için karşı tarafa öğretemiyor. Ben de hayatımda hiçbir tane bile kitap bitirmedim. O yüzden genelde film izlerim ya da işte özetini okurum merak ettiğim kitaplar vardı onların özetlerini okudum. Bitiremedim, sıkılıyorum.” (K6)

"Kitap okuma alışkanlığım üniversitede oldu o da arkadaşlarımla tavsiyesiyle. Hâlbuki çok güzel bir şeymiş ve benim için çok büyük bir kayıp olduğunu düşünüyorum ben kitap okuma alışkanlığımın olmamasını, vakit çok bulamıyorum hani evde hani şu zamanlarda bile eve gelip kitap okumam benim için çok çok büyük bir ayrıcalık olurdu diye düşünüyorum. Belki kendi hayatım olduğunda, evlendiğim zaman belki hani günlük yarım saat, kırk beş dakika, bir yirmi dakika da olsa kendim için bir kitap okuma ortamını yaratmak istiyorum" (K17)

"Çok severim. Ben akşam muhakkak yatmadan önce on, on beş sayfa kitap okurum. Her gün yani. İlkokul öğretmenim teşvik etti kitap okumaya. Ki bana hep sesli sesli oku derdi, konuşman düzelsin, düzgün konuşmaya başlarsın diyerekten hep sesli sesli muhakkak kitap oku derdi bana. O şekilde sevdim kitap okumayı." (K12)

"Çünkü konuşanların yanında ben konuşamazdım, rahat değildim, kendimi ifade edemem yani. Nasıl edicem ki, diksiyonum çok kötü, her şeyim çok kötü. On yedi yaşındaydım, bir mağazada çalışmaya başladım. O zamanlarda soğuğu da gördüm, sıcağı da gördüm öyle söyleyeyim. Çok kötü dönemlerden geçtim ve sonra işte devam ettim böyle. Kendimi şöyle, kitap okuyarak geliştirdim. Kitap okumayı hiç sevmezdim, sonra kitap okudum. Bir şeyler yaptım çok video izledim, çok film izledim. Kendimi nasıl geliştirebilirim diye her gün yani ne varsa her şeyi denedim. Geliştirdim mi, şuan da birazcık geliştirdim diyorum. Ya biraz daha geliştirmek istiyorum. Yani kitap beni çok değiştirdi. Yani kitabın ne faydası var diyenler var ama yok öyle değil." (K19)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar yoğun olarak okuma alışkanlıklarının hiç olmadığını ve kitap okumayı sevmediklerini ifade etmişler, kitap okuma alışkanlığı edinemediklerini ise CODA olmalarına, ebeveynlerinin onları bu konuda yönlendirmemiş olmasına bağlamışlardır. Daha az yoğunlukta katılımcı ise erken yaşlarda başlayan bir okuma alışkanlığına sahip olduklarını, ilkökul öğretmenlerinin teşvik etmesinin onları etkilediğini ifade etmişlerdir. Çok daha az yoğunlukta anlatılarda okuma alışkanlığının çocukluk döneminde değil ilerleyen yaşlarda ve içinde bulundukları üniversite ya da iş ortamı gibi çevrelerin etkisiyle yaşamlarına girdiğine ilişkin katılımcı ifadeleri yer almaktadır. Bireysel bir eylem olan kitap okumaya ilişkin olarak kimi katılımcıların anlatılarında, kendilerine ait bir hayatları, ebeveynlerinden bağımsız bir yaşamları olduğu zamanlara ilişkin bir planlama olarak kitap okumaktan bahsettikleri de görülmektedir. Bulgular CODA'lar için sağır ebeveynler, kardeşler ve diğer sağırlar için ayrılan süre arttıkça, kendileri için ayırdıkları sürenin de kısaldığını, bireysel eylemler için alan ve zaman yaratmakta zorlandıklarını ve düşük maliyetine rağmen kitap okumayı bile gelecek planları arasına yerleştirebildiklerini göstermektedir. Diğer yandan okuma alışkanlığını özellikle ilkökul öğretmenlerinin teşvikiyle ilkökul döneminde edinen ya da ortaokul,

lise, üniversite yıllarında okuma alışkanlığı kazandığını ifade eden katılımcıların, bu alışkanlığın onlara özellikle kendilerini daha rahat ifade edebilme, Türkçeyi doğru kullanma, hayata ve olaylara farklı yaklaşabilme kazanımları sağladığını ifade etmişler, kitap okumayı kişisel gelişimleri için kullandıkları en etkili araç olarak tarif etmişlerdir. Anlatılarda kitap okuma alışkanlığına sahip olduğunu ifade eden katılımcılar için kitap okuma eyleminin, gündelik yaşamın karmaşasından, hissettikleri kimi baskılardan uzaklaşma ve rahatlama işlevine sahip olduğu da görülmektedir.

3.3.4.4. Görsel Zekâ

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ise görsel zekâ kodudur. K1, K12 ve K13 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Görsel olarak hafızaya kaydetme değil de görselde anlamam daha iyi benim, çünkü oksipital lob idi yanlış hatırlamıyorsam, oksipital lobum daha iyi çalışıyor çünkü görsel bir dil öğrendiğim için. Ders çalışırken mesela ben çalıştığım şeyleri çiziyordum bir taraftan, çok saçma da olsa. Çalışırken okurken bir taraftan çizip resme bakıp tamam diyebiliyordum. Bir daha aynı şeyi anlatacağımda resim gözümlün önünde canlanıp o resim üzerinde her şeyi detayına kadar anlatabiliyordum. Ders çalışırken işte dediğim gibi bu çizimi kullanıyordum ben çünkü görsel hafızam daha kuvvetliydi." (K1)

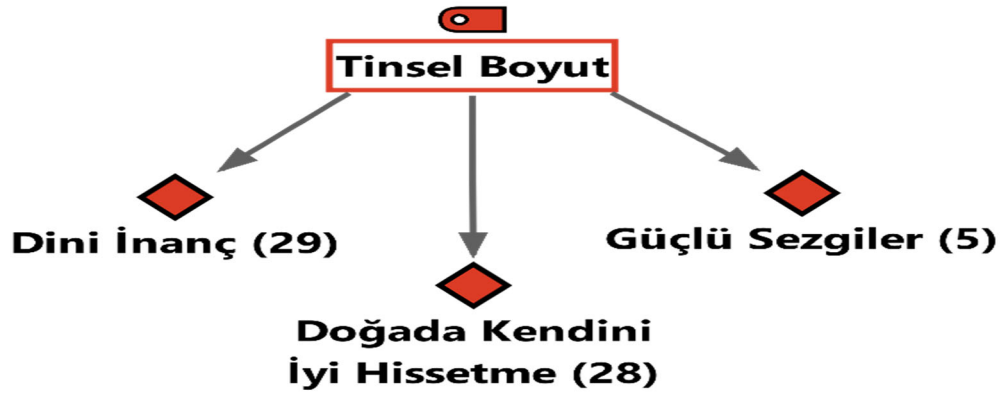
"Yani her ikisi de birbirine çok bağlı. Yani işaret dili ve tiyatro bana göre çok birbirine bağlı şeyler bu yüzden görsel olarak hafızam benim daha iyi. Atıyorum ama bir tiyatro oyununa çalışırken atıyorum senaryoyu okuyup okuyup hiçbir oyun ezberleyemem. Binlerce kez de okusam ezberleyemem. Ezberim kötüdür. Ama oyunda provaları yapa yapa yapa yapa o provalarda oyun aklıma girer. Rolüm o zaman aklıma girer. Provalar tarafından." (K12)

"Evet, benim görselim çok kuvvetli, bu bir avantaj." (K13)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar CODA olmanın getirisi olarak işaret dilinin ana dilleri olmasının görsel zekâları üzerinde pozitif yönde etkili olduğunu ifade etmişler, görsel algılarının ve görsel hafızlarının güçlü olduğunu belirtmişlerdir. Ders çalışırken resim çizerek, renkli kalemle şekiller oluşturarak çalıştıklarını ve dersi bu görüntüyü akıllarına getirerek tekrarladıklarını, görüntüleri hafızalarına kaydettiklerini ve uzun zaman sonra bile görseller derhal hatırladıklarını, gittikleri yerleri unutmadıklarını ve yollarını kolayca bulduklarını, isimleri unutsalar bile yüzleri unutmadıklarını ifade etmişlerdir. CODA'lar görsel zekâlarını güçlü yanlarından birisi olarak ortaya koymuşlar ve bir avantaj olduğunu söylemişlerdir. Katılımcıların anlatılarında resim, tiyatro, fotoğraf ve sinema sanat dallarına duydukları ilgiyi ifade etmişler, katılımcılardan biri tiyatrodan oynadığını ve sağır için ve sağır ile birlikte işaret diliyle oyunlar sahnelediğini, katılımcılardan bir diğeri de fotoğrafçılıkla ilgilendiğini ve sağırlara işaret diliyle fotoğrafçılık eğitimi verdiğini anlatmıştır. Kimi katılımcılar da resim yapmayı sevdiklerini, resim yapmak konusunda iyi olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar yoğun olarak yaşadıkları olayları mekânsal ayrıntılarıyla birlikte hatırladıklarını, olay sırasında bulundukları yeri, etrafta bulunan nesneler, renkleri, boyutları, yerleri; insanlar, kıyafetleri, yüz ifadeleri gibi ayrıntıları ile ve bir fotoğraf karesi gibi hatırladıklarını ve tarif edebildiklerini ifade etmişlerdir.

3.3.5. Tinsel Boyut

CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi temasının son kategorisi olan tinsel boyut kategorisi Şekil 3.21.'de görülmektedir.

Şekil 3.21. Tinsel Boyut

Şekil 3.21.'de görüldüğü üzere tinsel boyut kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) dini inanç, (2) doğada kendini iyi hissetme ve (3) güçlü sezgiler olmak üzere 3 farklı kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.3.5.1. Dini İnanç

Katılımcılar tarafından tinsel boyut kategorisinde yoğun olarak dini inanç kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K10, K11, K17, K3, K15 ve K12 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Yani şöyle hocam, bizim sağır camianın Türkiye'yi düşünerek konuşuyorum tabi ki de, İslamiyet'le ilgili bilgileri hiç yok. Anneanne, kuzenler, dayı, yenge, teyze, amcalar, babaanne gibi faktörler hep yakın çevrede olduğu için biraz daha böyle dini eğitim vermeye çalıştılar kendi çaplarında. O yüzden az biraz böyle bilgiye sahibim." (K10)

"Bizde de belki öyleymiş, büyükannede büyükbabada varmış ama mesela babam o konuya hiç yanaşmamış. Ben bunu küçüklükten beri mesela fark ediyorum ve onun etkisi bence bize de yansıyor. Yani bence bizde şöyle bir şey, ben mesela

maneviyat konusunda hani nasıl diyim yani insanı hep şey düşünüyorum kendi kendime mi yaptım bunu bir yerden mi örnek aldım bilmiyorum dünyada insan iyi olmalı iyi yaşamalı ama bu konuda işte din konusunda bilgin var mı desen benim çok fazla bir bilgim yok." (K11)

"Ya şöyle söyliyim, ben kendimi zorda hissettiğim zaman hani çıkmaza girdiğim zaman bazen dua etmeyi unutuyorum hani dua etmek aklıma gelmiyor çünkü öyle bir alışkanlığımız yok. Ya dua etmem gerektiğini unutuyorum. Bazen geliyor aklıma diyorum ki şey evet var, bi yerlerde bizi gören birisi var her zaman göremesek te, nasıl diyim bazen neden yok, hani ihtiyacım olduğu zaman neden olmuyor, hani bunun sorgulamasını kendimce yapıyorum. Varsa neden kendini göstermiyor, hani niye ben burdayım demiyor hani bunu dediğim zamanlar çok oldu." (K17)

"Çok böyle aşırı bağlı bir, Müslümanım tabii ki de çok şükür ama böyle şeyim yok nasıl diyim, evet çok şükrederim ama bir yerde de neden hani niye bu oluyor, hani neden olmuyor bazı şeyler. O küçükken mesela hep şey diyordum, arkadaşlarımın annesi babası duyuyor, benimkiler niye duymuyor. Bir şey mi yaptılar acaba bir ceza mı verdi Allah onlara. Küçükken çok böyle salak saçma şeyler düşünüyorsunuz tabi. Veya işte bu nasıl bi sınav. Niye ben. O niye ben sorusunu küçükken çok sormuşumdur." (K3)

"Nerden öğrendim, zaten dedem kılıyordu küçükken. Babaannem ebem de kılıyordu. Babam da kılıyor. Ondan sonra bizde onun yanında küçük bir halı alırdık. Hemen sererdi ebem. Duayı öğretirdi, şeyi öğretirdi. Annem beni zaten şeye verdi okuldan sonra babam daha doğrusu. Kuran öğrenmek için şeye verdi Kuran'ı Kerim öğrenmek için hani bu evlerde hocalar olurdu ya küçükken, onlara gider gelirdik. Camiye giderdim. Bir ablalar olurdu, ev ablaları vardı mahallede bizim, onlara giderdim. Mahallede arkadaşlarımla giderdim." (K15)

"Bu yüzden ben belli bir yaşa geldikten sonra işte otuz yaşındayken filan bunun çok araştırmasına girdim. İslamiyet'i araştırdım, Hristiyanlığı araştırdım, Museviliği araştırdım. İşte ayinlere gittim. Kiliselere gittim. Hahamlarla işte görüşmeler yaptım.

Onların ayinlerine gittim. Ne biliyim burada birtakım hocalarla filan görüşmeler yaptım. Ama şimdi nasıl söyleyeyim diğer konuları bilemiyorum ama benim maneviyatım din üzerine olmadığına karar verdim. Tanrı var. Tanrı'ya inancım var. Ama din konusunda bir maneviyatım yok." (K12)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar yoğun olarak dini konuda bilgili olmadıklarını ya da çok az bilgilerinin olduğunu, tinsel boyutlarının din üzerine kurulu olmadığını, kendilerini herhangi bir dine ait hissetmediklerini ve herhangi bir inanç sistemine bağlı olmadıklarını ifade etmişlerdir. Daha az yoğunlukta katılımcı inançlarının güçlü olduğunu ve zor durumlarda dua etmenin onlara iyi hissettirdiğini ve yaşamlarında bunun dışında herhangi bir dini ritüel olmadığını ifade etmişlerdir. Çok daha az yoğunlukta katılımcı ise dini bilgileri erken yaşta geniş aile üyelerinden ya da mahallelerindeki Kur'an kurslarından ve "ev ablalarından" öğrendiklerini, dini inançlarının olduğunu ve kimi dini ritüelleri uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatılarında, dini öğretilerden bağımsız olarak, iyi bir insan olmaya ve dünyada iyi bir insan olarak yaşamaya önem verdikleri, manevi dünyalarında önemli olanın iyi bir insan olmaya yükledikleri anlam olduğu görülmektedir. Kendilerini zorda hissettiklerinde dua etmeyi unuttuklarını, bazen tanrının varlığını düşündüklerini ama böyle zamanlarda daha çok neden kendini göstermediğine, neden ihtiyaç duyduklarında yanlarında olmadığına ya da ebeveynlerinin sağır olması gibi zorlukları neden onlara yaşattığına ilişkin sorgulamalar yaşadıklarını anlatmışlardır. Katılımcıların anlatılarında yaşadıkları olumsuzlukları, sebebini bilmedikleri ve anlayamadıkları bir şekilde ceza olarak algıladıkları ve tanrıya ilişkin bir cezalandırıcı imajına sahip oldukları görülmektedir. Tanrının var olduğunu düşünen ancak dinsel öğretilere aidiyet hissetmeyen katılımcılar, bu konuda yaşadıkları sorgulamaları anlatmış, uzun araştırmalar sonunda, pek çok farklı dinsel öğretiye ilişkin teorik ve deneyimsel bilgi topladıktan sonra bir seçim olarak manevi dünyalarında dini öğelere yer vermediklerini ifade etmişlerdir.

3.3.5.2. Doğada Kendini İyi Hissetme

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen diğer kod doğada kendini iyi hissetme kodudur. K4, K7, K13 ve K19 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Doğada içim huzur doluyor." (K4)

" Genelde bir huzur arama durumunda doğaya kaçıyorum. Benim doğada en çok sevdiğim şey doğa hiçbir kalıp barındırmıyor. Doğada yaşayacağınız hayat da böyledir. Doğa içerisinde geçirdiğiniz zaman da böyledir. Doğanın bir takvimi olmaz bizim hayatımızdaki gibi. Doğanın bir takvimi olmaz, doğa size sunacağı şeylerini hiçbirisini standart olarak sunmaz. Doğa olduğu gibidir." (K7)

"Doğaya gelince mesela doğayı seviyor muyum evet doğaya bayılıyorum, yani doğa aşığım. Kamplara giderim, çadırımı alırım kampa giderim, deniz kıyısına, orman kampına, kültür kampına, yani aklına gelebilecek her kampa giderim, severim çünkü." (K13)

"Yani ben doğayı çok seviyorum. Yani bizim mesela evin tarafında küçük bir göl var. Çok kimse de gitmez aslında oraya, ben giderim oraya, kenarına otururum, arabayı bir yere çekerim, bir yere giderim işte müziğimi açarım. Tek başıma otururum." (K19)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar tinsel boyutlarına ilişkin olarak doğa ile güçlü bir bağ kurduklarını ve doğada kendilerini daha huzurlu ve mutlu hissettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar doğaya ilişkin anlatılarında, doğada geçirdikleri zamanı yoğun olarak huzurla eşleştirmiş; doğayı ve doğada zaman geçirmeyi çok sevdiklerini ifade etmiş, yaşadıkları duygunun yoğunluğunu tarif edebilmek için hislerini bir tür *aşk* olarak tanımlamışlardır. Doğada geçirdikleri zaman dilimlerinin onlara iyi hissettirdiğini, doğada geçirdikleri zamanların iyilik halleri

üzerinde dramatik etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Doğaya gidemediklerinde eksiklik ve yoksunluk hissettiklerini, doğada zaman geçirebilmek için kamplara katılmak, çadırını alıp kendi başına ya da arkadaşlarıyla kamp kurmaya gitmek gibi aktivitelerde bulunduklarını, ihtiyaç duyduklarında fiziksel olarak kendilerine yakın olan ve doğayla baş başa kalabilecekleri alanlara gittiklerini ve mümkün olan en uzun zamanı orda geçirdiklerini anlatmışlardır. Doğanın yapay olmayan, kalıpları olmayan, standart olmayan niteliklerine vurgu yapmış ve doğada geçirdikleri zamanlarda yaşadıkları hayatın bu özelliklere sahip olduğuna işaret etmişlerdir. Doğada kendini iyi hissetme kodu altında toplanan tüm katılımcı ifadeleri, katılımcıların bu iyi hissetme halinin farkında olduklarını ve bu farkındalıkla hareket ettiklerini, kendilerini *sıkışmış* ya da *baskı altında* hissettiklerinde, onları üzen ya da yaralayan deneyimler yaşadıklarında doğada zaman geçirmenin bir yolunu bulduklarını göstermektedir. Katılımcılar doğada geçirdikleri zamanın sonunda, olabilecekleri en iyi, en huzurlu hissetme haline ulaştıklarını ifade etmişler ve bu iyilik halinin fiziksel ve bilişsel olumlu etkileri olduğuna vurgu yapmışlardır. Anlatılarında, doğada zaman geçirdiklerinde ve manevi olarak huzurlu hissettiklerinde, fiziksel olarak daha güçlü ve sağlıklı olduklarını; bilişsel olarak olayları, insanları ve kendilerini yeniden değerlendirebildiklerini ifade etmişlerdir. Bulgular katılımcıların maneviyatlarının merkezinde yoğun olarak doğa ile kurdukları ilişki olduğunu göstermektedir.

3.3.5.3. Güçlü Sezgiler

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ise güçlü sezgiler kodudur. K11 ve K12 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Bana mesela insan tanıma açısından, insan tanıdım mesela. Nasıl mesela tanıdım yani böyle bir sağır kültürün içinde büyümek bize artıları da oldu, insanları görmek. İnsanların nasıl bir yapıda olduğunu hissedebilmek bize bir artı kazandırdı yani. Bu annemde de böyleydi. Ama his konusu o enerjiyle mi gelen bir şey ya da farklı bir şey yani o hissi alıyorum o kişiyi gördüğüm zaman ve o konuda yanıldığımı hiç olmadı. Yani bu mesela dediğim gibi hocam bana çok normal geliyor ama

arkadaşlarıma çok farklı geliyor mesela. Görüyorum mesela oturuyorum, sosyal alanda diyorum ki ben negatif bir enerji alıyorum bir şey var yani, onunla sanki konuşmamam gerekiyor, arkadaş olmamam gerekiyor." (K11)

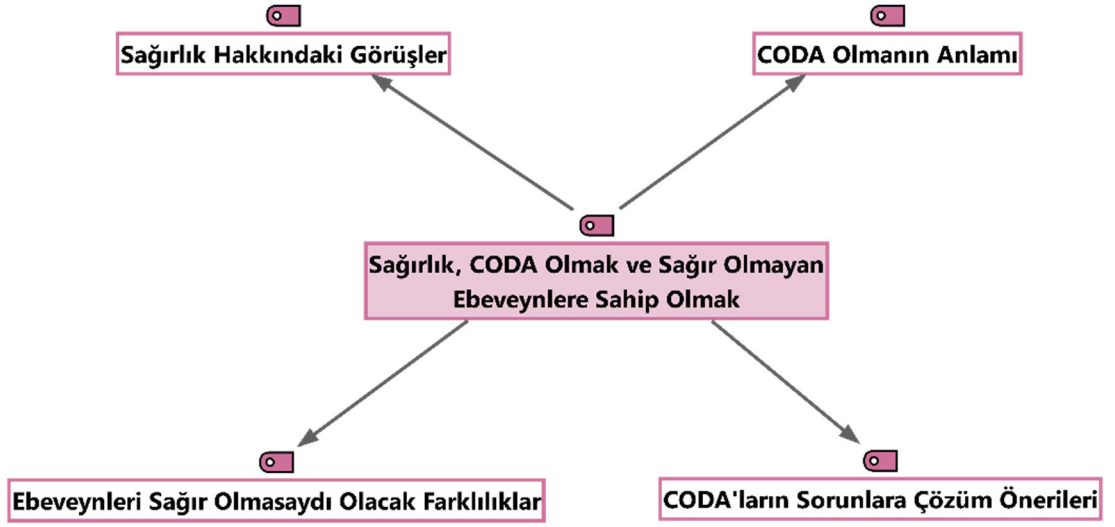
"Ya bir de sezgilerimin biraz kuvvetli olduğuna inanıyorum. Çünkü sadece birinin daha yüzünü görmediğimde arkadan hareketlerini gördüğümde sinirli mi işte mutlu mu üzüntülü mü hemen onu anlayabiliyorum. Daha yüzünü görmeden. Bunun dışında sezgi konusuna gelince yine çok fazla olmasa bile kuvvetli olduğuna inanıyorum. Çünkü bazı sohbetler sırasında ağzımdan bir laf çıkıyor hiç farkında olmadan. Hemen çevremdekiler, yanımdaki arkadaşımın nerden hissettin diyor bana. Yani bu durumları yaşıyorum. " (K12)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar bu kod altında toplanan az yoğunluktaki ifadelerinde, güçlü sezileri olduğunu ve bu güçlü sezilerin CODA olmaktan kaynaklı olduğunu söylemişlerdir. İnsanların yüzlerini görmeden de ruh halleri hakkında doğru çıkarımda bulunabildiklerine; olaylar ve durumlara ilişkin olarak diğerleri tarafından şaşkınlıkla karşılanacak kadar sıra dışı, alışılmadık, beklenmedik ve doğru hisleri olduğuna; ebeveynlerinin ve özellikle annelerinin de güçlü sezgileri olduğuna; insanlar hakkında sezgileriyle doğru kararlar verebildiklerine; bulundukları bir ortamın ve ortamdaki insanların enerjisini hissedebildiklerine vurgu yapmışlardır. Katılımcıların anlatılarında, sahip oldukları bu güçlü sezgileri sağır toplum içinde ve sağır kültürüyle büyümüş olmalarıyla anlamlandırmakta oldukları ve bu özelliği CODA olmanın ve sağır toplum içinde yetişmenin bir getirisi olarak, onlara sağladığı olağan dışı bir özellik olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bulgular, güçlü sezgileri olduğunu ifade eden katılımcıların, bu sezgilerin sadece farkında olmadığını aynı zamanda bu sezgilere güvendiklerini ve gündelik yaşamlarında sıklıkla başvurduklarını göstermektedir.

3.4. Sağırılık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmak

Araştırmanın dördüncü ve son teması ‘sağırılık-CODA olmak ve sağır olmayan ebeveynlere sahip olmak’tır. Bu temayı şekillendiren ifadeler kaynağını büyük oranda katılımcıların sağırılığa, CODA olmaya ve sağır ebeveynlere sahip olmasalardı yaşamlarında neyin farklı olacağına ilişkin düşüncelerine ve değerlendirmelerine ilişkin sorulara verdikleri yanıtlardan almaktadır. CODA’ların sağırılığı nasıl değerlendirdikleri, kendilerine ve CODA kimliğine ilişkin bakış açıları ve yaşamlarında neyin farklı olmasını istedikleri, başka bir ifadeyle ebeveynlerinin sağır olmasından kaynaklanan ihtiyaçları, işaret dili bilen CODA’ların sosyal hizmet perspektifinden çok boyutlu değerlendirmesinin bir diğer odağını oluşturmaktadır. Bulgular, işaret dili bilen CODA’ların (7) Sağırılığın bir engel olup olmadığına ilişkin değerlendirmeleri nasıldır?, (8) CODA kimliğine ilişkin bakış açıları nasıldır, kendileri için CODA olmanın anlamını nasıl tarif etmektedirler?, (9) Varsayımsal olarak, ebeveynlerinin sağır olmaması durumunu nasıl değerlendirmektedirler, ebeveynleri sağır olmasaydı yaşamlarında nelerin farklı olacağını düşünmektedirler? ve (10) CODA’ların sorunlarının çözümüne ilişkin görüşleri nelerdir? araştırma sorusu ile ifade edilen amaçlara ulaşmak için yapılan analizlerden oluşmaktadır.

Bu bölümde Sağırılık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmak temasına ait bulgulara yer verilmiştir. Sağırılık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmak teması Şekil 3.22.’de görülmektedir.

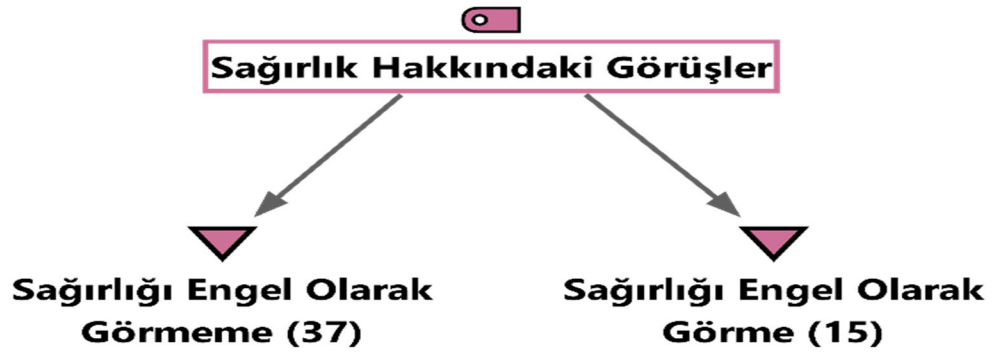

Şekil 3.22. Sağırılık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmak

Şekil 3.22.'de görüldüğü üzere Sağırılık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmak teması 4 kategori altında incelenmiştir. Bu kategoriler; (1) sağırılar hakkındaki görüşler, (2) CODA olmanın anlamı, (3) ebeveynleri sağır olmasaydı olacak farklılıklar ve (4) CODA'ların sorunlara çözüm önerileridir. Her bir kategoriye ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.4.1. Sağırılık Hakkındaki Görüşler

Sağırılık-CODA olmak ve sağır olmayan ebeveynlere sahip olmak temasının ilk kategorisi olan sağırılık hakkındaki görüşler kategorisi Şekil 3.23.'de görülmektedir.

Şekil 3.23. Sağırılık Hakkındaki Görüşler

Şekil 3.23.'da görüldüğü üzere sağırılık hakkındaki görüşler kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) sağırılığı engel olarak görmeme ve (2) sağırılığı engel olarak görme olmak üzere 2 kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.4.1.1. Sağırılığı Engel Olarak Görmeme

Katılımcılar tarafından sağırılık hakkındaki görüşler kategorisinde yoğun olarak sağırılığı engel olarak görmeme kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K2, K7, K8, K10, K14 ve K16 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Bence değiller. Annemle babamı bir görseniz hiç engelli demezsiniz, ben öyle düşünüyorum." (K2)

"Bence değildir. Bence sağırılık engellilik değildir. Bugün toplamın yüzde yetmişi sağır olsa engelli olanlar biz olabilirdik. Mutant gibi görülebilirdik yani." (K7)

"Sağırlar engelli değil. Onları engelleyen aslında biziz, sistem. Yani mesela biri bir yere gidiyor engelle karşılaşıyor. Hastanede hasbelkader tercümanı yok, o yok bu yok. E nasıl olacak hani engel nerde hani? Bu engel değil ki zaten anlatabildim mi? Ben hastaneye gidiyorum tercümanım yok. E ben bankaya gidiyorum, tercümanım yok."

Ben belediyeye gidiyorum, tercümanım yok. Adliyeye gidiyorum tercümanım yok. Okula gidiyorum, tercümanım yok. Yani anlatabildim mi yani ben benden vergi alıyorsan ya da ben buraya aitsem ben de bu toplumdaysam, anlatabiliyor muyum? Artık yavaş yavaş inanıyorum inşallah olur bazı şeyler ya." (K8)

"Sağırklar konuşan toplumun kendilerine göre düzenlenmiş dünyasında yaşamaya çalışan bir grup insan. Yani sağırklar engelleniyor, sağırklık engellilik değil. Sağırklar engelleniyor sadece." (K10)

"Engelli değil aslında ama toplumdan bir adım gerideler, bence. Çünkü sporlarını yapıyorlar, okuyorlar, çalışıyorlar. Tamam, bir öğretmen bir avukat bir psikolog olamıyorlar belki ama sonuçta okuyabiliyorlar, sporlarını yapabiliyorlar ve kendi içlerinde çok güzel yaşıyorlar, topluma çıkamıyorlar belki ama kendi içlerinde festivallerini yapıyorlar, ne biliyim gezmelerini pikniklerini yapıyorlar. Yani her şeyde varlar aslında ama kendi içlerinde varlar. O yüzden pek engelli olarak görmüyorum onları. Hani bir zihinsel engelli gibi değil yani bunlar kendi içlerinde bütün sosyal faaliyetlerini yaşıyorlar. Sizden bizden daha aktifler, faaller." (K14)

"Bana göre engelli değil. Bana göre sadece iletişim hakları ellerinden alınmış, engelli değil. Bu şey gibi bi ceza verirsin, ceza hani konuşma yasağı veriyorum sana, tarzı bir cezaymış gibi. Konuşma, iletişim hakları ellerinden alınmış ama asla engelli değiller. Çünkü çevrelerinde işaret dilini gerçekten bilen insanlar olduğu süreçte çok rahat bütün her işlerini kendileri inanılmaz derecede yapıyorlar. O yüzden de bu bir engel değil bana göre." (K16)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar yoğun olarak sağırlığı engel olarak görmediklerini, ebeveynlerini ve diğer sağırkları engelli olarak değil daha çok kültürel ve dilsel bir azınlık olarak gördüklerini ve sağırkların dezavantajlı olmalarının toplumsal yaşama dil ve iletişim sorunları nedeniyle dâhil olamamalarından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar özellikle diğer fiziksel engellilere göre sağır olan bireylerin daha avantajlı olduklarını belirtmişler, sağırkların zihinsel engelliler gibi düşünülmemesi gerektiğine işaret etmişler, sağırkların

yeterince eğitim almaları sağlanırsa ve toplumda özellikle de kurumlarda işaret dili kullanımı yaygınlaşırsa bu dezavantajların ortadan kalkacağını ifade etmişlerdir. Sağırın kendi topluluklarında var olduklarını, faal olduklarını, gezdiklerini, piknik yaptıklarını, okuduklarını, spor yaptıklarını ancak işiten topluma göre düzenlenmiş bir dünyada yaşamaya çalıştıkları için engellendiklerini düşündüklerini anlatmışlardır. İşiten toplumla iletişim kuramıyor olmalarına ve yeterli eğitim alamıyor olmalarının yarattığı dezavantajları yaşadıklarına vurgu yapmışlardır. Bulgular katılımcıların ebeveynlerinin ve diğer sağırın engelli olmadığını düşündüklerini, sağırın sağır topluluk içinde var olabildiklerini ancak işiten toplum içinde yaşadıkları iletişim sorunları ve düşük eğitim düzeyleri nedeniyle var olamadıklarını düşündüklerini göstermektedir.

3.4.1.2. Sağırılığı Engel Olarak Görme

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ise sağırılığı engel olarak görme kodudur. K13, K21 ve K23 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Evet engelliler. Engelli olduklarını kabul etmiyorlar ama engelliler. Çünkü mesela bedensel engelli bir protez bacakla, bir tekerlekli sandalyeyle veya bi koltuk değneğiyle onu örtebiliyor, yani örtebiliyor demeyelim de, destek alabiliyor ve kabul ediyor ben engelliyim diyor, görme engelli bastonuyla veya köpeğiyle destek aldığı için onu da kabul ediyor, ama sağır da aslında çevirmensiz veya çocukları olmadan kendini ifade edemiyor, aslında orda destek alıyor ama bunu kabullenmiyor. Çünkü bunu ona anlatmıyorlar, sen duymuyorsun sadece sana bir şey olmaz, senin elin ayağın tutuyor ama sadece duymuyorsun diye kandırarak büyütüyorlar. Ve sonunda kabul etmiyor engelli olduğunu ama engelli, bize ihtiyacı var. Ben bir sağır ile oturup konuşabileceğinizi düşünmüyorum. " (K13)

"Tabi ki engelli. Sadece dışardan baktığın zaman evet çok sağlıklı insanlar gibi görünüyor olabilirler ama bizim beş duyu organımız var ve birinin eksikliği bence engel yani bu engel. Hani dışardan baktığında ne kadar sağlıklı gibi görünse de içinde

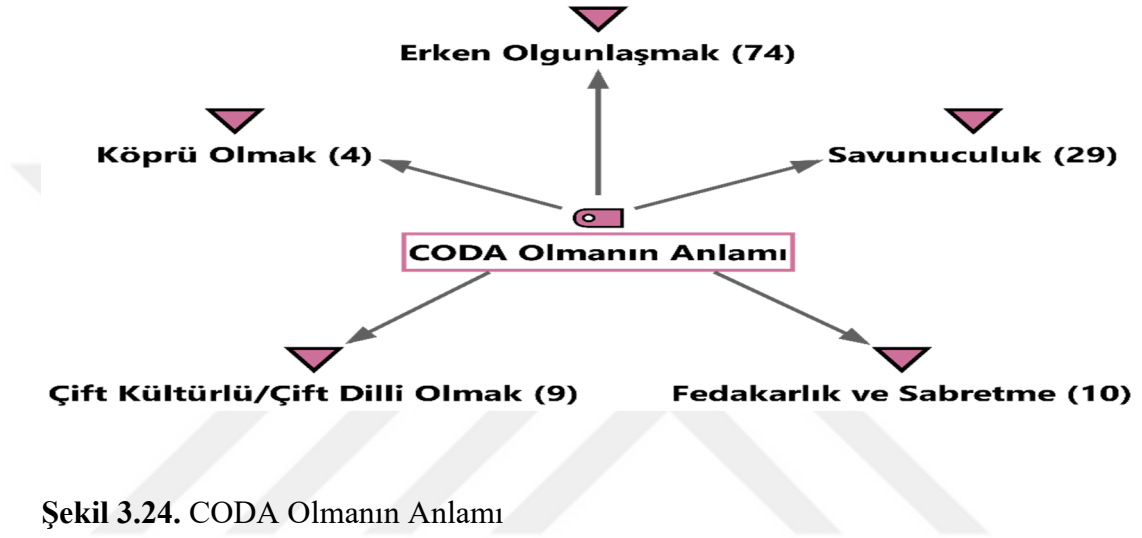
neler yaşadığını bilemeyiz. Ben onların içinde olmama rağmen bilemem. Yani benim babam hep şu cümleyi kurardı. Ben bir nevi babamın kızıyım, gerçekten beni babam yetiştirdi, onun hakkını hiç ödeyemem. Hep şey söyledi “evet ben duymuyorum ama sadece duymuyorum, benim gözüm de görmeyebilirdi, elim ayağım da tutmayabilirdi, zihnimde bir problem olabilirdi. Ama ben sadece duymuyorum, şükürler olsun hani daha kötüsünü de yaşayabilirdim” diyen bir insan babam. Ama hani bu demek değil ki profesyonel, çok zeki, çok akıllı. Zaten öyle insanlar olsalardı bankaya kendi gidebilirdi. Hastaneye kendisi gidebilirdi. Bir yerlerde bizim gibi insanlara ihtiyaç duymaları bence onların engelli olduğunun bi işareti yani.” (K21)

"Engelli, duymuyor, duyma ve konuşma engelli ben öyle diyim. Konuşmaya engelliler, yani engel karşısına bir şey çıkması. Onların da karşısına bir şey çıkıyor, o yüzden engelliler yani bence." (K23)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, daha az yoğunlukta ifade edilen bu kod altındaki anlatılarda katılımcılar dil ve iletişim sorunlarına odaklanmış, sağırların destek almak zorunda olduğunu, elleri ile iletişim kurabildiklerini ancak duymamaları nedeniyle engelli olduklarını ifade etmişlerdir. Duyu organlarından birine sahip olmamak ya da toplumsal yaşamda birey için herhangi bir konuda engel teşkil edebilecek durumlar yaşanması durumunu engellilik olarak tanımlamışlar, sağırların kendilerini ifade etmek için çevirmenlere ya da çocuklarına ihtiyaçları olduğunu ve bu nedenle engelli olduklarını belirtmişlerdir. Kurdukları engel tanımının çerçevesini hastanelerde ya da bankalarda kendi işlerini yapamıyor, işitenlerle iletişim kuramıyor, duymanın ve konuşmanın karşısına engel olarak çıkıyor olması oluşturmaktadır. Sağırların kendilerini engelli olarak kabul etmiyor olmalarını ise toplumun aldatıcı bir tavrı olarak değerlendirmişler, sağırlara çocuklularından itibaren sadece duymadıkları ve aslında engelli olmadıkları söylendiği için kendilerini engelli olarak görmediklerini ifade etmişlerdir. Bulgular, az yoğunlukta katılımcının ebeveynlerini ve diğer sağırları engelli olarak gördüğünü göstermektedir.

3.4.2. CODA Olmanın Anlamı

Sağırılık-CODA olmak ve sağır olmayan ebeveynlere sahip olmak temasının ikinci kategorisi olan CODA olmanın anlamı kategorisi Şekil 3.24.'te görülmektedir.

Şekil 3.24. CODA Olmanın Anlamı

Şekil 3.24.'te görüldüğü üzere CODA olmanın anlamı kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) erken olgunlaşmak, (2) savunuculuk, (3) fedakârlık ve sabretme, (4) çift kültürlü/çift dilli olmak ve (5) köprü olmak üzere 5 kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.4.2.1. Erken Olgunlaşmak

Katılımcılar tarafından CODA olmanın anlamı kategorisinde yoğun olarak erken olgunlaşmak kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. Bu kod aynı zamanda araştırmada *çevirmenlik*, *tepki odaklı stratejiler* ve *ev ve aile bakımı* kodlarından sonra en yoğun tekrar eden koddur ve katılımcılar tarafından bu kategoride yer alan diğer dört kodun toplamından daha fazla ifade edilmiştir. K4, K9, K12, K13, K18, K22 ve K8 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Farklıydı. Çocukluktan beri yetişkin olmak, yani çocukluğunu rahat rahat yaşayamamak demek bence. Küçük yaşta bir birey haline geliyorsun. Çoğu sorumluluk senin sırtında oluyor. Büyük sorumluluk sırtlıyorlar bence, zor bir şey bence, kolay bir şey değil. Hiç çocuk gibi değildim, siz hiç bankalarda koşan çocuk gördünüz mü? Benim için zordu, bilmediğim kelimeleri bile çevirmemi bekliyorlardı benden, anlamadım deyince de kızıyorlardı neden anlamadın diye. Öyle. Zordu yani." (K4)

"Şöyle söyleyeyim çabuk büyüyorsunuz. On yaşına kadar yani çocuk gibi büyüyorsunuz, on yaşından sonra olgunlaşmış oluyorsunuz, bütün işlerine yardımcı olmak zorunda kalıyorsunuz. İşte hastane, banka, ne bileyim adliye gibi yerlerde mecburi yardımlarda bulunmak zorunda kalıyorsunuz. Ondan sonra zaten pek fazla çocukluk yaşayamıyorsunuz. Yani oraya gidiyorsun, bankada şöyle bir iş var. Mecburi napıyorsun sabah okula gidiyorsan, öğleden sonra mecburi izin alıyorsun, işte okuldan beni almak zorunda kalıyorlardı beraber alelacele gidiyorduk. İşte adliyelerde, noterlerde yani işte ne bileyim satın alımlarda, birçok yerde de yardım etmişliğim oldu. O yüzden de böyle çocukluğumu yaşayamadım diyebilirim. Böyle bir durum yani." (K9)

"Annenin babanın annesi ve babası, annesi veya babası rolü. Yani neredeyse o rolü üstlendik biz. Çünkü onlar duyamadıkları konuşamadıkları için her işlerini biz yaptık yani dışardaki bütün işlerini. Her şeyini biz ilgilenmek zorunda kaldık. O yüzden ağır bir sorumluluk taşımaya başladık küçük yaşta. Hem kız kardeşim hem ben. İkimiz de böyle bir rolü üstlendik. Yani kardeşim anne oldu ben de baba oldum. Onların annesiyle babası biz olduk." (K12)

"Şöyle söyliyim; çocukken evet anne baba, sağır anne ve baba. Ama artık belli bir yaştan sonra siz anne olduğunuz ya da baba olduğunuz zaman bu sefer anne ve babanız sizin çocuğunuz oluyor sizin dünyanızda. Bu sefer ne oluyor, siz daha çocuk büyütmeden çocuk büyütmeye başlıyorsunuz. Bu o yaştaki bir insan için 18 yaşındaki düşünün, bir insan için çok büyük bir sorumluluk ve yük. 18 yaşındaki bir çocuk ne yapar, dersine çalışır, arkadaşlarıyla gezer tozar. Mantık budur, geleceğini düzenlemek için işte ideallerini seçmeye başlar ama sizin idealiniz o sıra anne babaya

mahkûmum, mahkûm da değil de, anne babayla olmak zorundayım. Onlara kol kanat germek zorundayım, anne babayla ilgilenmek zorundayım mantığı oturuyor sizde otomatik. Bu çok büyük bir sorun aslında CODA'larda. Ben şimdi 18 yaşından beri 43 yaşındayım hala bunu düşünüyorum. Bir türlü aklımdan atamıyorum ama onların başında insan var, abim var, hani onlar yalnız değil ama kabullenemiyorum, çünkü onu ben almışım bi kere, onu içimden atamıyorum. Anlatabiliyor muyum? Bende yok ama çok arkadaşımda gördüm, çocukluğunu yaşayamamış çocuklar olduğu için hâlâ çocuk ruhlu olanlar var. Benim yaşımda hala çocuk ruhlu olanlar var çünkü zamanında o çocukluğunu yaşayamamış." (K13)

"Bunlar hani tercüme kısmı. Bir de sağlık kısmı oluyordu. Atıyorum en basit örneği babam bir gün basur oldu. Görmemem gereken bir sahne. Normalde o perdenin çekilip işlem yapılması gerekiyor. Ama gergin bir doktora ya da gergin bir hekime denk geldiyseniz bütün aşamaları canlı canlı gözünüzün önünde yapabiliyor. Yaş dört, beş. Ya da istenmeyen bir gebelik sonucu kadın doğuma gidiyorsunuz. Bilmiyorsunuz daha o bebek nasıl oluşuyor, hani karşı cinsle münasebeti bilmiyorsunuz, daha beş altı yaşlarında kadın doğumda kürtaj için sıra bekliyorsunuz. Kürtajın ne olduğunu bilmiyorsunuz gibi. Bu liste böyle uzar gider. Yani şahit olmamanız gereken birçok şeye şahit oluyorsunuz." (K18)

"Aile yükünün çocuklarda olması çok önemli. Her yerde olur, bütün işitme engelli ailelerinde olur. Çok yük binerdi benim sırtıma. Babamın borcunu işte 5 yaşında bilmek zorundaydım mesela. 5 yaşında benim babamın icrası mı var ya da benim babamın kredisi mi var bilmek zorundaydım. Çünkü o bankaya gittiğin zaman babam konuşamadığı zaman sen konuşmak zorunda kalıyorsun. Mesela ben babamın problemlerini 6 yaşında bilmek zorundaydım. İş yerine gidip, hangi görevi yapmak zorunda olduğunu bilmek zorundaydım. Mesela 6 yaşındaki çocuğun taksit bilgisi hakkında bilgisi olması çok normal mi sizce? Ben hangi ay hangi taksit verilecek bilirdim. İşte atıyorum, özel bir hastalık var mesela, benim annemin ya da babamın, yani özel bir hastalık var varsayalım, dışarda söyleyemeyeceği bir hastalık ama onu ben bilmek zorundaydım. Doktoruyla ben konuşuyordum mesela." (K22)

"Şöyle ama işte mesela çocuksun o perdenin arkasına geçince işte annen ya mesela algılayamıyorsun mesela dinliyorsun da annen mesela algılayamıyorsun da çırılçıplak halini görüyorsun mesela. Şu an bile söylerken, çocuksun işte annenle babanla bi cinsel ilişki seslerini duyma kötü bişey yani. Onlar tabi sizin duyduğunuzu bilmiyolar. bunu tahmin edemiyorlar yani. Ya tabi yani işte çocuksun kaldığın oda iki odalı bir evdesin onlar orda bi ilişki yaşarken sesleri geliyor mesela. Senin tuhafına gidiyor mesela. Bunlar çok garip şeyler gibi. Ama daha sonra diyorsun ki böyle yani. Bu iş bu olmazsa çocuk olmayacak yani bu ilişki böyle. Nasıl ekmek su gibi. Tabi bunlar büyüdükçe mesela ben bunları çocukken duymuştum, denk gelmişim, çok garibime gitmişti. Garip sesler gelmişti yani. Bunlar böyle yani. Ya bunlar yaşanan şeyler kardeşimle yani yaşadık bunları gördük yani, ben bunları gördüm de yani. Ya gördüm ve duydum yani çünkü anlamak gerekir yani sesler geliyor zaten. Tuhaf tuhaf sesler geliyordu yani. Ama dedim bu böyle yapacak birşey yok. Evet, ilk başlarda çok böyle acayibime gitmişti çok böyle gücüme mi gitti hani neden böyle oluyor falan. Neden dedim çok garibime gitti. Çok yani anlatılmaz yani." (K8)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar CODA olmanın anlamının erken olgunlaşmak olduğunu, küçük yaşlardan itibaren büyük sorumluluklar aldıklarını, çabuk büyüdüklerini ve erken yaşta olgun bireyler olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri bu durumun zorluğuna, çocuk ya da ergen olmaları gereken yaşları kaçırmış/yaşayamamış olmalarına, henüz bilmemeleri/öğrenmemeleri gereken konuları çok erken yaşta ve öğrenmemeleri gereken yollardan öğrendiklerine ilişkin anlatılarından oluşmaktadır. Henüz çok erken yaşlarda yetişkin olma sürecine geçtiklerini anlatan ifadeleri, gereklilik ve kaçınılmazlık barındırmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, erken olgunlaşma deneyimlerinin işaret dili biliyor olmaları ve hem ebeveynleri hem diğer sağırlar için çevirmenlik yapıyor olmalarıyla da yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Katılımcılar erken olgunlaşmak olarak kodlanan anlatılarında sıklıkla ebeveynlerine ya da diğer sağırlara çevirmenlik yapmak üzere eşlik ettikleri, yaşlarına ve içinde bulundukları gelişim dönemine uygun olmayan deneyimlerini aktarmışlardır. Bu deneyimler nedeniyle farklı ve zor bir çocukluk yaşadıklarını, okuma yazma bilmedikleri okul öncesi ve sonrasında okul çağı dönemlerini kapsayan süreçte

yetişkin birey sorumluluğu üstlendiklerini ifade etmişlerdir. Bankada anlamını bilmedikleri kelimeleri çevirmeye zorlanmaları, karakolda kavga eden sağırın ifadelerine çevirmenlik yaparak karakol ortamında ve çocuklar için ayrılan alan dışında bulunmaları, okulda olmaları gereken zamanda yetişkinlerle birlikte ve onların işlerine yardımcı olarak geçirmeleri, sağır için savunuculuk yapmak için hukuki süreçleri öğrenmek zorunda kalmaları bu deneyimlerden bazılarıdır. Bunlara ek olarak hastanelerde ebeveynlerine eşlik etmek, annelerinin kürtaj operasyonu, babalarının basur muayenesi sırasında operasyon odasında bulunmak, ebeveyninin iş yaşamına ve görev tanımına ilişkin ayrıntıları bilmek, ailenin aylık ödeme listesini takip etmekten sorumlu olmak gibi zorlu yaşam deneyimlerini içeren bu süreçleri, erken olgunlaşmak olarak tarif etmişlerdir. Katılımcıların erken olgunlaşmak olarak kodlanan diğer anlatıları, ebeveynlerinin sağır olmasından kaynaklanan ancak bu kez çevirmenlik için bulundukları ortamlardan değil, ebeveynlerinin ev ortamını çocuklara uygun şekilde düzenleyememesinden, çocukların onları duyuyor olduğu bilinciyle kendileri için uygun mahrem bir alan yaratamamasından kaynaklandığı görülmektedir. Kimi katılımcıların kendilerinin ve kardeşlerinin, ebeveynleri arasında yaşanan cinsel ilişkiye tanık olduklarına ilişkin anlatılarında, bu deneyimin her çocuk için olacağı gibi onlar içinde zorlayıcı olduğu, duydukları sesleri ve ebeveynlerinin ne yapmakta olduklarını anlamlandıramadıkları, birbirlerine zarar verip vermediklerini kavrayamadıkları, yaşlarıyla doğru orantılı olarak birtakım yargılara vardıkları ve çocuk sahibi olabilmenin koşulu olduğu sonucuna ulaşarak kabullendikleri görülmektedir. Erken olgunlaşmak kodu altında yer alan anlatılar içindeki en karakteristik ifade, CODA'ların çocukluluklarından itibaren kendi anne babalarının, anne ve babası olduklarını söylemiş olmalarıdır.

3.4.2.2. Savunuculuk

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen diğer kod savunuculuk kodudur. K3, K7, K9, K10, K16 ve K22 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Ha adam mesela iş bulamıyor ben diyorum ki niye ben oturup iş bulamıyorum, adamın karısı var, çocuğu var hani bir şekilde yardımcı olmam lazım, bunu bir şekilde işe sokmam lazım. Aslında bakarsanız benim derdim değil o. Ama bir şekilde işte işe sokmam lazım, işte ona yardımcı olmam lazım. Çok böyle dert ettiğim insanlar da oldu." (K3)

"Sağır topluluğuna karşı birtakım sorumluluklar hissediyoruz. Neden çünkü derneğe gittiğimizde birçok insanın gerçekten nasıl mağduriyetler yaşadığını görüyorsunuz. Haliyle yardımcı olmak zorunda hissediyorsunuz kendinizi. Sağır topluluğuna karşı sorumluluk hissediyorsunuz, mecbursunuz. Ben sokakta Ankara Karanfil Sokak'ta da seyyar satıcılık yapan ve zabıtayla sorun yaşayan bir sağır gördüğümde gidip kendimde müdahale etme isteği hissediyorum, orada bir saat kendini anlatamadığı için mağdur oluyor." (K7)

"O zamanlar altımızda arabamız yok, hani ulaşım anlamında minibüse falan biniyoduk, şimdi devletin de sağladığı bi kart oluyo, engelli kartından yararlanıyorlar. Sen de yanında onla birlikte biniyosun ama manevi olarak bu beni çok yaralamıştı. Yani şoför sürekli babam duymuyor ben duyuyorum, babamın yanında bi arkadaşı var işitme engelli, üçümüz birlikte bi koltukta oturuyoruz adam sürekli hani çok bi işiten toplumda var, şunlara bak engellilere yok bilmem ne para vermiyorlar, eli tutuyo ayağı tutuyo neyin engeli bu. Neden bu kartı gösteriyorlar da ücretsiz otobüse biniyorlar gibi durumlar. Bu beni çok yaralamıştı, niye, bu şey gibi olmuştu bende; babamın arkasından konuşuyorlar ama babam bunu duymuyor, hani babam kendini şuan savunamıyor. Ben bunda hani kendimi şey gibi biraz daha böyle babamlara kalkan olmuşum, hani babamların yerine onları sürekli savunan, yani kendimizi savunan sürekli kalkan oluşturunuyodum kendimde. Çok tartıştığım kişiler evet oluyodu yani manevi olarak bu beni çok yaralamıştı yani. Birisi arkasından konuştuğu zaman acaba gidip ben onu uyarmalı mıyım, babamı nasıl koruyabilirim diye." (K9)

"Ben karakolda sabahladığımı da bilirim, hâkimle savcıyla kavga ettiğimi de bilirim, sözlü tartışmaya girdiğimi de bilirim. Doktorların beni odalarından kovduğu da çok olmuştur. Yani sağır toplum için ben hepsini yaptım. Ya ben bu tabiri çok

sevmiyorum ama sesi olacaksın. Onların haklı mücadelesinde yanlarında olmak zorunluluk hali. Ya olmak zorunda zaten hissediyosun bi yerden sonra. Ben onların yanında olmak zorundayım diyosun." (K10)

"Tanıyım tanıımıym yani sağırsa hemen, sanki içimde bir Süpermen süper kahraman var. Sağır gördüm, yardıma gidiyim şeklinde," (K16)

"Dövüşüyorum böyle baya bildiğiniz, işitme engellilerin alamadığı haklarla ilgili ben şu an dövüşüyorum yani. Ölene kadar da alacam bütün haklarını yani deneyeceğim elimden geleni yapacağım yani." (K22)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar CODA olmanın anlamının sağırın savunucusu olmak ve onlar için savunuculuk yapmak olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar sağırın yaşadıkları mağduriyetleri gidermek için, haklarını elde edebilmeleri için, gündelik yaşamdaki sorun ve ihtiyaçlarına çözüm üretebilmek için çok güçlü bir çaba sarf ettiklerini dile getirmişlerdir. Bunun için kendilerini zorunlu hissettiklerini, bunun zaten böyle olması gerektiğini belirtmişler, CODA'lar için sağırın savunuculuğunu yapmayı zaten olması gereken durum olarak tarif etmişlerdir. Sağır için ve sağırın yaşadıkları sorunlar karşısında, kendilerini süper güçleri olan kahramanlar gibi hissederek olaylara dâhil olduklarını ve onların savunmak için çaba sarf ettiklerini anlatmışlardır. Katılımcıların kimi anlatıları, CODA'ların kendilerini sağırın savunucusu olarak hissetmelerinin ebeveynleriyle birlikte yaşadıkları olumsuz deneyimlerden ve diğer sağırın iletişim sorunları nedeniyle yaşadıkları mağduriyetlere tanıklık etmiş olmalarından kaynaklandığını göstermektedir.

Daha az sayıda katılımcı ise bu kodla ifade edilen anlatılarında farklı bir alana vurgu yapmıştır. K6 kodlu katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Hayatlarında oluşabilecek her türlü noktada bizden sorumluluk veya şey bekleyebiliyorlar bu bazen şey şu olumsuzluğu da getiriyor, hâkim değilim, savcı

değilim ben olanı eksiksizce iletmekle mükellefim. Sizi öyle bir yere koyuyor ki aslında onun söylediği şeyleri sizin başka birşeye dönüştürüp çözmenizi istiyor, onun söylediği bunu söyle değil bunu benim için hallet. İki tane sağırın kavgasına gittim ben, diyor ki sen beni ayarla öbürü diyor ki sen beni ayarla. Bi de normal olabilecek beklentinin çok fazla üstünde beklenti olabiliyor, hani fazlasıyla büyük bir beklenti içine girebiliyorlar. Bizim tercüman olduğumuzu, CODA olduğumuzu unutup olayı çözer moduna girebiliyor." (K6)

Katılımcı ifadesinde de görüldüğü üzere, katılımcılar CODA olmanın anlamının, sağır toplumun kendilerini onların savunucusu olarak görmeleri olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar sağırın CODA'lerden kendilerinin tüm haklarını savunmalarını istediklerini ve beklediklerini belirtmişler, CODA'ları sağır toplumun savunucusu olarak gördüklerini dile getirmişlerdir. Sağırın CODA'lerden beklentilerine ilişkin anlatılarında, bu beklentilerin gündelik yaşamdaki pek çok pratiği içerdiğini belirtmiş ve işaret dili bilmenin, hem sağır hem işiten toplumla iletişim kuruyor olabilmenin çok ötesinde, kimi uzmanlık alanlarını da kapsayacak şekilde bir savunuculuk beklentisi içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Yaşadıkları sorunlarda onları savunacak, sadece çevirmenlik yapmayıp aynı zamanda haklarını korumak için onlar yararına sözcülük etme görevleri üstlenecek kişiler olmalarını beklediklerini anlatmışlardır.

3.4.2.3. Fedakârlık ve Sabretme

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod fedakârlık ve sabretme kodudur. K17 ve K21 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Bence fedakârlık ya, ben hayatımı çünkü yaşamadım yani benim hayatım değil bu. İstediğim hayatım değil, başkalarının hayatı. Ben fedakârlık derim hani CODA diyecek olursanız eğer." (K17)

"Sabır. Bakın ben asla bu durumumdan şikâyetçi değilim şu ana kadar nasıl konuştum onları kötüleyerek mi konuştum, onları savunarak mı konuştum bilmiyorum ama tarafsız olarak şunu söylemek istiyorum, evet gerçekten çok sabır isteyen bir durum CODA olmak." (K21)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar CODA olmanın anlamının fedakârlık ve sabretmek olduğunu, tüm hayatlarından fedakârlık etmelerini gerektirdiğini ve CODA olmanın onlar için hayatları boyunca çok sabırlı olmak anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu kod altında toplanan ifadeleri yaşamlarını kendileri için değil anne-babaları için sürdürdüklerine dair anlamlar içermektedir. CODA'ların ebeveynleri ve kimi zaman da diğer sağırlar için duydukları endişeyle sürekli fedakârlık yaptıklarına, bir CODA'nın her zaman çok sabırlı olması gerektiğine ilişkin vurguları, özverili bir yaşamın ötesinde kendi istek ve ihtiyaçlarından sürekli bir vazgeçişini tarif etmektedir.

3.4.2.4. Çift Kültürlü ve Çift Dilli Olmak

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod çift kültürlü ve çift dilli olmak kodudur. K12, K20 ve K29 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Çift dilli olmak demek. Çift dilli ve çift kültürlü olmak demek." (K12)

"Yani iki ayrı daireyi birleştiren ortada bir kesişim kümesi olur ya işte o kesişim kümesi CODA olmak demek." (K20)

"CODA olmak ne demek; iki dilli, iki kültürlü, iki dünyayı da bir noktada bilen tek bir kişi diyebilirim yani." (K29)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar CODA olmanın anlamının çift kültürlü ve çift dilli olmak olduğunu ifade etmişler, dil edinim sürecinde her iki dili de edindikleri için çift dilli olduklarına ve her iki kültürle de bağlantı

kurdukları için çift kültürlü olduklarına vurgu yapmışlardır. CODA kimliğini bu sağır kültür ve işiten kültürün kesişim kümesi olarak tarif ederken, her iki kültürü de biliyor olduklarına, her iki toplumun da bir parçası olduklarına işaret etmişlerdir.

3.4.2.5. Köprü Olmak

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ise köprü olmak kodudur. K24 ve K14 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Yani CODA olmak bence CODA'lık bir işitme engelli insanın dış dünyayla arasında olan köprü. Bence biz bir köprüyüz. Bana hep ben böyle isimlendirdim, bir köprüyüz ve hani sadece tamam güzel hayat yaşıyorlar ama bunu bir tık daha kolaylaştırmak için, hani kestirme bir yoluz belki de. Ben öyle görüyorum yani." (K24)

"Biz gerçekten bir zincirin halkasıyız. Onlar bir halka biz bir halka. Ama tek başımıza bir şey ifade etmiyoruz. Nasıl biz zincir bu, nedir bu, nasıl anlatıyım ben bunu? Yani şey, aslında şöyle, halka tek başına bir şey ifade etmiyor ya birleştiği zaman daha güçlü, sonuçta bir zincir oluyor bir işinize yarıyor, boynunuza takıyorsunuz, bir şey bağlıyorsunuz bir işe yarıyor ama tek başına hiçbir işe yaramıyor." (K14)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar CODA olmanın anlamının köprü olmak olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar, sağır ile işiten toplum arasında köprü işlevine sahip olduklarını, onlar için kurdukları bağlantıyla, daha kısa yoldan erişimlerini sağlayarak yaşamlarını kolaylaştırdıklarını ve CODA'lar ve sağır arasında bir zincirin birbirine bağlı halkalarında olduğu gibi birlikte daha güçlü bir zincir oluşturan, birbirine bağlı bir ilişki olduğunu anlatmışlardır. Bu kod altındaki ifadelerinde katılımcılar CODA'ların sağırın hayata katılmasını sağlayan ya da bunu kolaylaştıran rolleri olduğuna ve aynı zamanda CODA'ların varlık nedeninin de sağır olduğuna vurgu yapmışlardır.

3.4.3. Ebeveynleri Sağır Olmasaydı Olacak Farklılıklar

Sağırılık-CODA olmak ve sağır olmayan ebeveynlere sahip olmak temasının üçüncü kategorisi olan ebeveynleri sağır olmasaydı olacak farklılıklar Şekil 3.25.'de görülmektedir.

Şekil 3.25. Ebeveynleri Sağır Olmasaydı Olacak Farklılıklar

Şekil 3.25.'de görüldüğü üzere ebeveynleri sağır olmasaydı olacak farklılıklar kategorisi katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) kişilik gelişimi farklılıkları, (2) akademik değişimler ve (3) standart hayat sürdürme olmak üzere 3 kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.4.3.1. Kişilik Gelişimi Farklılıkları

Katılımcılar tarafından ebeveynleri sağır olmasaydı olacak farklılıklar kategorisinde yoğun olarak kişilik gelişimi farklılıkları kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K7, K17, K21 ve K24 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Anne, babamın sağır olması bana bir şekilde mücadeleci ve çalışkan bir ruh aşıladı. CODA olmasaydım muhtemelen yaşıtıların gibi daha kırılğan birisi olurdum ve genç yaşta bu kadar başarılı olamazdım diye düşünüyorum. CODA olmasaydım çevremden gördüğüm kadarıyla yine muhtemelen eğitilmiş biri olurdum ama eğitim benim için bu kadar kıymetli olmazdı. Eğitimin bir gücü olduğuna inanmayabilirdim yani öyle diyeyim." (K7)

"Ben bambaşka birisi olurdum. Belki hayata bakış açım farklı olurdu, bu kadar sorumluluk duygusu olmayabilirdi, fedakâr olmayabilirdim. Kişiliğim, karakterim bambaşka olurdu. Ya ben bambaşka birisi olurdum. Çünkü şöyle hani onların bana verdiği sorumluluk hayatımda kattığı belki de sırtımda benim belli zamanlar yük olarak düşünüyordum ama yani karakterimin bu şekilde olacağını ben düşünmüyorum. Düşünce yapım çok farklı olurdu." (K17)

"Ben size şunu rahatlıkla söyleyebilirim, belki de benim çevremde bu tarz engelli insanlar olmasaydı ben belki çok duyarsız bir insan olabilirdim. Varlığım için bile şükretmeyen yani şu anki sağlığım için bile şükretmeyen bir insan olabilirdim ve ben tabi ki her insan aynı değildir, kimseyi aynı kefiye koymak istemiyorum ama çevresinde bu tarz insanlar olmayan kişilerin ben böyle olduklarını düşünüyorum." (K21)

"Yani insanlara karşı dik durmam gerektiğini, hiç kimseden öyle kolay kolay korkmamam ve çekinmemem gerektiğini öğrendim ve bu beni farklı bir insan yaptı, güçlü bir insan yaptı. Ben yine hep çekingen insan olurdum. Belki girişimci bi insan olamazdım. Yani hani pısırık olarak ta söylemek istemem ama hani pısırık diye adlandırdığımız karakterler vardır ya hep böyle geri planda durur, hiçbir şey yapmaz veya ne bileyim bir haksızlık yapıldığında sesini çıkarmaz. Belki öyle bir insan olabilirdim bir de mızımız bi insan olabilirdim. Ya bu beni etkilerdi, ailemde hiç bi şeyi etkilemezdi ama benim karakterimi etkilerdi. Belki bu kadar güçlü olamazdım gibi geliyor bana." (K24)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar varsayımsal olarak ebeveynlerinin sağır olmaması durumuna ilişkin bir değerlendirme yaptıklarında, yoğun olarak kişiliklerine odaklanmışlar ve ebeveynleri sağır olmasaydı farklı kişilik özelliklerine sahip olacaklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar sahip olmaktan gurur duydukları güçlü karakter özelliklerini ifade etmiş, bu özellikleri CODA olmak ile özdeşleştirmiş ve CODA olmaktan kaynaklanan yaşam koşulları sayesinde sahip oldukları bu özelliklere ebeveynleri sağır olmasaydı sahip olamayacaklarını söylemişlerdir. CODA olmanın onlara kazandırdığı nitelikler olarak ifade ettikleri mücadeleci olmak, çalışkan olmak, eğitimin önemli olduğunun farkında olmak, sorumluluk sahibi olmak, fedakâr olmak, duyarlı olmak, sahip oldukları için şükretme olgunluğunda olmak, girişimci olmak, haksızlıklara karşı hak savunucusu olmak, hızlı hareket edebilmek ve güçlü olmak aslında CODA olmaktan dolayı sahip oldukları güçlü yanlarını tarif etmektedir. CODA olmamaları durumunda ise sahip oldukları güçlü karakteri elde edemeyeceklerini, kırılgan, başarısız, eğitimin değerinin bilincinde olmayan, sorumluluk duygusu olmayan, duyarsız, şükretmeyen, çekingen, pısrık, her şeyde kusur bulan, hiçbir şeyden memnun olmayan, yavaş hareket eden bir birey karakterine sahip olacaklarını ifade etmişlerdir. Bu nitelikler ise aslında onların sağır ebeveynlere sahip olmaktan kaynağını alan yaşanmışlıklarını yaşamayan diğerlerinin karakterlerine ilişkin genel değerlendirmelerine ilişkin ipuçları vermektedir. Bulgular katılımcıların, insanların güçlü karakter özelliklerine çevresel faktörlerin ve zorlu yaşam deneyimlerinin etkisiyle ulaştıklarını düşündüklerini, örneğin çevrelerinde engellilerin olmadığı bireylerin duyarsız ve şükürsüz olabileceklerine ilişkin güçlü kanaatlerinin olduğunu göstermektedir.

3.4.3.2. Akademik Değişimler

Katılımcılar tarafından yoğun olarak ifade edilen diğer kod akademik değişimler kodudur. K19, K20 ve K30 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Yani okula ilgim daha çok olurdu. Belki de şu an da yurt dışındaydım. Belki de daha iyi bir yerdeydim, yani okul olarak söylüyorum. Her zaman okumayı ben istedim, çok istedim hem de çok, ama olmadı. Çünkü kendi derdime koşamıyorum ki hani kendimi işte ne bileyim derslerimle uğraşıyım ya da ne bileyim okuluma gideyim. Okula neden gidemedim babamın bir işi oluyor izin almak zorunda kalıyorum, annemin işi oluyor izin almak zorunda kalıyorum. Dedemin işi oluyor izin al, anneannemin bir işi oluyor izin al, hep izin al izin al. Hep böyle gitti. Ben okuldan bu yüzden de geride kaldım. Belki de daha farklı olabilirdi. Öyle." (K19)

"Ama ne olurdu yani aklıma gelen üniversiteye 25 yaşında gitmezdim de 18 yaşında giderdim herhalde." (K20)

"Eğitim biraz daha farklı olabilirdi. Eğitim konusu biraz daha farklı olabilirdi, yani daha fazla gidebilirdik. Biraz eğitimle alakalı şeyler yapabilirdik. Evet, eğitimde değişiklik olabilirdi." (K30)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar varsayımsal olarak ebeveynlerinin sağır olmaması olasılığına ilişkin bir değerlendirme yaptıklarında, ebeveynleri sağır olmasaydı eğitim koşullarının başka olabileceğini, daha iyi bir eğitim alabileceklerini, başka meslekleri seçme fırsatları olabileceğini belirtmişlerdir. Daha iyi bir eğitim almak için uygun koşullara ya da yeterli desteğe ve ilgiye sahip olmadıklarını, ebeveynleri ve kimi zaman da diğer sağır akrabaları için çevirmenlik yapmaları gerektiğini ve bu nedenle eğitim yaşamlarının aksadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu anlatıları aslında neye sahip olmak istediklerine ve temel ihtiyaçlarına ilişkin ipuçları vermektedir. Ebeveynlerinin sağır olmasından kaynaklanan ve kendileri için kayıp olarak nitelendirdikleri en temel ihtiyaçları eğitim haklarından yoksun kalmış olmalarıdır.

3.4.3.3. Standart Hayat Sürdürme

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod ise standart hayat sürdürme kodudur. K6, K13 ve K29 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Ne farklı olurdu, standart bir hayatım olurdu herhalde. Ben şu anda standart hissetmiyorum kendimi. Ben kendimin özel olduğumu biliyorum. Bütün sağır anne babaların çocukları olduğu gibi, onlar da çok özel. Çok özel olduğumuzu hissediyorum, o zaman daha standart olurduk diye düşünüyorum. Daha mı mutlu olurdum daha mı mazbut olurdum bilmiyorum ama şu anki halimde daha çok mutluyum." (K6)

"Şimdi annem babam sağır olmasaydı ben normal bir çocuk olarak büyüyecektim. İşte diyeceklerdi ki git İngilizce öğren. İngilizce öğrenecektim, sonra üniversiteye git, üniversiteye gidecektim. Hep bir yönlendirme olacaktı ebeveynlerim açısından. Çünkü ben de bazen çocuklarıma yönlendirme yapıyorum, işte bunu yap, şunu yap, şunu yapman lazım, bunun farkındayım ama benim annem babam benim kararlarıma saygı duyduğu için ben şu an buradayım. İşiten anne babanın çocukları gibi rutin bir hayatım olurdu." (K13)

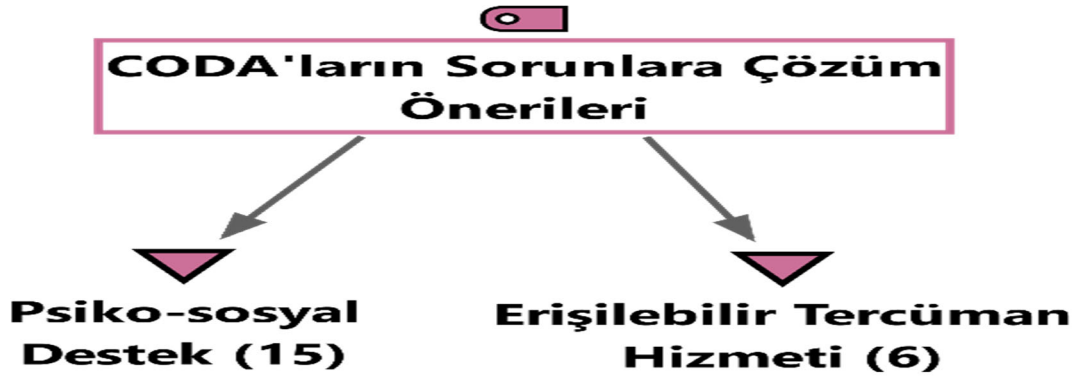
"Şöyle yani sıradan bir hayatım olurdu ama bu kadar çok irdelemeyen, daha basit, daha somut, daha küçük ölçekli hayalleri, hedefleri olan bir insan olurdum sanırım." (K29)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcılar varsayımsal olarak ebeveynlerinin sağır olmaması olasılığına ilişkin bir değerlendirme yaptıklarında, var olan yaşamlarının aksine normal, standart ve rutin bir yaşamları olacağını ifade etmişlerdir. Katılımcılar bu kod altında toplanan anlatılarında, sahip olmaktan gurur duydukları “özel” yaşamlarından bahsetmiş, bu özel olma durumunu CODA olmak ile özdeşleştirmiş ve CODA olmaktan kaynaklanan bu özel yaşama ebeveynleri sağır olmasaydı sahip olamayacaklarını söylemişlerdir. Okula gitmek, İngilizce öğrenmek,

ebeveynleri tarafından yönlendirilmek, basit küçük ölçekli hayalleri hedefleri olmak gibi betimlemelerle tarif ettikleri standart yaşama karşın, ebeveynlerinin onların kararlarına saygı duyduğu, kendi yaşamlarını kendilerinin yönlendirdiği, sıradan olmayan yaşamlarını tercih edeceklerini ifade etmişlerdir.

3.4.4. CODA'ların Sorunlara Çözüm Önerileri

Sağırılık-CODA olmak ve sağır olmayan ebeveynlere sahip olmak temasının dördüncü ve son kategorisi olan CODA'ların sorunlara çözüm önerileri kategorisi Şekil 3.26.'da görülmektedir.

Şekil 3.26. CODA'ların Sorunlara Çözüm Önerileri

Şekil 3.26.'da görüldüğü üzere CODA'ların sorunlara çözüm önerileri katılımcı ifadeleri doğrultusunda; (1) psiko-sosyal destek ve (2) erişilebilir tercüman desteği olmak üzere 2 kod ile ifade edilmiştir. Her bir koda ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.4.4.1. Psiko-Sosyal Destek

Katılımcılar tarafından CODA'ların sorunlarına çözüm önerileri kategorisinde yoğun olarak psiko-sosyal destek kodu ile ilgili ifadeler dile getirilmiştir. K1 ve K14 kodlu katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Ancak bir CODA olarak dışarıdan destek alınması gerektiğini düşünüyorum ben. Çünkü azınlıkta yaşayan bir grubuz, Sağırılar olarak azınlığız ama dışarıdaki hayat bambaşka, içerideki hayat bambaşka. İnsan bir ikileme düşebiliyor, acaba hangi yerdeyim ben, ortada mıyım içeride miyim dışında mıyım, neredeyim ben. Çünkü ailem sağır, ben konuşuyorum, dışarıdaki insanlar konuşuyor, e ben de konuşuyorum ama ailem sağır, bir ikilem içinde kalıyorsun. Burada bir çözüm yolu aranmalı aslında, iki taraftan bir yere odaklanmanız belki doğru olmadığını veya başka çözüm yolları olabildiğini, dışarıdan bir destek olması gerekiyor. Küçük yaşta çocuklar için. Hem sağır çocuklar için hem CODA çocuklar için. Bir destek olması gerektiğini düşünüyorum ben. Bu kadar." (K1)

"Tamam, biz çok zorluklar yaşadık da bizden sonraki CODA'lar örneğin eğitimde bir psikolog, bir sosyolog, bir sosyal hizmet uzmanı tarafından yönlendirilebilir, takip edilebilir. Çünkü onlar gerçekten çok zor hayatta var oluyorlar ve kendi kendilerine var oluyorlar çünkü bir anne baba gerçekten arkalarında değil. Hani biz bu zorlukları yaşadık ama bizden sonrakiler bunu yaşamassın. Bu toplum bunun ne kadarını yapar bilemiyorum sosyal hizmetler bunun neresinde olur." (K14)

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, katılımcıların CODA'ların toplumsal sorunlarının çözümüne ilişkin değerlendirmeleri psiko-sosyal destek sağlanmasında yoğunlaşmaktadır. CODA'ların yetişkin oldukları dönemde de desteğe ihtiyaç duyduklarını ama özellikle çocukluk dönemlerinde bu ihtiyacın daha da görünür olduğunu belirtmiş, hem CODA hem sağır çocukları hedef alan psiko-sosyal destek sisteminin önemini vurgulamışlardır. Katılımcılar kendilerinin bu desteğe sahip olamadıklarını, bu nedenle özellikle çocukluk dönemi olmak üzere yaşamlarının her

gelişim evresinde zorlandıklarını ifade etmiş ve bir çözüm önerisi olarak yeni kuşak CODA ve sağır çocuklara yönelik psiko-sosyal destek programlarını işaret etmişlerdir.

3.4.4.2. Erişilebilir Tercüman Hizmeti

Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kod erişilebilir tercüman hizmeti kodudur. K22 kodlu katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Aslında işitme engellilerin problemini çözmek inanılmaz basit ya. İnanılmaz basit. Bana kalırsa işitme engellilerin gidebileceği her yer olmasa bile önemli yerlere işte hastane olabilir burası, devlet daireleri olabilir buralara birer tane bile olsa, o devlet dairesine bir tane tercüman konamaz mı ya? Ya da çok gelişmiş mühendisler var, bir telefon programı yapılamaz mı küçük? Yani işitme engelli çevirse de translate programından böyle hemen karşı tarafa ses gitse. Bence engelli olan karşı taraf ya. Yani okullarda çok küçük eğitimler verilebilir. A, B. Sadece alfabe bile öğretilse yetebilir. Çünkü işitme engelli yoldan geçerken zaten sana bugün dolar kuru kaç işte ne kadar fark var diye sormaz ya. En fazla Keçiören Bağlum'a nasıl gidebilirim diye sorar. Yani sen üç beş kere böyle parmaklarını oynatarak ona bir şey anlatamayacak mısın? Gerçekten biz toplum olarak afedersiniz çok afedersiniz bu kadar aptal mıyız? Bunu öğrenemeyecek kadar aptal mıyız? Biz trafik kurallarını üçüncü sınıfta sadece bir yıl görmüş, sonradan bunu kafamıza kaydetmiş küçük çocuklardık. İşaret dilini de küçük küçük de olsa verebilirdik. Çünkü bu insanlar içimizde zaten. Bu insanlar hep içimizde. Hiçbir zaman bu insanlar içimizden çıkmayacak hep içimizdeler. Küçük çocuklardan herkese öğretilse zaten onlar kendi içlerinde bir dünyada yaşıyorlar zaten. Çok minik bilmedikleri bir konu olursa dışardaki insanlara sorabilsinler. Zaten ciddi bir konuya devlet dairesi falan olması lazım ya da işte noter falan olması lazım. Ciddi bir konuya zaten oralara tercüman alımı olması lazım." (K22)

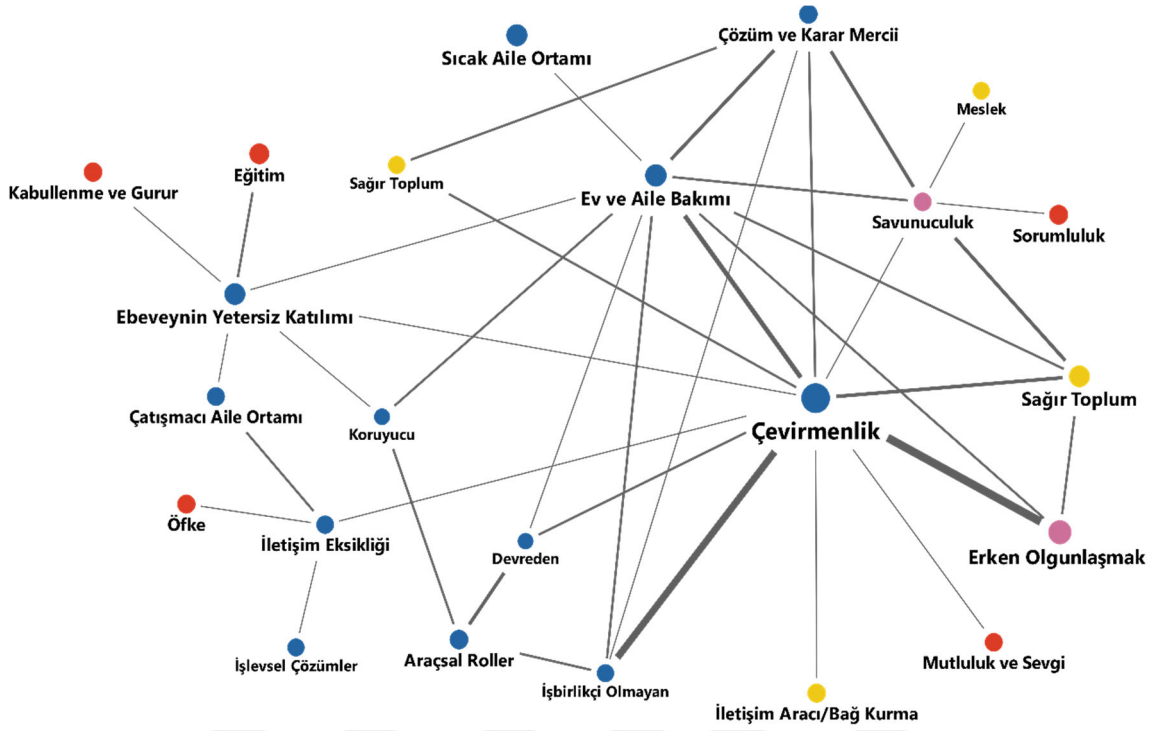
Katılımcı ifadesinde de görüldüğü üzere, katılımcıların CODA'ların sorunlarının çözümüne ilişkin diğer değerlendirmeleri erişilebilir tercüman hizmeti sağlanmasıdır. Katılımcılar bu kod altında toplanan anlatılarında sağırların tercüman

bulmakta zorlandıklarını, kurumlarda tercüman olmadığı için CODA çocuklarına bağımlı olduklarını söylemişlerdir. Sağırın iletişim kuramadıkları için yaşamlarını özellikle zorlaştıran alanlar olan kamu kurumlarında tercümanların yaygınlaştırılmasının yani sağırın ihtiyaç duyduklarında tercüman hizmetine erişebilir olmalarının hem onların yaşamını hem de onlara tercümanlık yapan işiten aile bireylerinin yaşamını iyileştireceğini ifade etmişlerdir. Erişilebilir tercüman hizmetinin, sağır ile işitenlerin iletişimine yönelik teknolojik yeniliklerle de sağlanabileceğini belirten katılımcıların bu önerisi işaret dili eğitiminin yaygınlaşmasını da içermektedir. İşaret dilinin okullarda ilköğretim düzeyinde öğretilmesi gerektiğini böylece temel düzeyde işaret dili bilenlerin sayısının artacağını ifade etmişlerdir. İnsanların temel düzeyde işaret dili bilmesi, parmak alfabesi ile konuşabilmesi durumunda sağır da her an tercüman arayışında olmalarına gerek kalmadan toplum içinde rahat bir şekilde yaşamlarını sürdürebilecekler, örneğin yol tarifine ihtiyaç duyduklarında kolaylıkla çevrelerinden destek alabileceklerdir. Bu kod altındaki ifadeler, sağırın bu toplumun bir parçası olduğuna ve kamu politikalarına da eğitim politikalarına da dâhil edilmeleri gerektiğine vurgu yapmaktadır.

3.5. İlişkisel Analiz

Araştırmanın son veri analizi, katılımcı ifadelerinin hangi ilişki yapısı içinde birlikte yer aldığını görebilmek için yapılan ilişkisel analizdir. Bu başlık altında, kodlar arası ilişkiyi göstermek için yapılan ilişkisel analiz ile elde edilen kod haritası ve bu analizin yorumlanmasından oluşan bulgular yer almaktadır. Kod haritasında ilişkiler, iki kod arasındaki çizgilerle ifade edilmekte ve iki kodun aynı metin içinde ardışık görülme sıklığı arttıkça, bu ilişkiyi gösteren çizgi kalınlaşmaktadır. Yapılan analizle elde edilen kod haritası birbiriyle ilişkisi olan kodları bir arada görselleştirmektedir. Ayrıca kod haritası, kodlar arasındaki ilişkilerin yanı sıra bu ilişkilerin gücünü de göstermekte ve daha derin bir kavrayış sağlamaktadır.

Araştırmanın ilişkisel analizine ait kod haritası Şekil 3.28.'de görülmektedir.

Şekil 3.27. Kod Haritası

Şekil 3.27.'de görüldüğü üzere katılımcılar yoğun olarak çevirmenlik ile ilgili görüş bildirdiklerinde aynı zamanda, en yoğun ilişkiden başlamak üzere sırasıyla CODA olmanın anlamı kategorisinde yer alan *erken olgunlaşmak* kodu, CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeş konumu kategorisinde yer alan *işbirlikçi olmayan* kodu ve CODA'ların ailedeki rolleri kategorisinde yer alan *ev ve aile bakımı* kodu ile ilgili de görüş bildirmişlerdir.

Kodlar arasındaki ilişkiyi gösteren kod haritası katılımcıların deneyimledikleri işaret dili bilen CODA olmak fenomenine ilişkin anlatılarında, çevirmenlik ile erken olgunlaşmak kodları arasında güçlü bir bağ olduğunu göstermektedir. K3 kodlu katılımcının çevirmenlik ve erken olgunlaşmak kodları ile ilgili şu ifadeleri durumu özetlemektedir:

“Çok erken büyümek desem yeri var. Yani çok küçük yaşta ağır sorumluluklar alıyorsunuz. Doğru düzgün anlamadığınız şeyleri çevirmeniz gerekiyor. Hastane olsun, mahkeme olsun. Babanızın dışarda veya annenizin dışarda iletişim kurması gerektiği insanlarla arasında bir iletişim kurman gerekiyor ve 5 yaşındaki bir çocuk bunu biraz zorlansa da yapıyor. Yani ikisi de ana dili ama 5 yaşındaki bir çocuk atıyorum hastalıktan ne anlar dersiniz ama işte annesinin elinden tutup götürüp hastaneye tercümanlık yapmak zorunda kalıyor. Bu yüzden çok küçüklükten başlayan bir sorumluluk desem. Yani şey gibi, çocuğuz ama aynı zamanda anne babayız da. Yani anne ve babalara, anne babalık yapmak zorunda kaldığımız da oluyor. İşte 5 yaşında babam şeyi sorardı şu ne demek bu demek, hani bildiğim kadar. Babam da lise mezunu ortaokul mezunu yani ortaöğretim mezunu ama bilmediği çok fazla kelime var. Yeri geliyor öğretmenlik yapıyorsunuz yeri geliyor annelik babalık yapıyorsunuz. Bu yüzden böyle çocuk anne, çocuk baba olarak anlatsam yeri var herhalde.”(K3)

Çevirmenliğin güçlü bağ içinde olduğu takip eden kod, CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeş konumu kategorisinde yer alan *işbirlikçi olmayan* kodudur. K21 kodlu katılımcının çevirmenlik ile işbirlikçi olmayan kodları ile ilgili şu ifadeleri durumu özetlemektedir:

"Ben yapıyordum, onu ben yapıyordum. Evet, o bendim, ben yapıyordum. Banka oluyordu, hastane oluyordu, herhangi bir resmi kurumda babamın herhangi bir işi oluyordu ben gidiyordum. Hep ben yapıyordum yani, hep ben. En ufak bir telefonla bir şey görüşülmesi gerekiyor mesela yani ben hemen arıyorum falan, neymiş ne değilmiş öğrenip dönüp anneme tercüme ediyorum falan.” (K21)

Çevirmenliğin yoğun bağ içinde olduğu takip eden kod CODA’ların ailedeki rolleri kategorisinden *ev ve aile bakımı* kodudur. K15 kodlu katılımcının çevirmenlik ile *ev ve aile bakımı* kodları ile ilgili şu ifadeleri durumu özetlemektedir:

" Ne biliyim deden vefat ettiğinde babana çok acı bir şey yani bunu beş yaşındayken babana söyleyebilmen. Babasının vefat ettiğini söyleyebilmen. Yani beş yaşındaki bir kız çocuğunun babasını avutması ne kadar acı bir durum. Sadece bu

değil ki. Elektrik faturası, su faturası, eve alınacak verilecek, kira varsa yok kira yok, ev satılacak, ev aradık dört ay. Evimizi aldık. Ondan önceki evimizde de şey ne vardı merkezdeki evimizde ha çatısı akıyordu. Suyu akıyordu, merdivenler temizlenecekti. Su faturası, elektrik faturası, televizyon. İşte vergi, algı. Hastane raporları." (K15)

Kod haritasında ve bu haritanın işaret ettiği ilişkileri gösteren katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, ilişkiisel analiz ile elde edilen bulgular, işaret dili bilen CODA'lar için ailelerindeki rollerini ortaya koyan ve araştırmanın en yoğun tekrar eden *çevirmenlik* rolünün, yine araştırmanın en yoğun tekrar eden kodları ile güçlü bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Katılımcılar yoğun olarak ailelerindeki çevirmenlik rolleri ile ilgili görüş bildirdikten sonra; onlar için CODA olmanın anlamını en yoğun kuran, *erken olgunlaşmak* kodu ile CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeş konumu kategorisinin en yoğun tekrar eden kodu olan *işbirlikçi olmayan* kodu ile ve CODA'ların ailedeki rolleri kategorisinde çevirmenlikten sonra en yoğun tekrar eden *ev ve aile bakımı* kodu ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. *Çevirmenlik* rolü ile diğer üç kod arasındaki güçlü ilişki; ailelerindeki çevirmenlik rolünün işaret dili bilen CODA'ların kendilerine ilişkin algılarına temel oluşturmakta olduğunu, aile içi ilişkilerdeki görev dağılımının belirleyici bir niteliğe sahip olduğunu ve çevirmenliğin aile içindeki en yoğun ikinci rol olarak belirlenen *ev ve aile bakımı* sorumluluğunda da etkili olduğunu göstermektedir.

4. TARTIŞMA

Bu bölümde bulgular ve bulgulara dayalı çıkarımlara yer verilmiş ve bu çıkarımlar bilimsel bir temelde yorumlanmıştır.

Bu araştırmada nitel desen ve fenomenolojik yaklaşımla ekolojik perspektiften işaret dili bilen CODA'ların çok boyutlu bir değerlendirmesini yapmak amaçlanmış ve araştırma boyunca (1) Çocukluk dönemi yaşantıları ve aileleriyle ilişkileri nasıldır, aileleri yaşanan sorunlara nasıl yaklaşmaktadır? (2) Ailelerindeki rolleri nelerdir, CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde CODA kardeşler nasıl konumlanmaktadır? (3) Yaşamlarında işaret dilinin anlamı nedir, işaret dili bilmek yaşamlarını nasıl etkilemektedir? (4) İletişim kurarken işaret dilini mi konuşma dilini mi tercih etmektedirler ve bu tercihleri nasıl yapılanmaktadır? (5) Sağır toplumla ve işiten toplumla olan ilişkilerini nasıl değerlendirmektedirler, toplumsal aidiyet hislerini nasıl tarif etmektedirler? (6) Fiziksel, sosyal, bilişsel, duyuşsal, tinsel boyutta gelişimleri nasıldır; yaşamsal deneyimleri onları gelişimlerinin farklı boyutlarında nasıl etkilemiştir ve etkilemektedir? (7) Sağırlığın bir engel olup olmadığına ilişkin değerlendirmeleri nasıldır? (8) CODA kimliğine ilişkin bakış açıları nasıldır, kendileri için CODA olmanın anlamını nasıl tarif etmektedirler? (9) Varsayımsal olarak, ebeveynlerinin sağır olmaması durumunu nasıl değerlendirmektedirler, ebeveynleri sağır olmasaydı yaşamlarında nelerin farklı olacağını düşünmektedirler? ve (10) CODA'ların sorunlarının çözümüne ilişkin görüşleri nelerdir? araştırma sorularına cevap aranmıştır. Verilerin analizi sürecinde, elde edilen temalar bir kavram haritası oluşturmak üzere (1) CODA'ların çocukluk dönemi yaşantıları, (2) CODA'lar ve işaret dili, (3) CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi ve (4) Sağırlık, CODA olmak ve sağır olmayan ebeveynlere sahip olmak olarak sıralanmıştır.

Fenomenolojik bir çalışmada yanıtlanması gereken en önemli soru, bireylerin araştırmaya konu fenomeni nasıl deneyimledikleridir, çünkü fenomenolojik çalışmalarda amaç bireylerin bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini anlamak ve

deneyimin özüne ilişkin bir açıklama yapmaktır. Öz, bireylerin ortak deneyimlerinden oluşur ve bu öz çalışmanın sonlandırılmasından önce betimleyici bir tartışma olarak yazılır (Creswell, 2017). Tartışma bölümünde tez çalışmasında elde edilen bulgular, sağır ebeveynin işaret dili bilen işiten çocuğu olma fenomeninin nasıl deneyimlendiğini anlamaya yönelik bir zeminde tartışılmış ve araştırma sorularıyla bütünleştirilerek, temalardan oluşan alt başlıklar altında, betimleyici bir dille aktarılmıştır. Araştırma sorularına, temalara, kavram haritasına ve bulguların sunum sırasına paralel bir yol haritası belirlenmiş olmakla birlikte, özün doğasına ve nitel çalışmanın ruhuna uygun bir anlayışla, bulguları bütünleştiren bir tartışma çerçevesi oluşturulmuş ve ilgili bulgular alanyazınla ilişkilendirilmiştir.

4.1. CODA’ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları

CODA’ların çocukluk dönemi yaşantıları teması, CODA’ların erken dönem yaşantılarına ve mikrosistemine odaklanmaktadır. Mikrosistemde bireyi içeren en yakın ve en etkili çevresel ortam olan, çocuğun doğrudan temas kurduğu aile sistemi, gelişim için çok önemlidir. Çalışmada CODA’ların yaşamına ilişkin bu alanı anlama çabasının nedeni, ailenin ve çocukluk dönemi yaşantılarının, bireyin fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel boyutlarının tümü üzerinde belirleyici etkilileri olmasıdır. Aile dinamiklerinin bireyin benlik algısına etkisinin anlaşılması da bireyin mevcut ihtiyaçlarının altındaki etkenlerin belirlenmesinde önemli bir faktördür. Çocuğun ebeveynleriyle kuracağı yakın, destekleyici, güçlü ilişkilerin gelişimi destekleyen olumlu etkilere ve sevginin hissedilmediği uzak ilişkilerin de gelişim üzerinde olumsuz etkilere sahip olması kaçınılmazdır. Diğer yandan, sağırlığın ailede genetik olup olmaması gibi biyogenetik faktörler de, ailenin sosyo-ekonomik konumu, ebeveynlerin eğitim düzeyi, yaşanan fiziksel çevrenin nitelikleri gibi çevresel faktörlerin tümü de CODA çocuğun gelişimi üzerinde doğrudan etkilere sahiptir.

CODA’ların gelişim boyutlarında etkili bir biyogenetik faktör sağırlıktır. Çalışmanın “katılımcılara ilişkin veriler” başlığı altında, katılımcıların ailelerinde sağırlığın genetik olup olmama durumuna ilişkin veriler yer almaktadır ve

Şekil.2.11.'de görülebilmektedir. İşitme kaybının birçok nedeni vardır ve genetik nedenlerle işitme kaybı yaşayanlar, sağırların %50'sini oluşturmaktadır. Genetik nedenlerin genel sıklığa etkisinin yüksek olması, çok sayıda sağır ailenin oluşmasına ve bu durum da hem sağırlığın hem de sağır kültürünün kuşaktan kuşağa aktarılmasına zemin oluşturmaktadır. Bu aileler sağır toplumun kültürel özelliklerinin, geleneklerinin, yaşam biçimlerinin taşıyıcısı olmakta, bu ailelerde yetişen çocuklar hem işaret dili edinimi hem de sağır kültür kazanımı açısından işiten ebeveyni olan çocuklardan farklılaşmaktadır (Makaroğlu ve Dikyuva, 2015). Bu araştırmada çeşitli kodlar altında elde edilen bulgulara ailede sağırlığın genetik olup olmayışının CODA'ların gelişimini farklı boyutlarda etkileyebildiği görülmektedir. Bu çıkarıma ulaşmayı sağlayan, birinci tema özelinde çarpıcı bir örnek *çevirmenlik* kodu ile *ev ve aile bakımı* kodundan elde edilen bulgulara görülebilmektedir. Bulgulara, sağırlığın ailede genetik olmaması, anne babalarının kendi kök ailelerindeki tek sağır olmaları durumunun *çevirmenlik* kodunda görüldüğü gibi, işaret dili bilen CODA çocuk için ebeveynlerinin kök aileleriyle iletişimini sağlamak gibi bir zorluk üretebildiği görülmektedir. Sağırlığın ailede genetik olması ve aile üyelerinin çoğunun sağır olması durumunun ise *ev ve aile bakımı* kodunda görüldüğü gibi işaret dili bilen CODA çocuğun ebeveynleri için üstlendiği görev ve sorumluluk alanını, geniş ailedeki diğer sağırları da içerecek şekilde genişletmeye ilişkin bir zorluk üretebildiği görülmektedir.

CODA'ların gelişim boyutlarında etkili iki çevresel faktör ebeveynlerin yeterli eğitim düzeyine sahip olmaması ve ailenin düşük ekonomik gelirde alt sınıfsal konumda yer almasıdır. Bir çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilmeye ilişkin tek başına risk oluşturan bu faktörlerin, katılımcılar için var olan durumu zorlaştırıcı etkileri olduğu görülmektedir. CODA olmanın, yoksulluğun ve ebeveynin eğitim düzeyinin düşüklüğünün aynı anda deneyimlenmesi ise birden çok dezavantajın bireyin gelişim süreci üzerinde etkili olmasına neden olmaktadır.

Bulgulara ebeveynin yetersiz eğitim düzeyinin olumsuz etkileri *ebeveynin yetersiz katılımı*, *ev ve aile bakımı*, *eğitim*, *sağırlığı engel olarak görmeme* kodlarında tekrar tekrar karşımıza çıkmaktadır. Ebeveynin yetersiz eğitim düzeyi hatta kimilerinin okuma-yazma bilmemesi CODA çocuk için hem ebeveyne eşlik edilmesi

gereken yerlerin çeşitliliğini ve süresini artırmakta hem de ebeveyn yerine üstlenilen işlerin kapsamını genişletmektedir. Okuma yazma bilmeyen sağır ebeveyn toplu taşıma araçlarıyla bir başka semtte yaşayan akrabayı ziyarete gidememekte; ilkökul mezunu sağır ebeveyn bankalar ya da noterler gibi kurumlarda karşısına çıkan yazılı metinleri anlamakta ve yazılı yönergeleri takip etmekte zorlanmaktadır. Böylece sağır ebeveynler gündelik yaşama ilişkin işlerinin bir kısmında sağır oldukları için değil yeterli eğitim düzeyine erişemedikleri hatta kimileri okuma-yazma bilmedikleri için CODA çocuklarına ihtiyaç duymaktadır. Ülkemizde sağır topluma ilişkin eğitim durumlarını ve etkilerini ortaya koyan bir çalışma olmamakla beraber Güney Afrika'da yapılan çalışmalar, daha derin bir kavrayış için zemin oluşturmaktadır. Sağırlık, Güney Afrika'da en yaygın engellerden biri olarak kabul edilmektedir. Güney Afrika nüfusunun yaklaşık %10'unu oluşturan sağır nüfusun yaklaşık %70'i işsizdir, yaklaşık %66'sı okuryazar değildir ve yetişkin bir sağır bireyin genel bilgi seviyesi ortalama olarak 8 yaşındaki işiten bir çocuğun bilgi seviyesine eşittir. Bu durum büyük ölçüde eğitim sisteminin sağır öğrenciler için yeterince erişilebilir olmamasından ve sağır öğretmenlerinin etkili bir şekilde eğitim verecek donanıma sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır (Storbeck, 2010). Storbeck'in Güney Afrika'ya ilişkin çalışmalarının sonuçlarıyla bir arada düşünüldüğünde, araştırmada elde edilen bu sonuçların işaret dili bilen CODA'lara ilişkin değerlendirmenin önemli bir bileşeni olduğu düşünülmektedir. Bölüm 1.7.'de açıklandığı gibi ekolojik değerlendirme, çevresi içinde birey yaklaşımı temelinde, herhangi bir özel durumla ilişkili birçok faktörü dahil etmeyi sağlayan en kapsamlı araştırmanın yapılmasını mümkün kılan sistematik bir çerçevedir. İşaret dili bilen CODA'lara ilişkin ekolojik yaklaşımla yapılan bu değerlendirme, müdahalelerde pek çok faktör gibi ebeveynlerin eğitim düzeyinin de sürece dâhil edilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Ailenin düşük ekonomik gelirden alt sınıfsal konumda yer almasının olumsuz etkileri ise *ekonomik sıkıntılar*, *ekonomik kazanç* kodlarında açıkça görülmektedir. Bulgular ekonomik sıkıntıların CODA'ların yaşamını daha da zorlaştıran bir faktör olduğunu, bu durumun yaşadıkları evin koşullarından sahip oldukları olanaklara kadar yaşamlarının her alanını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Yoksulluğun tek başına çocukların yaşamını doğrudan etkileyen olumsuz etkilerinin, kırılgan bir grup olan

sağır ailelerin yaşam deneyimlerindeki zorlukları ağırlaştıran bir etkiye de sahip olduğu, onları gelişimleri için ihtiyaç duydukları imkânlardan yoksun bıraktığı ve gelişimlerinin tüm boyutlarını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Bulgular ekonomik sorunların aile ve CODA çocuk üzerindeki zorlayıcı etkisini artıran bir faktörü daha ortaya koymaktadır; ekonomik kazancını eşiyle ve çocuklarıyla paylaşmayan, onların temel ihtiyaçlarını karşılamayan baba, CODA çocuk için yoksulluğun etkilerini derinleştirmektedir. Araştırmada birden çok katılımcı tarafından ifade edilen bu durumun ekonomik sıkıntıların şiddetini arttıran bir etken olduğu, zaten düşük gelir düzeyindeki aile sisteminin bir parçası olan çocuklar için farklı yaşamsal zorluklar ürettiği belirlenmiştir. Katılımcılar tarafından “babalarının sorumsuz olması” olarak tanımlanan bu sürecin bir yandan baba-çocuk ilişkisi üzerinde, diğer yandan çocuğun gelişimi üzerinde zedeleyici etkisi olduğu; ebeveynini kontrol etmek gibi ağır bir görev sorumluluğundan, sürekli değişen çevresel koşullara uyum sağlama güçlüğüne uzanan etkilerinin yoksulluğun yarattığı koşulları daha da zorlaştırdığını görülmektedir. *Ekonomik kazanç* kodunda elde edilen bulgular, işaret dili bilen CODA olmanın mutlaka evin, ailenin ekonomik sorumluluğunu üstlenmek anlamına gelmediğini ancak ailenin ekonomik bir yoksunluk içinde olması durumunda CODA çocukların ya da CODA çocuklardan birinin bu rolü de üstlendiğini göstermektedir.

Sıcak aile ortamı kodu altında toplanan ifadeler, CODA’ların çocukluk döneminde ebeveynlerinin ve diğer aile üyelerinin sevgisini hissettikleri, samimi ve içten ilişkiler içinde oldukları, birlikte eğlendikleri ve ortak bildikleri dil olan işaret dilini kullanarak iletişim ve etkileşim kurdukları zaman dilimlerini işaret etmektedir. Ekolojik yaklaşımda bireyin gündelik olarak etkileşimde bulunduğu ilişkilerinden oluşan mikro sistem, bireyin tüm gelişim boyutları üzerinde belirleyici etkiye sahiptir. Aile bireyin mikro sisteminin temel ögesidir ve katılımcıların aileleriyle olan ilişkilerini sıcak bir aile ortamı olarak tanımlamalarını sağlayan faktörler, iyilik halleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Diğer yandan katılımcıların bu temada neredeyse *sıcak aile ortamı* ile aynı sıklıkta tekrar eden ifadeleri, özellikle çocukluk dönemlerinde yoğun bir şekilde, ebeveynlerinden yeterli desteği hissedemediklerini göstermektedir. Katılımcıların ifadelerinde, *ebeveynin yetersiz katılımının*, mikro

sistemlerine okulun eklendiği süreçle birlikte yoğunlaştığı görülmektedir. Bulgular CODA'ların okul yaşamıyla birlikte başlayan ve yaygın kültürle ilk kez karşılaştıkları ya da yaygın kültürdeki deneyim alanlarının genişlediği süreçte, gelişimlerini olumsuz etkileyen ve uyumlarını zorlaştıran olası risk faktörlerine pek çok çevresel yeni faktörün eklendiğini göstermektedir. Ebeveynlerinden; eğitimlerine destek olma, ev ödevlerine yardım etme, akademik gelişimlerini teşvik etme, meslek seçimi konusunda rehberlik etme, yakın ilişkiler ve arkadaşlık sorunları konusunda yol gösterici olma gibi ebeveynlerden beklenen temel konularda destek alma olanağından yoksun olduklarını; okul hayatlarında ve sosyal hayatlarında ailelerinin yeteri kadar yanlarında bulunamadığını, veli toplantılarına ve sosyal etkinliklere katılım gösteremediklerini içeren bulgular elde edilmiştir. Katılımcıların ifadelerinde *ebeveynin yetersiz katılımını* işaret eden anlatılar kimi zaman da kaynağını uykudan önce masal okuma, birlikte oyun oynama gibi kendi aile etkileşimleri ile işiten ebeveynlerin olduğu ailelerdeki etkileşimlerin karşılaştırılmasından almaktadır. İşiten bütün anne babaların çocuklarına masal okumadıkları da düşünüldüğünde aslında CODA'ların özlem duydukları *sağır olmayan* anne babalardan ziyade, ideal anne babalar gibi görünmektedir. Her çocuk ilgiye, çocuk olduğunu ve özel olduğunu hissetmeye ihtiyaç duyar. Bu durum sağır ya da işiten olma durumuyla değil, işlevlerini yerine getiren sağlıklı bir aile olmakla, ailenin çocuklar için sevgi dolu ve koruyucu bir yuva olmasıyla ilgili görünmektedir. *Ebeveynin yetersiz katılımı* koduyla sunulan bulgular Klimentova ve Hynkova'nın (2017), katılımcıların ebeveynlerinden yetersiz destek hissettiklerini gösteren araştırma bulgularını da destekler niteliktedir. Klimentova ve Hynkova'ya göre bu duygu genellikle işiten ebeveynlerin olduğu aileler ile yapılan karşılaştırmadan gelmektedir.

Araçsal roller konusundaki bulgular, katılımcıların aileleriyle sınırlı olmakla birlikte, sağır kültüründe aile yapılanmasının yaygın kültürle farklılaşmadığına ilişkin veriler ortaya koymaktadır. Roller kavramıyla ifade edilen ve aile üyeleri tarafından tekrarlanarak aile sisteminin sürdürülebilmesini sağlayan davranış ritüellerinin benzer içerikte olduğu, genellikle kadının (anne) ev içi sorumlulukları, erkeğin (baba) ev dışı ve ekonomik sorumlulukları üstlendiği görülmektedir. Tıpkı yaygın kültürde olduğu gibi çok daha az karşılaşılan durum, her iki alanın eşler tarafından eşit paylaşımıdır.

Sağır ebeveynli aile sistemlerinde farklı olan durum, CODA çocukların ev ve aile bakımını sorumluluğundaki artan payları gibi görünmektedir.

Katılımcıların anlatılarından elde edilen ve kimi katılımcıların *çatışmacı aile ortamında* büyüdüğünü, çocukluk yaşantılarının yoğun aile içi çatışma ortamlarında sürdüğünü gösteren bulgular, bu durumun gelişimlerini özellikle duyuşsal boyutta ve yoğun olarak etkilediğini ve bu olumsuz etkilerin yetişkin oldukları dönemde de sürdüğünü göstermektedir. Eşler arasındaki fiziksel ve psikolojik şiddetin olumsuz yansımalarının yanı sıra kimi katılımcıların kendilerinin de maruz kaldığı anlaşılan her iki şiddet türünün, hem çocuk-ergen CODA'ların hem yetişkin CODA'ların psikososyal ihtiyaçlarını belirlerken dikkatle değerlendirilmesi gereken bir konudur.

CODA'ların “evin kulağı” olduklarını fark ettikleri erken çocukluk döneminde, *güven sorunlarının* da başladığı görülmektedir. CODA'lar arasında belirlenen iki güven sorunu alanından daha yaygın olanı, olası tehlikelere karşı korunaksız olduklarına ilişkindir. Bulgularda katılımcıların ebeveynlerinin sağır olduğunu ve dış dünyadan gelen sesleri duyamadığını anladıklarında olası tehlikelere karşı korunaksız olduklarını düşünmeye başladıkları ve bu nedenle yaşadıkları ortamda kendilerini güvende hissetmedikleri görülmüştür. Bu güvensizlik alanının en çok gece korkuları olarak kendini gösterdiği, kendini hiçbir yerde gerçekten güvende hissetmemelerine, karanlığa ve seslere karşı hassasiyet geliştirmelerine neden olduğu ve bunu ifade eden katılımcıların tümünde güvensizlik duygusunun ve korkuların yetişkin oldukları dönemde de sürdüğü görülmüştür. Anlatılarda güvensizlik duygusuyla kendilerini ve ebeveynlerini korumaya yöneldikleri, etraflarını sürekli kontrol etme davranışları geliştirdikleri ve güvende hissetmeme duygusu gibi bu davranışların da yetişkin oldukları dönemde de sürdüğünü görülmüştür. Vurgulanması gereken bir nokta da bu kod altında toplanan ifadelerin pek çoğunun artık sağır ebeveynleriyle yaşamayan katılımcılara ait olmasıdır. Güvensizlik hissi kaynağını çocuk olmalarından ve birlikte yaşadıkları kişiler olan ebeveynlerinin sağır olmasından alıyor olsa da artık yetişkin olmalarına ve aynı evi evlilik ya da ev arkadaşlığı yoluyla işiten bireylerle paylaşmalarına, yani güvensizlik hissini oluşturan iki temel faktörün değişmesine rağmen sürüyor olması, erken çocukluk dönemi yaşantılarının yani çevresel

faktörlerin, katılımcılar üzerindeki biyopsikososyal etkisine işaret etmektedir. Daha az yaygın olan güvensizlik alanı ise diğerleriyle kurulan ilişkilere dairdir. Yine kaynağını çocukluk döneminden alan bu güvensizlik halinin de CODA bireyin yaşamının tümüne yayılmış olduğu görülmektedir.

Araştırmada CODA'ların yaşadığı *iletişim eksikliği* sorunlarının biri kendileri ve ebeveynleri arasındaki iletişim eksikliğine, diğeri ebeveynleri ve diğerleri arasında yaşanan iletişim eksikliğine vurgu yapan iki boyuttan oluştuğu belirlenmiştir. Aile içinde ebeveynleriyle yaşadıkları iletişim eksikliğine bağlı sorularını işaret dili kullanımıyla açıklamış olmaları önemli bir noktadır. İşaret dili ailedeki tüm üyelerin ana dili olmasına rağmen iletişim sorunları yaşıyor olmaları, işaret dilinin gelişeceği kültürel ortamların varlığına ilişkin bir sorguya zemin oluşturmaktadır. Bu boyuttaki iletişim eksikliklerinin aile üyelerinde öfkeye ve üyeler arası ilişkilerde kopukluğa neden olduğu görülmektedir. Aile içinde çocuklar ile ebeveynler arasında yaşanabilecek iletişim eksikliklerinin her durumda çocuklar için zorlayıcı sonuçları olacağı açıktır ancak katılımcılar için durum biraz daha karmaşıktır. Onlar için ebeveynleriyle yaşadıkları iletişim eksikliği kadar ebeveynlerinin diğerleriyle yaşadığı iletişim eksikliği de temel problem alanlarından birini oluşturmaktadır. Çünkü bu eksikliği giderecek kişi her iki durumda da CODA çocuğun bizzat kendisidir. Sağır ebeveynler ve diğerleri arasında yaşanan iletişim eksikliği ile ilgili elde edilen bulgular, ebeveynlerinin diğerleriyle ortak bir dil kullanamıyor olmasına odaklanmaktadır. Sağır ebeveynlerin iletişim sorunları yaşadığı “diğerleri”, oldukça geniş bir alana yayılmakta, sıklıkla geniş aile üyelerini bile kapsamaktadır. Bu boyuttaki iletişim sorunlarının da işaret dili bilen CODA çocuk için, diğeri kadar zorlayıcı olduğu görülmüştür.

Durumun farkında olmamak kodu araştırmanın altı çizilmesi gereken bir diğer bulgusudur ve CODA çocukların kimi zaman mikro sistemlerine yaygın eğitim kurumlarının eklendiği döneme kadar, ebeveynlerinin sağır olduğunu ve diğerlerinden farklı bir aile sistemine sahip olduklarını fark etmediklerine ilişkin saptamayı içermektedir. Bu bulgu CODA'ların temas kurdukları ilk sistem olan mikro sistemlerinin sağırlardan oluşmasıyla doğrudan ilgilidir. Durumun farkında

olmayışlarının kendilerini diğer çocuklarla kıyasladıkları okul çağına kadar sürebildiği görülen CODA'ların durumu, en kısa zamanda hayata geçmesi gereken okul sosyal hizmeti uygulamalarına önemli bir görev tanımı eklemektedir. Değerlendirme ve müdahale programları, CODA çocuk için bu olasılığı içerecek şekilde yapılandırılmalıdır. Alanyazında CODA çocukların okul çağıyla birlikte bir farkındalık kazanabildiklerini gösteren araştırma sonuçları yer almaktadır. Ancak bu sonuçlar daha çok çocuğun kendisine ilişkin bir algısını ortaya koymaktadır. Örneğin Frank'ın (2019) çalışmasının sonuçları arasında CODA'ların evde işaret diliyle konuştukları için ebeveynleri gibi sağır olduklarına inanılması ancak okulda herkes konuştuğu için anne babaları gibi sağır olmadıklarını anlamaya başlamaları yer almaktadır. Bu çalışmada bu tür bir bulguya rastlanmamıştır. Elde edilen bulgular katılımcıların ebeveynlerine ilişkin farkındalıklarına işaret etmektedir.

CODA'ların ailelerinde yaşanan ve yukarıdaki bulgularda yer alan sorunları da içeren durumlara ilişkin anlatıları, aile sisteminin sorunlar karşısında kimi çözüm yollarına başvurduğunu, sıklıkla işlevsel olduğunu düşündükleri çözümler üretebildiklerini göstermektedir. Önemli bir nokta bulguların, sorunların çözümünün ebeveyn alt sistemi yerine çocuk alt sistemi merkezli olabildiğini; diğer nokta ise ailenin tüm sorunlar için aynı çözüm yolunu uygulama eğiliminde olduğunu ortaya koymuş olmasıdır. Araştırmada her ne kadar ailelerin yoğun olarak işlevsel çözümler üretebildiğine ilişkin veriler elde edilmiş olsa da katılımcıların işlevselliği kavrama şekli, sosyal hizmetin işlevselliği kavrama şekli ile örtüşmemektedir. Sosyal hizmet perspektifinden problem çözümlerinin işlevsel olması salt ailenin devamlılığı değil, ailenin olabilecek en iyi olma haline erişmesi olarak ele alınmaktadır. İşlevsel gibi görünen çözümlerin her zaman işlevsel olmayabildiğine ilişkin olarak yukarıda belirtilen iki noktaya eklenmesi gereken üçüncü bir nokta, ailelerin sorunlar karşısında ve tekrarlayan bir davranış olarak, bir tanıdık ya da akrabadan destek aldıklarına ilişkin bulgulardır. Bu bulgu ailenin bir problem çözücüye duyduğu bağımlılığı ortaya koymakta, anlatılar aynı problemlerin tekrar tekrar yaşandığını göstermekte ve sonuç olarak bulgular işlevsel gibi görünen çözümlerin aslında sadece problemin geçici olarak baskılanması anlamına gelebildiğini ortaya koymaktadır. İşlevsel olmayan çözümler ise aile üyelerinin sorunları çözmeden ortamdan uzaklaştıkları veya hiç

olmamış gibi davrandıkları davranış ritüellerini içermektedir. CODA çocuğun gelişimini tüm boyutlarda derinden yaralayacak bir bulgu da, kimi zaman ebeveynlerin sorunlar karşısında şiddete yöneldiğine ve çocukların bu şiddete tanıklık ettiğine ilişkin verilerdir. Tüm bu nedenlerle, CODA çocukları olan ailelerle, ailelerle sosyal hizmet düzeyinde yapılacak müdahaleler, problem çözme basamaklarının öğrenimini dâhil eden bir müdahale programına sahip olmalıdır.

Araştırmada elde edilen bulgular CODA'ların ailelerinde sırasıyla *çevirmenlik*, *ev ve aile bakımı*, *çözüm ve karar mercii* ve *ekonomik kazanç* olmak üzere 4 farklı rol üstlendiklerini göstermektedir. Elde edilen bu bulgular; CODA çocukların rollerinin ağır sorumluluklar içerebildiğini, birçok CODA'nın çocukluklarından itibaren ebeveynleri için tercümanlık yaptığını ve bu durumun genellikle yetişkinlere ait olması gereken sorumlulukların onlar tarafından üstlenilmesi anlamına gelebildiğini ifade eden Sukuinler'in (2017) bulgularıyla da örtüşmektedir. Skujinler (2017), Avustralya'daki CODA dernek ve kuruluşlarının sözcü ve yöneticileri olan 4 CODA ile yaptığı görüşmelerden oluşan makalesinde CODA'ların anlatımlarını doğrudan aktarmakta ve çıkarımlarda bulunmaktadır. Yazıda CODA'lar küçük yaştan itibaren anne babaları için çevirmenlik yaptıklarını anlatmakta, henüz 11 yaşındayken kendi kardeşinin cenaze işleriyle ilgilenmek ya da 12 yaşındayken annesinin kürtaj ameliyatına katılmak gibi deneyimledikleri zorlayıcı yaşam olaylarını paylaşmaktadırlar. CODA'ların anlatıları ve bu anlatılara dayanarak yapılan yorumlar, bu araştırma kapsamında toplanan verilerle ve elde edilen bulgularla da örtüşmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular, CODA çocuklara ilişkin olarak, duyabiliyor ve konuşarak iletişim kurabiliyor olmalarının yanı sıra, özellikle okul çağıyla birlikte edindikleri bilgilerle işiten dünyayı daha iyi tanıyor olduklarına ilişkin bir ebeveyn algısının söz konusu olduğunu ve özellikle yetersiz eğitim seviyesine erişebilmiş sağır ebeveynlerin, çocuklarını çocuk rollerini aşan bir pozisyonda konumlandıklarını göstermektedir. Bu durum aile içi rolleri farklılaştırmakta ve bir dereceye kadar ebeveynleri çocuğa bağımlı hale getirebilmektedir. Biyolojik faktörler dışında bir çocuğu çocuk yapanın ve bir ebeveyni ebeveyn yapanın ne olduğu sorusunun cevabındaki belirsizliğin nedenleri, aslında ebeveynin CODA çocukla paylaştığı ve hatta kimilerini CODA çocuğa devrettiği rollerde açıklanabilir bir temele

oturmaktadır. Ebeveyn rollerinin çocuklarla paylaşımı hatta kimilerinin onlara devredilmesi ortaya ev ve aile bakımını görev edinmiş, her konuda çözüm ve karar mercii olmuş, kimi durumlarda ekonomik kazancı da üstlenmiş ya da paylaşmış “ebeveynleşmiş çocuklar” çıkarmaktadır. Elde edilen bu bulguların Klimentova ve Hynkova’nın (2017) CODA’larla yaptıkları çalışmadan elde ettikleri “ebeveynleşmiş çocuklar” bulgusuyla örtüştüğü görülmektedir. Seven ve Göl-Güven (2016) tarafından yapılan çalışmada da işaret dilinin CODA’ların yaşamında ağırlıklı bir yer tuttuğu sonucuna varılmış ve CODA’ların iki dil bilmesinin çeşitli sorumlulukları ve zorunlulukları üretiyor olmasına işaret edilmiştir. Araştırmada CODA’lar için sağır anne babanın konuşan çocuğu olmanın ve iki dili de bilmenin aile içinde ve aile dışında ebeveyn sorumluluğu almak, bunun yanı sıra ebeveynleri ve diğer bazı sağır insanlar için zorunlu çevirmenlik yapmak gibi sonuçları olduğu ifade edilmiştir (Seven ve Göl-Güven,2016).

Araştırma, çevirmenliğin bir CODA çocuğun yaşamının bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın en yoğun tekrar eden kodu olan ve CODA çocuğun ailedeki birinci görevi olarak karşımıza çıkan *çevirmenlik*, istisnasız tüm katılımcıların anlatılarında yer almış bir görevdir. Çevirmenlik onların yaşamlarına sonradan eklenmeyen, doğdukları andan itibaren yaşamlarına dâhil olan bir eylemdir, başka bir ifadeyle çevirmenlik CODA’lar için varoluşun gündelik olağan akışı içinde doğal bir eylem, yapılması gereken bir iştir. Ancak nefes almak kadar olağan olmasına karşın, nefes almak kadar kolay değildir. Bulgularda CODA’ların henüz gerekli yaşam deneyimine sahip olmadıkları hatta okuma-yazma bile bilmedikleri yaşlardan itibaren üstlendikleri bu rolün, çeşitli sorumluluklar yükleyen durumları içerdiği ev içi alandan kamusal alana uzanan geniş bir sorumluluk alanını kapsadığı görülmektedir. Araştırmada katılımcıların ebeveynlerinin kendi ebeveynleriyle iletişimlerinde çevirmenlik yaptıklarına ilişkin bulgular ve farklı katılımcıların “ebeveynlerine kendi ebeveynlerinin ölüm haberini verdiklerine” ilişkin tekrar tekrar karşılaşılan zorlayıcı yaşam olayları, iletişim sorunlarına ilişkin elde edilen bulgularla paralel bir düzlemde, sağır ebeveynlerin kök aile üyelerinin işaret dili bilmeyişinin özel alanda süren çevirmenliği zorlu bir parkura dönüştüren temel etmenlerden biri olduğunu göstermektedir. CODA’ların ebeveynleri için çevirmenlik yaptığı alanların çeşitli

televizyon programlarından komşuluk ilişkileri gibi yakın çevreyle ilişkilere, kamu kurumlarına, bankalara, noterlere, hastanelere, postanelere, adliyeye, karakollara, mahkemelere, market pazar alışverişlerinden araba, beyaz eşya, mobilya ya da ev satın almaya kadar geniş bir alanı kapsamakta, sağır ebeveynlerin tıbbi hastalıklarından finansal borçlarına, hukuki işlemlerinden ya da işyeri sorunlarından, gündelik yaşama içkin ikili ilişkilerine pek çok meselelerine çevirmen olarak dâhil oldukları görülmektedir. Anlatılarda dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da, CODA'ların çevirmenlik rolünün toplumca sıradan karşılanıyor olmasıdır. Gündelik yaşamın televizyon programı, komşular ya da geniş aileyle iletişim, pazar market alışverişi gibi rutinlerinin dışında, doğrudan devlet kurumlarında örneğin karakolda, mahkemede, noterde, hastanede süren bu çevirmenlik rolü, o sırada orada bulunan ve o çeviriyi yapan çocukla sınırlı kalmayan, tüm CODA çocuklar için bu rolü “normalleştiren” ve çocukların üzerine bırakılan bu orantısız sorumluluğu yeniden üreten bir mekanizmaya dönüşmüştür. Katılımcıların hiç birisi bu durumun istisnası bir yaşam deneyimi anlatmamıştır. Başka bir ifadeyle, katılımcıların hiçbirisi çocuk oldukları yıllarda, ebeveynleri adına çeviri yapmak için bulundukları kurumlardan hiçbirisinde, ne karakolda ne mahkemede ne hastanede ne de okulda ilgililerce bu durumun bir çocuk için uygun olmayabileceğine, profesyonel bir tercümana gereksinim olduğuna ilişkin ifadelerde ya da girişimde bulunulduğu bir deneyim yaşamamıştır. Hastanede üroloji hekimi 8 yaşındaki CODA çocuğu babasına basur muayenesi yaparken, jinekoloji hekimi 5 yaşındaki CODA çocuğu annesine kadın doğum muayenesi yaparken çevirmenlik yapmak üzere operasyon odasında bulundurmuştur. Karakolda polisler ve amirleri 10 yaşındaki CODA çocuğa hırsızlık, kavga ya da silahla yaralama gibi suçlarla ilişkilendirilmiş sağırın ifadesini almak için çevirmenlik yaptırmıştır. Okulda öğretmen ilkokul ortaokul ya da lise öğrencisi CODA çocuğa veli toplantısı sırasında ebeveyni ile kendisi arasında çevirmenlik görevini yüklemiştir. Bu örneklerin tümü ve pek çok benzer hikâye bu araştırmanın katılımcılarının anlatılarında yer almaktadır. Çevirmenlik asla sadece çevirmenlik değildir. Çevirmenlik rolü CODA'ları tüm gelişim boyutlarında etkilemektedir ve ekolojik yaklaşım çerçevesinde çevirmenlik, ürettiği tüm etkilerle birlikte ele alınması gereken bir dinamiğe dönüşmektedir. Bulgulardan elde edilen bu değerlendirme toplumla sosyal hizmet düzeyinde yapılacak

uygulamaların hedef sisteminin sadece sağır toplum değil işiten toplum da olması gerektiğini göstermektedir.

Araştırmada elde edilen bu bulgu alanyazındaki sağır ebeveynlerin işiten çocuklarının ebeveynleri için tercümanlık rolünü üstlendiklerini ve tercümanlık yapmanın onlar için çeşitli zorluklarla neden olduğunu gösteren araştırmaları desteklemektedir. Bu çalışmalardan birisi Klimentova ve Hynkova (2017) tarafından yapılmıştır. Nitel desenle, 18-41 yaşları arasında, 10 kadın ve 4 erkek katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılan çalışmada elde edilen bulgular CODA'ların çok küçük olduğu ve gerekli yaşam deneyimlerinden yoksun olduğu yaşlardan itibaren ebeveynleri için tercümanlık yaptıklarını göstermektedir. Alanyazında CODA'ların ebeveynleri için tercümanlık rolünü üstlenmelerinin etkisini ortaya koyan çalışmalar da vardır. Örneğin, Frank'a göre ruh sağlığı uzmanlarının, okulda çalışan profesyonellerin ve diğer meslek profesyonellerinin konferanslar, randevular, görüşmeler ve ebeveynlerle toplantılar sırasında sıklıkla işiten çocuklarından tercüme yapmalarını istemesi işiten çocuklarda duygusal stres ve çatışma yaratmakta ve onları aynı oturumda hem çocuk hem öğrenci hem tercüman olmaya zorlamaktadır. Öncelikle sağır ebeveynler olmak üzere, okul ve ruh sağlığı uzmanları işiten çocuğa tercüme yaptırmanın çocuk üzerindeki etkilerini anlamalıdır çünkü okullardaki ve diğer kurumlardaki zorluklardan kaçınmak ancak bu tür deneyimlerin işiten çocukları nasıl etkilediğinin farkında olunması ile mümkün olabilecektir. Okullar ve diğer kurumlar, sorunların farkında olmalı ve CODA'ların etkinlikler sırasında tercümanlık yapmak zorunda kalmamasını sağlamalıdır. Frank, okullar ve hastaneler dâhil olmak üzere toplumda iletişim erişilebilirliğinin sağlanmasının, daha olumlu aile deneyimlerini teşvik edeceğini ifade etmektedir (Frank, 2019).

Bir diğer örnek Harrison ve Watermeyer'in çalışmasıdır ve elde edilen sonuçlar tercümanlık rolünün CODA kimliği üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Harrison ve Watermeyer (2019) sağır ebeveynlerin %90'ından fazlasının işiten çocukları olmasına rağmen Güney Afrika'da CODA'ların yaşamlarını araştıran çok az çalışma olduğunu belirtmişler ve CODA'ların yaşam koşulları hakkındaki mevcut sınırlı bilgiye katkıda bulunmayı amaçlayan oto-etnografik bir çalışma yapmışlardır.

Çalışmada yapılan tematik analizde elde edilen bulgular CODA'ların tercümanlık rolünde iletişimi sağlamaktan çok daha fazlasını yaptıklarını, 5 yaşında ebeveynleri ve sağlık personeli arasında tercümanlık yapmak zorunda kaldıklarını göstermiş ve bu durumların çocukların psikososyal gelişimlerine ve genel refahlarına zarar verebileceği ifade edilmiştir (Harrison ve Watermeyer, 2019).

Katılımcılar *ev ve aile bakımı* rolüne ilişkin anlatılarında kendilerini evin en yetişkin bireyi olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bulgular CODA'ların *ev ve aile bakımı* rolünün kimi zaman geniş aile üyeleri arasında yer alan diğer sağırların bakımını da kapsayacak şekilde genişlediğini, evde küçük çocuk olması, yaşlı ya da hasta bir aile üyesi olması gibi durumlarda da bakım sorumluluğunun CODA'larca üstlenildiğini göstermektedir. Sağır ebeveynlerin ve sağır geniş aile üyelerinin diyabet gibi kronik sağlık problemleri olması gibi durumların CODA çocuğun bakım yükünü arttıran faktörler olduğu, hem hastane süreçlerinde hem de gündelik yaşama ilişkin düzenlenmelerde somutça görülebilmektedir.

CODA'ların ailede *çözüm ve karar mercii* olması ise ebeveynlerinin olası problem durumlarında çözüm mekanizması ya da herhangi bir konu ile ilgili karar alma süreçlerinde karar mekanizması olarak CODA'ları görmeleriyle ilgilidir. Yukarıda tartışılan diğer iki rolle paralel bir düzlemde sağır ebeveynlerin, çocuklarını çocuk rollerini aşan bir pozisyonda konumlandıkları görülmektedir. Bulgular CODA'ların çocuk oldukları dönemde yetişkin ayrıcalıklarına sahip olduklarını, bu rollerin, onlara kendilerini ailenin en yetişkin bireyi gibi hissettirdiğini ve bu rolü çocuk ya da ergen oldukları dönemden itibaren üstlendiklerini göstermektedir. Bu bulgu sadece *CODA'ların ailedeki rolleri* kategorisinde değil, aynı zamanda *CODA olmanın anlamı* kategorisinde de belirginleşmektedir. Öyleyse CODA'ların kendilerine ilişkin algısı, ebeveynlerinin onlarla paylaştığı ya da kimilerini devrettiği bu fazladan roller temelinde şekillenmektedir.

Ekonomik kazanç ise katılımcılar tarafından hem CODA'ların ailedeki rolleri kategorisinde hem de genel olarak araştırmada da en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan biridir. Bulgular CODA olmanın mutlaka evin, ailenin ekonomik

sorumluluğunu üstlenmek anlamına gelmediğini, kimi durumlarda küçük yaşlarından itibaren ev ekonomisini üstlendiklerini ve evin ekonomik kazancını sağladıklarını ancak ailenin ekonomik bir yoksunluk içinde olması durumunda CODA çocukların ya da CODA çocuklardan birinin bu rolü de üstlendiğini göstermektedir.

Bireyin yaşamındaki olabilecek en yakın ve en uzun ilişki biçimi olan kardeş ilişkisi pek çok açıdan benzersiz bir nitelik taşımaktadır. Kardeşler arası ilişkiler pek çok değişkenden etkilenen özel bir ilişki biçimidir ve araştırmada sağır ebeveynli ailelerde bu ilişkiyi etkileme potansiyeline sahip farklı dinamikler olduğu ve bu dinamikler içinde, ebeveynlerin sağır olmasından kaynaklanan görevlerin belirleyici bir faktör olduğu belirlenmiştir. Bu tez çalışmasının önemli bulgularından birisi CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeş konumunu belirlemeye ilişkin yapılan analizlere dayanmaktadır. Elde edilen bulgular sağır ebeveynli ailelerde birden çok CODA çocuk olması durumunda, ebeveynlerin sağır olmasından kaynaklanan görevler karşısında kardeşler arasında *işbirlikçi olmayan*, *koruyucu*, *devreden* ve *işbirlikçi* olmak üzere dört tür konumlanma biçimi olduğunu göstermektedir. *İşbirlikçi olmayan* ve *işbirlikçi* kardeş konumlarında doğum sırası ya da cinsiyet faktörünün ekili olmadığı görülmüştür. *İşbirlikçi olmayan* olarak ifade edilen ve katılımcılar arasında en yoğun yaşanan konum, görevlerin tek bir CODA çocukta yoğunlaştığını, tam karşısında yer alan *işbirlikçi* kardeş konumu ise görev dağılımında eşitlikçi bir sürecin söz konusu olduğunu göstermektedir. *İşbirlikçi* konum katılımcılar arasında çok az rastlanan bir durumdur, ilgili kod araştırmada da en az tekrar eden kodlardan biridir. *Koruyucu* ve *devreden* kardeş konumlarında, diğer iki konumdan farklı olarak, doğum sırasının belirleyici olduğu, cinsiyet faktörünün ise yine etkili olmadığı saptanmıştır. *Koruyucu* kodu altında toplanan anlatılar, büyük kardeşin küçük kardeşe yönelik koruyucu bir tutumla bu görevleri üstlendiğini ve *devreden* kodu altında yer alan anlatılar görevlerin büyük kardeşten küçük kardeşe doğru sırayla devredildiğini içermektedir.

Bulgular bu araştırmanın katılımcılarının CODA olmaktan kaynaklanan görevler konusunda yoğun olarak *işbirlikçi olmayan* bir kardeş ilişkisi içinde olduklarını göstermektedir. Diğer kardeş ya da kardeşler arasında paylaşılmayan,

ebeveynlerin istek ve ihtiyaçlarını sıklıkla tek bir çocuktan talep ettikleri, sorumluluğun tek bir CODA ocukta toplandığı bir yapılanmaya işaret etmektedir. CODA olmaktan kaynaklanan görevlerin ağır yükünün, bu görevlerin terk edildiği ocuk için çeşitli güçlükler ürettiği ve onları duygusal olarak zorladığı, bu çocukların ebeveynleri için yerine getirdikleri işleri “kendilerine yapışmış görevler” olarak ve “yük” olarak tanımladıkları, anlatılarına diğer konulardan farklı olarak, sıklıkla üzüntü ve öfke gibi olumsuz duyguların eşlik ettiği görülmüştür. Ailede birden çok CODA ocuk olması durumunda ebeveynlerin sağır olmasından kaynaklanan görevlerin, işbirlikçi olmayan bir kardeş ilişkisi içinde tek bir çocukta toplanması durumunu açıklayabilmek için, bir analiz birimi olarak *seçilmiş çocuklar* kavramı üretilmiştir. Katılımcıların anlatıları ebeveynlerin seçiminde ve kardeşlerin görevleri tek bir kardeşe terk etmesinde yoğunlaşmakla birlikte, yapılan analizler *seçilmiş çocukların* belirlenmesinde, bu ilişkinin kurulmasında ve sürmesinde ebeveynlerin yönelimi kadar diğer kardeşlerin de etkili olduğunu, katılımcılar da dâhil olmak üzere aileyi oluşturan tüm bireylerin bu sürecin aktif yeleri olduğunu göstermektedir. Çocuklardan hangisinin *seçilmiş ocuk* olacağını ailenin kendi zgl dinamiklerinin belirlediği ve bu durumun ne sadece ailenin seçimi ne de sadece CODA ocuğun tercihi olduğu, bu belirlenim üzerinde CODA ocuğun mizaç özelliklerinin de etkili olduğu ve karşılıklı birbirini besleyen bir sürecin söz konusu olduğu görülmektedir. Biyogenetik bir faktör olarak mizacın etkisi, sağır ebeveynlerin onları her koşulda savunacak dışadönük kişilik özelliğine sahip olan çocuğa yönelmesinde belirginleşmekte ama aynı zamanda bu rolün, çocuğun dışadönük kişilik özelliğini ve yanı sıra savunuculuk, iş bitiricilik, girişkenlik gibi niteliklerini güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Ailedeki bu yapılanmanın sürmesinde, *seçilmiş çocuğun* gerek kamusal alanda gerek özel alanda süren görevlerde gittikçe ustalaşmış olmasının da önemli olduğu düşünülmektedir. Bireyin gelişim boyutlarının birbirleri üzerindeki etkisi de bu süreçte açıkça görülebilmektedir. Araştırmanın katılımcıları arasında yer alan ve bu analize tek ocuk oldukları için dâhil edilmeyen  CODA katılımcının anlatıları incelendiğinde, her nn de seçilmiş çocuklar gibi tüm görevleri üstlendikleri ve her nn de görevlerde artan bir uzmanlaşma yaşadıkları görülmüştür. Bu  CODA katılımcının seçilmiş çocuklardan farkı ise görev yükünün onlarda daha az duygusal zorlanmaya neden olmasıdır. Anlatılarında tek ocuk

oldukları için zaten tüm görevlerin onlara ait olması gerektiğine ilişkin temel bir inançla hareket ettikleri görülmüştür.

Araştırmada çok az yoğunlukta ifade edilen *işbirlikçi* kardeş konumu incelendiğinde, katılımcıların CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeşleriyle iş birliği yaptıklarını, ebeveynlerinin de sorumluluğu tek bir çocuğa yüklemmediğini ancak kardeşlerin görevlere *işbirlikçi* yaklaşımının ya da ebeveynlerinin dengeyi gözetmeye ilişkin davranışlarının son derece sınırlı olduğu görülmüştür.

Koruyucu kardeş konumunda yapılanmanın, işbirlikçi olmayan konumda olduğu gibi diğer kardeş ya da kardeşler arasında paylaşılmaması, sorumluluğun tek bir CODA çocukta toplanması şeklinde olduğu ancak farklı olarak, görevin tek bir çocukta toplanmasının nedeninin büyük kardeşin küçük kardeşe yönelik koruyucu tutumu olduğu görülmüştür. Bu rolü üstlenen büyük kardeşin yaşamında evlenmek, evden ayrılmak, iş yaşamına dâhil olmak gibi yapısal değişiklikler söz konusu olduğunda da rollerini sürdürmeye devam etmeleri, küçük kardeşlerin hiçbir zaman görevlerin tamamını üstlenmemesi, küçük kardeş ya da kardeşlerin kimi zaman ve bazı işlerde büyük kardeşe yardımcı bir rol üstlenmesi ama sorumluluğun her zaman büyük kardeşte olması bu konumun karakteristik özelliğidir. Bu konumda doğum sırasının belirleyici olduğu belirlenmiş, katılımcıların anlatılarında büyük CODA kardeşinin küçük CODA kardeşe yönelik koruyucu bir tutumla bu görevleri üstlendiği görülmüştür. Bu kod altındaki anlatılarda, hem koruyucu tutum sergileyen kardeşlerin hem de büyük CODA kardeşinin koruyucu tutumuyla yaşayan küçük CODA kardeşlerin ifadesi yer almaktadır ve anlatılarda kardeşler arasında yakın ilişkiler olduğu, söylemlerin tümüne yoğun sevgi ve iyimserlik duygularının eşlik ettiği görülmüştür.

Devreden konumda görev sorumluluklarının devredildiği bir ilişki yapılanması söz konusudur. CODA olmaktan kaynaklanan görevlerin hangi çocuk tarafından üstlenileceği noktasında doğum sırası belirleyici olmakta, görev ve sorumluluklar kardeşler arasında ve büyükten küçüğe doğru sırayla devredilmektedir. Sıklıkla evlenmek, düzenli bir işte çalışmaya başlamak gibi nadiren de üniversitede okumak

için başka bir şehre gitmek gibi yaşamsal olaylara bağlı olarak gerçekleşen bu devir sürecinin kendiliğinden ve olağan bir akış içinde işleyen bir süreç olduğu belirlenmiştir. Bu kardeş konumuna ilişkin anlatılarda kardeşler arasında daha dengeli bir yakınlık ilişkisi olduğu görülmüştür.

Araştırmada sağır ebeveynli ailelerde birden çok CODA çocuk olması durumunda, CODA olmaktan kaynaklanan görevleri hangi çocuğun üstleneceğine ilişkin analizde dört ayrı kardeş konumu belirlenmiş olması önemli bir noktadır. Elde edilen bulgular, CODA çocukların ebeveynlerinin sağır olmasından kaynaklanan görevlerde kardeş konumunu belirleyen süreçlerde doğum sırası ve cinsiyet gibi tekil faktörler yerine, biyo-genetik ve çevresel faktörleri bir arada dâhil eden değerlendirmelerin önemine işaret etmektedir. Bu analiz, uluslararası alanyazında uzun dönemdir süren ve henüz bir uzlaşmaya varılamayan bu konuya yeni bir bakış açısı sunması ve farklı boyutlarda değerlendirmeyi sağlaması bakımından önemli bir katkıdır.

Alanyazında yapılan araştırmaların ailede birden çok CODA çocuk olması durumunda ebeveynler için çevirmenlik rolünü hangi çocuğun üstleneceğine odaklandığı ve cinsiyet ve doğum sırası ile ilgili sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Preston tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nin 24 eyaletinde, 150 katılımcının dâhil olduğu, sağır ebeveynlerin yetişkin işiten çocukları üzerinde yapılan ve 4 yıl süren etnografik bir araştırmadan elde edilen veriler, kız çocukları ile erkek çocukları arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Araştırma kızların ebeveynleri için tercümanlık yapma olasılıklarının da iki dilde de akıcı konuşma olasılıklarının da erkek çocuklara göre çok daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonuçlarına göre ailenin birden fazla CODA çocuğu olduğunda en büyük çocuk tercümanlık rolünü üstlenmekte ancak evde bir CODA kız çocuk olduğunda bu sorumluluk ona verilmektedir (Preston, 1995; Preston, 1996). Seven ve Göl-Güven'in (2016), 2 erkek 2 kadın CODA'nın katılımcısı olduğu nitel araştırmadan elde ettikleri sonuçlar çevirmenlik rolünde doğum sırasının etkisinin görülmediği ancak çocukların cinsiyetinin çevirmenlik yapma ve sorumluluk alma durumlarını etkilediği yönündedir. Harrison ve Watermeyer'in (2019) çalışmasında, otobiyografisi üzerinde

çalışılan CODA'nın (Harrison) işaret dili bilen bir ablası olmasına rağmen ailenin tercüman rolünü üstlendiği görülmektedir. Harrison'un anlatımı Preston'dan farklı bir sonuca işaret etmektedir ve araştırmanın bulguları bu tez çalışmanın ürettiği bir kavram olan "seçilmiş çocuklar" kavramına oldukça uygun görünmektedir. Güney Afrika'da CODA'ların deneyimlerine ilişkin yapılan çok az sayıda çalışmadan biri olan ve sağır ailelerde CODA çocuğun çevirmenlik rolünde cinsiyet ve doğum sırasının etkilerini anlamayı amaçlayan çalışmalarında Moroe ve De Andrade (2018), kartopu örneklem yöntemiyle, 21-40 yaş arasında, 2 erkek ve 8 kadınla derinlemesine görüşmeler yapmışlardır. Tematik analiz sonucunda hangi çocuğun tercümanlık rolünü üstleneceğine ilişkin bir kural olmadığı ancak cinsiyet ve doğum sırasının etkili olduğu ve kız çocuklar ile küçük kardeşlerin daha fazla bu rolü üstlenme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşmışlardır. İlk çocuk olanların tercümanlık yapmak istemedikleri ve katılımcıların bunun temel olarak kişilik farklılıklarından kaynaklandığını düşündükleri ifade edilmiştir. Erkek CODA'ların ebeveynleri için tercüme yapmak istemedikleri, bunun için isteksiz oldukları ve utanç duygusu yaşadıkları belirtilmiştir. Küçük yaştaki CODA'lardan yaşlarına uygun olmayan konularda çevirmenlik yapmalarının beklendiğini, yaşları daha büyük olanların görevi daha küçük olanlara devretmesi nedeniyle küçük çocukların zorlu konuşmalar yapmak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmalarında katılımcıların daha büyük veya farklı cinsiyette kardeşleri için daha uygun olduğunu düşündükleri durumlarda da tercüme yapmak zorunda kaldıklarını ifade etmişler, katılımcılardan birinin 8 yaşındayken annesine dedesinin ölümünü haber vermek zorunda kalışına ilişkin bir anlatıya yer vermişlerdir (Moroe ve De Andrade, 2018).

Bu tez çalışmasında çevirmenlik rolünü daha küçük kardeşlerin üstlendiğine ilişkin bir veriye de cinsiyet faktörünün etkisine de rastlanmamıştır. Mizacın önemli bir faktör olduğu belirlenmiş ve ekolojik yaklaşım çerçevesinde yorumlanmıştır. Ailede çevirmenlik rolünün CODA çocuklar için zorlu yaşam deneyimlerine neden olabildiği konusu, alanyazında ulaşılabilen tüm araştırmalar ve Moroe ve De Andrade'nin araştırması gibi bu araştırmanın da sonuçları arasındadır. Bu tez çalışmasının temel farkı, çevirmenlik rolünü hangi CODA çocuğun üstleneceğine ilişkin belirli bir eğilim yerine dört farklı konum ortaya koymuş olmasıdır. Bu

konumlardan birisi olan *işbirlikçi olmayan* kardeş konumunun daha yaygın olduğunun belirlenmesi ve hangi çocuğun *seçilmiş çocuk* olacağına ailenin, çocukların mizacının da etkili olduğu, kendi özgül dinamiklerinin belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmış olmasıdır. Araştırmaların sonuçları arasındaki bu farklılıkları üreten etmenler üzerinde kültürel faktörlerin ve toplumsal yapının; örneklem yönteminin ve büyüklüğünün etkili olabileceği ve en temelde konunun sosyal hizmet perspektifinden ekolojik yaklaşımla ele alınmasının aynı anda mümkün olan en çok dinamiği değerlendirme sürecine dahil etmeyi sağlamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Küçük yaştaki CODA çocukların ebeveynlerine kendi ebeveynlerinin ölüm haberini vermek gibi zorlu konuşmalar yapmaları ise bu tez çalışmasında abi-ablalarının tercümanlık rolünü küçüklerle bırakmasının değil geniş aile üyelerinin işaret dili bilmemesi ve CODA çocuklarının ebeveynleri ile geniş aile üyeleri arasında da çevirmenlik yapmak zorunda kalmasının sonucu olarak değerlendirilmektedir. Araştırmada bu görevin sadece yaşı daha küçük olan CODA çocuklar için değil, bu tür deneyimlere anlatılarında yer veren tüm CODA çocuklar için zorlu bir görev olduğu görülmüştür.

4.2. CODA'lar ve İşaret Dili

İşaret dili bilen CODA'ların yaşamlarında işaret dilinin anlamının ne olduğunu, işaret dili bilmenin yaşamlarını nasıl etkilediğini, iletişim kurarken işaret dilini mi konuşma dilini mi tercih ettiklerini ve bu tercihlerinin nasıl yapılandığını anlamak araştırmanın amaçları arasında yer almıştır. Bu amaçlar çerçevesine yapılan analizlerden elde edilen bulgular, işaret dilinin, CODA'ların yaşam deneyimleri üzerinde derin etkileri olduğunu göstermektedir. İşaret dili bir CODA'nın yaşamına erken çocukluk döneminde yani dil edinim süreciyle birlikte dâhil olmaktadır ve ebeveynleri ile başlayıp, geniş aile üyelerini ve sağır toplumun diğer unsurlarını ve tümünün işiten toplumla ilişkilene deneyimlerini kapsayan geniş bir alanda hem yaşamlarını belirleyen hem gelişimlerini etkileyen bir dinamiğe dönüşmektedir.

Elde edilen bulgular işaret dilinin anlamının onlar için yoğun olarak *iletişim aracı/bağ kurma* yolu olduğunu, ardından onlar için *meslek* sahibi olmayı ifade

ettiğini, işaret dilini *hayatın merkezine* yerleştirdiklerini ve kimi zaman da *sağıruları görünür kılma aracı* olarak kullandıklarını göstermektedir.

Katılımcılar için işaret dili ebeveynleriyle, geniş aile üyeleriyle, sağır toplumla iletişim kurmada ve bağ kurmada kullandıkları araç olduğu için yaşamlarında çok temel bir yere sahiptir. Gürboğa ve Kargın (2013) tarafından 25 yaş üstü 100 katılımcı ile yapılan ve sağıruların farklı ortamlarda kullandıkları iletişim yöntemlerinin/becerilerinin incelendiği araştırmanın sonuçları sağıruların evde, alışverişte, arkadaşlık ilişkilerinde, toplu taşıma araçlarında, iş yerlerinde anlama ve kendini ifade etme boyutunda en fazla işareti kullandıklarını göstermektedir. Araştırma sonuçları, evliliklerini sağırularla yaptıklarına, evde sağır olmayan aile üyeleriyle de işaretle anlaşmayı tercih ettiklerine işaret etmektedir (Gürboğa ve Kargın, 2003). Bu tez çalışmanın derinlemesine görüşmelerle toplanan verileri de katılımcıların ev içinde ve aile üyeleriyle işaret diliyle iletişim kurduklarını göstermektedir. Katılımcıların anlatılarında işaret diliyle duygusal bir bağ kurdukları, ebeveynleriyle iletişim kurmalarını sağlıyor oluşuna özel bir anlam yükledikleri ve işaret dilinin onlar için bir dil olmanın çok ötesinde bir anlam bütünlüğüne sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcılar için ayrıca işaret dili yoğun olarak bir mesleğe karşılık gelmektedir. Onlar için ekonomik gelir sağlayan düzenli bir iş olmasının ve katılımcıların çoğunluğunun profesyonel işaret dili tercümanları olarak geçimlerini sağlıyor olmasının yanı sıra mesleklerinin onlara statü sağladığını belirtmişler, işaret dili tercümanlığı mesleğinin değerine ve bu mesleği yapmanın kendilerine kattığı değere vurgu yapmışlardır. Yoğun bir mesleki tatmin duygusundan bahsetmişler, sağırulara yardım ediyor olmanın onlara manevi bir huzur sağladığını ve ihtiyacı olan bir sağıra profesyonel çevirmenlik yaparak yardım etmenin onlara mutluluk verdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca anlatılarında mesleklerinin yaşamlarının önemli bir bölümünü oluşturduğuna, işaret dili çevirmenliğini çok sevdiklerine ve başka bir meslek yapmayı düşünmediklerine yer vermişlerdir. Sadece kendilerinin değil kardeşlerinin, kuzenlerinin, yeğenlerinin de bu mesleği yaptığını belirten kimi katılımcıların, bu anlamı ailelerinin diğer üyelerini de kapsayacak şekilde genişlettiği görülmüştür.

Meslek, sosyal hizmet perspektifinden farklı boyutlarda ele alınan bir konudur. Sosyal hizmetin müdahale paradigmalarından olan geçmiş deneyimlerin mevcut intrapsişik ve interpsişik işleyiş üzerindeki etkisine odaklanan psikodinamik paradigmaya göre ebeveynler ile erken çocukluk döneminde geçirilen yaşantılar, bireyin çevredeki uyarıcılara olan yaklaşımındaki temel eğilimi belirlemekte ve bilinç dışı olan bu eğilim tüm davranışları olduğu gibi meslek seçimini de etkilemektedir. Ebeveynlerin çocuklarına hazırladıkları fırsatlara ve eğitimde uyguladıkları pekiştirme tekniklerine vurgu yapan sosyal öğrenme yaklaşımına göre de benzer şekilde bireylerin meslek seçimini, ebeveynler ile erken dönem yaşantıları biçimlendirmektedir (Kuzgun, 2009). Araştırmanın bulgularında yer alan, mesleklerini fazlasıyla önemseyen ve hatta hayatının merkezine yerleştiren katılımcı ifadelerini bu yaklaşımların bakış açısına dayanan bir temelde değerlendirmek mümkündür. Diğer yandan katılımcıların mesleklerine ilişkin ifadeleri değerlendirilirken profesyonel çevirmenlik yapan 26 katılımcının 22'sinin kamu kurumlarında çalıştığı belirtilmelidir. Ülkenin içinde bulunduğu tarihsel dönemin işsizlik oranlarının yüksek olduğu ve genç işsizliğin alarm seviyelerine ulaştığı; özel sektörün daraldığı, iş güvencesinin olmadığı, ücretlerin düşük olduğu bir dönem olduğu, devlet kurumlarının gerek iş güvencesi, gerek özlük hakları, gerekse özel sektöre göre görece yüksek ücret seviyeleriyle sağladığı tatminin önemi de göz ardı edilmemelidir. Katılımcılar serbest çalışıyor olsalardı, tüm geçimleri onlara erişebilen sağırlardan aldıkları minimal işbaşı ücretlere bağlı olsaydı, sosyal güvenlik haklarından faydalanamıyor olsalardı mesleklerinden aynı tatmini alabilirler miydi sorusu değerlendirmenin bir diğer odağını oluşturmalıdır. Duruma ilişkin tersten ve daha kapsamlı bir değerlendirme şu sorunun cevabını da içermelidir; günümüzde özel sektörün genişlediği, ekonomik refah ve bolluğun olduğu tarihsel koşullar söz konusu olsaydı ya da CODA olmaları başta olmak üzere yoksulluk gibi diğer etkenleri de kapsayan tüm dezavantajlardan bağımsız bir eğitim alma ve istedikleri mesleği seçme şansına sahip olsalardı, hâlihazırda sahip oldukları koşullar onların mesleki tatminlerini hangi yönde etkilerdi? Esasında mesleki tatminine vurgu yapan katılımcıların anlatıları toplumsal koşullarla bir arada değerlendirilmelidir. Bu nedenle eldeki verilerden hareketle, çevirmenliği meslek olarak seçmiş olmanın bireysel tarihleriyle doğrudan ilgili olduğu ve onları en mutlu eden seçenek olacağı sonucuna

ulaşılmamalıdır. Günümüz koşullarında işaret dili bilmek onlara mesleki bir nitelik kazandırmış ve avantaj sağlamıştır ama bunun gerçekten onları en çok mutlu eden en iyi seçim olabilmesine karar verebilmek için öncelikle aynı avantajları sağlayacak başka seçenekleri de olmalı ve CODA'lar farklı iyi seçenekler içinden bu seçeneği tercih etmiş olmalıdır. Diğer yandan sosyal hizmetin kaynaklar ve fırsatlar yaklaşımı bağlamında, günümüz toplumsal koşullarında işaret dili bilen ve çoğunluğu lise mezunu olan CODA'lar için, devlet kurumlarında çevirmenlik mesleğinin bir kaynak ve fırsat olduğu da belirtilmelidir.

Katılımcılar için işaret dilinin anlamını kuran bir diğer noktaysa, onlar için çok önemli olan sağır toplum için bir şeyler yapabilme, sağırları toplumda görünür kılma ve onların toplumsal varlığına dikkat çekebilme amacıyla şekillenmektedir. Kendileri için önemli olanın sağırlar olduğunu belirten katılımcılar, sağır toplum için bir şeyler yapabilmenin onları mutlu ettiğini ifade etmiş ve işaret dilinin bu amaçları için kullanabilecekleri yol olduğuna vurgu yapmışlardır. İşaret dili onlar için *sağırları görünür kılma aracıdır*.

Araştırmada işaret dili bilen CODA'ların hangi toplumla daha yoğun bir ilişki kurduğu noktasında, katılımcıların yoğun olarak *sağır toplumla* ilişki içinde olduğunu gösteren bulgulara ulaşılmıştır. CODA'ların çocukluklarından itibaren sağır akrabalarıyla, ebeveynlerinin sağır arkadaşlarıyla, sağır komşularıyla ve onların çocuklarıyla ilişki içinde oldukları, sağır dernekleri aracılığıyla sağır toplumla bir araya geldikleri görülmektedir. Bulgular diğer sağırlar için de tıpkı ailelerinde ebeveynleri için olduğu gibi küçük yaşlarından itibaren çevirmenlik yaptıklarını, sıklıkla sağırlarla ve sağır toplumla ilişki kurmayı tercih ettiklerini, mesleki seçimlerinin de bu ilişkileri arttırdığını ve mesleklerinden dolayı da sağır toplum ile daha fazla ilişki kurduklarını göstermektedir.

Bu tez çalışmasının katılımcılarının anlatılarda yer alan bir konu, genellikle tüm aile üyelerinin katıldığı ve birçoğu sağır dernekleri tarafından düzenlenen organizasyonlardır. Sağır toplumun bir araya geldiği, sağır dernekleri tarafından düzenlenen etkinlikler olan piknikler, geziler, yemekler ya da davetler katılımcıların

sağır toplumla yoğun ilişki içinde olduğu zaman dilimleridir. Bu anılara ilişkin olarak, katılımcıların sağır toplumla birlikte geçirdiği bu zamanlara ait anılarının, diğer konulara kıyasla çok daha olumlu anlatılar olması, yetişkin birer CODA olarak çocukluklarına ilişkin bu anıları örneğin okul anılarından ya da örneğin sokak gibi kamusal alanlarda oldukları zamanlara ait anılarından farklı olarak olumlu duygularla, neşeyle, özlemle anlatmaları önemlidir. Katılımcılar muhtemelen birbirinden farklı alanların tümünde, örneğin okul gezilerinde de sağır derneklerinin gezilerinde de olumlu ve olumsuz anılara sahiptir. Katılımcıların anlatılarının içeriğine odaklanıldığında, sağır derneklerinde geçirdikleri zamanlara ilişkin anılarını anlatırken hep olumlu hislere odaklanmalarının, bu alanların onların içinde özgürce hareket edebildikleri fiziksel ortamlar olmasından kaynağını aldığı görülmektedir. Bu sosyal alanlarda sürekli ebeveynleri için çeviri yapmak zorunda değillerdir, çünkü tüm yetişkinler kendi aralarında anlaşabilmektedir; diğer CODA çocuklarla konuşarak, yarım ve sağırılarla işaretleşerek iletişim kurabilmekte, istedikleri oyunları oynayabilmektedirler, çünkü tüm çocuklar seçtikleri iletişim şeklinin etraflarında bulunan kimse tarafından gözlenmediği, yadırganmadığı bir ortamdadırlar. Ebeveynlerinin yanında olmaları gerekmemekte ve diğer çocuklarla zaman geçirebilmektedirler. Ortak kültürel kalıplar içinde ve ortak bir dille iletişim kurdukları bu alanlar bir yandan sağır kültürüne ait deneyim alanlarını diğer yandan ebeveynleri sağır olduğu için, aşırı izolasyona maruz kalmadıkları, yadırganmadıkları, akran zorbalığı yaşamadıkları deneyim alanlarını oluşturmaktadır. Bunları deneyimleyebilmiş CODA'lar için, çocuk olduklarını hissettikleri bu alanlara ilişkin anıları ile sıcak bir aile ortamında olduklarını hissettikleri anılarının ruhsal dünyalarındaki olumlu ve iyileştirici etkisi görülebilmektedir.

Bulgularda, *işiten toplumla* daha fazla ilişki kuran katılımcıların çocukluk dönemlerinden itibaren işiten arkadaşları olduğu, çevrelerinde başka sağır aileler ya da çocuklar olmadığı, özellikle okul dönemiyle birlikte hep işiten toplumla iç içe oldukları, çevrelerinin işiten bireylerden oluştuğu ve bu nedenle doğal olarak işiten toplumla ilişki kurdukları görülmektedir. Hoffmeister (2008), tüm CODA'ların sağır ailelerde büyüdüğünü ancak tüm CODA'ların sağır toplumda büyümediğini söyler. Yapılan çalışma Hoffmeister'in bu bulgusunu desteklemektedir. Araştırmanın

katılımcılarının tümü sağır ebeveynlerle büyümüştür ancak bir kısmının sağır toplumla ilişkilene alanları oldukça sınırlıdır.

İlişki kurdukları toplumun *işiten toplum* olduğunu ifade eden katılımcıların anlatılarında, sürecin kendiliğinden işlediğine ilişkin vurgu romantik ilişkiler konusunda farklılaşmakta, katılımcıların romantik ilişkiler konusunda işiten bireylere olan yönelimlerinin, bilinçli bir seçim olduğu görülmektedir. İşiten birinin bir sağır ile romantik bir ilişki sürdürmesinin zorluğuna vurgu yaptıkları, duymamanın yol açacağı yanlış anlaşılmalara aşılması güç problemlere neden olacağına ilişkin anlayışları olduğu, ek olarak kimilerinin ebeveynlerinin bir sağır ile romantik ilişki kurmalarını onaylamadığını ifade ettikleri görülmüştür.

Katılımcıların topluluk bağlılıklarını, biz olma duygularını besleyen ilişkinlik hallerini içeren aidiyet hissettikleri topluma ilişkin analizler yoğun olarak *sağır toplumu*, çok daha az yoğunlukta *hem sağır hem işiten toplumu* ve nadiren de sadece *işiten toplumu* işaret etmektedir. Katılımcıların sağır topluma aidiyet hissini yakın olmak ve kendini bulmak olarak tanımladıkları, anlatılarında çocukluklarından beri içinde oldukları sağır toplum içindeyken yaşadıkları rahatlık hissine, sağır toplumla bir aradayken hareketlerini kısıtlamadıklarına, kolaylıkla iletişim kurabildiklerine ve sağır ile olmayı tercih ettiklerine odaklandıkları görülmüştür. Sağır toplumla bir aradayken, içinde bulundukları grupla birlikte ve biz duygusuyla hareket edebilmektedirler. İşiten insanlarla birlikteyken yaşadıkları sürekli izlenme duygusunu, yanlış anlaşılma kaygısıyla her an yaptıklarına ve söylediklerine dikkat etme, sıkıntılı hissetme halini sağır ile birlikteyken yaşamadıkları belirlenmiştir.

Kendilerini işiten topluma ait hissettiklerini ifade eden katılımcıların, aynı anda sağır toplumla olan güçlü bağlarına da vurgu yaptıkları ve aidiyet hislerini çok daha az belirgin ifadelerle tanımladıkları görülmüştür. İlişki kurulan toplumu gösteren analizlerdeki işiten toplum kodundaki yoğunluğun, aidiyet hissedilen toplumu gösteren analizlerdeki işiten toplum kodundaki kadar yoğun olmaması hatta çok düşük yoğunlukta olması da önemli bir noktadır. Bulgular katılımcıların gündelik zamanlarını daha çok işiten toplumla iç içe geçirmelerinin aidiyet hisleri üzerinde

belirleyici olmadığını, biz duygusunu ve bağlılığı, salt bir arada olmanın sağlamadığını, bireylerin bunun için başka dinamiklere ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

Hem sağır topluma hem işiten topluma yakın olduklarını ve uyum sağlayabildiklerini ve aidiyet hissettiklerini ifade eden katılımcıların anlatılarında, bu durumu doğduklarından itibaren her iki toplumla iç içe bir yaşam sürmüş olmalarına bağladıkları görülmektedir. Yaşamları boyunca her iki topluluğun dilini de biliyor ve topluluk üyeleriyle iletişim kurabiliyor olmanın ve her iki topluluk içinde de yakın ilişkiler kurmanın, her iki topluma da bağlılık hissetmelerini sağladığını ifade etmişler, kendilerini her iki toplum içindeyken de rahat hissediyor olmalarını vurgulamışlardır. Seven ve Göl-Güven (2016), CODA'ların kendilerini sağır ve işiten toplulukların ikisine de ait hissettiklerini ifade etmiş ve bunu araştırmalarının en çarpıcı bulgusu olarak sunmuşlardır. Ancak bu tez çalışmasında elde edilen bulgular, yukarıda da açıklandığı üzere katılımcıların yoğun olarak sağır topluma aidiyet hissettiğini göstermekte ve söz konusu araştırmanın bulgularını desteklememektedir. Bu sonuç üzerinde katılımcı sayısının ve örneklem yönteminin etkili olduğu değerlendirilmektedir, çünkü bu çalışmada da kendilerini sağır ve işiten toplulukların ikisine de ait hissettiklerini ifade eden katılımcılar olmuş ancak bu kodun çok daha az yoğunlukta ifade edildiği belirlenmiştir.

Bulgular katılımcıların gündelik yaşamlarında yoğun olarak *işaret dili* kullanmayı, daha az yoğunlukta *konuşma dilini* ve çok daha az *yoğunlukta hem işaret hem konuşma dilini* tercih ettiklerini göstermektedir. CODA'ların hangi dili kullanacaklarına ilişkin tercihlerini şekillendiren ilk unsurun alışkanlık olduğu, başka bir ifadeyle, hangi dili daha yoğun kullandıkları bir yaşam düzenine sahiplerse o dile yöneldikleri görülmüştür. CODA'ların dil tercihi üzerinde daha az etkili olan diğer unsurların ise dilin kendisine ilişkin algılarıyla ilgili olduğu, konuşma dili seçiminde 'işaret dilinin yetersizliği'nin ve işaret dili seçiminde 'konuşma dilindeki duygu eksikliği'nin vurgulandığı görülmüştür. İşaret dilini yetersiz bulmanın konuşma diline yönlendirdiği ve konuşma dilini duygudan yoksun bulmanın katılımcıları işaret diline yönlendirdiği görülmüştür.

Gündelik yaşamlarında *konuşma dili* kullanmayı tercih eden katılımcıların konuşma diliyle kendilerini daha rahat ifade ettiklerini ve bu dili kullanmanın onları daha çok mutlu ettiğini vurguladıkları görülmüştür. Katılımcılar, tercihlerinin nedenini dilin kendisinden kaynaklanan faktörlerle açıklamışlar, işaret dilinin daha derin anlatımlar için yetersiz kalabildiğine ya da dolaylı anlatım gerektirdiğine vurgu yapmışlardır. Katılımcıların işaret dilinin kelime dağarcığının azlığına, konuşma diline göre daha zor oluşuna, hukuk ya da tıp gibi alanlardaki terimlerin işaret dilinde karşılığının olmayışına vurgu yaptıkları görülmektedir. Dile ilişkin bu değerlendirme TİD kullanan sağır toplumun gündelik yaşamıyla, sağır okullarının verdiği eğitimle, Sağır toplumun ortak alanlarda bir araya geldiği ve birlikte geçirdiği süreyle, sağır toplumun edebi ve sanatsal eserleriyle, dile ilişkin yapılan akademik bilimsel çalışmalarla, kısaca sağır kültürüyle ve dilin gelişimiyle bir arada düşünülmelidir. TİD'in uzun süre yasaklanmasının, kullanım alanlarının sınırlı oluşunun ve akademik çalışmaların yetersizliği gibi faktörlerin gelişimsel açıdan TİD için pek çok dezavantaj içerdiği açıktır.

İşaret dili kullanmayı tercih eden katılımcıların bu dille kendilerini daha rahat ve kolay ifade ettiklerini, konuşma dilinde söylemek istediklerinin karşılığını bulmakta zorlandıklarını ve sıkıntı yaşadıklarını, işaret diliyle düşündüklerini, rüyalarını işaret diliyle gördüklerini, işaret dilini daha çok sevdiklerini ve tercih ettiklerini vurguladıkları görülmektedir. Katılımcılar, konuşma dilinde bir duygu eksikliği olduğunu, işaret dilinde daha yoğun mimikler kullandıklarını, mimiklerin duyguları daha açık ifade edebilmeyi sağladığını, işaret dilinin duyguların ifadesinde etkili kullanılabilen bir dil olduğunu belirtmişlerdir. Ne hissettiklerini işaret diliyle anlatırken, dilin aynı anda o duyguyu yaşamayı ve karşı tarafa yaşatmayı sağladığını ifade etmişler, konuşma dilinin ise duygusal anlatımların ihtiyaç duyduğu yoğunluğu sağlayamadığını vurgulamışlardır.

Hem işaret hem konuşma dilini tercih eden katılımcılar ise her iki dili kullanmak arasında fark hissetmediklerini, kendilerini her iki dili kullanarak da rahatça ifade edebildiklerini vurgulamışlardır. Bulgular *tercih edilen dil* kategorisinde *işaret dili* ve *konuşma dili* kodlarından çok daha az tekrar edilen bu kodu ifade eden

katılımcıların her iki dile de maruz kalarak büyükdlerini ve yaşamlarında her iki dili kullanan topluluk üyeleriyle aktif ve sürekli ilişki içinde olduklarını göstermektedir.

4.3. CODA'ların Gelişim Boyutları

İşaret dili bilen CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerdendirilmesi, araştırmanın üçüncü temasıdır. Gelişim boyutları ekolojik değerdendirmenin çerçevesini oluşturmaktadır ve gelişim boyutları, sosyal hizmet perspektifinden bireye yönelik değerdendirmelerin odağında yer almaktadır. Bu nedenle işaret dili bilen CODA'ların çok boyutlu bir değerdendirmesini yapmayı amaçlayan bu araştırma için gelişim boyutları ve ebeveynlerinin sağır olması durumunun bu boyutların her biri üzerindeki etkisi özel bir öneme sahiptir. Araştırmada işaret dili bilen CODA'ların gelişiminin nasıl gerçekleştiğini anlamak için ekolojik yaklaşım temelinde, çevreleri ile giderek daha karmaşıklaşan karşılıklı etkileşim sürecine odaklanan bir yaşam süreci yaklaşımı benimsenmiştir. Gelişim boyutlarının her biri diğerleriyle karşılıklı ilişkisi içinde ele alınmış ve her birinin diğeriyle arasındaki bağları, içsel ve dışsal faktörleri kapsayan sistematik bir çerçeve içinde ve bütüncül olarak değerdendirilmiştir. Ekolojik değerdendirme, bireyin gelişiminin hangi boyutunun/boyutlarının güçlü (daha baskın veya gelişmiş) ve hangilerinin sınırlı (daha az gelişmiş) olduğunun belirlenmesini sağlayan bir perspektife sahiptir. Böylece işaret dili bilen CODA'ların fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel alanlardaki ihtiyaçlarını, sorunlarını, güçlü ve kırılgan yanlarını keşfetmek ve ulaşılabilir en iyi fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel işlevselliğe yönelik sosyal hizmet uygulamalarına zemin oluşturmak hedeflenmiştir. Araştırmada katılımcıların fiziksel, sosyal, bilişsel, duyuşsal, tinsel boyutlarda gelişimlerini, yaşamsal deneyimlerinin onları gelişimlerinin farklı boyutlarında nasıl etkilediğini anlamaya ilişkin amaçlarına ulaşmak için yapılan analizler, kritik bulgular ortaya koymuştur.

Fiziksel boyuta ilişkin olarak, araştırma bulgularının bu boyutun birden çok faktörden etkilendiğini, sağırlığın biyogenetik faktörler içinde yer almasının aile ve yakın çevre ile kurulan etkileşim süreçlerini de duyuşsal gelişimi de kapsayan güçlü

biyopsikososyal etkileri olduğuna işaret ettiği belirtilmelidir. Bulgularda fiziksel aktivitelere katılımın katılımcıların en güçlü ve en gelişmiş alanlarından birisi olduğu, sağır sporunun gelişimi etkileyen önemli bir çevresel faktör olduğu görölmektedir. Bulgular neredeyse tüm katılımcıların babasının sporcu olduğunu, erken çocukluk dönemlerinden itibaren spora teşvik edildiklerini, ailede ve sağır toplumda modeller ve normlar olduğunu işaret etmektedir. Çevrenin fiziksel gelişim üzerindeki bu olumlu etkisinin, yaşam sürecine yayılmış olduğu, profesyonel olarak spora devam etmeyen katılımcıların yaşamlarında egzersiz ve yürüyüşün olduğu ve bu durumun fiziksel gelişimin öz bakım boyutunu da desteklediği ve diğer boyutlar üzerinde olumlu etkileri olduğu görölmektedir.

Diğer yandan, sağır ebeveynlere sahip olmak fiziksel boyutta çeşitli rahatsızlıklar ve hastalıklar için bir risk faktörü de oluşturabilmektedir. Özellikle bebeklik, erken çocukluk ve çocukluk dönemlerinde onları yardım istediklerinde duymamalarının ya da onlara müdahale edecek sağlık personeline gerekli bilgiyi verememiş olmalarının ve olası bir hastalık veya kaza durumunda ebeveynleri ile göz teması kurana kadar geçen sürenin zorlayıcı etkileri olduğu görölmüştür. Bunun yanı sıra kimi katılımcıların ebeveynlerinin sağır olması nedeniyle stres ya da kaygı gibi duygular yaşadıkları ve bu durumun onlarda kimi rahatsızlıklara ve hastalıklara yol açtığı anlaşılmakta; kimi katılımcıların ebeveynleri onları duymadıkları ve ihtiyaçları olduğuanda yanlarında olamadıkları için yaşadıkları korku ve kaygıya bağlı olarak gelişen, erken başlangıçlı ve kronik özgöl fobileri olduğu görölmektedir. Bulgular fiziksel boyutta yaşadıkları rahatsızlıklar ve hastalıkların da, yaşadıkları duygusal zorlanmalara bağlı olarak gelişen rahatsızlıklar ve hastalıkların da hem fiziksel hem duygusal olumsuz etkilerinin yetişkin oldukları dönemde de sürdüğünü göstermektedir.

Fiziksel boyutta öne çıkan bir diğer kavram, bireyin yaşamı boyunca sağlıklı kalabilmesi için yaptığı tüm faaliyetleri kapsayan, öz bakımdır. CODA'ların bu faaliyetleri gerçekleştirmelerini sağlayacak becerileri genellikle ebeveynlerinden öğrendikleri ve öğrenme sürecinde, annelerin daha aktif oldukları görölmüştür. Daha az sayıda katılımcı öz bakımlarını yapmayı zamanla, deneme yanılma yoluyla

öğrendiklerini ve öğrenme sürecinde çevrenin ve geniş aile üyelerinin katkısı olduğunu ya da bu becerileri edinme süreçlerinin ebeveynleri tarafından desteklenmediğini ve öz bakım becerilerini geç edindiklerini anlatmışlardır. Ebeveynleri tarafından gelişimsel süreçlere hazırlanmayan, yaşayacakları fiziksel dönüşümlere ilişkin bilgiden yoksun kalan CODA çocuklar için doğal gelişimsel süreçlerin, özellikle ergenlik dönemine geçişin zorlayıcı yaşamsal süreçlere dönüştüğü görülmektedir. Bu katılımcıların mikro sistemlerinde ebeveynlerinin yönlendirmesinden yoksun kaldıkları alanları dolduracak başka desteklere sahip olmamaları da önemli bir noktadır, tamamı yaygın eğitim kurumlarına devam etmiş olmalarına rağmen hiçbirisinin anlatımı, ergenliğe fiziksel ve duygusal hazırlığa ilişkin bir eğitimsel destek aldıklarına ilişkin bilgi içermemektedir. Anlatılarında, ergenliğe geçiş süreci hakkında neredeyse hiç bilgiye sahip olmadıkları, tüylenmek, regl olmak gibi fiziksel dönüşümleri birden başlarına gelen, sadece kendilerinin yaşadıkları olaylar olarak algıladıkları görülmektedir.

Sosyal boyutta gelişimin temellerini CODA bebek ile annesi arasındaki ilk etkileşimler oluşturmakta, diğer insanlarla nasıl etkileşim kurulacağı büyük oranda çocuklukta öğrenilmektedir. Aile ortamı sosyalleşmenin ilk birimidir ve bireyin yakın ilişkilerini ve toplumdaki diğerleriyle kişilerarası ilişkilerini içeren bu boyutta gelişim yaşam boyu sürmektedir. Ebeveynlerle kurulan ilişkinin yanı sıra kardeşler arasındaki etkileşim de bireyin sosyal gelişimi ve yaşamının ilerleyen yıllarında kuracağı sosyal ilişkileri üzerinde önemli bir etkidir. Sosyal boyuta ilişkin olarak güçlü ve zayıf sosyal ilişkiler olarak kodlanan bulgular elde edilmiş ve katılımcılarda güçlü sosyal ilişkilerin öne çıktığı görülmüştür. İşaret dili bilen CODA'ların yoğun olarak erken yaşlardan itibaren insanlar arası ilişkileri kapsayan bu boyutta gelişimlerini destekleyen yaşamsal deneyimlere sahip oldukları, çocukluklarından itibaren güçlü sosyal ilişkilerinin ve geniş bir arkadaş çevrelerinin olduğu, samimi arkadaşlık ilişkileri kurabildikleri ve bu ilişkileri sürdürebildikleri, farklı sosyal ortamlara kolayca dâhil olabildikleri, yetişkin oldukları dönemde diğerleri tarafından sevilen ve gruplarına dâhil edilmek istenilen kişiler oldukları, girişken oldukları, kısa süreli etkileşim ortamlarına hızla uyum sağladıkları, diğerleriyle bağ kurabildikleri, farklı çevrelerden arkadaş ilişkisi kurabildikleri ve farklı çevrelerde kurdukları arkadaşlıkları

ilişkilendirebilme becerisine de sahip oldukları, arkadaş çevreleri ile düzenli olarak bir araya gelerek ve belirli aktiviteler yaparak bu bağları sürdürdükleri görülmektedir. Bu alan katılımcıların çoğunluğunun daha güçlü oldukları alanlardan birisi olarak öne çıkmaktadır. Sosyal gelişim, gelişimin diğer boyutlarıyla karşılıklı ilişki içindedir ve bu alandaki güçlü gelişim CODA'ların tüm yaşamı üzerinde olumlu etkilere sahiptir.

Çok daha az sayıda katılımcının anlatılarından elde edilen ve zayıf sosyal ilişkiler olarak kodlanan bulgular iki noktada toplanmaktadır. Bazı katılımcıların zor arkadaşlık kurdukları ve sosyal çevre oluşturmakta zorlandıkları, bazı katılımcıların ise sosyal ortamlara dâhil oldukları, insanlarla ilişki kurdukları ancak yakın ve sürekliliği olan ilişkiler kuramadıkları görülmektedir. Bu CODA'ların kendilerine eleştirel yaklaştıkları ve durumu başarısızlık ve zayıflık olarak nitelendirdikleri ve bu durumu içe kapanık olma kişilik özelliğiyle ilişkilendirdikleri belirlenmiştir. Çocukların tüm çevreleriyle kurdukları ilişkide mizaç önemli bir etkidir. İşaret dili bilen CODA'ların zayıf sosyal ilişkilere sahip olmaya ilişkin algılarının, sağır toplumun CODA'lara bakış açısıyla ve onlardan beklentileriyle oldukça yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. İçedönük kişilik özelliğinin hem aile hem de sağır topluluk tarafından sürekli aktif olma, kimi zaman yaşına ve bilgi düzeyine uygun olmayan ortamlara girebilme, sağlık hukuk eğitim yatırım gibi uzmanlık gerektiren alanlarda yönlendirecek ve hatta karar verecek donanımına sahip olma, gerekli her durumda savunuculuk yapma gibi rolleri üstlenmesi beklenen CODA'lar için tercih edilir bir özellik olmadığı açıktır.

Duyuşsal boyuta ilişkin olarak (1) olumlu duygular, (2) olumsuz duygular ve (3) duygu düzenleme olmak üzere üç alt kategoride analiz edilen bulgular elde edilmiştir.

Olumlu duygular olarak *sorumluluk*, *kabullenme* ve *gurur*, *mutluluk* ve *sevgi*, *güven*, *ebeveynleri bağımsızlaştırmak* ve *iyimserlik* olmak üzere altı duygu belirlenmiş, özellikle de *sorumluluk* ile *kabullenme* ve *gurur* duygularının yoğun yaşandığı görülmüştür.

Katılımcıların *sorumluluk* duygusunu CODA olmanın bir getirisi olarak tanımladıkları, işaret dili bilmenin belirleyici bir faktör olduğu, onlar için sağlırların dilini biliyor olmanın ve aynı zamanda duyabiliyor ve konuşabiliyor olmanın, sağlırlara yardım etmek sorumluluğu anlamına geldiği keşfedilmiştir. İşaret dili bilen CODA'ların sorumluluk duygusuyla, içinde bulundukları koşulların gerektirdiği görevleri üstlendikleri, ayrıca sorumluluk duygusunun ebeveynlerini ve aile üyelerini aşan ve sağır topluma yayılan bir yoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Sağır toplumun içinde doğup büyümüş olmalarının ve bu nedenle onların sorunlarını ve ihtiyaçlarını yakından biliyor olmalarının sorumluluk duygusunun gelişiminde etkili olduğu görülmüştür. Diğer yandan, katılımcıların daha az yoğunluktaki anlatılarında, her ne kadar olumlu bir duygu da olsa, sorumluluk duygusunun kimi zaman ebeveynlerinin ve sağır toplumun sorumluluğunu alırken kendi yaşam sorumluluklarını göz ardı etmeleri ya da taşımakta zorlandıkları yükleri üstlenmeleri anlamına gelebildiği görülmüştür. Bulgular CODA'ların ebeveynlerine duydukları sorumluluk duygusunun kimi zaman başka bir kentte üniversite okumaya gitmemek gibi kendi yaşamlarındaki önemli kararlarda ya da profesyonel çevirmenlik yapmalarına rağmen karşılığında ücret almamak gibi kendi haklarına ilişkin konularda zorluklar yaşamalarına neden olduğuna da işaret etmektedir. Araştırmada elde edilen bulgular CODA'ların yoğun bir şekilde ebeveynlerine, ardından varsa kendilerinden daha küçük olan kardeşlerine, geniş aile üyeleri ve yakın çevrelerinde bulunan sağlırlara ve tüm sağır topluma karşı sorumluluk hissettiklerini göstermektedir.

Kabullenmek bir dizi deneyimi kapsar ve içinde bulunulan durumu kabul etmek anlamına gelir. Kabullenmek, istenmeyen ya da olumsuz durumlara tolerans göstermek demek değildir, aksine var olan durumu ve koşulları kabul etmektir. Bu nedenle kabullenme öncelikle var olan durumun farkında olmayı gerektirir ve aslında bilinçli bir seçimdir. Kabullenme direncin tam tersidir, yargılamamayı da içerir ve bu sayede uyumu artırır (Germer, 2009). Kabullenme uyumun başlangıç noktasıdır. Olumlu yönde gelişmeler en çok birey ve çevresi arasında uyum olduğunda gerçekleşir. Ekolojik yaklaşımın önemli kavramlarından olan uyum, bireyin etkin bir şekilde işlev görebilmesi için koşullara adapte olabilmesini anlatır. *Kabullenme ve gurur* duygusuna ilişkin anlatıların olumlu duygular kategorisindeki yoğunluğu, bu

araştırmanın katılımcıları arasındaki yaygınlığını göstermektedir. Önemli bir nokta CODA olmaktan kaynaklanan deneyimlerini kapsayan ve içinde bulundukları durum ve koşulları kabul etmeleri anlamına gelen bu sürecin, onlar için çevresel koşullara uyuma işaret etmekte olduğudur. Araştırmada katılımcıların bu kod altında toplanan anlatılarında, sağır ebeveynlere sahip olmayı kabullendikleri ve sağır ebeveynlere sahip olmaktan gurur duydukları belirlenmiştir. Kabullenme duygusunun gurur duygusu ile birlikte ifade edilmesinin altındaki temel etmenin, kabullenmeyle birlikte başlayan uyum süreci olduğu düşünülmektedir. Zira katılımcıların kabullendikleri, uyum sağladıkları, gurur duydukları durum ve koşulların, onları kendileri yapan temel nitelikler olduğunu, var olan kimlik ve kişilik özellikleri üzerinde, bu içinde bulundukları durum ve koşulların etkili olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcıların uyumla birlikte güçlü yanlarını fark etmeye ve bu yönleri yaşamlarında kullanmaya başladıkları görülmektedir. Araştırmada bu kod altında toplanan kimi katılımcı ifadeleri, yaşamlarını olumlu olumsuz tüm koşullarıyla kabullenmelerinin bir aşama olduğuna, CODA'ların belirli süreçlerden geçtikten sonra bu aşamaya geldiklerine işaret etmektedir. Anlatılarda utanç, inkâr gibi aşamalardan geçerek ulaştıkları ve kabullenme aşaması olarak tarif ettikleri sürecin ergenlik döneminin sonrasına, bu kimliği sevdiklerine ve gurur duyduklarına işaret ettikleri sürecin ise genç yetişkin oldukları döneme denk geldiği belirlenmiştir. Gelişim boyutlarının birbirleri üzerindeki etkisini ve güçlü ilişkisini açıkça görebildiğimiz bu bulgu üzerinde çevresel faktörler de önemli bir etkindir. Çalışmanın katılımcılarının tamamına yakınının genç yetişkin oldukları dönemde işaret dili tercümanı olarak profesyonel meslek sahibi olmalarının katkısı göz ardı edilmemelidir.

Olumlu duygular kategorisinde yer alan ve *mutluluk ve sevgi, güven, ebeveynleri bağımsızlaştırmak* ve *iyimserlikten* oluşan diğer dört duygudan *mutluluk ve sevgi, ebeveynleri bağımsızlaştırmak* ve *iyimserliğin* şimdiki zamandan, *güvenin* ise geçmiş zamandan kaynağını alan duygular olduğu görülmüştür.

Katılımcılar yaşamdan keyif aldıklarını, çevreleri için neşe kaynağı olduklarını, insanları sevdiklerini ve çevrelerindeki insanlar tarafından sevildiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmada en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan biri olan

iyimserlik duygusu, çevredeki olumsuzlukları görmezden gelerek her şeyi iyi yanlarıyla değerlendirdiklerine ilişkin ifadelerini içermektedir. Vurgulanması gereken önemli bir nokta, katılımcı ifadelerinde iyimser yaklaşımın bilinçli bir seçim olarak karşımıza çıktığı ve mutluluk ve sevgi kodunda olduğu gibi şimdiki zamana ait bir anlam çerçevesinde ifade edildiğidir.

Yine şimdiki zamana ait olan diğer olumlu duygu, katılımcılar tarafından az yoğunlukta ifade edilmiş olmasıyla birlikte önemli bulgulara ulaşmayı sağlayan *ebeveynleri bağımsızlaştırmaktır*. Kendilerine bağımlı ebeveynler yarattıklarını ve bunu fark ettiklerinde kendilerini biraz geriye çektiklerini ifade eden katılımcıların, ebeveynleri için, yanlarında CODA çocukları olmaksızın hareket edebilecekleri alanlar açmaya ilişkin davranışlarına temel oluşturan duygularını içermektedir. Ebeveynleri bağımsızlaştırmak bir kopuşu değil, ebeveynlerinin gündelik yaşamındaki kolaylaştırıcı rollerinden, onlar adına her şeyi yapmaktan uzaklaşmayı ancak ihtiyaç duyduklarında ve bu ihtiyacı ifade ettiklerinde yanlarında olmayı anlatmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular CODA'larla ebeveynleri arasında kurulan ve işiten çocukların sağır ebeveynlerinin “kulakları” olduğu bağımlı ilişki biçiminin her iki taraf için de sonuçları olduğunu göstermektedir. Bu ilişki sağır ebeveynler açısından ele alındığında, ebeveynlerin beklentilerinin süreklilik gösterdiği ve hatta kimi zaman giderek arttığı ve problem çözme süreçlerini ve tek başına hareket etme yetisini olumsuz yönde etkilediği ve bunun da her iki tarafın ilişkiye olan bağımlılığını arttırdığını göstermektedir. Katılımcılardan birinin “ben yokken nasıl yapıyordunuz, şimdi bütün otel işlerinizi bana yaptırıyorsunuz” (K5) ifadesinde olduğu gibi sağır ebeveynlerin CODA çocuklarından önce de bir hayatları vardır ve dışardan destek alarak yaptıkları işleri gibi dışardan destek almadan yaptıkları işleri de CODA çocuklara görev olarak yükleyebilmektedirler. O ilişkinin içindeki diğer birey yani CODA çocuk için ise bu durumun gittikçe daralan bir özel alan, gittikçe artan sorumluluk duygusu ve katılımcılardan birinin “duştayım, arıyor babam, açmak zorundayım, neymiş o sırada telefoncudaymış” (K1) ifadesinde olduğu gibi kendi ihtiyaçlarına zaman ayıramamanın yarattığı öfke, üzüntü, stres gibi olumsuz duyguların gittikçe artan yükü anlamına gelebildiği görülmektedir.

Bulgular CODA'larla ebeveynleri arasında kurulan bağımlı ilişki biçiminin nasıl her iki taraf için de sonuçları varsa, ebeveynleri bağımsızlaştırmanın da her iki taraf için de sonuçları olduğunu, her iki tarafın da ilişkiye olan bağımlılığını azalttığını göstermektedir. Sağır ebeveynlerin CODA çocukları yanlarında olmaksızın hareket kabiliyetleri geliştikçe, CODA'ların yaşamında kendi istek ve ihtiyaçları için daha fazla alan açılmaktadır. Bu nedenle CODA çocuğun, ebeveynleri için hayatı kolaylaştırma çabasının, onların yerine yapabileceği ve onların yerine yapması gerektiği düşüncesinin sonuçları, her iki taraf için de değerlendirilmelidir.

Güven duygusuna ilişkin anlatımları ise farklı olarak ebeveynleri ile olan ve geçmişten gelen ilişkilerine odaklanmakta, ebeveynlerine yönelik güven duygusunun ve ebeveynlerinin onlara olan güvenlerinin olumlu etkilerini içermektedir. Ebeveynlerinin, kendilerine henüz çocuk ve ergen oldukları dönemde duydukları güvenin, ailede karar alma süreçlerine aktif katılımlarının hatta pek çok konuda karar alma rolünü üstlenmelerinin, özgüvenlerinin gelişiminde önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Ancak bu *güven* duygusu, çocukluk dönemi yaşantılarının bir parçası olan *güven sorunlarının* karşıtı değildir, bambaşka bir alana denk gelmektedir ve bambaşka sonuçlar üretmektedir. *Güven sorunları* kaynağını ebeveynlerinin sağır olduğunu ve dışardan gelen sesleri duyarak tehlikeleri algılama görevinin kendilerine ait olduğunu fark ettikleri erken çocukluk döneminden, *güven duygusu* ise erken çocukluk döneminden itibaren her konuda söz hakları olmasından ve çoğu konuda karar alma rolünü üstlenmelerinden almaktadır. İlki ebeveynlerinin sağır olmasının onlara yüklediği görevlerin, ikincisi her ne kadar ebeveynlerinin sağır olmasıyla doğrudan ilgili olsa da aslında ebeveyn tutumlarının onlara yüklediği görevlerin sonucudur. Her iki etkenin sonuçları da yetişkin oldukları dönemde de etkisini sürdürmekte, ilki gece korkularına, karanlığa ve dış seslere karşı hassasiyete, ikincisi yüksek özgüvene zemin oluşturmaktadır.

Olumsuz duygular olarak *utanma* ve *çekinme*, *öfke*, *üzüntü*, *korku*, *dışlanmışlık*, *boşvermişlik* ve *bıkkınlık* ve *stres* olmak üzere yedi duygu belirlenmiş, özellikle de *utanma* ve *çekinme*, *öfke*, *üzüntü* duygularının yoğun yaşandığı görülmüştür. Olumlu duygular kategorisiyle bir arada değerlendirildiğinde; *kabullenme* ve *gurur* koduyla

öfke kodunun, *mutluluk ve sevgi* koduyla *üzüntü* kodunun aynı yoğunlukta oluşu dikkat çekicidir.

Araştırmada elde edilen bulgular en yoğun yaşanan *olumsuz duygular* olan *utanma ve çekinme*, *öfke ve üzüntü* duygularının birbirine eşlik eden duygular olduğunu, okul çağıyla birlikte CODA çocukların sıklıkla bu tür duygulara neden olan deneyimler yaşadıklarını ve bu duygularını ifade edebilecekleri, onlarla nasıl başa çıkacaklarını öğrenebilecekleri ortamlardan da yoksun olduklarını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar *duygu düzenleme stratejilerinde* de kendini göstermekte, katılımcıların tamamına yakınının ve sıklıkla *tepki odaklı stratejilere* başvurduğu görülmektedir.

Katılımcılar tarafından en yoğun ifade edilen duygulardan birisi olan *utanma ve çekinme* duygusunun aynı zamanda baş etmekte en çok zorlandıkları duygular olduğu belirlenmiştir. Bulgular CODA'ların özellikle erken çocukluk döneminde işiten toplumla ilişkilene süreçlerinin onlar için zorlayıcı deneyimler olabildiğini ve bu ilişkilene sürecini onlar için zorlaştıran faktörlerin sadece ebeveynlerinin sağır olmasından ve bu nedenle toplumun genelinden farklı olmalarından ve kendi ebeveynlerinin sağır olması durumunu anlamlandıramamalarından kaynaklanmadığını göstermektedir. Bulgular *utanma ve çekinme* duygusunun aynı zamanda ve daha fazla, kamusal alanlarda diğerlerinin kendilerine karşı olumsuz tutum içeren davranışlarından ve diğerleri tarafından gözlemlendikleri ya da kendi ifadeleriyle “göz hapsinde tutuldukları” (K18) deneyimlerden kaynaklandığını göstermektedir.

Bulgular katılımcıların en yoğun yaşadığı duygulardan birisi olduğu belirlenen *öfke* duygusunu gündelik yaşamlarında sıklıkla yaşadıklarını, kolaylıkla öfkelenebildiklerini ve öfke duygularının kökenlerini çocukluklarında yaşadıkları toplumsal baskı, akran zorbalığı, şiddet görme, iletişim kuramama, ebeveynleriyle ilişkilerinde problemler gibi çevresel faktörler ile ilişkilendirdiklerini göstermektedir. Şimdiki zamanda pek çok olaya öfkelenme nedenlerinin aslında çocuk oldukları dönemde yaşadıkları olaylar olduğu, bu duygularını tekrarlayan bir döngü içinde yaşadıkları, öfke duygusuyla sergiledikleri davranışlara ilişkin olarak sıklıkla sonradan

duydıkları üzüntü ve pişmanlığa vurgu yaptıkları ve öfke duygusunu nasıl yöneteceklerini bilmedikleri görülmektedir.

Katılımcıların en yoğun yaşadığı diğer duygu olan *üzüntü* de yine katılımcılar tarafından özellikle çocukluk sürecinde yaşadıkları olaylarla; diğerlerinin kendilerine, ebeveynlerine ve diğer sağırlara verdikleri tepkilerle, ebeveynlerinin yaşamsal zorluklarıyla, ebeveynlerinin ihtiyaç duyduklarında yeterince yanlarında olamayışıyla ya da onları anlayamamış olmalarıyla ilişkilendirilmiştir. Bulgular geçmiş yaşam deneyimlerini düşünmenin ve ifade etmenin onları derinden üzdüğünü, üzüntünün gündelik yaşamlarında kontrol edemedikleri durumlara verdikleri bir duygusal tepki olduğunu, bu duyguyu uzun süreli olarak yaşayabildiklerini ve baş etmekte zorlandıklarını göstermektedir.

Korku duygusunun, çocukluk dönemi yaşantıları arasında yer alan güvensizlik sorunlarıyla doğrudan ilgili olduğu, CODA'ların çocuk oldukları dönemde, ebeveynlerinin sağır olması nedeniyle kendilerini olası tehlikelere karşı korumasız hissettikleri ve bu durumun onlarda etkileri yetişkin oldukları dönemde de süren korkulara neden olduğu görülmektedir. Karanlık, eve hırsız girmesi, yalnızlık; yabancıların ailelerine, ebeveynlerine, kendilerine zarar vermesi; ebeveynlerinin kaybı; yardıma ihtiyaç duyduğunda ebeveynine erişememe, seslendiğinde duymayacakları için yardımlarından mahrum kalma temel korku alanlarını oluşturmaktadır. Yaşadıkları korkulara ilişkin önemli bir nokta, geniş aile üyelerinin ve özellikle büyükannelelerinin onları ebeveynlerinin sağır olması nedeniyle olası tehlikelere karşı sürekli uyarmalarının, her an bir tehditle karşı karşıya olduklarını düşünmelerine ve korkmalarına yol açmasıdır. Bir diğer nokta düşme, kapalı kalma gibi ebeveynlerinin yanlarında olamadığı ya da onları duymadıkları için müdahale edemediği kimi zorlayıcı deneyimlerin korkmalarına sebep olmasıdır. Bulgular çocukluk dönemi korkularının CODA'larda, yetişkin oldukları dönemde de süren kronik korkulara neden olabildiğini göstermektedir. Çocukların korkularındaki gelişimsel değişimlere ilişkin olarak 1930'lu yıllarda başlayan çalışmalar, çocukların bilişsel gelişimi ile korkuları arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir. Gander ve Gardiner (1993), Zill'in 1977 yılında 2200 çocuğun dâhil olduğu bir araştırmada

çocukların üçte ikisinin kendilerine şiddet içeren bir şeylerin olmasından korktuklarını; Eme ve Schmidt'in 1978 yılında çocukların korkularının gelişimsel sırasını çözümlemeye yönelik çalışmalarında dokuz yaşındaki çocukların en yaygın korkular olarak sıraladıkları korkuların (1) bedensel zarar, (2) soygunlar, çocuk hızsızları ya da ölüm, (3) hayvanlar çevresinde yoğunlaştığını ortaya koyduklarını aktarmışlar ve bu araştırma sonuçlarına ek olarak çocuklarda okul çağı döneminde okul fobisi ve ölüm fobisi gibi iki özgül fobinin de ortaya çıkabildiğini belirtmişlerdir. CODA çocukların korkularına ve özgül fobilerine ilişkin bulgular, içinde bulundukları gelişimsel evrenin bilişsel özellikleri temelinde, sağır ebeveyne sahip olma bağlamında ve gelişimsel bir zeminde değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Germer (2009) korku, öfke ve nefret gibi birçok duyguyu zor duygular olarak tanımlamaktadır. Araştırma CODA'ların *utanma ve çekinme, öfke, üzüntü, korku* duygularını daha yoğun olarak geçmiş yaşam deneyimleriyle ilişkilendirdiklerini ama bu duyguları şimdiki zamanda, sıklıkla, derin ve kimi zaman uzun süreli yaşadıklarını, onlar için baş edilmesi zor duygular olduğunu göstermektedir. CODA'ları hedef alan birey, aile ya da grup düzeyinde sosyal hizmet müdahalelerinde, bu tür zor duygular geçmiş yaşam deneyimleri bağlamında ele alınmalı ve şimdiki zamanda elde ettikleri başarı ve olumlu kimlik algısının iyilik halleri üzerindeki etkisi ile birlikte değerlendirilmelidir.

Dışlanmışlık hissi genellikle beğenilmek ya da kabul edilmek istenilen bir grup tarafından dışlanmanın veya reddedilmenin sonucunda oluşmaktadır. Bir grup arkadaş tarafından grubun dışında bırakılmanın ve/veya reddedilmenin dışlanmışlık hissine ve acıya neden olması gibi, bireylerin sevmediği istemediği gruplar tarafından reddedilmesi de acı duymaya neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar, beynin reddedilmekten doğan acıyı tıpkı kolunun kırılması gibi fiziksel bir acıyla aynı şekilde algıladığını ortaya koymakta, sosyal reddedilmenin duyguların ve bilişin yanı sıra fiziksel sağlığı da etkileyebildiğini göstermektedir. Sosyal olarak reddedilmek; öfke, endişe, depresyon, üzüntü, kıskançlık gibi baş edilmesi güç duygulara neden olabilmekte, hem bireyin psikolojik durumu hem de genel olarak toplum için kritik sonuçları doğurmaktadır (Weir, 2012). Araştırmada elde edilen bulgular CODA'ların

özellikle çocukluklarında ve okul dönemlerinde dışlanmaya maruz kaldıklarını ortaya koymuş, bu duygu daha çok okul yıllarına ilişkin anlatılarında yer almıştır. Bulgular okulda ve sınıf ortamında uygun desteğin olmamasının, CODA çocuğun aşırı izolasyona ve ayrımcılığa uğramasına neden olabildiğini göstermektedir.

Okul dışındaki anlatılarının ise işiten toplumla etkileşimde oldukları zamanlara, kamusal alandaki gündelik yaşam olaylarına örneğin mahalledeki diğer çocuklarla sokakta oyun oynadıkları zamanlara ait olduğu görülmüştür. Toplum tarafından sağır ebeveyne sahip olmaları sebebiyle dışlandıklarını belirten katılımcıların anlatıları, *dışlanmışlık* duygusunun onlarda üzüntü ve yalnızlık hissi gibi başka olumsuz duygulara da neden olduğunu ayrıca onları hırçınlaştırdığını ve öfkeli olmalarına neden olduğunu içermektedir. Bulgular diğer çocukların onları kabul etmemesi ve reddetmesi ile yaşadıkları bu *dışlanmışlık* duygusunun, üzüntü yalnızlık hırçınlık ve öfke hislerinin yetişkin oldukları dönemde de sürdüğünü ve onlara her yaşta acı verdiğini göstermektedir.

Araştırmada en az yoğunlukta ifade edilen kodlardan olan *stres* ile *boşvermişlik* ve *bıkkınlık* duyguları ise katılımcıların şimdiki zamana ilişkin anlatılarında yer bulmuş duygulardır. Bulgular gündelik yaşamdaki yoğunluğun, programlarının sürekli dolu olmasının ve pek çok işi nasıl yetiştireceklerini bilememenin stres kaynağı olduğunu, onlarda duygusal bir gerilme neden olduğunu göstermektedir. Gündelik hayatlarının sürekli ebeveynleri ve diğer sağırlar için yapılan işlerle ve sağırların sorumluluğuyla dolu olmasının bir sonucu yorgunluk ve isteksizlik halini anlatan bıkkınlık olmuş, her ne kadar sorumluluk hisleri sürse de artık boşverdiklerini ifade etmişlerdir. Bulgular boşvermişlik duygusunun, sağır ebeveynlerin ve diğer sağırların sorumluluğuna ilişkin görevlerin son bulduğu, artık biraz da kendisi için ve kendi halinde bir yaşam isteğini içerdığını göstermektedir.

Duygu düzenleme stratejileri ise tüm bu olumlu ve olumsuz duyguların yaşanma süreçlerine ilişkin analizlerden elde edilen bulguları içermektedir. Duygularla ilişkili olan bu boyut duyguları anlamak, deneyimlemek, bu deneyimlerin farkında olmak, duygularını ifade edebilmek, duygusal dengeyi sağlayabilmek gibi

becerileri içerir. Duygu düzenleme ile bireyler genellikle öfke, üzüntü, kaygı gibi olumsuz duyguları azaltmaya; sevgi, ilgi, neşe gibi olumlu duyguları artırmaya çalışırlar. Ancak kimi durumlarda olumsuz duyguları artırma veya olumlu duyguları azaltma çabası da duygu düzenlemedir (Gross, 2013). Duygu düzenleme, bireyin duygularını fark etmesi ve dengeyi sağlayabilme becerisini göstermesidir çünkü sağlıklı olmak, duyguların nasıl düzenlendiğiyle doğrudan ilişki içindedir. Araştırma katılımcıların yoğun olarak *tepki odaklı stratejileri* kullandıklarını, duygularını düzenlemek için de sıklıkla duygu oluşuktan sonra kullanılan ve duygunun azaltılmasını veya değiştirilmesini hedefleyen bastırma ve değiştirme gibi tepki odaklı duygu düzenleme stratejilerine başvurduklarını ve duygularını nasıl ifade edeceklerine ilişkin nerdeyse hiç deneyime sahip olmadıklarını göstermektedir. Yaşadıkları duyguları ne hissettiklerinin, ne düşündüklerinin, ne yaşadıklarının anlaşılması için saklamakta; uyuma, kitap okuma, yürüme, müzik dinleme, arkadaşlarla görüşme, yeme gibi davranışları duygularını değiştirmek için kullanmaktadırlar. Bulgular CODA'ların duygularını uzun süredir ve sıklıkla bastırıyor olmaları nedeniyle artık dışa vurmakta zorlandıklarını, duygularını başkalarına ifade etmenin onlara zarar vereceğine ilişkin kaygıları olduğunu ve duygularını bastırarak saklama halini kendilerini korudukları bir tür kalkan olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Ekolojik değerlendirmenin sağladığı perspektifle elde edilen bulgular, katılımcıların duyuşsal boyutta gelişimlerinin sınırlı olduğunu, diğer boyutlar içinde en az gelişme gösterdikleri alan olduğunu ve bu boyutta daha kırılgan olduklarını göstermektedir. Daha az gelişim gösterdikleri bu boyut, bireylerin iyilik halini azaltıcı bir etki yaratmakta, uyumu ve işlevselliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Duygu düzenlemeye ilişkin çalışmalar yeni olmamakla birlikte bu alanda üç şeyin yeni olduğunu söyleyen Gross'a (2013) göre ilk olarak yapılan çalışmalar 1990'ların sonundan itibaren önemli bir ivme kazanmış ve çalışmalardaki sayısal artış alanı dönüştürerek yeni sorular ve yeni uygulamalar üretmiştir. Yeni olan ikinci şey son dönem çalışmalarda duygu düzenleme süreçlerini incelemek için yeni yaklaşımlar, teknikler ve yöntemler uygulanmaya başlanmasıdır. Yeni olan üçüncü şey ise incelenen popülasyonlardaki çeşitliliktir. Çalışmalar hem hayvanlardan insanlara, hem de insanlar arasında çok gençten çok yaşlıya, farklı kültürel gruplardan, çeşitli zihinsel

veya fiziksel sağlık sorunları olanlara kadar uzanmaktadır. Yapılan literatür taramasında gerek ulusal gerekse uluslararası alanyazında CODA'ların duygu durum düzenlemesine ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu araştırmada CODA'ların duyusal boyuta ilişkin olarak ortaya konulan bilgiler, alanyazında yeni bir alanı oluşturmaktadır.

İşaret dili bilen CODA'lara yönelik sosyal hizmet uygulamaları için duyguların nasıl düzenlendiğine ilişkin değerlendirme, farklı duygu düzenleme stratejilerinin farklı sonuçları olması nedeniyle oldukça önemlidir. Araştırma çok az CODA katılımcının duygularını duygunun ortaya çıkmadan önceki sürecini hedef alan *öncül odaklı stratejiler* ile düzenlediğini ve bu beceriyi ancak yetişkinlik döneminde edindiklerini göstermektedir. Bu kategoride çok daha az yoğunlukta ifade edilen öncül odaklı stratejiler kodu, aynı zamanda araştırmanın tümünde de en az yoğunlukta ifade edilen kodlardandır. Bulgular çok az sayıda katılımcının ve ancak yetişkin oldukları dönemde, kimi kişisel gelişim eğitimleriyle ve bilinçli bir çaba sarf ederek bu stratejileri kullanmayı öğrendiklerini göstermekte ve katılımcıların bu kod altındaki anlatılarında hislerini tanımlamanın ve dışa vurmanın, başka bir ifadeyle duygularını ifade etmenin yaşamlarına ve iyilik hallerine olan olumlu etkileri açıkça görülebilmektedir.

Duygu düzenleme stratejileri yaşamın erken dönemlerinde edinilen, mizaç özellikleri ve çevresel koşullar tarafından belirlenen gelişimsel bir kazanımdır. Bu nedenle birinci temada yer alan çocukluk dönemi yaşantıları, diğer tüm gelişim boyutlarında olduğu gibi, bu boyut üzerinde de dramatik etkilere sahiptir. Bireylerin duygularını deneyimleyerek tanıdığı, farklı durumlarda yaşayacağı duyguları nasıl ifade edeceğini, olumlu ve olumsuz duygularını artırarak veya azaltarak düzenleme stratejileri kullanmayı öğrendiği erken çocukluk dönemi ve bu dönemde ebeveynleriyle ve çevreyle olan etkileşimi kritik öneme sahiptir. Bulgular katılımcıların duygularını yönetmeyi öğrenmekle ilgili deneyimleri olmadığını, duygularını kabul eden, anlamaya çalışan ve onlara kendi duygularını anlamaları için yardımcı olan ebeveynlere ihtiyaç duydukları dönemde, bu ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ve bu gelişimsel kazanımları edinebilecekleri uygun aile ortamına

sahip olmadıklarını göstermektedir. İşaret dili bilen CODA'ların, ebeveynleriyle iletişim kurmak için kullandıkları ortak bir dilleri olmasının da, işaret dilinin duyguların daha yoğun ifade edilebildiği, jest ve mimikler içeren görsel bir dil olmasının da bu süreç üzerinde etkili olmadığı görülmektedir. Bir çocuğun gelişim sürecinde mesele hangi dili konuştuğun değil, o dil ile neyi paylaştığıdır. Ayrıca bu süreçte sadece ebeveynler değil, mikro sistemlerinde yer alan diğer unsurlar da etkindir. Bulgular özellikle okul çağı dönemiyle birlikte zor duygulara ilişkin çok fazla deneyim yaşadıklarını ve bu süreçte ebeveynleri dışında destek alabilecekleri psiko-sosyal destek ağlarından da mahrum olduklarını göstermektedir. Katılımcıların anlatılarında duygusal destek sağlayacak unsurların izi sürülmüş ancak yaygın eğitim kurumlarında ya da bir başka kurum eliyle hiçbirisinin bu tür bir destek alamadığı belirlenmiştir. Konu geniş aile üyeleri bağlamında değerlendirildiğinde ise sadece öz bakım konusunda destek unsurlarına rastlanmıştır. Üstelik geniş aile üyelerinin, duygusal zorlanmaları artıran bir faktöre dönüşebildiği görülmüştür. Bulgular ebeveynlerin işitebilen kök ailelerinin işaret dili bilmediğini ve örneğin ölüm hastalık gibi kötü haberleri anne babasına verme yükünü işaret dili bilen CODA çocuğa yüklediğini ya da ebeveynlerini olası tehlikelere karşı koruması gerektiğine ilişkin sürekli uyardığını ve ebeveynlerini koruma yükünü işaret dili bilen CODA çocuğa yüklediğini göstermektedir. Ebeveynlerin sağır kök aileleri olması durumunun ise örneğin CODA çocuktan beklentisi olan kişileri de zorlu yaşam deneyimlerini de niceliksel olarak artırdığı belirlenmiştir. Bu anlatılanlar aile üyelerinin birbirlerine olan sevgi bağları dışındaki olgulardır ve birinci temada yer alan *sıcak aile ortamı* koduyla ifade edilen durumdan farklıdır. Birbirlerini seviyor olmaları ve hatta bu sevgiyi çeşitli şekillerde ifade etmeleri, gerekli bir unsur olmakla birlikte, duygusal gelişim için tek başına yeterli değildir. Kaldı ki tüm katılımcıların sıcak bir aile ortamına sahip olmaları da söz konusu değildir. CODA'ların duyuşsal gelişiminin 7 ekolojik düzeyin her birinde değerlendirilmesi, genetik ve çevresel faktörlerin etkisini bir arada ve içinde bulundukları her iki kültürün etkilerini dahil eden bir perspektifte değerlendirmeyi sağlamaktadır. Katılımcıların neredeyse tamamının, duygularını bastırması ve özellikle olumsuz duyguların paylaşımında sorun yaşaması; üzüntülerini, acılarını, hüznlerini paylaşamamaları, duygularını tanınamamaları,

duygularını ifade etmekte zorlanmaları, duygu düzenleme konusunda güçlükle yaşamaları önemli bir bulgudur.

Bilişsel boyut düşünme, öğrenme, anlama yeteneğini ve diğer çeşitli zihinsel işlevlerin gelişimini; etkili sorun çözme, karar almayı, çatışma çözme becerilerini ve çeşitli zekâ biçimlerinin tam kullanımını içermektedir. Kalıtım ve çevrenin etkileşiminin bir sonucudur, bu nedenle bireyin doğuştan getirdiği kapasitenin yanı sıra erken çocukluk dönemi ve bu dönemde ebeveynleriyle ve çevreyle olan etkileşimi, aldığı eğitim, okuduğu kitaplar, oynadığı oyunlar gibi faktörler kritik öneme sahiptir. Bilişsel gelişim boyutu ekolojik yaklaşımın 7 düzeyinde değerlendirildiğinde, işaret dili bilen CODA'ların bilişsel gelişimlerini destekleyen, potansiyellerini açığa çıkarmayı ve geliştirmeyi sağlayan mekanizmaların yanı sıra, farklı düzeylerde gelişimlerini olumsuz etkileyen faktörler de olduğu görülmüştür. Süreci olumlu etkileyen en belirgin faktör iki ana dilleri olması ve görsel bir dil olan işaret dilinin yapısal olarak CODA çocukların görsel uzaysal zekâ alanına katkı sağlamasıdır. Bu çıkarımlara temel oluşturan bulgular, *görsel zekâ* olarak kodlanan verilerin analizinde görülebilmektedir. CODA'ların evde ve sağır topluluk içinde yaşadığı kültürel deneyimler bu zekâ alanının gelişimini tetiklemekte, işaret dili kullanımında geliştikçe ebeveynlerinden ve topluluktan aldıkları sosyal onay bu zekâ alanını güçlendirmekte ve görerek gözlemleyerek öğrenme kabiliyetlerini artırmaktadır. Sağır topluluk içinde daha çok zaman geçiren CODA çocukların işaret dilini daha yoğun kullanması zihin beden koordinasyonuna ve bedensel kinestetik zekâ alanlarının gelişimine de katkı sağlamaktadır. Çocuğun ailenin sosyal alanında üstlendiği fazladan sorumluluklar sosyal kişilerarası zekâ alanında gelişim için bir potansiyel oluşturmakta, bu alanlardaki becerilerinin Kırstalize olmasında etken olmaktadır.

Araştırmada katılımcıların bilişsel boyutta gelişim süreçlerini olumsuz etkileyen birden çok faktör belirlenmiştir. İlki ve en belirgin olanı eğitim konusunda yaşadıkları zorluklardır. Araştırmada işaret dili bilen CODA'ların eğitim konusunda yaşadıkları zorlukların bir boyutunun devamlılık üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bulgular birçoğunun ailelerine yardım etmeleri gerektiği için ve çevirmenlik rolleri nedeniyle okula düzenli devam edemediklerini, eğitimlerine ara vermek ya da örgün

eğitimi bırakmak zorunda kaldıklarını, lise öğrenimlerini açıköğretim sistemi üzerinden tamamlayabildiklerini göstermektedir. Katılımcılar arasında ailelerinden uzakta üniversite okumak için başka bir kente gidemeyen, liseden sonra uzun süre ara veren ve üniversiteyi zorunlu olduğu için açıköğretim sistemi üzerinden sürdüren katılımcılar yer almaktadır.

Araştırmada katılımcıların eğitim konusunda yaşadıkları diğer zorlukların eğitim sürecinde teşvik edilmemeleri ve yeterince desteklenmemeleri olduğu belirlenmiştir. Bulgular yoğun olarak ebeveynleri tarafından eğitim için teşvik edilmediklerini, yeterli desteği alamadıklarını, sağır ebeveynlerin gündelik yaşamlarında CODA çocuklarına duydukları ihtiyacın eğitime öncelenebildiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların ebeveynleri tarafından yeterince desteklenmemesi konusunda ebeveynler ile eğitim kurumları arasındaki dilden kaynaklı iletişim engelleri önemli bir noktadır. Buna ek olarak sağır eğitime yönelik yıllar içinde uygulanan farklı politik düzenlemelerin, başka bir ifadeyle makro sistemlerin olumsuz etkisi de bulgularda açıkça görülebilmektedir. Anlatılar katılımcıların bir kısmının ebeveynlerinin okuma yazma bilmediğini, daha büyük bir kısmının ebeveynlerinin ise ilkokul ya da ortaokul mezunu olduğunu göstermektedir. Bu çocukların, sağır ebeveynlerinden destek almalarını zorlaştıran bir faktördür; ebeveynler çocukların ev ödevlerine yardım edememekte, öğretmenleriyle iletişim kuramamakta, okulda yaşadıkları sorunları paylaşamamaktadır. Kimi katılımcıların anlatılarında evde CODA bir abi, abla olması durumunda, büyük kardeşlerin küçük kardeşler için ebeveynin bakım vermek, teşvik etmek, ev ödevlerine yardım etmek, okulda veli toplantılarına katılmak gibi görevlerini üstlendiği görülmektedir. Bulgular evde bir CODA abi, abla olmasının bilişsel gelişime olumlu katkı sağlayabildiğini göstermektedir ancak bu aynı zamanda ilk ve tek çocuklar için durumun daha da zorlu olduğu anlamına gelmektedir.

CODA'lar için okul yaşamını zorlaştıran bir diğer faktör okul çağına kadar sadece ebeveynleri ve sağır akrabalarıyla birlikte olan CODA'ların ilk kez farklı bir kültürle karşılaştıkları yerin okul olmasıdır. Bulgular, okul çağına kadar evde ve yakın çevrelerinde, gündelik yaşamlarını ve ilişkilenme deneyimlerini bir alt kültür olan

sağır kültürü içinde sürdüren CODA'lar için, yaygın eğitim kurumları aracılığıyla işiten toplumla ve yaygın kültürle ilişkilenenin kolay olmayabildiğini göstermektedir. Zira birinci temada elde edilen bulgulardan birisi kimi katılımcıların erken çocukluk dönemlerinde sağır ebeveyne sahip olduklarının farkında olmadıkları, durumu tam olarak algılayamadıkları ve durumun farkında olmayışlarının kendilerini diğer çocuklarla kıyasladıkları okul çağına kadar sürdüğüdür. Böylece okul çağı, CODA çocuk için aynı zamanda kendisi ile diğer çocukların, kendi ebeveynleriyle diğer çocukların ebeveynlerinin farklılığını ilk kez deneyimledikleri, duruma hangi tepkiyi vereceklerini bilemedikleri zorlu bir yaşam olayıdır. Bu araştırmanın katılımcılarından birinin *“ilkokul, birinci sınıfa başladım, çok iyi hatırlıyorum, dün gibi hatırlıyorum. Birinci sınıfa başladım, herkesin annesi babası konuşuyor böyle, ya dedim, ya acaba dedim annemle babam bana şaka mı yapıyor ya dedim, bilerek mi konuşmuyorlar. Bunu düşündüm hani sürekli sorguladım da bunu. Eve geliyorum bağırlıyorum çağırıyorum ya annemden babamdan tepki yok, ya bir sus diyen yok yani. Ondan sonra işte şaka yapıyorlar herhalde diyorum, böyle böyle sonra alıştım. Baktım demek ki benim annemle babam konuşamıyor, bunu fark ettim.”* (K19) ifadesi CODA çocuk için okul ortamının aynı zamanda kendisi ile diğer çocukların, kendi ebeveynleriyle diğer çocukların ebeveynlerinin farklılığını ilk kez deneyimledikleri, duruma hangi tepkiyi vereceklerini bilemedikleri zorlu bir yaşam olayı olduğunu göstermektedir. Bu süreçte bilişsel gelişim süreçlerinin bir parçası olan eğitimin ve özellikle okula başlama sürecinin duygusal gelişimleri üzerindeki etkisi de açıkça görülebilmektedir. Okullarda CODA çocukların uygun şekilde desteklenmesinin hem bilişsel hem duygusal gelişim üzerinde ve aslında gelişim boyutlarının birbirleriyle olan güçlü ilişkisi düşünüldüğünde, tüm gelişim boyutları üzerinde olumlu etkileri olacağı değerlendirilmektedir.

CODA'lar için eğitim sürecini zorlaştıran ve bilişsel gelişimlerini olumsuz etkileyen bir diğer faktör, okula başlayana kadar konuşmayı çok fazla öğrenemeyen, evde ve yakın çevrelerinde konuşan kimseler olmayan, ebeveynlerinin konuşmayı öğrenmeleri için radyo ve televizyon gibi yaygın medya araçlarını kullandığı çocuklarda daha da belirgin olan, dil ve konuşma eksiklikleridir. CODA çocukların dil ve konuşma eksikliklerine ilişkin bu bulgu uluslararası alanyazındaki araştırma

sonuçlarını da desteklemektedir. Sağır ebeveynlerin işiten çocuklarının sözlü dil becerileri üzerine yapılan bir araştırmada anaokuluna giden altı çocuğa bir dizi test uygulanmış ve sonuçlar çocukların dil gelişiminin bilişsel gelişimlerinin çok gerisinde olduğunu, çocukların kelime haznelerinin zayıf olduğunu, bu durumu sıklıkla “şey” ve “orada” kelimeleriyle telafi ettiklerini göstermiştir (Slorach ve Murphy, 1983). Araştırma bulgularında katılımcıların konuşmayı öğrenmeden ilkökula ya da kreşe başlamanın onlar için dilsel zorluklar ürettiği görülmektedir. Başkalarının söylediklerini anlamakta, duygularını düşüncelerini sözel olarak aktarmakta, konuşma seslerini doğru ve akıcı şekilde çıkarmakta güçlükler yaşamaları, akranlarıyla aynı akademik gelişimi sağlayamamalarına neden olmakta, yaşadıkları dilsel problem konuları daha geç öğrenmelerine neden olmaktadır. Okul çağına kadar işaret diliyle iletişim kuran, o dil ile düşünen, rüyalarını bile işaret diliyle gören çocuktan konuşma diliyle okuma-yazma, matematik, sosyal bilgiler öğrenmesi, bir taraftan dil öğrenirken bir taraftan da akranlarıyla aynı akademik başarıyı sergilemesi beklenmektedir. Bu beklentiyle paralel bir düzlemde, çocuğun okul ortamında dil kullanımındaki kimi eksikliklerine verilen olumsuz tepkiler ise sözel dil zekâsı alanının paralize olmasına neden olabilmektedir. Dikkat çekici bulgulardan birisi de, CODA çocuğun yaşadığı bu dilsel problemi yani yeterli uyarana maruz kalamadığı için öğrenememesi ve konuşma dilini anlamakta ve ifade etmekte güçlük çekmesini doğru analiz edemeyen öğretmenlerin, durumu yanlış yorumlayarak bir tür bilişsel sorun olarak değerlendirmeleridir. Bu bulgular da uluslararası alanyazındaki çalışmaların sonuçlarını desteklemektedir. Skujinler (2017), bazı CODA’ların dilsel sınırlamalar nedeniyle okulun ilk birkaç yılını çalkantılı bulduklarını aktarmaktadır. O’na göre bazı CODA’lar işiten akranlarına kıyasla gelişimsel gerilikler gösterse de bunun nedeni konuşma diline yeterince maruz kalmamış olmalarıdır. Skujinler bazı öğretmenlerin bu durumu zihinsel yeteneklerin azalması olarak değerlendirerek, yorumlama hatası yapabildiklerini ifade etmektedir. Frank’ın (2019) çalışmasının sonuçları arasında da ruh sağlığı ve okul profesyonellerinin, CODA’lar çoğunlukla sağır ebeveynlere sahip olmaları nedeniyle dil gecikmesi yaşadıkları için, öğrenme güçlüğüne sahip olduklarına ilişkin yanlış teşhiste bulundukları yer almaktadır. Bu tez çalışmasının katılımcılarından birisinin “*Ama şöyle eğitim konusunda ben çok zorluklar yaşadım. Mesela özellikle ilkökul birinci sınıftayken konuşmayı yeni öğrenmeye başladığım için*

ilkokul öğretmenim bana geri zekâlı muamelesi yaptı. Çünkü öğretmenin söylediklerinden çok fazla bir şey anlayamıyordum” (K12) ifadesi, aslında konuşma dilini anlamakta güçlük çeken bir çocuğun durumunun, ilkokul öğretmeni tarafından yanlış yorumlanmasını ve bir tür bilişsel sorun olarak değerlendirilmesini içermektedir. Bu çocukların belirli alanlarda desteklenmeksizin hem akran gruplarında hem de uzun vadede toplum içinde yer bulmaları güçleşmektedir. Amerika’da göçmen gruplarında çocuklar için gündeme gelen iki dilde eğitim programlarında çocuklara okuma, yazma ve dört işlem gibi temel beceriler kendi dillerinde öğretilirken İngilizcilerinin de gelişmesi için çaba sarf edilmiştir. Bu programlara ilişkin yapılan pek çok çalışmanın sonuçları böyle programların, çoğunlukla çatışan iki kültürde yollarını bulmaya çalışan çocukların benlik algılarını yükseltmede etkili olduğuna işaret etmektedir (Gander ve Gardiner, 1993). Frank’a göre (2019), sağır ebeveynlerin işiten çocukları, genellikle sağır kültüründe beklendiği gibi güçlü bir göz teması kurarlar ve çoğu görsel öğrenicilerdir; bu nedenle bilgiyi görsel olarak değil işitsel olarak işlemeleri onlar için zor olabilmektedir.

Araştırma, bu bulgularla birlikte çok az yoğunlukta katılımcının çocukluk dönemlerinde eğitime teşvik edildiklerini, ebeveynlerinin onları destekleyecek farklı yollar bulduğunu göstermektedir, ancak bu desteğin çocuğa okula gitmesini öğütlemek, çocuktan okula gidip büyük adam olmasını istemek ve ev ödevleri için dışardan destek almakla sınırlı olduğu belirtilmelidir. Bulgular eğitimin ve okul ortamının işaret dili bilen CODA çocuklar için en zorlu alanlardan birisi olduğunu göstermektedir.

Araştırmada katılımcıların bilişsel boyutta gelişim süreçleri üzerinde olumsuz etkileri olduğu belirlenen diğer faktör, gündelik yaşamlarında yeterince yer bulamayan oyunlardır. Araştırmada, katılımcıların çocukluklarına ilişkin anlatılarında oyunların ve oyuncakların oldukça az yer aldığı, eğitsel oyuncakların ya da ebeveynle paylaşılan oyun zamanlarının hiç yer almadığı belirlenmiştir. Oysa oyunlar çocukların bilişsel gelişimleri için çok önemli olan bilgileri öğrendikleri ve becerileri edindikleri süreçlerdir. Oyun sürecine ebeveynin dâhil olması, çocukların ebeveynleriyle birlikte oyun oynaması ve o süreçte kurdukları etkileşim gelişimi tüm boyutlarda ve olumlu

yönde etkilemektedir. Elde edilen bulgular yoğun olarak katılımcıların çocukluk dönemlerinde kendi kendilerine, kardeşleriyle ya da mahalleden arkadaşlarıyla oyunlar oynadıklarını ve oyun için ayırdıkları zamanları daha çok sokakta geçirdiklerini; daha az yoğun olarak katılımcıların bir kısmının hiç oyun oynamadıklarını ve hiç oyuncaklarının olmadığını göstermektedir. Babaları sporcu olan ve müsabakalar için yurt dışına giden ya da geniş aile üyelerinden kimilerinin yurt dışında yaşadığını belirten katılımcıların anlatılarında, yurt dışından getirilen robotlar, telsiz telefonlar gibi oyuncakları olduğu; kimi katılımcıların oyuncak alamayacak kadar ekonomik yoksunluk yaşadıkları, kendi yaptıkları oyuncaklarla oynadıkları yer almaktadır. Daha genç yaşta olan katılımcıların anlatılarında, bilgisayar oyunları ve atari oynadıklarına ilişkin oldukça sınırlı ifadeler de yer almıştır. Genel bir değerlendirme katılımcılar için en değerli oyunların sokak oyunları olduğunu ve en değerli oyuncakların topları, telli arabaları, kurmalı oyuncakları olduğunu göstermektedir. Bilişsel gelişim, çocukluktan ergenliğe ve yetişkinliğe kadar hatırlama, problem çözme ve karar verme dâhil olmak üzere düşünce süreçlerinin inşasıdır. Oyun çocukların, bilişsel gelişimine çeşitli şekillerde katkıda bulunarak, düşünmek için gerekli olan hayal gücünü ve hafızayı geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Piaget'in bilişsel gelişim kuramı temelinde Ahmad vd. (2016) tarafından Pakistan'da Lahor şehrinin hem kamu hem de özel sektör okullarından üç yüz öğrencinin dâhil edildiği, çocukların bilişsel gelişiminde oyunun rolünü belirlemek amacıyla yapılan nicel araştırmanın bulguları, öğrencilerin oyun yoluyla yeni şeyler, yeni fikirler keşfetme merakı hissettiklerini göstermektedir. Çalışmanın sonuçları öğrencilerin veya çocukların yaş faktörünün oyunun bilişsel gelişimdeki rolünü etkilemediğini göstermiştir. Böylece formal işlem düzeyindeki çocukların bilişsel düşüncelerini yaş faktörüne göre değil oyun süresine göre geliştirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu da oyunun önemini ve değerini göstermektedir (Ahmad vd., 2016). Bilişsel gelişim kalıtım ve çevrenin etkileşiminin bir sonucudur ve bu etkileşim alanlarının en önemlilerinden olan oyunlar, pek çok becerinin gelişiminde önemli bir role sahiptir. CODA'ların oyun oynamak için yeterli zamana, eğitici materyallere ve ebeveynleriyle etkileşim ortamlarına sahip olmakla ilgili sınırlılıkları, oyun oynayarak elde edecekleri gelişimsel kazanımlardan, bilgi ve becerilerden yoksun olmaları, bilişsel boyutun yanı sıra gelişimi diğer boyutlarda da etkileyen bir sorun alanıdır.

Araştırmada CODA’ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi için yapılan analizlerde elde edilen ve katılımcıların bilişsel boyutta gelişim süreçleri üzerinde etkileri olduğu belirlenen diğer faktör, *okuma alışkanlığına* ilişkindir. Bulgular katılımcıların yoğun olarak okuma alışkanlıklarının hiç olmadığını ve kitap okumayı sevmediklerini, kitap okuma alışkanlığı edinemediklerini CODA olmalarına, ebeveynlerinin onları bu konuda yönlendirmemelerine ve rol model olmamalarına bağladıklarını göstermektedir. Daha az yoğunlukta katılımcının okuma alışkanlığını erken yaşlarda ve ilkokul öğretmenlerinin teşvik etmesiyle edindikleri; çok daha az yoğunlukta katılımcının okuma alışkanlığını ilerleyen yaşlarda ve içinde bulundukları üniversite ya da iş ortamı gibi çevrelerin etkisiyle edindikleri görülmektedir. Bulgular hangi yaşta edinirlerse edinsinler, okuma alışkanlığının başta dil kullanımı olmak üzere hem bilişsel hem duyuşsal gelişimi olumlu yönde besleyen katkıları açıkça ortaya koymaktadır. Kitap okuma alışkanlığına sahip olduğunu ifade eden katılımcıların, okuma alışkanlığının onlara özellikle kendilerini daha rahat ifade edebilme, Türkçeyi doğru kullanma, hayata ve olaylara farklı yaklaşabilme kazanımları sağladığı; kitap okumayı kişisel gelişimleri için kullandıkları en etkili araç olarak tarif ettikleri; kitap okuma eyleminin onlar için gündelik yaşamın karmaşasından, hissettikleri kimi baskılardan uzaklaşma ve rahatlama işlevine sahip olduğu belirlenmiştir.

Bulgular arasında yer alan önemli bir nokta, kimi katılımcıların anlatılarında kitap okumaya bir gelecek planlaması olarak yer vermeleridir. Elbette pek çok konu, pek çok insan tarafından, pek çok nedenle geleceğe ertelenebilir ancak burada önemli olan kitap okumanın bir rutin olarak yaşamlarında yer alacağı bir gelecek planının, şimdi de olamayışına sunulan gerekçedir. Bu katılımcılar için kitap okumak kendilerine ait bir hayatları, ebeveynlerinden bağımsız bir yaşamları olduğu zamanlara ilişkin bir planlamadır. Böylece bulgular CODA’lar için sağır ebeveynler, kardeşler ve diğer sağırlar için ayrılan süre arttıkça, kendileri için ayırdıkları sürenin kısaldığını, bireysel eylemler için alan ve zaman yaratmakta zorlandıklarını göstermektedir. *“Belki kendi hayatım olduğunda, evlendiğim zaman belki hani günlük yarım saat, kırk beş dakika, bi yirmi dakika da olsa kendim için bi kitap okuma ortamını yaratmak istiyorum. Ama bunu şuan yapamıyorum.”* (K17) ifadesinde de yer alan “kendi hayatı

olmak” önemli bir vurgudur, CODA’ların yaşamlarının ebeveynlerinin istek ve ihtiyaçları temelinde şekillenmekte olduğunu ve bu şekillenmenin bireysel etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Bulgular katılımcıların kendilerini, kendi yaşamlarının öznesi olarak hissetmediklerini, ebeveynlerinin duyamıyor olmasına ilişkin telafi davranışların yaşamlarının büyük kısmına yayılmış olduğunu, kendilerine ayırdıkları/ayırmaları gereken alanı fazlasıyla daralttığını göstermektedir. Bu bulgu bağlamında, sağır topluluğun yaşamsal ihtiyaçlarına ilişkin geliştirilecek, topluluğu hedef alan çözümlerin, CODA’ların iyilik hali üzerinde önemli etkileri olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada CODA’ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi için yapılan analizlerde elde edilen ve katılımcıların bilişsel boyutta gelişim süreçleri üzerinde etkileri olduğu belirlenen son faktör, *işaret dilidir*. İşaret dili edinimi CODA’lar için gelişim boyutları üzerinde etkili önemli bir çevresel faktördür. İşaret dilinin gelişim boyutları üzerindeki bir etkisi, işaret dilinin ana dilleri olmasının bilişsel boyutta ve görsel zekâları üzerinde pozitif yönde etkili olduğuna, görsel algılarının ve görsel hafızlarının güçlü olduğuna ilişkin ifadelerinde görülmüştür. Katılımcıların ana dillerinin işaret dili olmasının görsel zekâları üzerinde pozitif yönde etkili olduğunu görsel algılarının ve görsel hafızlarının güçlü olduğunu ifade ettikleri ve bu durumu bir avantaj olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. İki ana dilli olmaları ve bu dillerden birisi olan işaret dilinin görsel bir dil olması, çeşitli zekâ biçimlerini kullanabilme becerisini edinme sürecini beslemiştir. İşaret dilini kullanımının sağır toplumda güçlü sosyal onaya sahip olması, ilgili olduğu zekâ alanlarının gelişmesinde etkili olmuştur. Bu işaret dili bilen CODA’ların güçlü olduğu alanlardan birisidir.

Tinsel boyuttaki bulgular, katılımcıların kendilerine neyin iyi geldiğine, manevi dünyalarında neler olduğuna ilişkin anlatılarına dayanmaktadır. Araştırma katılımcıların maneviyatlarını besleyen kaynağın yoğun olarak doğayla kurdukları ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Doğada geçirdikleri zamanların iyilik halleri üzerinde dramatik etkileri olduğu manevi olarak huzurlu hissettikleri, fiziksel olarak daha güçlü ve sağlıklı oldukları, bilişsel olarak olayları, insanları ve kendilerini yeniden değerlendirebildikleri, duyuşsal alanda olumlu duygular hissettikleri ve zor

duygularla daha kolay başa çıkabildikleri belirlenmiştir. Katılımcıların doğayla kurduğu ilişki ona yükledikleri anlam nedeniyle tinselliğe içkindir. Böyle bir kaynağa sahip olmalarının yanı sıra, doğada kendilerini iyi hissetme halinin farkında oldukları ve bu farkındalıkla hareket ettikleri, kendilerini “sıkışmış” ya da “baskı altında” hissettiklerinde, onları üzen ya da yaralayan deneyimler” yaşadıklarında doğada zaman geçirmeye yöneldikleri, doğadan uzak kaldıklarında “yoksunluk ve eksiklik” hissettikleri görülmüştür. Tinsel boyutta doğayla kurdukları bu ilişki uyumlarını ve işlevselliklerini artıran önemli bir kaynaktır ve işaret dili bilen CODA’ların güçlü alanlarından birisidir.

Araştırmada tinsel boyutta öne çıkan bir kavram *sezgidir*. Az yoğunluktaki katılımcı ifadelerinden elde edilen bulgular kimi katılımcıların güçlü sezgileri olduğunu, yaşamlarının hangi alanlarında daha sezgisel olduklarının farkında olduklarını, sezgilerine güvendiklerini ve gündelik yaşamlarında özellikle sosyal alanda ve kişilerarası ilişkilerde sezgilerine sıklıkla başvurduklarını göstermiştir. Önemli bir nokta katılımcıların güçlü sezgilerinin CODA olmaktan kaynaklı olduğunu, ebeveynlerinin ve özellikle annelerinin de güçlü sezgileri olduğunu ifade etmeleri, sağır toplum içinde ve sağır kültürüyle büyümüş olmalarıyla ilişkilendirmeleri ve bu özelliği CODA olmanın ve sağır toplum içinde yetişmenin bir getirisi olarak değerlendirmeleridir. Tinsel boyut da diğer boyutlar gibi gelişimsel bir süreç içermektedir ve bu bulgu, Murray-Swank ve Pargament’in (2011), gelişim sürecinde kültürel bağlam ve toplumsal faktörlerin önemine yaptıkları vurguyu desteklemektedir. Her toplum, bireyin yaşamındaki manevi yaşantıları şekillendiren sayısız etki kaynağı içermektedir ve bu bulgu, sağır toplumun CODA’lar üzerindeki etkilerinden birisine daha işaret etmektedir.

Araştırma katılımcıların tinsel boyutta gelişimlerinin yoğun olarak din üzerine kurulu olmadığını, daha az yoğunlukta katılımcının dini inançlarının tinsel gelişimlerinde etkili olduğunu ve zor durumlarda dua etmenin onlara iyi hissettiren bir manevi yaşantı olduğunu, çok daha az yoğunlukta katılımcı ise dua dışında da kimi dini ritüellerin yaşamlarının bir parçası olduğunu ifade etmişlerdir. Derezotes, tinsel boyut genellikle din ile ilişkilendirilse de, tinsellik ve din arasındaki ilişkinin dışlamak

ya da içermek olmadığını, dinin tinsel gelişimi besleyebileceği gibi kimi zaman da beslemeyebileceğini ifade eder (Derezotes, 2000). Bulgular katılımcıların tinsel gelişimlerinin yoğun olarak dinden beslenmediğini göstermektedir. Tanrı ile kurdukları ilişki neden kendini göstermediğine, neden ihtiyaç duyduklarında yanlarında olmadığına ya da ebeveynlerinin sağır olması durumunu neden onlara yaşattığına ilişkin sorgulamalar üzerine kuruludur. Anlatılar katılımcıların tanrıya ilişkin bir cezalandırıcı imajına sahip olduklarını, yaşadıkları zorlukları ve olumsuzlukları sebebini bilmedikleri ve anlayamadıkları bir ceza olarak algıladıklarını göstermektedir. Dinden bağımsız olarak, iyi bir insan olmaya ve dünyada iyi bir insan olarak yaşamaya yükledikleri anlam, tinsel boyutta önemli bir noktadır. İşaret dili bilen CODA'ların yaşamlarına ilişkin anlam ve amaç duygusuna işaret etmektedir.

4.4. Sağırlık, CODA Olmak ve Sağır Olmayan Ebeveynlere Sahip Olmak

İşaret dili bilen CODA'ların sağırlığın bir engel olup olmadığına ilişkin değerlendirmelerini; CODA kimliğine ilişkin bakış açılarını, CODA olmanın anlamını nasıl tarif ettiklerini; varsayımsal olarak, ebeveynlerinin sağır olmaması durumunu nasıl değerlendirdiklerini, ebeveynleri sağır olmasaydı yaşamlarında nelerin farklı olacağını düşündüklerini; sağır toplumun, kendi yaşamlarını da doğrudan etkileyen toplumsal sorunlarının çözümüne ilişkin görüşlerini anlamak araştırmanın amaçları arasında yer almıştır. Bu amaçlar çerçevesine yapılan analizlerden elde edilen ve dördüncü tema altında toplanan bulgular, dört kategori altında incelenmiş ve yapılan analizler katılımcılara ilişkin kritik bulgular ortaya koymuştur.

Sağırlık hakkındaki görüşlerine yönelik analizler katılımcıların yoğun olarak sağırlığı engel olarak değerlendirmediklerini, ebeveynlerini ve diğer sağırları engelli değil kültürel ve dilsel bir azınlık olarak ve toplumsal yaşama dil ve iletişim sorunları nedeniyle dâhil olamamaları nedeniyle dezavantajlı olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Katılımcıların büyük kısmı için sağırlar dil ve iletişim sorunları nedeniyle, işiten toplumun kurduğu yaygın düzen içinde sorunlar yaşayan, toplumsal ve bireysel sorunlarının çözümünde kaynak ve fırsatlara erişimi sınırlı olan dezavantajlı bir

topluluktur. Onlar için engel, fiziksel ve zihinsel engeli ifade etmekte ve sağırılar bu tanıma uymamaktadır. Kendi aralarında iletişim sorunu yaşamıyor olmaları nedeniyle de yaşadıkları durum aslında dilsel bir engelden ziyade dilsel bir farklılıktır. Ancak işiten topluma göre düzenlenmiş bir dünyada yaşamaya çalıştıkları için engellenmekte, iletişim kuramıyor olmaları ve yeterli eğitim alamamaları onlar için çeşitli dezavantajlar üretmektedir. Bu bakış bu tez çalışmasında da savunulan sağır toplumun kültürel ve dilsel bir azınlık olduğunu ortaya koyan çalışmalarla (ör. Singleton ve Tittle, 2000) paralel bir anlama sahiptir. Sağır kullanımı da sağırılığın kültürel tanımına karşılık gelmekte, sağır topluluğa ilişkin bu bakış açısını ifade etmekte ve böylece sağırılar engelli grupları yerine Sağırılardan oluşan bir alt kültürde, Sağırılardan oluşan bir topluluk içinde konumlandırmaktadır.

Araştırmada daha az yoğunlukta katılımcı ifadesinden elde edilen bulgular, kimi katılımcıların sağırılığı bir engel olarak değerlendirdiklerini, ebeveynlerini ve diğer sağırılar engelli olarak gördüklerini göstermektedir. Bu katılımcılar anlatılarında dil ve iletişim sorunlarına odaklanmış, sağırıların elleri ile iletişim kurabilmelerine rağmen duyu organlarından birine sahip olmamaları ve kendilerini ifade etmek için çevirmenlere ya da çocuklarına ihtiyaçları olması nedeniyle engelli olduklarını belirtmişlerdir. Hastanelerde ya da bankalarda kendi işlerini yapamıyor, işitenlerle iletişim kuramıyor, duymanın ve konuşmanın karşısına engel olarak çıkıyor olmasını engellilik olarak tanımlamışlardır. Sağırıların kendilerini engelli olarak kabul etmiyor olmalarını ise toplumun aldatıcı bir tavrı olarak değerlendirmişlerdir. Bu katılımcıların, sağırılara çocuklularından itibaren sadece duymadıklarının ve aslında engelli olmadıklarının söylenmesinin sağırıların kendilerini engelli olarak görmemelerine neden olduğunu aslında onlara engelli olduklarının söylenmesinin, onların da engelli olduklarını kabul etmelerini sağlayacağını düşündükleri görülmüştür.

Bu iki yaklaşım arasındaki fark, basitçe bir konuda farklı düşünüyor olmak değildir. Sağırılar engelli olarak görmek, onları sadece sağırılardan oluşan bir engel grubunun içine yerleştiren bir bakış açısıdır. Oysa kültürel ve dilsel bir azınlığın üyesi olarak görmek, onları bir alt kültür olan sağır toplum içine yerleştiren bir bakış açısıdır.

Sağır toplum, sağırların yanı sıra onların sağır ya da işiten anne-babalarını, kardeşlerini, eşlerini, çocuklarını ve diğer yakınlarını hatta yakın arkadaşlarını ve en önemlisi kendilerini kapsamaktadır. İki yaklaşım arasındaki fark, yaşamlarını sağır ebeveynlerin çocukları olarak, engelli anne babaya (ve ailede genetikse başka sağır aile üyelerine ve sağır akrabalara) sahip olmak ile sağır toplumun bir parçası olmak ve yaşamlarını hem sağır hem işiten toplumla etkileşim içinde sürdürmek arasındaki anlayış farkıdır. Yaşadıkları hayatı kavrama şekilleri başta kendilerine ilişkin algıları olmak üzere tüm yaşamsal deneyimlerini etkileme potansiyeline sahiptir. Araştırmada elde edilen bulgular, katılımcılar arasında farklılıklardan ziyade ortak anlam örüntülerinin varlığını ortaya koymuş olsa da az yoğunlukta katılımcının sağır ve engelli olduğuna ilişkin ifadesi bireysel değerlendirmeler için önemli bir noktadır. Ancak bu iki ayrı görüşü ifade eden katılımcıların, engelliliği farklı tanımladıkları da unutulmamalıdır. Sağır ve engelli olmadığını ifade eden katılımcılar için engel, fiziksel ve zihinsel engelle karşılık gelmekte ve sağır ve engelli bu tanıma uymamaktadır, sağır ve engelli duymamaktadırlar ancak işaret diliyle ve o dili bilen herkesle kolaylıkla iletişim kurabilmektedirler, sağır ve engelli değildirler engellenmektedirler. Sağır ve engelli olduğunu ifade eden katılımcılar için engel dil ve iletişim sorunlarını da kapsamakta, sağır ve engelli işaret dili ile iletişim kurabilmelerine rağmen duyu organlarından biri olan işitme duyusuna sahip olmadıkları ve işiten toplum içinde kendilerini ifade etmek için çevirmenlere ihtiyaç duydukları için ve hastanelerde ya da bankalarda kendi işlerini yapamadıkları için engellidirler.

Günümüzde sağır ve engelli olup olmadığına ilişkin tartışma sürmekte, kimileri işitme kaybı nedeniyle sağır ve engelli olarak tanımlarken, sağır toplum yoğun olarak kendisini engelli grupları içinde görmemekte, işiten toplumdan sadece işitme kaybı açısından farklılaştıklarını belirtmekte ve engelli tanımını kabul etmemektedirler (Makaroğlu ve Dikyüva, 2015), onlara göre sağır ve engellik değil farklılıktır. Bu noktada, alanyazında sağır ebeveynlerin çocuklarının sağır ve engelli olarak görüp görmediklerinin belirlenmesine yönelik bir araştırmaya rastlanamamış olması, tartışmayı derinleştirmeye ilişkin bir sınırlılık oluşturmakla birlikte, bu araştırmanın sonuçlarının önemli bir başlangıç noktası olduğu düşünülmektedir.

CODA olmanın anlamına ilişkin yapılan analizler katılımcılar için CODA olmanın anlamının henüz erken çocukluk döneminde inşa edilmeye başlayan bir süreç olduğunu ortaya koymuştur. Kendilerini güvende hissetmedikleri ve sadece kendilerini değil ebeveynlerini de olası tehlikelerden korumaya yöneldikleri ya da çevirmenlik rolünü üstlenerek ebeveynlerinin dış dünya ile bağlarını kurdukları ama bunu yaparken aynı zamanda kendi çocukluklarından, oyun oynamaları, okula gitmeleri gereken zamanlardan vazgeçtikleri erken çocukluk dönemi yaşantılarına, okul çağı döneminde işiten kültürle girdikleri etkileşim, ergenlik döneminde yaşadıkları kimlik edinim süreçleri eklenmiş ve deneyimleri, birer yetişkin oldukları bu dönemde onlar için CODA olmanın anlamını kuran süreci oluşturmuştur. Elde edilen bulgular katılımcıların CODA olmanın anlamını *erken olgunlaşmak, savunuculuk, fedakârlık ve sabretme, çift kültürlü ve çift dilli olmak ve köprü olmak* olarak tarif ettiklerini ortaya koymuştur. Elde edilen bulgularda *erken olgunlaşmak* ile *savunuculuk* kodlarının özellikle altı çizilmelidir. CODA olmanın anlamı, yoğun olarak *erken olgunlaşmak* olarak kodlanan ifadelerle dile getirilmiş ve katılımcılar tarafından bu kategoride yer alan diğer dört kodun toplamından çok daha fazla ifade edilmiştir. Erken olgunlaşmak kodu aynı zamanda araştırmada *çevirmenlik, tepki odaklı stratejiler* ve *ev ve aile bakımı* kodlarından sonra en yoğun tekrar eden koddur. *Erken olgunlaşmak* kodunu, bu kategoriyi oluşturan diğer üç kodun toplamından daha fazla ifade edilen *savunuculuk* kodu izlemiştir.

Erken olgunlaşmak; küçük yaşlardan itibaren büyük sorumluluklar almayı, çabuk büyümeyi ve erken yaşta olgun bireyler olmayı ifade etmektedir. Araştırmada işaret dili bilen CODA'ların bu kod altında toplanan anlatılarının genellikle bu durumun zorluğuna, çocuk ya da ergen olmaları gereken yaşları kaçırmış/yaşayamamış olmalarına, henüz bilmemeleri/öğrenmemeleri gereken konuları çok erken yaşta ve öğrenmemeleri gereken yollardan öğrendiklerine işaret etmektedir. Bu kodu tanımlayan en karakteristik ifade, işaret dili bilen CODA'ların sıklıkla çocukluklarından itibaren kendi anne babalarının, anne ve babası olduklarını söylemiş olmalarıdır. Ayrıca vurgulanması gereken bir nokta henüz çok erken yaşlarda yetişkin olma sürecine geçtiklerine ilişkin anlatılarının, gereklilik ve kaçınılmazlık barındırıyor olduğudur. Bu bulgular, Seven ve Göl-Güven'in (2016) araştırmasında

katılımcılar tarafından çevirmenliğin erken olgunlaşma ve sosyal hayata erken katkılarında bahsedilse de CODA olmanın olumlu bir özelliği olarak aktarılmamış olduğuna ilişkin araştırma sonucunu desteklemektedir. Bu araştırmada da erken olgunlaşmanın olumlu algılanan deneyimler olmadığı görülmektedir. Ancak bu araştırmada Seven ve Göl-Güven'in araştırmalarından farklı olarak erken olgunlaşmanın sadece katılımcıların çevirmenlik rolüyle ilgisinin kurulmadığı, bu kod altında toplanan anlatıların daha kapsamlı bir alana karşılık geldiği belirtilmelidir.

Araştırmada katılımcıların *erken olgunlaşmak* olarak kodlanan anlatılarında sıklıkla ebeveynlerine ya da diğer sağırlara çevirmenlik yapmak üzere eşlik ettikleri, yaşlarına ve içinde bulundukları gelişim dönemine uygun olmayan deneyimlerini aktardıkları belirlenmiştir. Bulgular, katılımcıların erken olgunlaşmak olarak ifade edilen deneyimleri nedeniyle farklı ve zor bir çocukluk yaşadıklarını, okuma yazma bilmedikleri okul öncesinde ve sonrasında okul çağı dönemlerini kapsayan süreçte yetişkin birey sorumluluğu üstlendiklerini göstermektedir. Bankada anlamını bile bilmedikleri kelimeleri çevirmeye zorlanmaları, karakolda kavga eden sağırların ifadelerine çevirmenlik yaparak karakol ortamında ve üstelik çocuklar için ayrılan alan dışında bulunmaları, okulda olmaları gereken zamanları yetişkinlerle birlikte ve onların işlerine yardımcı olarak geçirmeleri, sağırlar için savunuculuk yapmak için hukuki süreçleri öğrenmek zorunda kalmaları erken olgunlaşmak kodu altında toplanan deneyimlerinden bazılarıdır. Bunlara ek olarak hastanelerde ebeveynlerine eşlik etmek, annelerinin kürtaj operasyonu, babalarının basur muayenesi sırasında operasyon odasında bulunmak, ebeveyninin iş yaşamına ve görev tanımına ilişkin ayrıntıları bilmek, ailenin aylık ödeme listesini takip etmekten sorumlu olmak gibi zorlu yaşam deneyimlerini içermektedir. Bulgular katılımcıların erken olgunlaşma deneyimlerinin, işaret dili biliyor olmalarıyla ve hem ebeveynleri hem diğer sağırlar için çevirmenlik yapıyor olmalarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların ebeveynlerinin sağır olmasından kaynaklanan ve *erken olgunlaşmak* olarak kodlanan anlatılarının yaşanma alanlarının sadece çevirmenlik için bulundukları kamusal alanlar olmadığı, ebeveynlerinin ev ortamını çocuklara uygun şekilde düzenleyememesi, çocukların onları duyuyor olduğu bilinciyle kendileri

için uygun mahrem bir alan yaratamamasına bağlı olarak ev içi alanları da kapsadığı belirlenmiştir. Kimi katılımcıların kendilerinin ve kardeşlerinin, ebeveynleri arasında yaşanan cinsel ilişkiye tanık olduklarına ilişkin anlatıları, bu deneyimin her çocuk için olacağı gibi onlar içinde zorlayıcı olduğunu, duydukları sesleri ve ebeveynlerinin ne yapmakta olduklarını anlamlandıramadıklarını, birbirlerine zarar verip vermediklerini kavrayamadıklarını, yaşlarıyla doğru orantılı olarak birtakım yargılara vardıklarını ve çocuk sahibi olabilmenin koşulu olduğu sonucuna ulaşarak anlamlandırdıklarını göstermektedir.

Savunuculuk, katılımcıların CODA olmanın anlamını nasıl tarif ettiklerini keşfetmeyi amaçlayan analizlerde en yoğun tekrar eden ikinci kod olmuş, katılımcıların CODA olmayı yoğun olarak sağırın savunucusu olmak ve onlar için savunuculuk yapmak olarak anlamlandırdıkları belirlenmiştir. Anlatılarda katılımcıların kendilerini bu konuda zorunlu hissettikleri, bunun zaten böyle olması gerektiğini düşündükleri ve sağırın yaşadıkları mağduriyetleri gidermek için, haklarını elde edebilmeleri için, gündelik yaşamdaki sorun ve ihtiyaçlarına çözüm üretebilmek için çok güçlü bir çaba sarf ettiklerini ifade ettikleri görülmektedir. bulgular, sağır için ve sağırın yaşadıkları sorunlar karşısında onları savunmak için, kendilerini süper güçleri olan kahramanlar gibi hissederek olaylara dâhil olduklarını ve sağırın savunuculuğunu yapmayı zaten olması gereken durum olarak tarif ettiklerini ortaya koymaktadır.

Araştırma işaret dili bilen CODA'ların kendilerini sağırın savunucusu olarak hissetmelerinin ebeveynleriyle birlikte yaşadıkları olumsuz deneyimlerden ve diğer sağırın iletişim sorunları nedeniyle yaşadıkları mağduriyetlere tanıklık etmiş olmalarından kaynaklandığını göstermektedir. Daha az sayıda katılımcının anlatılarında sağırın CODA'lardan kendilerinin tüm haklarını savunmalarını istediklerine ve beklediklerine, CODA'ları sağır toplumun savunucusu olarak gördüklerine ilişkin ifadeler yer almıştır. Bu ifadeler katılımcıların sağırın CODA'lardan yaşadıkları sorunlarda onları savunacak, sadece çevirmenlik yapmayıp aynı zamanda haklarını korumak için onlar yararına sözcülük etme görevlerini üstlenecek kişiler olmaları beklentisini içermektedir. Anlatılarında sağırın

CODA'lerden beklentilerinin gündelik yaşamdaki pek çok pratiği içerdği ve işaret dili bilmenin, hem sağır hem işiten toplumla iletişim kuruyor olabilmenin çok ötesinde, kimi uzmanlık alanlarını da kapsayacak şekilde bir savunuculuk beklentisi içinde oldukları görülmektedir.

CODA olmanın anlamına ilişkin analizler katılımcıların CODA olmayı erken olgunlaşmanın ve savunuculuğun yanı sıra, daha az yoğunlukta olmak üzere *fedakârlık ve sabretme* ve *çift kültürlü/çift dilli olmak* ve çok daha az yoğunlukta *köprü olmak* olarak tarif ettiklerini göstermektedir. *Fedakârlık ve sabretme*, tüm hayatlarından fedakârlığı ve tüm hayatları boyunca sabırlı olmayı ifade etmekte, katılımcıların yaşamlarını kendileri için değil anne-babaları için, diğer sağırılar için sürdürdüklerine dair bir anlam içermektedir. *Çift kültürlü/çift dilli olmak*, CODA'ların dil edinim sürecinde her iki dile de maruz kalmalarıyla, doğal olarak çift dilli olmalarını ve her iki kültürle de bağlantı kurmalarıyla, doğal olarak çift kültürlü olmalarını ifade etmektedir. CODA olmayı sağır kültür ve işiten kültürün kesişim kümesi olarak tarif eden katılımcılar her iki kültürü de biliyor olduklarına, her iki toplumun da bir parçası olduklarına işaret etmişlerdir. *Köprü olmak* ise kimi katılımcılar için CODA olmanın anlamının sağırılar ile işiten toplum arasında köprü işlevine sahip olmak, daha kısa yoldan erişimlerini sağlayarak sağırılarının yaşamlarını kolaylaştırmak olduğunu ifade etmekte ve aynı zamanda CODA'ların varlık nedeninin de sağırılar olduğuna ilişkin bir vurgu içermektedir.

Frank'ın 2019 yılında USA'da 8 eyaletten 13 CODA katılımcısının dâhil olduğu, tümü sağır olan ailelerin tek işiten bireyi olan katılımcıların deneyimlerini ve böyle bir ailede büyümenin onların kimlik gelişimini nasıl etkilediğini anlamayı amaçlayan araştırmasında sadece altı katılımcı kendilerini CODA olarak tanımlamıştır. Bu katılımcılardan ikisi yetişkin olana kadar kim olduklarını anlamakta zorlandıklarını ifade etmişler, yetişkinliğe kadar mücadele etmek yerine çok daha gençken kimliklerini bilmeyi istediklerini ifade etmişlerdir. Altı katılımcı, kendilerini CODA olarak tanımlamamış, sağır bir aileleri olduğunu söylemeyi tercih etmişlerdir. Kırsal alanda yaşayan bir katılımcı ise sadece sağır bir ailesi olduğundan bahsederek kendini tanımlamış, daha önce CODA kelimesini duymadığını, hiçbir CODA ile tanışmadığını

ve hâlâ ailesiyle birlikte yaşadığını ifade etmiştir (Frank, 2019). Frank'ın bulgularından farklı olarak bu araştırmanın katılımcılarının tümü sağır ebeveynleri olduğunu ifade etmiş ve kendilerini CODA olarak tanımlamışlardır. Bu saptama katılımcıların kimliklerine ilişkin farkındalığı noktasında oldukça önemlidir. Bu bulgu Erdoğan, Arı ve Cin'in (2018) çalışmasında da yer almaktadır, araştırmalarına katılan 11 CODA'nın da kendilerini CODA olarak tanımladıklarını ifade etmişlerdir; diğer yandan aynı çalışmada CODA'ların aile ve iletişim deneyimleri sonucunda CODA kimliği gelişiminde üç örüntüyü takip ettiklerini belirtmişlerdir; CODA'lar ebeveynlerinin işitme engelli olma durumlarını ve bu durumun kendi aile yapıları ve kendi psiko-sosyal gelişimlerinde neden olduğu sonuçları kabullenme ile başlayıp, işiten toplum ile işitme engelli topluma dair deneyimlerinde bir farkındalık gelişimi ile oynadıkları rollerin, yerine getirdikleri görevlerin ve üstlendikleri sorumlulukların benimsenmesi ile devam eden ve her iki kültürün sorgulanması neticesinde iki kültürden birine veya her iki kültüre dair aidiyet ve özdeşim kurmaları ile son bulan bir kimliklenme ya da kimlik gelişimi sürecinden geçmektedirler; çalışmanın sonucu olarak bu kimliklenme veya kimlik gelişimi süreci neticesinde bir grup kimliği veya sosyal kimlik olarak CODA kimliği ediniminin gerçekleştiği ifade edilmiştir (Erdoğan, Arı ve Cin, 2018). Bu çalışmada bu sonucu destekleyecek bulgulara rastlanmamıştır. Araştırmanın amaçları arasında kimlik gelişim sürecine ilişkin bir inceleme yer almamakla birlikte, katılımcıların CODA kimliğine ilişkin bakış açılarını ve CODA olmanın anlamını nasıl tarif ettiklerini keşfetmeye yönelik analizler farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Araştırma işaret dili bilen CODA'ların kabullenme aşamasına utanç, inkâr gibi aşamalardan geçerek ve ancak ergenlik sonrasında ulaştıklarını, kabullenmenin bir başlangıç olmadığını; aidiyet hislerinin her iki kültürün sorgulanması neticesinde oluşmadığını ve bu araştırmanın katılımcılarının CODA kimliği gelişiminde bu üç örüntüyü takip etmediğini göstermektedir.

CODA kimliğine ilişkin bakış açılarına ve CODA olmanın anlamına ilişkin bulguların, CODA'ların gelişim boyutları temasında, duyuşsal boyutta, olumlu duygular alt kategorisinde, *kabullenme ve gurur* kodu altında elde edilen bulgularla bir arada ele alınması, katılımcıların CODA kimliğine ilişkin algısına yönelik daha derin bir tartışmayı mümkün kılmaktadır. Bu tartışmaya zemin hazırlayan en belirgin

gerekçe katılımcılardan birinin “*CODA’ların soyu tükeniyor çok üzüliyorum, ameliyatlar-implantlar artıyor, teknoloji ilerliyor, sağırlar olmayınca CODA’lar da olmayacak*”(K6) ifadesidir. Bu noktadan hareketle, elde edilen bulgular, katılımcıların CODA kimliğine ilişkin algıları temelinde tekrar değerlendirildiğinde, *kabullenme ve gurur* kodlamasıyla yapılan analizlerin de CODA kimliği ile ilişkili olduğu görülebilmektedir. İçinde bulunulan durumu kabul etmek anlamına gelen kabullenme, uyumu artırmakta ve bireyin etkili bir şekilde işlev görebilmesi için koşullara adapte olabilmelerini sağlamaktadır. Kabullenme ve gurur duygusu CODA olmaktan kaynaklanan deneyimlerini, içinde bulundukları durum ve koşulları kabul ediyor olmalarına ve çevresel koşullara uyum sağlamalarına işaret etmektedir ve bu kodun, olumlu duygular kategorisindeki yoğunluğu altı çizilmesi gereken bir noktadır. Ayrıca araştırmada katılımcıların, yaşamlarını olumlu olumsuz tüm koşullarıyla kabullenmelerinin bir aşama olduğuna utanç, inkâr gibi aşamalardan geçerek ulaştıkları ve kabullenme aşaması olarak tarif ettikleri sürecin ergenlik döneminin sonrasına, bu kimliği sevdiklerine ve gurur duyduklarına işaret ettikleri sürecin ise genç yetişkin oldukları döneme denk geldiğinin belirlenmesi de çok önemli bir bulgudur. Bu bulgu gelişim boyutlarının güçlü ilişkisinin yanı sıra çevresel faktörlerin etkisini de açıkça ortaya koymaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, çalışmanın katılımcılarının tamamına yakını genç yetişkin oldukları dönemde işaret dili tercümanı olarak düzenli gelir, toplumsal statü, sosyal onay gibi, günümüz toplumsal koşullarında edinilmesi güç olan ve görece olumlu yaşam koşulları sağlayan profesyonel bir mesleğe sahip olmuşlardır. Böylece CODA’ların sadece bu araştırma kapsamında yer alan ve tamamına yakını işaret dili tercümanı olan işaret dili bilen CODA’lardan oluşmadığı düşünüldüğünde, tartışmaya CODA kimliğine ilişkin algının ve CODA olmaya ilişkin tutumların hem bireyler arasında hem de bireyin yaşamsal sürecinde değişkenlik gösterebileceği ve kimlik algısı üzerinde çevresel faktörlerin önemli bir etken olduğu da eklenmelidir. *Çevresi içinde birey* perspektifiyle yaklaşıldığında bu toplumsal kimlik, bireyin yaşından, bulunduğu çevreden, ekonomik koşullarından ya da toplumun bakış açısından fazlasıyla etkilenme potansiyeline sahiptir. Ek olarak toplumun o tarihsel dönemde, farklılığa, özel bir kimlik sahibi olmaya ilişkin bakışı da bu süreci etkileyen bir dinamiktir. Tek tip olmayı destekleyen, farklılıkları görmezden gelen hatta olumsuz yaklaşan bir toplumsal yapıya karşı çok

renkli, farklı alt kültür ve kimlikleri görmezden gelmeyen ve öne çıkaran toplumsal yapılar içinde, bir alt kültürün üyelerinin kimlik edinim süreçleri de kimliğe bakışları da farklılaşacaktır. Üstelik bu farklılaşma sadece toplumlar arasında değil, aynı zamanda tek bir toplumda tarihsel süreç içinde de değişiklik gösterebilmektedir. Tam da bu nedenle CODA kimliğinin gelişimi aşamalı bir model içinde değil, belirli aşamalarda hareket eden, ancak bir noktada sonlanmayan dinamik bir yapı olarak ele alınmalıdır. Günümüz Türkiye koşulları bir yandan farklı kimliklere görece daha açık bir yapılanmaya sahipken bir yandan da işaret dilinin yükselişe geçtiği, sağırların görünür olduğu yıllardır. Türkiye'nin ekonomi politik koşullarında bir iş alanı ve vasıf niteliği olarak belirginleşen işaret dilini biliyor olmak, işaret dilinin yabancı dil olarak kabul edilmesi ve alanda ulusal sınavlar yapılmasının yanı sıra; sosyal medya platformlarında, youtube kanallarında, halk eğitim merkezlerinde, özel kurslarda işaret dili eğitimlerinin verilmesi, birer ticari işletme olan kurslar arasındaki rekabetin ve piyasa koşullarının öne çıkan kimi unsurlara duyduğu ihtiyaç, CODA olmaya ilişkin tutumlar üzerinde de elbette etkili olmuştur. Pek çok kursun ve bireysel girişimin tanıtım metinlerinde, kurs sahibinin ya da öğretmenin CODA olduğunun, bir slogan ifade olarak yer alması dikkate değer bir noktadır. İşlevsel olan, kişiyi öne çıkaran, bir grup insan tarafından özenilen bu kimlik elbette bu tarihsel dönem için yetişkin bireylerin kimlik gelişimini etkileyecektir. Bu perspektiften bir bakış, CODA olmaya ilişkin iki ayrı ifadeyi bir arada daha anlaşılır kılmaktadır; *"eskiden işaret diliyle konuşurken utanırdım, herkes bize acıyarak bakardı çünkü. Oysa şimdi gurur duyuyorum"* (K24), *"eskiden otobüste yolda işaret diliyle konuşurken utanırdık ama şimdi öyle değil, işaret dilinin ana dilimiz olması büyük ayrıcalık, iş yerinde bile biz CODA'lar kendi aramızda işaret diliyle konuşuyoruz"* (K11). İlk ifade 24, ikinci ifade ise 32 yaşında iki farklı katılımcıya aittir. Farklı yaşlarda ve farklı cinsiyetlerde olmalarına, farklı eğitim düzeyinde olmalarına ve farklı kentlerde ikamet ediyor olmalarına rağmen katılımcıların CODA kimliğine ilişkin olarak son yıllarda artan olumlu bir bakışı ifade etmiş olmaları ancak toplumun içinde bulunduğu tarihsel dönemdeki koşullar bağlamında değerlendirildiğinde anlaşılabilir bir temele oturmaktadır.

Ebeveyni sağır olmasaydı olacak farklılıklara ilişkin analizlerde kişilik gelişimi farklılıkları, akademik değişimler ve standart hayat sürdürme olmak üzere 3 farklı kod elde edilmiştir. *Kişilik gelişimi farklılıkları* ve *standart hayat sürdürme* kodları istenmeyen bir durumu ifade etmekte, ebeveynlerinin sağır olması durumunun tercih edilen yanlarına dikkat çekmekte, katılımcıların güçlü yanlarını, CODA olma fenomenine ilişkin deneyimlerinin olumlu sonuçlarını ortaya koymaktadır. *Akademik değişimler* ise olması istenileni, hayal edileni ifade etmekte, istek ve ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır. Bu kategori, aile dinamiklerinin işaret dili bilen CODA'ların benlik algısına etkisinin anlaşılmasında oldukça önemlidir, ayrıca elde edilen sonuçlar katılımcıların mevcut güçlü yanlarının ve mevcut ihtiyaçlarının altındaki etkenlerin belirlenmesine ilişkin önemli bulgulardır.

Katılımcılar yoğun olarak kişilik gelişimi farklılıklarına odaklanmışlardır ve CODA olmak ile özdeşleştirdikleri, CODA olmaktan kaynaklanan yaşam koşulları sayesinde sahip olduklarını ifade ettikleri ve sahip olmaktan gurur duydukları kişilik özelliklerine ebeveynleri sağır olmasaydı sahip olamayacaklarını düşündükleri belirlenmiştir. Mücadeleci olmak, çalışkan olmak, eğitimin önemli olduğunun farkında olmak, sorumluluk sahibi olmak, fedakâr olmak, duyarlı olmak, sahip oldukları için şükretme olgunluğunda olmak, girişimci olmak, haksızlıklara karşı hak savunucusu olmak, hızlı hareket edebilmek, hayata karşı güçlü ve başarılı olmak olarak sıralanabilecek bu özellikler, aslında katılımcıların güçlü yanlarını tarif etmektedir. Bulgular katılımcıların, güçlü karakter özelliklerine CODA olmaktan kaynaklanan zorlu yaşam deneyimlerinin etkisiyle ulaştıklarını düşündüklerini göstermektedir. CODA olmamaları durumunda, sahip oldukları güçlü karakteri elde edemeyeceklerini, kırılgan, başarısız, eğitimin değerinin bilincinde olmayan, sorumluluk duygusu olmayan, duyarsız, şükretmeyen, çekingen, pısrık, her şeyde kusur bulan, hiçbir şeyden memnun olmayan, yavaş hareket eden, haksızlıklar karşısında sesini çıkarmayan bir insanın karakterine sahip olacaklarını düşündükleri belirlenmiştir. Bu nitelikler ise aslında onların sağır ebeveynlere sahip olmaktan kaynağını alan yaşanmışlıklarını yaşamayan diğerlerinin karakterlerine yönelik genel değerlendirmelerinin bir parçasıdır.

Araştırma katılımcıların, sağır olmayan ebeveynleri olsaydı CODA olmaktan kaynaklanan "özel" yaşamlarına sahip olamayacaklarını ve normal, standart, rutin bir yaşamları olacağını düşündükleri göstermektedir. Sahip olmaktan gurur duydukları "özel" yaşamlarını CODA olmak ile özdeşleştirmekte ve okula gitmek, ebeveynleri tarafından yönlendirilmek, basit küçük ölçekli hayalleri hedefleri olmak gibi betimlemelerle tarif ettikleri standart yaşama karşın, ebeveynlerinin onların kararlarına saygı duyduğu, kendi yaşamlarını kendilerinin yönlendirdikleri, sıradan olmayan kendi yaşamlarına yönelik tercihleri, özellikle bireylerle sosyal hizmet düzeyinde yapılacak uygulamalar için önemli bir bulgudur.

Akademik değişimler ise ebeveynlerinin sağır olmasından kaynaklanan ve kendileri için "kayıp" olarak nitelendirdikleri eğitim haklarından yoksun kalmış olmalarını anlatmakta ve katılımcıların en temel ihtiyaçlarından birisini ortaya koymaktadır. Ebeveynleri sağır olmasaydı eğitim koşullarının başka olabileceğine, daha iyi bir eğitim alabileceklerine, başka meslekleri seçme fırsatları olabileceğine ilişkin anlatıları, yaşamlarında istedikleri ama sahip olamadıkları bir alanı tanımlamaktadır. Bulgular daha iyi bir eğitim almak için uygun koşullara ya da yeterli desteğe ve ilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır. Ebeveynleri ve kimi zaman da diğer sağır akrabaları ya da tanıdıkları için çevirmenlik yapmaları gerekmesi nedeniyle eğitim yaşamları aksayan, okul yaşamları pek çok sorun içeren katılımcılar için eğitimin, temel bir eksiklik olduğu görülmektedir. Ebeveynleri sağır olmasaydı, farklı neye sahip olabileceklerine ilişkin en temel vurgu, akademik değişimlerdir. Bu bulgu okul sosyal hizmeti uygulamasının önemine ve genelde CODA'ların, özelde CODA çocukların sosyal hizmet uygulamalarının hedef gruplarından birisi olmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

CODA'ların Sorunlara Çözüm Önerilerine ilişkin analizlerde işaret dili bilen CODA'ların, sorunlarının çözümüne ilişkin değerlendirmelerinin ve çözüm önerilerinin iki başlık altında toplandığı saptanmıştır; *psiko-sosyal destek* ve *erişilebilir tercüman hizmeti*. İlk öneri doğrudan CODA'ları, ikincisi ise sağır toplumu hedef almakta, toplum merkezli uygulamalarla sağırılarla birlikte hem işaret dili bilen

CODA'lara hem de sağır toplumun diğeri işiten üyelerine destek sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Araştırmada katılımcıların ifadelerinin *psiko-sosyal destek ihtiyacı*nda yoğunlaştığı görülmüş, yetişkin oldukları dönemde de desteğe ihtiyaç duydukları ama özellikle çocukluk dönemlerinde bu ihtiyacın daha da görünür olduğu belirlenmiştir. Özellikle çocukluk dönemi olmak üzere yaşamlarının her gelişim evresinde zorlandıklarını ve desteğe ihtiyaç duyduklarını, ancak bu desteğe sahip olamadıklarını ifade etmişler ve bir çözüm önerisi olarak, sağır çocukları da kapsayacak şekilde, yeni kuşak CODA çocuklara yönelik psiko-sosyal destek programlarının önemini vurgulamışlardır.

Araştırma bulgularının CODA çocuklara yönelik psiko-sosyal destek programlarının önemine ilişkin vurgusu, CODA'ların refah ve esenliği için psiko-sosyal destek programlarının hayata geçirilmesi ve desteklenmesinin yanı sıra sağır kültür, sağır toplum, sağır toplum üyeleri konusunda uzmanlaşmış profesyonel meslek elemanlarına olan ihtiyacı da tartışmanın bir parçası haine getirmektedir. Bartlett (2017) tarafından ruh sağlığı uzmanlarının sağır kültüre karşı farkındalığını ve bilgisini değerlendirmek için yapılan araştırmanın sonuçları, uzmanların sağır kültürü hakkında oldukça sınırlı bir bilgi birikimine sahip olduğunu ve sağır farkındalıklarının oldukça düşük olduğunu ortaya koymuştur. Ülkemizde bu konuda bir çalışma olmamakla birlikte, araştırmadan elde edilen bu bulgular, sosyal hizmet eğitimine ilişkin kimi yeniliklerin etkili sonuçlar üretebileceğini de göstermektedir. Sosyal hizmet lisans eğitimleri hem okul sosyal hizmeti derslerini hem de ilgi duyan öğrencilerin yönelebileceği seçmeli sağır kültürü ve işaret dili derslerini içerecek şekilde düzenlenmesinin önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu konuda Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde yapılan bir atölye çalışmasının sonuçları, işaret dili ve sağır kültürüne ilişkin derslerin ve uygulamaların sağlayacağı katkıyı açıkça ortaya koymaktadır. Karahan ve Duyan (2020) tarafından yapılan araştırma kapsamında, bir grup sosyal hizmet bölümü öğrencisi ile sağır insanlarla iletişime yönelik tutumlara etkisini incelemek amacıyla TİD ve sağır kültürü hakkında bilgi sahibi olmaya ve deneyim edinmeye yönelik farklı teknik ve materyalleri

içerecek şekilde yapılandırılmış bir atölye çalışması yapılmıştır. Araştırmada, atölye çalışmasına katılan öğrencilerin sağır insanlarla iletişime yönelik olarak atölye öncesindeki ve atölye sonrasındaki tutumları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve çalışma sonunda atölye çalışmasının, atölyeye katılan öğrencilerin sağır insanlarla iletişime yönelik tutumlarını olumlu yönde değiştirdiği belirlenmiştir. Alanyazında bu konudaki çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, az sayıdaki uluslararası çalışmanın sonuçları da bu veriyi desteklemektedir. Lee ve Pot (2018) tarafından ASL ve Sağır Kültürü dersine kayıtlı üniversite öğrencilerinin sağır insanlara yönelik tutumlarını tanımlamayı amaçladıkları araştırmada ders türüne ek olarak, akademik ana dalın ve ASL derslerini alma nedenlerinin de sağırlara yönelik tutumları etkileyen faktörler olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçları Sağır Kültürü dersine kayıtlı öğrencilerin ve dersi sağır kültürünü ve dilini öğrenme gereksinimi için alan öğrencilerin daha olumlu bir bakış açısına ve tutuma sahip olduğu göstermektedir. Bu çalışmanın sonunda da sağır kültürünü tanıma ve sağır insanlarla etkileşim içinde olma durumunun, sağır insanlara karşı olumlu tutumları güçlendirdiği ve kültürel bir anlayış kazanmayı sağlayabildiği belirtilmiştir. Yine sosyal hizmet öğrencilerinin sağırlara yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlayan ve nicel desenle yapılan bir diğer araştırmada "sağır tanıdığı olan öğrencilerin tutumlarının olmayanlara göre daha olumlu olduğu, sağır toplum hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin tutumlarının olmayanlara göre daha olumlu olduğu, işaret dili hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin tutumlarının olmayanlara göre daha olumlu olduğu" belirlenmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara dayanarak, "sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin eğitim sürecinde, sağır toplum ve işaret dili hakkında bilgi sahibi olabilecekleri teorik derslere ve sağırları tanıyabilecekleri uygulama ortamlarına yönlendirildikleri uygulama derslerine yer verilmesinin önemi ve gerekliliği" vurgulanmıştır (Karahan, 2022).

Katılımcıların sağır toplumun ve CODA'ların toplumsal sorunlarının çözümüne ilişkin diğer önerileri *erişilebilir tercüman hizmeti* sağlanmasıdır. Sağırların tercüman bulmakta zorlandıklarına, kurumlarda tercüman olmadığı için CODA çocuklarına bağımlı olduklarına, yaşamlarını özellikle zorlaştıran alanlar olan kamu kurumlarında tercümanların yaygınlaştırılmasının, yani sağırların ihtiyaç

duyduklarında tercüman hizmetine erişebilir olmalarının, hem sağırın hem de sağırlara tercümanlık yapan diğer işiten aile bireylerinin iyilik haline katkı sağlayacağına ilişkin ifadeleri oldukça önemlidir. Sağır toplumun üyeleri olan katılımcıların bu önerisi, topluluğun temel ihtiyaç alanlarından birisini ortaya koymaktadır. Katılımcıların bu önerisi sağır ile işitenlerin iletişimde, hızla ilerleyen teknolojik yeniliklerin kullanılabileceği, geliştirilecek özel bir yazılım ile anlık işaret dili çevirisinin sağırın iletişimde önemli bir rol üstlenebileceği fikrini de, işaret dili eğitiminin yaygınlaşması talebini de içermektedir. İşaret dilinin okullarda ilköğretim düzeyinde öğretilmesi, toplumda temel düzeyde işaret dili bilenlerin sayısının artmasını sağlayacak ve sağır her an tercüman arayışında olmalarına gerek kalmadan toplum içinde rahat bir şekilde yaşamlarını devam ettirebileceklerdir. Katılımcıların erişilebilir tercüman hizmeti olarak kodlanan çözüm önerileri, sağırın da bu toplumun bir parçası olduğuna ve kamu politikalarına da eğitim politikalarına da dâhil edilmeleri gerektiğine vurgu yapmaktadır. Katılımcıların ifadeleri ise sağır topluma yönelik önleyici ve müdahale edici politikaların olmayışının bireysel etkilerini ortaya koymaktadır. Alinyazındaki uluslararası çalışmalarda da bu bulguları destekleyecek sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir, Skujins (2017) kurumların CODA'lara ve ailelere kaynakları uygun şekilde tahsis etmekteki başarısızlığının çok büyük psikolojik etkilere neden olabildiğini ifade etmektedir. Bu durum, CODA'lar ve ailelerini hedef alan ve uygun kaynaklar sunan kuruluşların varlığının önemini ortaya koymaktadır. Moroe ve De Andrade de (2018) araştırmalarının sonunda sağır aileler için resmi ve aile üyesi olmayan tercümanlara olan ihtiyacı vurgulamışlardır. Tercümanların kendilerini duygusal, gelişimsel ve psiko-sosyal açıdan ideal olmayan durumlarda tercümanlık yaparken bulan CODA'lar üzerindeki baskıyı hafifleteceğini ifade etmişler ve Güney Afrika'daki sağır için tercümanlık hizmetlerinin resmileştirilmesini önermişlerdir.

4.5. İlişkisel Analiz

İlişkisel analiz ile araştırmada katılımcı ifadelerinin hangi ilişki yapısı içinde birlikte yer aldığını gösteren bir kod haritası ve bu analizin yorumlanmasından oluşan

bulgular elde edilmiştir. Araştırmanın ilişkisel analizine ait kod haritası, katılımcıların yoğun olarak çevirmenlik ile ilgili görüş bildirdiklerinde aynı zamanda araştırmanın farklı üç kodu kapsamında da görüş bildirdiklerini ortaya koymuştur. Bu kodlar en yoğun ilişkiden başlamak üzere sırasıyla CODA olmanın anlamı kategorisinde yer alan *erken olgunlaşmak* kodu, CODA olmaktan kaynaklanan görevlerde kardeş konumu kategorisinde yer alan *işbirlikçi olmayan* kodu ve CODA'ların ailedeki rolleri kategorisinde yer alan *ev ve aile bakımı* kodudur. Bu kodlar aynı zamanda araştırmanın en yoğun tekrar eden kodları arasındadır. Kod haritasında katılımcıların işaret dili bilen CODA olmak fenomenine ilişkin olarak, çevirmenlik ile erken olgunlaşmak olarak kodlanan yaşantıları arasında güçlü bir bağ olduğu görülmektedir. Bulgular çevirmenlik rolünün işaret dili bilen CODA çocukların erken çocukluk döneminden itibaren yetişkin birey sorumluluğu üstlenmelerinde, yaşamlarına içinde bulundukları gelişim dönemine uygun olmayan deneyimler eklenmesinde ve çocukluklarını "farklı" ve "zor" olarak tanımlamalarında belirleyici bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların *erken olgunlaşmak* kodu altında toplanan anlatılarının tamamının çevirmenlik yaptıkları deneyimlere ait olmadığı belirtilmelidir, bununla beraber ebeveynlerine çevirmenlik için bulundukları kamusal alandaki yaşantılarına olan yaygınlığı dikkat çekicidir ve çevirmenlik rolünün etkilerinin değerlendirilmesi noktasında önemlidir.

Çevirmenliğin güçlü bağ içinde olduğu takip eden kod olan, *işbirlikçi olmayan* kodu katılımcıların ailelerindeki CODA olmaktan kaynaklanan görev dağılımında kardeş ilişkisi ile çevirmenlik arasındaki bağ göstermektedir. CODA olmaktan kaynaklanan görevlerin kardeşler arasında paylaşılmadığı, sorumluluğun tek bir CODA çocukta toplandığı bir ilişkinin söz konusu olduğunu gösteren bu kod evde başka CODA çocuk ya da çocuklar olmasına rağmen ebeveynlerin istek ve ihtiyaçlarını sıklıkla tek bir çocuktan talep ettiklerini vurgulamakta ve katılımcılar bu işleri kendilerine yapışmış görevler olarak ve yük olarak tanımlamaktadırlar. Bulguların CODA olmaktan kaynaklanan görevlerin ağır yükünün, bu görevlerin terk edildiği çocuğun yaşamını güçleştirdiğini ve duygusal olarak da zorlayıcı olduğunu göstermesi, çevirmenlik rolünün etkilerinin değerlendirilmesi noktasında önemlidir.

Çevirmenliğin güçlü bağ içinde olduğu takip eden kod olan, *ev ve aile bakımı* kodu katılımcıların hem eve ilişkin ihtiyaçları hem de aile üyelerinin bakım ihtiyaçlarını karşıladıklarını ifade eden anlatılarını kapsamaktadır. Genellikle anne, baba ve kardeşlerinden bahsetmiş olmakla birlikte, kimi katılımcılar için geniş aile üyeleri arasında yer alan diğer sağır lar da bakımından sorumlu oldukları aile üyeleri arasında yer almakta; evde küçük çocuk olması, yaşlı olması, hasta olması gibi durumlarda da bakım sorumluluğu bu role eklenmektedir. Geniş ailedeki sağır üyeler, ebeveynin okuma-yazma bilmemesi ve sağır ebeveynlerin ya da sağır geniş aile üyelerinin kronik sağlık problemleri olmasının işaret dili bilen CODA çocuğun bakım yükünü arttıran faktörler olduğu görülmektedir. Bu bulgular da yine çevirmenlik rolünün etkilerinin değerlendirilmesi noktasında önemlidir.

İlişkisel analiz ile elde edilen bulgular, işaret dili bilen CODA'lar için çevirmenliğin salt bir dilden diğerine dönüştürmek olmadığını göstermektedir. CODA'lar için çevirmenlik asla sadece çevirmenlik değildir. Erken çocukluk dönemlerinden itibaren sıklıkla ebeveynleri ve kimi zaman da diğer sağır lar için çevirmenlik yapmak, onları gelişimlerinin tüm boyutlarında doğrudan etkileyen çevresel koşullarla ilişkilendirmektedir. Bu bulgu bağlamında çalışma, işaret dilinin bir CODA'nın yaşamında hem sebep hem sonuç olmasına neden olan döngüsel etkileri olduğunu ve farklı dinamikler bağlamında değerlendirilmesi gereken bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde tartışma ışığında ulaşılan sonuçlara ve sonuçlara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Bu araştırma, işaret dili bilen CODA'ların sorunlarının ele alınmasında, bu sorunların çözümüne ilişkin politikalar üretilmesinde ve hizmetler sunulmasında bütüncül bir değerlendirmeye duyulan temel ihtiyacı kendine problem edinmiş ve işaret dili bilen CODA'ları sosyal hizmet perspektifinden değerlendirmeyi ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada işaret dili bilen CODA olma fenomeni, nitel desen ve fenomenolojik yaklaşımla ekolojik perspektiften bu fenomeni bütün yönleriyle deneyimlemiş 30 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılarak araştırılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle araştırmaya dâhil olan ve heterojen bir çalışma grubu oluşturan 'işaret dili bilen CODA'lardan elde edilen verilere dayanarak, çok boyutlu bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırmanın ortaya koyduğu kavramlar arası ilişkide asıl olarak anlam üzerinde durulmuş, katılımcıların CODA olmaktan kaynaklanan deneyimlerinin ortak anlamını keşfetmeye ve CODA olmanın nasıl deneyimlendiği fenomenolojik bir araştırmaya uygun biçimde anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada fenomenolojik yaklaşım katılımcıların işaret dili bilen CODA olma fenomeniyle ilgili deneyimlerinin ortak anlamını tanımlamayı ve bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki açıklamalara indirgeyerek neyi nasıl deneyimlediklerine ilişkin bütüncül bir değerlendirme yapabilmeyi sağlamıştır. Ekolojik yaklaşım ise işaret dili bilen CODA olma fenomeniyle ilişkili birçok faktörle mümkün olan en kapsamlı araştırmanın yapılmasını mümkün kılan sistematik bir çerçeve oluşturmuştur. Gelişimi onu etkileyen faktörlerle birlikte ele almayı ve işaret dili bilen CODA'ların gelişimini çevresel faktörlerle süren dinamik bir ilişki içinde ve yaşam boyu devam eden bir süreç olarak analiz edebilmeyi sağlamıştır. Çalışmanın sonuçları, sosyal hizmetin hem mikro hem makro düzeyde yapılacak uygulamalarda işaret dili bilen CODA'ların sorunlarının çözümüne ya da sosyal hizmet ihtiyaçlarına

ilişkin politikaların ve uygulamaların oluşturulmasına yönelik olası seçeneklerin formüle edilebileceği bir bilgi zemini oluşturmuş, seçilen bilimsel yöntem ve kuramsal yaklaşım amacına ulaşmıştır.

5.1. Sonuçlar

Bu bölüm çalışmadan elde edilen sonuçları içermektedir. Nitel bir araştırmada sonuç bölümü, araştırma sorularına belirli cevaplar sağlayabilmeli, bulgular içindeki kodların ve temaların ötesine geçmeli ve araştırmada ulaşılan ana unsurların başlıcalarını özetlemelidir. Sonuç bölümü araştırma sorularının bulgularla nasıl cevaplandığını göstermeli, çalışmanın en önemli noktalarına dikkat çekmeli ve çalışmanın alanyazına olan katkısını ortaya koymalıdır. Bir araştırmayı sonlandırmanın birden çok yolu vardır ve bir araştırmanın son noktası, başka araştırmalar ya da uygulamalar için başlangıç noktası olarak görev almaktadır (Creswell, 2017). Bu çalışmada sonuç bölümü, araştırma soruları zemininde düzenlenmiş, veri analizden elde edilen bulgular, ortak anlamı ve başlıca unsurları ortaya koyacak şekilde araştırma soruları ile ilişkilendirilerek özetlenmiştir. Elde edilen sonuçlar araştırmanın ruhuna, amacına ve yöntemine uygun olarak bir yaşam süreci dizgesinde sunulmuştur. Çalışmadan elde edilen sonuçların sunumu, en önemli noktaların vurgulanmasını içermektedir ve çalışmanın benzersiz katkısını ortaya koymaktadır.

Elde edilen sonuçları araştırma sorularıyla ilişkilendirerek bir yaşam süreci dizgesinde sunmadan önce, araştırmanın her bir temasından ve ilişkisel analizden elden edilen bulguların, sonuçları anlamlandıracak zemini oluşturacak bağlamı kuran özgün keşifleri, benzersiz katkıları ve dikkat çeken boyutları olduğu belirtilmelidir.

Araştırmanın ilk teması olan "CODA'ların çocukluk dönemi yaşantıları" temasından elde edilen bulgular sonuç olarak, CODA'ların çocukluk dönemi yaşantılarının sağır ebeveynin işiten çocuğu olma fenomeni merkezinde şekillendiğini, bu özgün durumun onların yaşamlarının merkezi ögesi olduğunu göstermektedir.

Çalışma grubunun maksimum çeşitlilik alt örneklem yöntemiyle belirlenmiş, mümkün olduğunca fazla sayıda farklı özelliği temsil eden katılımcıdan oluşan, heterojen bir grup olması da elde edilen bu sonucun araştırmanın başlıca unsurlarından birisi olmasında önemli bir etkindir. Bu temada CODA'ların çocukluk yaşantılarına ait deneyimlerine ilişkin anlatılarının yaşandığı dönem ile farklı tarihsel ve toplumsal koşullar içinde olduğumuz gerçeğinin göz önünde bulundurulması önemli bir noktadır. Toplumsal yaşamın geçtiğimiz birkaç on yıl içinde dramatik değişimlere uğradığı açıktır. Ek olarak, ifade ettikleri deneyimleri, bugünün gözlükleriyle uzaktan bakarak anlattıkları ve yorumlarını kattıkları unutulmamalıdır. Dolayısıyla yetişkin CODA'larla yapılan görüşmeler üzerinden, onların çocuk CODA oluş hallerine ilişkin değerlendirmeler, elbette belirli sınırlılıklar içerecektir. Diğer yandan olayların geçmişte bir zamana ait olmasına ve bugünden geçmişe bakıyor olmaya dayanmasına rağmen, yaşları 18 ile 49 arasında değişen 30 katılımcının çocukluk yaşantılarına ilişkin ortak deneyimleri son derece değerli bir keşiftir. Katılımcıların çocukluk yaşantılarına ilişkin öyküleri 1970'li yılların başı ile 2000'li yılların başına uzanan 30 yılı kapsamaktadır. 30 katılımcıdan elde edilen ve 30 yıla yayılan yaşam deneyimlerinin bu kadar çok ortak örüntü içermesi, bu araştırmanın en dikkate değer sonuçlarından birisidir. Bulgular katılımcıların fenomenle ilgili öznel deneyimleri olmasının yanı sıra yoğun olarak birbirleriyle ortak çocukluk yaşantısı deneyimleri olduğunu göstermektedir. Araştırmada sağır ebeveynin işiten çocuğu olma fenomeninin; farklı kentlerde yaşayan, farklı yaşlarda, farklı eğitim seviyesinde, farklı gelir düzeyinde ve farklı aile tiplerine sahip olan, işaret dili bilen CODA katılımcıların tümü için çocukluk dönemi yaşantılarının ve aslında tüm yaşamlarının merkezi ögesi olduğu belirlenmiştir.

Yine bu ilk temadan elde edilen bulgular katılımcıların ailelerindeki rollerini tanımlamayı sağlamış ve en temel rollerinin çevirmenlik olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada alanyazında sağır ebeveynli ailelerde, CODA çocukların ebeveynlerinin sağır olmasından kaynaklanan görevler karşısında nasıl konumlandığına ilişkin bir analiz yapılarak dört farklı konum ilk kez belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, CODA çocuğun ebeveynlerinin sağır olmasından kaynaklanan görevlerde kardeş konumunu belirleyen süreçlerin doğum sırası ve cinsiyet gibi tekil faktörlerle açıklanamayacağını

ortaya koymaktadır. CODA çocuğun aile kompozisyonu içindeki yerinin ancak tek çocuk olmak ya da kardeşleri olmak noktasında etken olduğu ve mizaç özelliklerinin önemli bir belirleyen olduğu gözlenmiştir. Bu araştırmanın katılımcıları için, görevleri hangi çocuğun üstleneceğine ilişkin olarak hiçbir katılımcının anlatılarında, cinsiyet faktörünün etkisine rastlanmamıştır. Araştırmanın örneklem türü ve çalışma grubu profili elde edilen bu bulguya, kardeşler arasındaki görev paylaşımına dair uluslararası alanyazında süregiden tartışmayı derinden etkileyecek bir nitelik kazandırmaktadır.

Araştırmanın ikinci teması olan "CODA'lar ve işaret dili" temasından elde edilen bulgular sonuç olarak işaret dilinin, aile üyelerinin iletişim ve etkileşim biçimleri üzerindeki belirleyici etkisini ortaya koymakta, bir iletişim aracı olmanın ötesine geçerek, ailenin yapısına ve işlevlerine, çocukların rollerine, aile içi hiyerarşiye ve ailenin sınırlarına doğrudan etki eden bir dinamiğe dönüştüğünü göstermektedir. İşaret dili CODA olmanın bir sonucu olarak karşımıza çıkmakta, sağır ebeveynlerin olduğu aile sistemine doğan işiten çocuk, bu durumun sonucu olarak işaret dilini ana dili olarak edinmektedir. İşaret dili aynı zamanda sağır ebeveynli ailelerde yapı ve rollerde görülen farklılıkların nedeni olarak karşımıza çıkmakta, işaret dilini ana dili olarak edinen işiten çocuk aile içinde fazladan sorumluluklar üstlenmekte, bu durumun çocukların aile içi hiyerarşideki konumu ve ailenin sınırları üzerinde etkileri olduğu görülmektedir. İşaret dilinin bu etkisi topluluk ilişkileri için de geçerli görünmektedir. Bulgular, işaret dilinin CODA bireyin çocukluğundan itibaren topluluk içindeki rollerini ve konumunu yapılandıran bir dinamik olduğunu göstermektedir. Sağır kültürünün temel bileşenlerinden birisi olan işaret dili sağır toplumun ana dilidir ve sağır toplumu birbirine bağlayan en önemli unsurdur. İşaret dilinin sağır ebeveynlerin çocukları olan CODA'ların ana dili olduğunu, işaret dilinin CODA'lar ve diğer Sağırlar arasında kurduğu bağları, CODA'ların sağır topluma ve bir alt kültür olan sağır kültürüne dâhil olduklarını kabul etmek CODA'ları anlamaya ilişkin temel bir bağlam oluşturmaktadır. İşaret dili, iletişim kurmak için kullandıkları bir araç olarak yaşamlarına girdiği süreçte ebeveynleriyle yani kökleriyle bağ kurmak anlamına gelmekte, bir iletişim aracı olmasının yanı sıra işaret diliyle duygusal bir bağ da kurdukları görülmektedir. İşaret dili, bu anlamı yaşamları boyunca korumakta ve yanı sıra yetişkin oldukları dönemde bir mesleğe dönüşerek, yaşamlarında edindiği merkezi

yeri sürdürmektedir. İşaret dilinin, katılımcıların bir yandan yaşamlarını ve diğer yandan hem aile hem topluluk ilişkileri, etkileşimleri ve dinamikleri üzerindeki belirleyici etkisini açıkça ortaya koymuş olması bu araştırmanın altı çizilmesi gereken sonuçlarından birisidir.

Araştırmanın üçüncü teması olan "CODA'ların gelişim boyutlarına göre değerlendirilmesi" temasından elde edilen bulgular sonuç olarak, işaret dili bilen CODA'ların gelişimleri üzerinde etkili olan en başat çevresel faktörün yaşamlarına medikal olarak işitiyor olmalarına rağmen iki sağır ebeveynle başlamaları olduğunu göstermektedir. Yaşamlarını hem sağır hem işiten toplumla etkileşim içinde sürdürmek ve biri bir alt kültüre diğeri yaygın kültüre ait iki ana dili edinerek çift dilli olmak, gelişimlerini tüm boyutlarda etkilemektedir. Bu temadan elde edilen bulgular işaret dili bilen CODA'ların gelişimini, tüm gelişim boyutlarının dâhil edildiği bir yapı içinde ve gelişim boyutlarının her birini diğeriyle ilişkisi bağlamında ortaya koymuştur. Gelişim fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel olmak üzere 5 boyutta ele alınmış ve çevre ile karşılıklı etkileşim içinde değerlendirilmiştir. Sonuçlar hem gelişim boyutlarının her birinin diğerleriyle karşılıklı ilişkisini ve her boyutun bir diğeriyle arasındaki güçlü bağları hem de çevresel faktörlerin, gelişim üzerindeki güçlü etkilerini ve bu etkilerin olumlu veya olumsuz olabildiğini ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle, CODA olmanın tek başına sadece olumsuz ya da sadece olumlu sonuçlar üretmediği; ancak CODA olmaktan kaynaklanan yaşam deneyimlerinin gelişim boyutları üzerinde doğrudan etkileri olduğu araştırmanın sonuçlarında açıkça görülebilmektedir. Ekolojik değerlendirme, bireyin gelişiminin hangi boyutunun/boyutlarının sınırlı (daha az gelişmiş) ve hangi boyutunun/boyutlarının güçlü (daha baskın veya gelişmiş) olduğunun belirlenmesini sağlayan bir çerçeveye sahiptir. Sosyal hizmet perspektifinden klinik bir müdahale için müracaatçıların güçlü oldukları alanların bilinmesi kritik bir değer taşımaktadır. Bu boyutlar, diğer boyutların gelişiminde başlangıç noktasını oluşturmakta, hedef sistemin sınırlı olduğu boyutlarda güçlenmesini sağlamak için daha güçlü olunan alanlar kullanılmaktadır. Araştırma sonuçları katılımcıların en sınırlı gelişim gösterdikleri boyutun *duyuşsal boyut* olduğunu ve en güçlü oldukları, diğerlerine göre daha baskın olan boyutların *sosyal boyut* ve *fiziksel boyut* olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın dördüncü teması olan "sağırılık, CODA olmak ve sağır olmayan ebeveynlere sahip olmak" temasından elde edilen bulgular sonuç olarak katılımcıların sağıruları bir engel grubunun değil kültürel ve dilsel bir azınlık olan sağır toplumun üyeleri olarak gördüklerini, CODA olmanın anlamının henüz erken çocukluk döneminde inşa edilmeye başlayan bir süreç olduğunu ve ebeveynlerinin sağır olmasından kaynaklanan en temel ihtiyaçlarının eğitim haklarından yoksun kalmış olmalarından kaynaklandığını ortaya koymuştur. Sağıruları bir engel grubunun üyeleri olarak değil, kültürel ve dilsel bir azınlık olan sağır toplumun üyeleri olarak konumlandıkları anlayış sadece ebeveynlerini değil, ebeveynleriyle birlikte ailelerini ve kendilerini de içine alan ve aidiyet hislerini de besleyen bir anlam bütünlüğüne sahiptir. CODA olmak ise *erken olgunlaşma* temelinde şekillenen çocukluk dönemi yaşantılarıyla başlayıp, okul çağı döneminde işiten kültürle girdikleri etkileşimin zorlu deneyimleriyle süren, ergenlik döneminde yaşadıkları kimlik edinim süreçlerinin karmaşasının eklendiği ve birer yetişkin oldukları bu dönemde içinde bulundukları tarihsel ve toplumsal koşulların *kabullenme ve gurur* duygularındaki olumlu etkilerinin açıkça görülebildiği bir düzlemde onlar için CODA olmanın anlamını kuran süreci oluşturmuştur. Sağır ebeveynlerin işiten çocuğu olmak fenomenine ilişkin deneyimleri eğitim haklarından yoksun kalmış olmalarını içermekte ve ebeveynleri sağır olmasaydı eğitim koşullarının başka olabileceğine, daha iyi bir eğitim alabileceklerine, başka meslekleri seçme fırsatları olabileceğine ilişkin anlatıları, temel ihtiyaçlarının eğitime erişebilir olmak olduğunu, daha iyi bir eğitim almak için uygun koşullara ya da yeterli desteğe ve ilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır.

Araştırmada katılımcı ifadelerinin hangi ilişki yapısı içinde birlikte yer aldığını görebilmek için yapılan ilişkisel analizle elde edilen kod haritası, birbiriyle ilişkisi olan kodların yanı sıra bu ilişkilerin gücünü göstererek daha derin bir kavrayış sağlamıştır. Analiz sonuç olarak *çevirmenlik* ile *erken olgunlaşmak* kodları arasında güçlü bir bağ olduğunu ortaya koymuştur. Her iki kod da kategorilerinin en yoğun tekrar eden kodudur ve bu sonuç aynı zamanda *CODA'ların ailedeki rolleri* kategorisi ile *CODA olmanın anlamı* kategorileri arasındaki güçlü bağı başka bir ifadeyle aile dinamiklerinin benlik algıları üzerindeki güçlü etkisini de görünür kılmaktadır.

Bulgular işaret dili bilen CODA çocukların ailelerindeki, çocukluk döneminden itibaren yaşamlarına dâhil olan çevirmenlik rolünün tüm yaşamlarına yayıldığını ve bu rolün erkenden olgunlaşarak yetişkin birey sorumluluğu üstlenmelerinde etkili olduğunu göstermektedir. Çevirmenliğin, sağır ebeveynlerin işiten çocuğu olma fenomeninin deneyimlenmesinde en yaygın ve dominant öge olduğunu ve erken olgunlaşmanın CODA olmanın en yaygın anlamı olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçları, yaşamlarının belirli bir dönemine özgü olmayan *çevirmenlik* görevinin *erken olgunlaşma* yaşam deneyimleri üzerinde doğrudan etkileri olan dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçların, araştırma sorularıyla ilişkilendirilerek bir yaşam süreci dizgesindeki sunumu özetle şöyledir;

5.1.1. CODA’ların Çocukluk Dönemi Yaşantıları, Aileleriyle İlişkileri ve Ailelerinin Sorunlara Yaklaşımı

CODA çocukların yaşamı iki sağır ebeveynin olduğu bir aile ortamında başlamaktadır. Erken çocukluk dönemleri sağır kültürü içinde ama medikal olarak işiten olmanın yarattığı bir belirsizlik zemininde şekillenmekte, hepsi için dil gelişimleri işaret dilini ana dili olarak edindikleri bir gelişim seyri izlerken, konuşma dilini edinim süreçleri biyogenetik ve çevresel faktörlerin aynı anda etkili olduğu bireysel farklılıklar içermektedir. Sağırlığın genetik olduğu ailelere doğan, bulundukları çevrede başka sağır aileler olmayan ve geniş ailelerinden uzakta bir yaşam alanında ikamet eden ailelere doğan ve ailelerinde ilk işiten çocuk olanlar için konuşma dili edinimi daha geç yaşlarda mümkün olabilmektedir. İşaret dilini hepsi ebeveynlerinden edinmekte, konuşma dilini ise kimileri geniş aile üyelerinden ya da CODA abi ablalarından, kimileri televizyon ve radyo gibi yaygın medya araçlarından, kimileri ise sosyal çevrelerinde yer alan diğer işiten insanlarla girdikleri etkileşimlerden edinmekte; ama hepsi okul çağı dönemine konuşma dilinde yaşadıkları eksikliklerle başlamaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara sağır ebeveynler ve onların işiten çocukları arasında, çocuğun ebeveynlerinden farklı olarak duyuyor ve konuşuyor olmasının, ebeveyn-çocuk etkileşimi için kendiliğinden bir fark yarattığı; ancak buna rağmen işiten çocukların sağır ebeveynleriyle ortak bir dile ve ortak bir kültüre sahip oluşlarının özgün bir etkileşim ortamı oluşturduğu görülmektedir. Sağır ebeveynler ve CODA çocukları, medikal olarak sağır ve işiten olmanın yarattığı belirsizliğe karşın ortak bir dile ve ortak bir kültüre sahiptir. Bu temel dinamik, çocukların ebeveynleri ve diğer aile üyeleriyle, ortak bildikleri dil olan işaret diliyle kurdukları etkileşim alanlarını yaratan ve çocuklar için sıcak bir aile ortamını sağlayan temel faktördür.

Çocukluk döneminde özel bir yeri olan bir diğer alan sağır toplumla yakın ilişki kurdukları; sağır akrabalarıyla, sağır komşularıyla, ebeveynlerinin sağır arkadaşlarıyla ya da sağır derneklerinde bir araya gelen sağırlarla etkileşim içinde oldukları yaşantılarıdır. Özellikle dernek ortamlarının sağır toplum üyelerinin bir araya gelişlerinde sağladığı rutin ve ortak kültüre ilişkin yarattığı paylaşım alanı sorumluluk temelinde şekillenmeyen, özgürce çocuk olabildikleri dar alanları ve kısa zamanları oluşturmaktadır.

Sağır toplumla etkileşim içinde oldukları bu yaşantılar diğer yandan ev dışındaki farklı kullanım alanlarını deneyimlemelerini sağlayarak işaret dili kullanımındaki gelişimlerini de desteklemektedir. Konuşma dilindeki gelişimleri ise ancak okul çağıyla birlikte mümkün olabilmekte, dil edinim süreçleri ve dil gelişimleri yaşamlarında kritik bir alanı oluşturmaktadır. Yetişkin oldukları dönemde işaret diliyle düşündüklerini, rüyalarını işaret diliyle gördüklerini, hatta kimi zaman söylemek istediklerinin konuşma dilindeki karşılığını bulmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. İşaret dilini daha erken dönemde edinmeleri kadar her iki dili erken dönemde edinmeleri de önemli bir noktadır.

Araştırma işaret dili bilen CODA'ların işaret dilinde ve konuşma dilinde ustalaştıkça evdeki rollerinin değiştiğini, bu durumun aile içindeki hiyerarşi ve sınırlar üzerinde doğrudan etkileri olduğunu göstermektedir. Yaşamlarının çocuğun ebeveyne bakım verdiği, ebeveyn merkezli aile dinamiklerinin etkin olduğu, ailelerdeki rol

karmaşasının hiyerarşiyi tersine döndürdüğü ve doğasını dengeli olmayan ilişkilerin oluşturduğu iletişim örüntüleri temelinde şekillendiği ve bu örüntülerin gelişimleri üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Katılımcıların anlatılarının örtüştüğü bir alan çocukluklarını yaşayamadıklarına, erkenden büyümek durumunda kalmış olmalarına, diğer çocukların sahip olduğu bir çocukluk döneminden mahrum kaldıklarına ve üstlendikleri orantısız sorumluluklara ilişkin vurgudur. Bu durum *"ben hiç çocuk olmadım ki"*, *"siz hiç bankada koşan çocuk gördünüz mü?"* gibi katılımcı ifadelerinde açıkça görülebilmektedir. Katılımcıların anlatılarının yoğun bir şekilde örtüştüğü bir diğer alan ebeveynlerinden ihtiyaç duydukları desteği alamadıklarına ilişkin vurgudur. İşaret dili bilen CODA çocukların yeterli desteği hissedemedikleri yaşam deneyimleri okul çağıyla birlikte yoğunlaşmaktadır.

Okul çağı CODA çocuklar için önemli bir kırılım noktasıdır. Yaşadıkları travmatik deneyimlere ilişkin bulgular, okul çağıının CODA çocuklar için riskli bir yaşam evresi olduğuna işaret etmektedir. Çocuklar kimi zaman ebeveynlerinin sağır olduğuna ve diğerlerinden farklı bir aile sistemine sahip olduklarına ilişkin bir farkındalığı da ancak okul çağı dönemiyle birlikte kazanmaktadır. Biyogenetik faktörlere, ailenin yapısına ve çevresel koşullara bağlı olarak işiten toplumla ilk etkileşime girdikleri zaman ve etkileşim yoğunlukları bireysel farklar içerse de araştırma sonuçları iki temel zorluk alanı olarak kültürel farklar ve dilden kaynaklanan iletişim zorluklarıyla karşı karşıya kalabildikleri okul çağı döneminin, katılımcıların tümü için kritik bir evre olduğunu ortaya koymaktadır. Yaygın eğitim kurumlarının gerekliliğine ve tüm pozitif etkilerine rağmen kimi sorunların okul ortamını CODA çocuklar için pek çok zorluğun yaşandığı bir alana dönüştürdüğü görülmektedir. Bu sorunların en önemlileri; sağırlığın genetik olduğu ailelerde daha da belirginleşen zayıf konuşma dili becerisi, diğer çocukların ebeveynlerinden farklı olarak ebeveynlerinin öğretmenleri ve diğer okul çalışanları ile iletişim kuramıyor olması, ebeveynlerine çevirmenlik yapmak için eşlik etmeleri gereken gündelik işler nedeniyle yaşadıkları okula devam sorunu, okul ortamında yaşadıkları aşırı izolasyon, aileleri tarafından akademik çabaları için çok daha az teşvik edilmeleri ve sağır ebeveynlerinin yeterli eğitim seviyesine erişememiş olmasının da etkisiyle ev ödevleri konusunda neredeyse hiç destek alamamalarıdır. Bu sorunların akademik başarıyı elde etmeye ilişkin bir

yetersizlik duygusuna ve dışlanma hissine neden olduğu ve CODA çocukların psiko-sosyal sorunlar yaşamalarına katkıda bulunduğu belirlenmiştir.

Okul çağı onlar için baş edilmesi güç yeni yaşamsal ve duygusal zorluklarla karşılaşma alanları üretirken aynı anda yerine getirdikleri görevlerin çeşitlendiği, üstlendikleri sorumlulukların arttığı bir gelişim evresini oluşturmaktadır. Bu evrede fiziksel olarak büyümekte, bilişsel olarak yeni bir evreye geçmekte ve sosyal ilişkilerde yeni deneyimler edinmektedirler. Araştırma sonuçları çocuğun fiziksel, bilişsel ve sosyal gelişimi ilerledikçe anne babasının sağlığını telafi davranışlarının da gittikçe arttığını ve bu durumun her iki taraf için de sonuçları olduğunu; telafi davranışların ebeveynin çocuğa olan bağımlılığını arttırırken çocuğun da özerk yaşam alanını gittikçe daralttığını göstermektedir. Çocuğun ebeveynine sağlığını telafi etmek için eşlik ettiği her durum ona yeni sorumluluklar yüklemektedir.

Ebeveynin yetersiz eğitim düzeyi ve yoksulluk, kırılgan bir grup olan sağır ailelerin yaşam deneyimlerindeki zorlukları ağırlaştıran ve katılımcıların çocukluk dönemi yaşantılarını olumsuz etkileyen faktörlerdir. Araştırmanın bulgularında bu iki faktörün katılımcıların gelişimlerinin tüm boyutları üzerindeki zedeleyici etkisi açıkça görülebilmektedir. Yoksulluk gelişimlerini her boyutta olumsuz etkilemektedir. Ülkemizde sağır eğitimindeki yetersizliklerin bir sonucu olarak katılımcıların bir kısmının ebeveynlerinin okuma yazma bilmemesi, daha yoğun olaraksa ebeveynlerinin ilkökul ya da ortaokul mezunu olmaları, başka bir ifadeyle yetersiz eğitim seviyesine erişebilmiş olmaları ise çocukların ebeveynleri için üstlendikleri görevleri çeşitlendirmekte ve gündelik yaşamlarında daha uzun zamana yayılmasına neden olmaktadır.

İşaret dili bilen CODA'ların çocukluk yaşantısına ait konulardan biri de geniş ailelerdir. Genel bir değerlendirmeye geniş ailelerinin yaşamlarındaki tüm rollerinin olumlu ve destekleyici olduğunu söylemek zordur. Her ne kadar bakıma daha çok ihtiyaç duydukları bebeklik ve erken çocukluk döneminde çocukların fiziksel bakımıyla ilgilenen geniş aile üyeleri, özellikle de büyükanne ve büyükbabalar olduğu belirlenmiş olsa da, geniş aile üyelerinin de CODA çocuklardan beklentileri olduğunu

ifade etmek mümkündür. Araştırmada sağır ebeveynlerin işten ebeveynlerinin artık birer yetişkin olan sağır çocuklarının sorumluluğunu, sadece bir çocuk olan işiten torunlarına yükleme eğiliminde oldukları görülmüştür. Anlatılarda karşılaşılan bir durum, ebeveynlerini korumaları için sürekli uyarıldıklarını ifade etmeleridir. Bu uyarının sadece iletişimi sağlamaları yönünde olmadığı da altı çizilmelidir. Büyükanne ve büyükbabalar ama en çok büyükanne tarafından, işaret dili bilen CODA torunlarına, sağır ebeveynlerinin yetersiz olduğu, dünyayı anlayamayacakları için, saf oldukları için kötü niyetli insanlarca kandırılabilir ya da dolandırılabilirler, bu nedenle her an tehdit altında oldukları söylenmektedir. Bir diğer nokta işiten kök ailelerin tüm aile içi iletişimin sorumluluğunu işaret dili bilen CODA çocuklara yüklemesidir. Çatışmaları, aile sırlarını, özlem gibi duyguların çok yoğun formlarının aktarımını, ölüm ve düğün haberlerini ebeveynlerine bu çocukların iletmesi beklenmektedir. CODA çocuklara geniş aile üyelerince yüklenen bu sorumluluk sadece sağır ebeveynlerin işiten ailelerine özgü de değildir. Araştırma bulguları arasında işaret dili bilen CODA'ların sağır halaları tarafından, maaş günlerinde gelirini ihtiyaçlar listesinde yer almayan tüketim mallarına harcamasın diye sağır babasını takip ve kontrol etmekle görevlendirildiğine ilişkin anlatıları yer almaktadır. Geniş aile üyelerinin sağır olması durumunun işaret dili bilen CODA'ların sorumluluk alanını ve yüklerini artıran bir faktör olduğu da belirtilmelidir. CODA'ların özellikle *ev ve aile bakımı* rollerinin sıklıkla geniş aile üyelerini de kapsayacak bir formda genişleyebildiği belirlenmiştir.

Sonuçlara ilişkin ifade edilmesi gereken bir nokta da ailelerin sorunlara yaklaşımıdır. Aileler gündelik yaşamlarında pek çok sorunla karşılaşabilmekte, gelişimsel ya da durumsal krizler yaşayabilmektedirler. Bu sorunlar içinde iletişim sorunları diğerlerinden daha yoğun ve daha hassas bir konuma sahip görünmektedir. Sağır ebeveynlerin diğerleriyle kurdukları ilişkilerde iletişim başlı başına bir sorun alanı oluşturmakta, kimi zaman ebeveynlerin kök aileleriyle ilişkilerinde ya da aile içi ilişkilerde de iletişim sorunları önemli bir yer tutmaktadır. Ortak bir dile ve ortak bir kültüre sahip olmalarına rağmen işaret dili bilen CODA çocuklarla sağır ebeveynleri arasında yaşanan iletişim sorunlarının yoğunluğu sağlıklı bir iletişimde farklı dinamiklere olan ihtiyaca işaret etmektedir. Araştırma sonuçları ailelerin yaşadıkları

problemleri çözmekte zorlandıklarını ve işlevsel çözümler üretemediklerini göstermektedir. Vurgulanması gereken önemli bir nokta, elde edilen bulguların işlevsel gibi görünen çözümlerin de aslında işlevsel olmayabileceğini, sorunların çözümünün çocuk merkezli olabildiğini, ailelerin her soruna aynı çözümü uygulama eğiliminde olduklarını ve aile dışından bir sorun çözücüyeye ihtiyaç duyduklarını ortaya koymuş olmasıdır.

5.1.2. CODA'ların Ailelerindeki Roller ve CODA Olmaktan Kaynaklanan Görevlerde Kardeş Konumu

Sağır ebeveynli ailelerde sağırılık sadece sağır ebeveynlere değil tüm aileye aittir. Ebeveynlerin sağır oluşu, sağır ve işiten üyeleriyle tüm aileyi sağır toplumun ve sağır kültürün bir parçası haline getirmektedir. Ebeveynlerin sağır çocukların işitiyor olması ise aile içindeki rolleri farklılaştırmakta, işaret dili bilen işiten çocuklara hem ailenin işiten toplumla kuracağı etkileşimde hem sağır toplumun diğer üyeleriyle işiten toplum arasındaki ilişkide yeni roller tanımlamakta ve yeni sorumluluklar yüklemektedir. Araştırmada, CODA çocukların ailedeki ilk ve en temel rolünün *çevirmenlik* olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların tümü ailedeki rollerinin, erken çocukluk dönemlerinden itibaren, sağır ebeveynleri için çevirmenlik olduğunu belirtmişlerdir. Çevirmenlik işaret dili bilen CODA çocuğu, gelişiminin tüm boyutlarında etkileyen bir dinamiktir. Çok küçük oldukları ve henüz gerekli yaşam deneyimine sahip olmadıkları yaşlardan itibaren üstlendikleri bu rol, çok çeşitli sorumluluk yüklenen durumları da içermekte ve araştırma sonuçları CODA çocuk üzerindeki çevirmenlik yükünün kamusal alanlardaki ve özellikle hastane, karakol, okul gibi kurumlardaki zedeleyici etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin, hastanelerde çevirmenlik aynı anda sağlık danışmanlığı yapmak sorumluluğu anlamına gelmekte, bir çocuk için uygun olmayabilecek fazla bilgiye erişimine neden olabilmektedir. Özellikle operasyon ve muayene sırasında çocuğun odada bulundurulması ise ebeveyninin doktor-hasta mahremiyetinde olması gereken süreçlerine tanıklık etmek zorunda kalmasına neden olmaktadır. Çocuğun öncelikle duyuşsal gelişim alanı üzerinde olumsuz yönde dramatik etkilere sahip olan bu tür

deneyimler konusunda ilgili önlemleri almak sosyal devletin görevleri arasında olmalıdır. Son yıllarda yaşanan olumlu bir gelişme olarak 112 gibi kurumlarda işaret dili tercümanlarının istihdam edildiği görülmektedir ancak yine araştırma sonuçları CODA'ların ebeveynleri için hala en erişilebilir ve en güvenilir çevirmenler olduklarını göstermektedir.

İşaret dili bilen CODA çocuklar, yalnızca işiten toplumla iletişim kurabiliyor oldukları ve sağır ebeveynleriyle işiten toplum arasında çevirmenlik rolünü üstlendikleri için değil, aynı zamanda okul çağıyla birlikte ebeveynlerinden daha bilgili olmaya başladıkları için de ebeveynleri tarafından çocuk rollerini aşan bir pozisyonda konumlandırılmaktadırlar. Aile içindeki rolleri konusundaki ortak deneyimleri çevirmenlikten sonraki rollerinin *ev ve aile bakımı* ile *çözüm ve karar mercii* olmak olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin sağır olmasından kaynaklanan ve ailedeki CODA çocuklara yüklenen görevler ise ailede birden çok CODA çocuk olması durumunda, bu görevleri hangi çocuğun üstleneceği konusunu gündeme getirmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular çocuklara yüklenen görevler konusunda işbirlikçi olmayan, koruyucu, devreden ve işbirlikçi olmak üzere dört tür kardeş konumu olduğunu *ve işbirlikçi olmayan* kardeş konumunun daha sık görüldüğünü göstermektedir. Ailede birden çok CODA çocuk olduğu halde ebeveynlerin sağır olmasından kaynaklanan görevlerin, işbirlikçi olmayan bir kardeş ilişkisi içinde tek bir çocukta toplanması durumunu deneyimleyen **seçilmiş çocuklar** kamusal alan ya da ev içi işler ayrımı olmaksızın, ebeveynlerinin tüm taleplerini karşılamakta ve hangi çocuğun seçilmiş çocuk olacağını ailenin kendi özgül dinamikleri belirlemektedir. Görevler karşısındaki bu konumlanışta doğum sırası ya da cinsiyetin etkili olmadığı, çevresel faktörlerin yanı sıra onları her koşulda savunacak dışadönük kişilik özelliğine sahip olma niteliğinin de etkili olduğu görülmektedir. Diğer yandan yapılan analizler bu rolün, çocuğun dışadönük kişilik özelliğini ve yanı sıra savunuculuk, iş bitiricilik, girişkenlik gibi niteliklerini güçlendirdiği sonucunu ortaya koymaktadır. Ancak CODA olmaktan kaynaklanan görevlerin ağır yükü bu görevlerin terk edildiği seçilmiş çocuğun yaşamını güçleştirmekte, duygusal olarak zorlamaktadır. Seçilmiş çocuklar

deneyimlerini üzüntü ve öfke gibi olumsuz duyguların eşlik ettiği tepkili anlatılarla ifade etmişlerdir. Araştırmanın katılımcıları arasında yer alan tek çocukların, seçilmiş çocuklarla aynı konumda olmalarına yani ebeveynlerinin sağır olmasından kaynaklanan görevlerin ağır yükünü tek başına üstleniyor olmalarına rağmen duygusal olarak çok daha az zorlandıkları ve çok daha hızlı kabullendikleri ve uyum sağladıkları belirtilmelidir. Bir diğer nokta işaret dili bilen CODA'lar arasında yer alan seçilmiş çocukların, tek çocukların ve küçük kardeşleri için koruyucu rolünü üstlenenlerin, gündelik yaşamdaki kullanım sıklığına paralel bir şekilde, işaret dili kullanımı konusunda da artan bir uzmanlaşmaya sahip olmalarıdır.

5.1.3. CODA'ların Yaşamlarında İşaret Dilinin Anlamı ve İşaret Dili Bilmenin Yaşamlarına Olan Etkisi

CODA'lar işaret dilini dil gelişim evresinde, ebeveynleriyle kurdukları ilişkiyle ana dili olarak edinmektedirler. Yaşam deneyimleri ve gelişim boyutları üzerinde derin etkileri olan işaret diline bir iletişim aracı olmasının ötesinde özel bir anlam yükledikleri ve duygusal bir bağ kurdukları belirlenmiştir. İşaret dili onlar için bu anlamını yaşamları boyunca korumakta ve yetişkin oldukları dönemde yoğun olarak bir mesleğe karşılık gelmektedir. İşaret dili gerek kurdukları duygusal bağ nedeniyle gerekse meslek ve iş sahibi olmalarını sağlayan niteliğiyle yaşamlarında merkezi bir yere sahiptir. İşaret dili bilmek, çocukluk yaşantılarından aile ilişkilerine, başta sosyal ve bilişsel olmak üzere gelişim boyutlarından meslek edinimlerine yaşamlarının her alanında dramatik etkilere sahiptir.

İşaret dili bilmek onların öncelikle ebeveynleriyle, ardından sağır akrabaları ve sağır toplumun üyeleriyle iletişim/bağ kurmalarını ardından bir meslek edinmelerini sağlamıştır. Yaşamları üzerindeki bu dramatik etkiler nedeniyle, işaret dilini yaşamlarının merkezi, hatta yaşamlarının kendisi olarak algılamaktadırlar. Sağırları toplumda görünür kılmalarını da, tanıdıkları ya da tanımadıkları sağırlara yardım etmelerini de, sağırlar için çeşitli sosyal sorumluluk projelerinde yer almalarını da sağlayan işaret dilidir.

5.1.4. CODA'ların İletişimde Dil Tercihleri ve Bu Tercihlerinin Yapılanması

İşaret dili aynı zamanda kullanmayı yoğun olarak tercih ettikleri dildir. Gündelik yaşamlarındaki dil kullanım tercihleri alışkanlıklar temelinde yapılanmaktadır. Hangi dili daha yoğun kullandıkları bir yaşam düzenine sahiplerse, hangi topluluk içinde daha çok zaman geçirmiş ve daha çok o topluluğun dilini kullanmışlarsa o dile yönelmektedirler.

Tercih yapılanmalarında etkili olan bir diğer faktör dile ilişkin algılarıdır. İşaret dilinin kelime dağarcığını yetersiz bulanların konuşma diline, konuşma dilini duygudan yoksun bulanların işaret diline yöneldikleri görülmüştür. Aslında bu algı da kaynağını daha yoğun ve aktif ilişki içinde oldukları topluluk bağlarından almakta ve tercihleri yine alışkanlıkları temelinde şekillenmektedir. Böylece işaret dili, hem ana dilleri olması hem de sağır toplum içinde daha çok zaman geçirmeleri, daha yoğun ilişki ve etkileşim içinde olmaları nedeniyle alışkanlıkları haline gelmekte ve bu alışkanlık tercihlerini yapılandırmaktadır.

5.1.5. CODA'ların Sağır Toplumla ve İşiten Toplumla Olan İlişkileri ve Toplumsal Aidiyet Hisleri

Sağır ebeveynlerin çocukları olarak, sağır toplumun bir parçası olan CODA'ların yaşamları hem sağır hem işiten toplumla etkileşimi içermektedir. Araştırmanın bulguları katılımcıların yoğun olarak sağır toplum ile ilişki içinde olduklarını göstermektedir. Sağırlığın genetik olduğu ailelere doğan CODA'lar için sağır akrabaları önemli bir etkileşim alanı oluşturmakla birlikte, CODA çocuklar genel olarak erken çocukluk döneminden itibaren ebeveynlerinin sağır arkadaşlarıyla, sağır komşularıyla ve onların çocuklarıyla etkileşim içindedirler. Yetişkin oldukları dönemde, işaret dili çevirmenliğini meslek olarak seçmiş olmaları da bu ilişki yoğunluğunun sürmesinde önemli bir faktördür.

İşiten toplumla olan etkileşimleri ise çevresel faktörlere bağlı farklılıklar göstermekte, sağırlığın genetik olmadığı ailelere doğan CODA çocuklarda daha erken başlamaktadır. Bu CODA'ların sağır toplumla ilişkilene alanları oldukça sınırlıdır. Çok daha az rastlanan bir durum olarak, çevrelerinde başka sağır aileler olmayan ve işiten toplumla iç içe büyüyenler de doğal olarak işiten toplumla daha yoğun ilişki kurmaktadır. Önemli bir nokta, işiten toplumla daha yoğun ilişki içinde olmalarına ilişkin sürecin kendiliğindenliğine yapılan vurgunun romantik ilişkilerde bilinçli bir seçime dönüşmesidir. Araştırmada işiten birinin sağır biriyle ilişki sürdürmesinin zorluğuna ve medikal olarak farklı olmanın aşılması güç problemlere neden olacağına ilişkin bir algıların olduğu ve ebeveynlerinin sağırılarla romantik ilişki kurmalarını onaylamadığı belirlenmiştir.

İşiten toplumla olan etkileşimlerde okul çağı önemli bir evredir. İşiten toplumla ilişkilerin yoğunlaştığı bu evre gelişimleri için de önemli bir aşamadır ve işiten toplumla etkileşim alanları özellikle duyuşsal boyut olmak üzere gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek pek çok olumsuz deneyim içermektedir. Sağırlığın genetik olmadığı, geniş ailede işiten bireylerin olduğu ve çocuğun işitenlerle de iletişim ve etkileşim içinde olduğu durumlarda da okul çağıyla birlikte yaşanan bu karşılaşma kolay değildir. Çünkü CODA çocukların okul çağıyla birlikte yaşadıkları karşılaşma, kendi durumlarının farklılığının, sıradan ya da herkes gibi olmayışlarının altının çizildiği, farklılığın işaret edildiği bir karşılaşmadır. Kimi katılımcılar okul öncesi dönemde sokakta ya da toplu taşıma araçlarında gözlendiklerini hissettiklerini, bu durumun onlara yoğun bir utanç yaşattığını ifade etmiştir; ancak okulda artık onları gözleyenler sınıf arkadaşları, onlara farklı davrananlar ise hayatı onlardan öğrendikleri öğretmenleridir. Bu nedenle okul ortamındaki olumsuz yaşantılar çok daha fazla yıkıcı etki üretme potansiyeline sahiptir.

Sağır toplumla ilişkilerinde sağır dernekleri aracılığıyla kurdukları yakın ilişkiler dikkat çeken bir bağlamdır. Sağır toplumun bir araya geldiği dernek mekânları ya da dernek üyelerinin katıldığı yemek, gezi, piknik organizasyonları sağır toplumun yoğun ilişki içinde olduğu zaman dilimleridir ve diğer zamanlara kıyasla çok daha olumlu anılarla yüklüdür. Neşe ve özlemle anlattıkları bu anılarında, çocuk oldukları dönemde

dernek ortamını deneyimleyebilmiş CODA'ların, herkesin Sağır olduğu bir ortamda çocukluklarını yaşayabildikleri ve tıpkı sıcak aile ortamını hissettikleri zaman dilimlerine ait anılarında olduğu gibi, ruhsal dünyalarında olumlu ve iyileştirici etkileri olduğu görülebilmektedir. Bu ortamlarda kimse onlara "*dilsizin kızı*" diye seslenmemekte, hiçbirisi ebeveynleri için sürekli çevirmenlik yapmak zorunda kalmamakta, hepsi bildikleri ortak dille iletişim kurabilmekte ve bu iletişim özgürlüğü çocukların çocuk olarak hareket edebilmesini sağlamaktadır.

Söz konusu aidiyet hisleri ve biz olma duygusunu besleyen ilişkinlik halleri olduğunda yoğun olarak sağır topluma aidiyet hissetmektedirler. İşiten insanlarla bir aradayken yaşadıkları sürekli izlenme duygusunu, yanlış anlaşılma kaygısıyla her an yaptıklarına ve söylediklerine dikkat etme halini sağır toplumla birlikteyken yaşamamakta, kendini bulmak olarak tanımladıkları bu zamanlarda, birlikte ve biz duygusuyla hareket edebilmektedirler. Sağır toplum içindeyken yaşadıkları rahatlık hissiyle hareketlerini kısıtlamamakta, kolaylıkla iletişim kurabilmekte ve Sağırlarla olmayı tercih etmektedirler. Sağır ebeveynlerin çocuğu olmak, başlangıcından itibaren tüm yaşamları üzerinde etkili olmakta, hangi toplumla daha çok zaman geçirdiklerinin yanı sıra, topluluk deneyimlerinin de aidiyet hislerinde önemli bir etken olduğu görülmektedir.

5.1.6. CODA'ların Fiziksel, Sosyal, Bilişsel, Duyuşsal, Tinsel Boyutta Gelişimleri ve Yaşamsal Deneyimlerinin Gelişim Boyutları Üzerindeki Etkisi

Sağır ebeveynlerin işiten çocuğu olma durumu gelişimlerinin her boyutu üzerinde doğrudan etkileri olan dinamikler üretmektedir. Her bir gelişim boyutu kendi içinde güçlü ve güçlendirilmesi gereken yönler içermekle birlikte, araştırma katılımcıların daha güçlü oldukları boyutların *sosyal boyut* ve *fiziksel boyut* olduğunu, en sınırlı gelişim gösterdikleri ve en kırılgan oldukları boyutun ise *duyuşsal boyut* olduğunu göstermektedir.

Sosyal boyutta güçlü olmaları erken çocukluk döneminden itibaren yaşadıkları zengin sosyal ilişki deneyimlerinin etkisine işaret etmektedir. İşaret dili bilen CODA'ların ebeveynleri için çevirmenlik yapma davranışı ve onların dış dünyayla bağlantısını kurma rolünü üstlenmeleri, birbirinden farklı pek çok etkileşim ortamına dâhil olmaları, yaşamlarında yoğun sosyal yaşam deneyimlerine zemin hazırlamakta ve bu deneyimler de sosyal boyutta gelişimlerini destekleyip becerilerini arttırmaktadır. Deneyimledikleri sosyal etkileşimler, kurulan sosyal ilişkiler, edinilen sosyal beceriler yaşam boyu süren sosyal gelişimin temellerini oluşturmaktadır. Çocuk ve çevresi arasındaki ilişkinin dinamik yapısı, hayatlarının bu yönündeki olumlu gelişmelerin etkisini aynı dinamik yapıya dâhil etmekte, böylece hayatlarının bu boyutundaki olumlu gelişmeler onları diğer boyutlarda da güçlendirmektedir.

Fiziksel boyutta güçlü olmaları erken çocukluk döneminden itibaren sağır kültürünün önemli unsurlarından olan sağır sporunun gelişimlerini destekleyen bir faktör olmasına işaret etmektedir. Sporla ilgilenen bir ebeveyne sahip olmak, çocukluklarından itibaren yaşamlarında düzenli fiziksel aktiviteler olması, katıldıkları sportif faaliyetlerin topluluk tarafından destekleniyor olması, fiziksel gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir. Yetişkin oldukları dönemde de her gün yapılan yürüyüşler, egzersizler, doğa gezileri, yüzme ya da yoga gibi fiziksel aktiviteleri sürmektedir.

Bilişsel boyut düşünme ve öğrenme yetisiyle karakterizedir. Sağır ebeveynlerin CODA bebekleriyle işaret diliyle iletişim kurması, görsel uzaysal zekâ alanında gelişimlerini desteklerken, ev içinde ve sağır topluluk içinde yaşadıkları kültürel deneyimler ile ebeveynlerinden ve topluluktan aldıkları sosyal onay da bu zekâ alanının güçlenmesine katkı sağlamakta ve görerek gözlemleyerek öğrenme kabiliyetlerini artırmaktadır. Ancak devam ettikleri yaygın eğitim kurumlarındaki eğitim-öğretimin bireyselleştirilmiş olmaması ve ilgili yöntem ve teknikleri içermemesi bu zekâ alanının kullanılamamasına ve ek olarak eğitim sürecinde yeterince desteklenememeleri, bu potansiyeli kullanamamalarına neden olabilmektedir. Bu boyutta gelişim ve gelişimsel engeller üzerinde yaygın eğitim kurumlarının etkisi önemli bir noktadır. Konuşma dilinde yeterli olamayışlarının

öğretmenleri tarafından yanlış yorumlanarak bir tür bilişsel gerilik olarak algılanması ve kendi ifadeleriyle onlara "*geri zekâ*" muamelesi yapılması ya da daha gelişmiş oldukları görsel zekâ alanını kullanabilecekleri eğitim öğretim teknik ve materyallerinin kullanılmadığı bir sistem, bu alanda daha fazla gelişme potansiyelinin önündeki önemli bir engeldir. Ebeveynleri tarafından akademik olarak desteklenemiyor oluşları da bilişsel gelişimleri üzerinde etkili olan bir diğer kritik faktördür. Sağır eğitimindeki politik düzenlemelerin ve sağırın yeterli eğitim seviyesine erişememelerinin bireysel düzlemde doğrudan etkileri gelişimlerinin bu boyutunda açıkça görülebilmektedir.

Erken çocukluk döneminde duyuşsal deneyimlerin fiziksel gelişime katkısı önemli bir noktadır ve okul çağına kadar insan seslerine ve konuşma diline maruz kalmamaları gelişimlerini olumsuz etkileyen bir faktördür. Ebeveynlerinin sağır olmasının çeşitli rahatsızlıklar ve hastalıklar için risk faktörü oluşturabildiği ve ebeveynleri sağır olduğu için yaşadıkları stres, korku ve kaygının erken başlangıçlı ve kronik özgül fobilere neden olabildiği görülmüştür. Oyun oynaması gereken zamanları ebeveynleri için çeşitli sorumluluklar üstlenerek geçirmeleri gelişimleri üzerinde olumsuz etkileri olan bir diğer faktördür. Ebeveynleriyle oyun oynama alanlarının daralması, ebeveyn çocuk etkileşim alanlarının da daralmasına neden olmaktadır. Oyun için yeterli zaman ayıramamaları gelişimlerinin başta bilişsel olmak üzere duyuşsal ve sosyal alanlarını da etkileyen kritik bir gelişimsel destekten mahrum kalmalarına neden olabilmektedir.

En kırılgan oldukları gelişim alanı duyuşsal boyuttur. Anlatılarında duygularını tanıma ve ifade edebilme konusunda neredeyse hiç deneyim yaşamadıkları çocukluk döneminden, olumsuz ve dışlanma gibi baş edilmesi güç duygularla yüklü okul çağı dönemine, oradan da kendilerine ait zamanların dar, akran ilişkilerinin sınırlı olduğu, zamanlarının çoğunu ebeveynlerine ayırdıkları bir yaşamsal formda ergenlik dönemine geçtikleri görülmüştür. Gelişimsel olarak duygu düzenlemede kritik bir değişim dönemini temsil eden ergenlik süreci ve bu süreçte tipik olarak çocuklukta olduğundan çok daha yoğun olan kargaşa hali de duygu düzenleme güçlükleri doğurabilmektedir. Yetişkin oldukları dönemde kendi duygularını neredeyse hiç

tanımadıkları, duygusal deneyimlerini ifade edemedikleri, dahası nasıl düzenleyeceklerini ve zor duygularla nasıl başa çıkacaklarını bilemedikleri belirlenmiştir. *"Biz CODA'ların çok maskesi vardır, bütün gün yanımızda olan insanlar bile ne hissettiğimizi anlayamaz"* gibi katılımcı ifadelerinde de açıkça görüldüğü üzere en sık başvurdukları duygu düzenleme stratejisi *bastırmadır* ve bu tepki odaklı strateji, kolayca kırıldıkları etkileşimler anlamına gelmektedir.

Duyuşsal boyutta yaşadıkları zorlayıcı bir duygu da korkudur. Erken çocukluk dönemlerinde, bilişsel gelişimlerine paralel bir seyirle, *"evin kulağı"* olduklarını fark ettikleri ve ebeveynlerinin dış dünyadan gelen sesleri duyamadığını anladıklarında, olası tehlikelere karşı güvende olmadıklarını düşünmeye ve güvende hissetmemeye başlamakta ve bu durum en çok gece korkuları olarak kendini göstermektedir. Güvensizlik duygusuyla kendilerini, ebeveynlerini ve etraflarını sürekli kontrol etme davranışına yöneldikleri ve hem güvensizlik duygusunun hem de etraflarını sürekli kontrol etme davranışlarının yaşamlarının tümüne yayıldığı görülmektedir.

Tinsel boyutta manevi yaşantıları yoğun olarak doğayla kurdukları ilişkiden beslenmektedir. Doğayla kurdukları ilişki ona yükledikleri anlam nedeniyle tinsel boyutta gelişimlerine içkindir. Kendilerini çok sıkışmış ve bunalmış hissettiklerinde doğada zaman geçirerek dinginliği hissetmeleri ve bu deneyimlerin onları güçlendirmesi, tinsel boyutun iyilik haline olan katkısıdır ve diğer gelişim boyutları üzerinde de güçlü etkilere sahiptir. Bir CODA'nın sadece ebeveynlerine değil tüm sağır topluma karşı kendini sorumlu hissetmesi ve hayatının anlamını onlar için bir şeyler yapmak olarak açıklaması da yoğun olarak yaşadıkları manevi yaşantılarıdır. Sağır topluluktaki varlıklarına yükledikleri anlam, kendi varlıklarına yükledikleri anlamı görünür kılan, somut dışavurumlarıdır. Ancak tinsel boyut en çok gölgede kalan boyut gibi görünmektedir. Manevi yaşantılarına ilişkin farkındalıklarının düşük olması, yaygın kültürün maneviyatı daha çok dinsel öğretilerle açıklama eğilimi, bir parçası oldukları alt kültürün ebeveynleri ve diğer sağırlar için yaptıkları savunuculuğu medikal olarak işitiyor olmaları nedeniyle bir tür görev olarak değerlendirme eğilimi bu süreci etkileyen önemli dinamiklerdir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan CODA'ların sağır ebeveynlerin işiten çocukları olmalarından kaynaklanan özel durumlarının, tüm yaşamsal zorluklara rağmen, kendi gelişimleri için kimi avantajlar da içerdiğini, onlara önemli beceriler kazandırdığını ve çeşitli fırsatlar sağladığını da ortaya koymaktadır. Olgunluk, bağımsızlık, savunuculuk, sorumluluk, empati becerisi, mizah, uyum sağlama yeteneği gibi zengin yaşam deneyimlerinin geliştirdiği olumlu nitelikler, katılımcıların güçlü yanları olarak öne çıkmaktadır.

5.1.7. CODA'ların Sağırlığa İlişkin Değerlendirmeleri

İşaret dili bilen CODA'lar yoğun olarak sağırlığı bir engel olarak değerlendirmemekte, ebeveynlerini ve diğer sağırları engelli olarak değil kültürel ve dilsel bir azınlık olarak görmektedirler. Toplumsal yaşama dil ve iletişim farklılıkları nedeniyle dâhil olamadıkları için dezavantajlı olan bu grubun kendi içinde iletişim sorunu yaşamamaları ve aynı dili konuştukları, ortak bir kültüre sahip oldukları sağır toplum içinde kendilerine ait iletişim ve etkileşim alanları oluşturuyor olmaları nedeniyle engelli değildirler. İşiten toplumun kendilerine göre düzenlenmiş dünyasında sürekli engellerle karşılaşmaktadırlar.

Sağır ebeveynlerin çocuklarının sağırlığı bir engel olarak görmemesi, ebeveynlerini ve diğer sağırları bir engel grubu yerine, kültürel ve dilsel bir azınlık grubunun üyeleri olarak tanımlamaları durumu, sağır toplumun üyelerine ve kendilerine ilişkin bakış açılarını şekillendiren dinamiklerden birini oluşturmaktadır.

5.1.8. CODA'ların CODA Kimliğine İlişkin Bakış Açıları ve Onlar İçin CODA Olmanın Anlamı

CODA kimliğine ilişkin olarak, *erken olgunlaşmak* ve *savunuculuk* katılımcı ifadelerinin örtüştüğü iki kritik noktadır. CODA olmak katılımcılar için erken olgunlaşmak, sağırların savunucusu olmak ve onlar için savunuculuk yapmaktır.

Kaçınılmaz bir şekilde erken dönemde yetişkin hatta ebeveyn sorumlulukları üstlenmekte, çocuk ya da ergen olmaları gereken dönemleri yaşayamamaktadırlar. Çevirmenlik rolü bu süreçte önemli bir rol oynamakta, ebeveynlerine eşlik etmeleri gereken süreçler yaşlarına ve içinde bulundukları gelişim dönemine uygun olmayan deneyimleri yaşamlarına dâhil ederken, kimlik gelişimlerini etkileyen değişkenler de bu süreçten doğrudan etkilenmektedir. Sağır ebeveynleri ve kimi zaman da küçük kardeşleri için ebeveyn davranışlarını deneyimledikleri süreçte, sağırların yaşadıkları mağduriyetleri gidermek, haklarını elde edebilmelerini sağlamak, gündelik yaşamdaki sorun ve ihtiyaçlarına çözüm üretebilmek için de çaba sarf etmektedirler. Sağırların savunuculuğunu yapmayı CODA'lar için zaten olması gereken durum olarak tarif etmekte ve bunun için kendilerini zorunlu hissetmektedirler. Bu yaklaşımları CODA kimliğine ilişkin bakış açılarının temelini oluşturmakta ve bu yaklaşımlarının bir uzantısı olarak CODA olmayı *fedakârlık ve sabretmek* olarak tanımlamaktadırlar.

Bu tanım içinde CODA olmak kendi istek ve ihtiyaçlarından sürekli bir vazgeçiş anlamına gelmektedir, bulgular ebeveynlerinin sağırlığını telafi davranışlarının gündelik yaşamlarının büyük kısmına yayıldığını, tüm hayatlarından fedakârlık etmelerini gerektirdiğini ve onlar için hayatları boyunca çok sabırlı olmak anlamına geldiğini göstermektedir. Bu tanımlama, yaşamlarını kendileri için değil ebeveynleri için sürdürdüklerine dair anlamlar içermekte, özverili bir yaşamın ötesinde, kendi istek ve ihtiyaçlarından örneğin üniversite eğitimi için evden ayrılıp başka bir kentte okumaya gitmekten vazgeçmeleri anlamına gelmektedir.

CODA kimliğine ilişkin genel bir değerlendirme ise sonuç olarak, CODA kimliğinin erken çocukluk döneminde inşa edilmeye başlayan bir süreçte şekillendiğini göstermektedir. Katılımcıların bu araştırmaya dâhil oldukları ve birer yetişkin oldukları dönemde CODA olmaktan kaynaklanan deneyimlerini, içinde bulundukları durum ve koşulları kabul ediyor oldukları, çevresel koşullara uyum sağladıkları ve yoğun olarak *kabullenme ve gurur* duygusu yaşadıkları belirlenmiştir. Utanç, inkâr gibi aşamalardan geçerek ulaştıkları ve kabullenme aşaması olarak tarif ettikleri sürecin ergenlik döneminin sonrasına, bu kimliği sevdiklerine ve gurur duyduklarına işaret ettikleri sürecin ise genç yetişkin/yetişkin oldukları döneme denk

geldiği belirlenmiştir. CODA kimliğine ilişkin olarak son yıllarda artan olumlu bakışın da kimlik algıları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. İçinde bulunulan tarihsel ve toplumsal koşullar CODA kimliğini herkesin dâhil olamayacağı ayrıcalıklı bir konuma taşımış ve araştırmada elde edilen bulgular katılımcıların CODA olmayı tercih ettiklerini, işaret dili biliyor olmanın özellikle meslek, statü, ekonomik kazanç sağlama noktasında önemli bir avantaj olduğunu düşündüklerini ortaya koymuştur.

CODA olmanın anlamına ilişkin vurgulanması gereken bir nokta da bu anlamı kişilikleriyle ilişkilendirerek kurdukları bağlamdır. Onlar için CODA olmak aynı zamanda, toplumda nadir görülen olumlu kişilik özelliklerine sahip olmak demektir. Çocukluklarını yaşayamadıklarının, erkenden büyümek durumunda kalmış olmalarının duyuşsal alan değerlendirmesinde özellikle öne çıkan olumsuz etkilerinin, CODA olmanın anlamına ilişkin değerlendirmede olumlu vurgular içerecek şekilde ifade edildiği, yaşam deneyimlerinin kişilik gelişimlerine önemli katkılar sağladığını düşündükleri, sahip oldukları sorumluluk bilincini ve toplumsal duyarlılıklarını ebeveynlerinin sağır olmasıyla ilişkilendirdikleri belirlenmiştir.

5.1.9. CODA'ların Varsayımsal Olarak, Ebeveynlerinin Sağır Olmaması Durumuna İlişkin Değerlendirmeleri

CODA olmanın anlamına ilişkin değerlendirmelerindeki olumlu kişilik özellikleri vurgusu aynı zamanda benlik algılarının da önemli bir parçasını oluşturmakta ve kişilik gelişimlerini CODA olma fenomenine ilişkin deneyimlerinin olumlu sonuçları olarak değerlendirmektedirler. Gurur duydukları mücadeleci olmak, çalışkan olmak, eğitimin önemli olduğunun farkında olmak, sorumluluk sahibi olmak, fedakâr olmak, duyarlı olmak, sahip oldukları için şükretme olgunluğunda olmak, girişimci olmak, haksızlıklara karşı hak savunucusu olmak, hızlı hareket edebilmek, hayata karşı güçlü ve başarılı olmak olarak sıralanabilecek kişilik özelliklerini CODA olmalarından kaynaklanan yaşam koşullarına bağladıkları belirlenmiştir. Buna ek olarak "özel" olarak nitelendirdikleri yaşamları, CODA olma fenomenine ilişkin deneyimlerinin olumlu olarak değerlendirdikleri diğer sonucudur. Ebeveynlerinin

sağır olmaması durumunda, CODA olmak ile özdeşleştirdikleri sıradışı yaşamlarına sahip olamayacaklarını ve standart bir hayat sürdüreceklerini; ebeveynlerinin kararları onların sorumluluğuna devrettiği, kendi yaşamlarını kendilerinin yönlendirdikleri, sıradan olmayan kendi yaşamlarını tercih edeceklerini düşündükleri belirlenmiştir.

Aile dinamiklerinin benlik algılarına etkisinin anlaşılması bağlamında altı çizilmesi gereken bu sonuçlar, mevcut ihtiyaçlarının altındaki etkenlerin belirlenmesinde de önemli bir faktörü görünür kılmaktadır. Varsayımsal olarak ebeveynlerinin sağır olmaması durumuna ilişkin değerlendirmeleri bir boyutuyla CODA olma fenomenine ilişkin deneyimlerinin olumlu olarak nitelendirdikleri sonuçlarını; diğer boyutuyla olumsuz olarak nitelendirdikleri sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Varsayımsal olarak ebeveynlerinin sağır olmaması durumunda, farklı neye sahip olabileceklerine ilişkin değerlendirmeleri akademik değişimlere odaklanmıştır. Bu değerlendirme ihtiyaçlarına ve yaşamlarında neyin farklı olmasını istediklerine ilişkin bir sorunun cevabını da oluşturmaktadır. Daha iyi bir eğitim almak için uygun koşullara ya da yeterli desteğe ve ilgiye sahip olmadıkları ve ebeveynleri ve kimi zaman da diğer sağır akrabaları ya da tanıdıkları için çevirmenlik yapmaları gerektiği için aksayan ve pek çok sorun içeren eğitim yaşantılarının temel bir eksiklik alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Ebeveynlerinin sağır olmaması durumunun yaşamlarına olası en büyük katkısı istedikleri yüksek eğitim seviyesine erişmek ve buna bağlı olarak başka meslekler seçebilmektir.

5.1.10. CODA'ların Sorunlarının Çözümüne İlişkin Görüşleri

Yaşam döngüleri boyunca yaşadıkları sorunları değerlendirdiklerinde, yine en temel ihtiyaçları zemininde şekillenen iki temel çözüm önerisi sundukları belirlenmiştir. Bu önerilerden ilki doğrudan CODA'ları hedef alan *psiko-sosyal destek* ve ikincisi sağır toplumu hedef alan *erişilebilir tercüman hizmetidir*.

Bir çözüm önerisi olarak, yeni kuşak CODA çocuklara yönelik psiko-sosyal destek programlarının önemine yaptıkları yoğun vurgu, araştırmanın dikkatle ele alınması gereken, hem koruyucu önleyici politikalara hem müdahale programlarına kaynak teşkil etmesi umulan en önemli sonuçlarından birisidir. Araştırma sonuç olarak, işaret dili bilen CODA'ların, yaşamlarının her gelişim evresinde zorlandıklarını ve desteğe ihtiyaç duyduklarını, ancak bu desteğe sahip olmadıklarını, yetişkin oldukları dönemde de psiko-sosyal desteğe olan ihtiyaçlarının farklı alanları içine alacak şekilde genişlediğini ama özellikle çocukluk dönemlerinde bu ihtiyacın daha da görünür olduğunu göstermektedir.

Sorunların çözümüne ilişkin diğer çözüm önerisi olan *erişilebilir tercüman hizmetinin* toplum merkezli uygulamalarla hayata geçirilmesinin sağlırlarla birlikte hem işaret dili bilen CODA'lara hem de sağır toplumun diğer işiten üyelerine destek sağlayacağı değerlendirilmektedir. Kurumların kaynakların dağılımına toplumun tüm bileşenlerini dâhil etmesi temelinde yapılacak bu uygulama, sağır toplum üyelerinin gündelik yaşamında dramatik değişimler üretme potansiyeline sahiptir. CODA'ları ve sağır ailelerini hedef alan ve uygun kaynaklar sunan kurumların oluşturulması ve sağır toplumun herkes için ulaşılabilir, nitelikli, etkili ve verimli kamu politikalarına konu olması, sağır toplumun kamusal alanda yaşadığı iletişim sorunlarının bireysel düzlemdeki yıkıcı etkilerini önlemeye ilişkin atılacak en etkili adımdır. Araştırma sonuç olarak sağlırların tercüman bulmakta zorlandıklarını, kurumlarda tercüman olmadığı için CODA çocuklarına bağımlı olduklarını, yaşamlarını özellikle zorlaştıran alanlar olan kamu kurumlarında sağlırların ihtiyaç duyduklarında tercüman hizmetine erişebilir olmalarının, hem sağlırların hem de sağırlara tercümanlık yapan diğer işiten aile bireylerinin iyilik haline katkı sağlayacağını ortaya koymaktadır.

5.2. Öneriler

Bu bölüm çalışmadan elde edilen sonuçlara yönelik önerileri içermektedir. Öneriler üç ayrı başlık altında toplanmıştır. İlki sosyal hizmet uygulamalarına, ikincisi

sosyal hizmet eğitimine ve üçüncüsü alanda yapılacak akademik çalışmalara ilişkin önerilerdir.

5.2.1. Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Öneriler

Çalışmada elde edilen sonuçlar, işaret dili bilen CODA'lar için toplumsal koşulları iyileştirmeyi hedefleyen politik düzenlemelerin geç kalmışlığına, önemine ve aciliyetine dikkat çekmektedir. CODA'ların taşıdığı yükün hafifletilmesinin yolu, bu yükün sosyal devlet anlayışıyla paralel bir şekilde toplumsal kurumlara paylaştırılmasıdır. CODA'ların henüz 5 yaşından itibaren karakol, hastane, postane, noter, adliye, banka gibi toplumsal birimlerde tercümanlık rolünü üstlenmesi ve bu rolü aslında oyun oynaması ya da okula gitmesi ya da uyuması gereken saatlerde yerine getirmek zorunda kalması, müdahalenin odağını oluşturmaktadır.

Somut politik uygulamalarda karşılığını bulmadıkça, sağır insanların bir engelli gurubu değil kültürel ve dilsel bir azınlık grubu olduğunu iddia etmek ancak akademik bir uğraşla sınırlı kalacaktır. Konuyu bu şekilde ele almak, kaynakların adil dağılımına ve kırılgan grupların korunmasına ilişkin önlemlere yönelecek ve somut politikalar üretecek makro sosyal hizmet uygulamalarının önemine ve gerekliliğine işaret etmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının farklı bir kültür olan sağır kültürüne aidiyet hisseden müracaatçıların anlayabilmesi ve benzersiz ihtiyaçlarını hedef alan etkili bir müdahale sürecini yürütebilmesi, bu kültüre ilişkin temel bir anlayışı gerektirmektedir. Sağır topluluğun bir parçası olan CODA'lara yönelik hizmetlerin etkin ve yetkin bir zeminde sürdürülmesinde, sürecin sağır kültürünü dâhil ederek ve müracaatçının kendisini hangi kimlikle tanımladığının göz önünde bulundurularak yapılandırılması önemlidir.

CODA'lar ülkemizde herhangi bir kurumsal sosyal hizmet biçiminin hedef grupları arasında yer almamaktadır. Bu yönde yapılacak bir düzenleme CODA'ların

psiko-sosyal destek alabileceği ortamları oluşturacaktır. Yine bu merkezlerde yetişkin CODA'lara yönelik duygu düzenleme becerilerini geliştirmeyi hedef alan psiko-eğitim programları ve grup psikoterapileri, çocuklara yönelik hazırlanan sosyal-duygusal eğitim ve öğrenme programları gibi önleme ve müdahale çalışmalarının planlanması ve sürdürülmesi mümkün olabilecektir.

Araştırmanın sonuçları, işaret dili bilen CODA çocuklar için özellikle eğitim hayatının başlangıcındaki entegrasyon süreci olmak üzere tüm eğitim yaşamları boyunca onları destekleyecek mekanizmaların hayata geçirilmesinin temel bir sosyal hizmet ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuçlar CODA'ların eğitim konusunda çeşitli zorluklar yaşadıklarını ve bu zorlukların telafi edilebilmesi için konuşmayı geç öğrenmelerinin eğitim hayatına başlarken onlar için dezavantajlar üretmediği, okul ortamında dışlanmadıkları ve aşırı izolasyona maruz kalmadıkları, yaygın eğitim kurumlarının veli toplantılarına ebeveynlerinin katılmasını sağlayacak donanımına sahip olduğu, ihtiyaçları olan psiko-sosyal desteği verecek ve akademik yönlendirmeyi yapacak okul sosyal hizmeti birimlerinin olduğu, ebeveynlerine destek olmak için açık öğretime yönelmek mecburiyetinde kalmadıkları, akranlarıyla aynı yaşta yaşıyken eğitime erişebilir oldukları, üniversitede ebeveynleriyle aynı kentte okumalarının onlara bakım vermekle ilgili bir gerekliliğe bağlı olmadığı, başka meslekler hayal edebildikleri ve o mesleklere sahip olabilmek için ilgili bölümlerde okuyabildikleri bir sisteme ilişkin olarak, diğerleriyle eşit duruma gelebilmelerinin yollarını açabilecek politik düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Eğitim yaşamlarının pek çok zorluk içermesinin nedeni sadece ebeveynlerinin sağır olması değil, aynı zamanda toplumsal kurumların onların ihtiyaç duydukları kaynak ve fırsatları sunamıyor olmasıdır.

Buna yönelik ilk ve en önemli adım *okul sosyal hizmetidir*. Bu tez çalışmasının en önemli önerilerinden birisi okul sosyal hizmetine ilişkindir. Çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar, bir yandan sosyal hizmet uzmanlarının okullarda çalışmasının öneminin tekrar tekrar altını çizirken diğer yandan okul sosyal hizmeti uygulamaları kapsamında CODA çocukların sosyal hizmet ihtiyaçlarına dair önemli bilgiler

içermektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının okullarda istihdam edilmesi, CODA çocuklar için planlı müdahale süreçlerini gerçekleştirecek uzmanların varlığı anlamına gelecek, sosyal hizmet uzmanları hem çocuğun ihtiyaç duyduğu psiko-sosyal desteği hem de okul-veli iletişimini sağlama rolünü üstlenecektir.

İşaret dili bilen CODA'ların eğitim sürecine ilişkin olarak, eğitim sistemindeki zorluklara yönelik önerileri beş madde olarak kategorize etmek mümkündür;

1- Çocuğun okula devamlılığının sağlanması için okul ve ailenin iş birliği temelinde düzenlenecek gerekli planlamaların yapılması ve uygulanması

2- Çocuğun eğitim öğretim sürecine, konuşma dilindeki olası yetersizliğine karşı, konuşma dilinde gelişimini destekleyecek ek dersler eklenmesi

3- Bölge RAM'larda, okullardaki CODA çocukların aileleri ile okul-veli iletişimini sağlamak amacıyla, bölge okullarındaki veli toplantılarına, görüşmelerine çevirmen ve kolaylaştırıcı olarak katılmak üzere işaret dili bilen uzmanların istihdam edilmesi

4- Çocuğun temel dersleri ana dilinde öğrenmesini sağlamak için eğitimdeki ana derslerin işaret diliyle verilmesini sağlayacak, okullardaki CODA çocukların öğretmenleri vasıtasıyla yönlendirilebileceği, ortak, örgün veya çevrimiçi dersler açılması

5- İhtiyaç duydukları psikososyal desteğe erişebilmeleri için; halen okullarda görev yapan rehber öğretmenler için meslek içi eğitim programlarına CODA çocuklara ilişkin bir modül eklenmesi ve okul sosyal hizmeti uygulamalarının hayata geçirilerek, CODA çocukların sosyal hizmet uzmanlarınca bireysel takibinin sağlanması

İşaret dili bilen CODA çocuklar için belirlenen zorluk alanlarının çözümüne ilişkin bu önerilerin hem zamansal bir sürece yayılacak olması hem de politik

düzenlemeler gerektirmesi nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde eylem planlarını oluşturacak, süreci takip edecek ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yer alan ilgili birimlerle de koordineli çalışacak bir alt birim oluşturulması önerilmektedir.

Bireylerin iyilik hali için toplumsal çözümler sosyal hizmetin 4 temel çalışma düzeyinden birisi olan toplumla sosyal hizmetin konusudur ve araştırmada elde edilen bulgular işaret dili bilen CODA'ların refah ve esenliğine katkı sağlayacak toplumla sosyal hizmet uygulamalarında hem sağır toplum hem de işiten toplumla sosyal hizmet uygulamalarına olan ihtiyaca işaret etmektedir. Sağır toplum ve işiten toplumla yapılacak toplumla sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin öneriler şöyledir;

Sağır toplumla yapılacak uygulamalara yönelik öneriler

Sağır topluma yönelik politikalar üretebilmenin ilk koşulu elbette sağır toplum hakkında yeterli demografik bilgiye sahip olmaktır. Sağır toplumun kaç kişiden oluştuğu, yaşam alanları, sağır insanların eğitim düzeyi, istihdam oranları, gelir dağılımları açıkça belirlenmelidir.

Araştırma bulguları CODA'ların karşılaştıkları zorlukların önemli bir kısmının ebeveynlerinin sağır olmasından değil, ebeveynlerinin sağır olması nedeniyle erişebildikleri sınırlı eğitim ve iş koşullarından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Sağır insanların ana dilleri olan işaret diliyle ve sağır okullarında eğitim almasının ve düşük statülü işlerden ya da daha yüksek işsizlik eğiliminden kaynaklanan zorlukların çözümüne ilişkin politik düzenlemeler yapılmasının, CODA'ların yaşamını olumlu yönde etkileyecek doğrudan sonuçlar üreteceği açıktır.

İşaret dilinin gelişimi ve yaygın kullanımı için yapılacak çalışmalar da CODA'lara pek çok konuda destek sağlayacak bir makro uygulamadır. TİD'in ve sağır kültürünün gelişimine ilişkin olarak sağır derneklerinin ve gönüllülük esasıyla hareket eden sivil toplum kuruluşlarının hem ekonomik olarak hem de organizasyonel olarak desteklenmesinin sağır insanların etkileşim alanlarının çoğalmasına yönelik olarak önemli

pozitif sonuçlar oluşturacağı değerlendirilmektedir. Sağır kültürünü ve TİD'i konu alan akademik çalışmaların desteklenmesi sağır toplumun ürettiği efsaneleri, şiirleri, öyküleri yazılı forma dönüştürerek nesiller arasında aktarılmasını ve toplumun kültür mirasına eklenmesi sağlayacak çalışmalar yapılması kısa sürede dramatik etkiler üretme potansiyeline sahiptir. Bir strateji olarak; katılımcılar arasında yer alan sağırılar için tiyatro oyunları sahneleyen, sağırılara fotoğrafçılık kursu veren katılımcı örneklerinde olduğu gibi, toplumun kendi içinden doğan sivil hareketleri destekleyecek kurumsal düzenlemelerin potansiyel gücü de özellikle vurgulanmalıdır.

İşaret dili bilen CODA'lar için yapılacak önemli bir makro uygulama sağır eğitimine ilişkindir. Sağır toplumu hedef alan bu önerinin, işaret dili bilen CODA'ların yaşamına güçlü katkılar sağlama potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmektedir. Araştırma ebeveynlerinin yeterli eğitim seviyesine erişememiş olmasının CODA'lar üzerindeki birden çok olumsuz etkisini göstermektedir. Okuma-yazma bilmeyen ebeveynlerde daha da belirgin hale gelen bir durum, bu eğitim eksiklerinin ebeveynin CODA çocuğa olan bağımlılığını arttırdığını ve çocuğun başta akademik olmak üzere gelişim alanlarının çoğunda ebeveyn desteğinden yoksun kalmasına neden olduğunu göstermektedir. Eğitim eksiklikleri ebeveynlerinin CODA çocuklar için rol model olmalarının önünde de engeldir. Bu nedenle CODA'lar için planlanacak makro müdahaleler sağır eğitimini de içerek şekilde yapılandırılmalıdır. Sağırılarının yeterli eğitimi alamadıkları için vasıflı iş sahibi olamamaları ailenin ve CODA çocuğun ekonomik koşullarını doğrudan etkilemektedir.

İşiten toplumla yapılacak uygulamalara yönelik öneriler

Araştırma bulguları CODA'ların karşılaştıkları zorlukların, özellikle de duyuşsal gelişimleri üzerinde yıkıcı etkileri olabilen zorlu yaşam deneyimlerinin önemli bir kısmının işiten toplumla etkileşim alanlarında yaşandığını göstermektedir. İşiten toplumu hedef alan toplumla sosyal hizmet uygulamalarının önemli katkılar sağlayacağı açıktır.

İşiten toplumun sağır toplumun varlığına ilişkin farkındalığını arttırmak; okul, hastane, adliye, karakol, başta olmak üzere kurumlarda çalışan öğretmen, hâkim, polis, doktor gibi meslek profesyonellerinin CODA çocukların tercümanlık rolünün çocuğun gelişimi üzerindeki olası yıkıcı etkilerini kavrayabilmelerini sağlayacak bir anlayışa temel oluşturacak bilgi düzeyine erişmelerini sağlamak önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir.

Okul öncesi eğitimde ve ilköğretimde işaret dili derslerinin olması da önemlidir. Çocukların, işaret dilini bir dil olarak tanınması, tıpkı konuşma dili gibi işaret dilinin de iletişimi sağlayan bir araç olduğunun farkında olması, işaret dili ile iletişim kuran çocuklara yaklaşımlarını farklılaştırma potansiyeline sahiptir.

Bu konuda yapılacak çalışmalar için sunulan ve yaygın eğitim kurumlarında ve hastanelerde yoğunlaşan öneriler işaret dili bilen CODA çocuklar için fazladan bir hak talebi değildir. Ebeveyni ile iletişim kurulmakta zorlanılan tüm çocukları kapsayan, çocuk hakları temelli politik düzenlemelerdir. Çok boyutlu olmayan eğitim politikalarının da sağlık hizmeti uygulamalarının da işaret dili bilen CODA'lar da dâhil olmak üzere tüm dezavantajlı gruplara ulaşmada yetersiz kalması muhtemeldir. Konu hak temelli daha genel bir değerlendirmeye ele alınacak olursa, okullar bütün çocukların uygun ve destekleyici bir öğrenim yaşantısına sahip olmasını sağlayan ortamlar olmalıdır ve CODA çocukları kapsamına ilişkin önlemler, farklılık içeren diğer özel durumları kapsama hedefine de katkı sağlayacaktır. Bu tip makro politik düzenlemeler aslında CODA çocuklar için de göçmenler gibi diğer gruplarda yer alan çocuklar için de işlevsel sonuçlar üretecektir. Hastanelerde görev yapan doktorlar ve yönetici-karar verici pozisyonlardaki diğer personeller, ebeveyn ile iletişim kurulamaması durumunda çocuklarının başvuru mercii olmadığı, olmaması gerektiğini bilmeli, çeviri için profesyonel destek alınmalıdır. Muayene ya da operasyon sırasında nasıl diğer yakınlar içeriye alınmıyorsa CODA çocuklar da alınmamalıdır. Sağır bireyin ilaçlarını nasıl kullanacağını işiten çocuğuna değil, profesyonel çevirmen aracılığıyla bizzat sağır bireyin kendisine anlatılması, bireyin kendi sağlığına ilişkin sorumluluğunun, çocuğuna yüklenmesini ya da çocuğu ile arasında paylaştırılmasının önlenmesini hedef alan bir uygulama önerisidir.

Sosyal hizmetin odağı genellikle ailedir. Ailelerle sosyal hizmet, sosyal hizmetin 4 temel çalışma düzeyinden birisidir ve ailelere sorunlarının çözümünde destek olmak üzere sunulan hizmet türüdür. Bireyin karşılaştığı problemler genellikle aile içindeki dinamiklerden etkilenir ve bunları etkiler. Araştırmada elde edilen bulgular işaret dili bilen CODA'ların refah ve esenliğine katkı sağlayacak sosyal hizmet uygulamalarında ailelerle sosyal hizmet uygulamalarına olan ihtiyaca işaret etmektedir. Sağır ailelerle yapılacak ailelerle sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin öneriler şöyledir;

Sağır ailelerle yapılacak uygulamalara yönelik öneriler

Sağırılık sadece sağır ebeveyne ve ailenin varsa diğer sağır üyelerine değil tüm aileye aittir. Sağır ebeveynler ve diğer sağır üyeler kendiliğinden tüm aileyi merkezinde sağır olanların olduğu sağır toplumun bir parçası haline getirmektedir. Bu tez çalışmasının temel önerilerinden birisi sağır ailelerin güçlendirilmesini hedefleyen ve bu kapsamda sağır ebeveynlerin ebeveynlik becerileri, etkili iletişim, problem çözme basamakları konularında eğitim modülleri içeren, sosyal hizmet uygulamalarının hayata geçirilmesidir. Araştırmada belirlenen sorun alanlarının iyileştirilmesine olanak tanıyacak olan bu uygulamalar sağır üyeleri olan aileleri hedef alan sosyal hizmet birimlerinin kurulmasını ve ilgili uygulamaların çerçevesini belirleyecek olan politik düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir.

Sağır ebeveynlerin kök ailelerinin işaret dili bilmiyor oluşu CODA çocukların yaşam deneyimleri üzerinde doğrudan etkilere sahiptir. Ebeveynlerinin kendi ebeveynleri arasındaki iletişim sadece gündelik konuşmaları değil, çatışmaları, aile sırlarını, ölüm haberlerini içerebilmekte ve işaret dili bilen CODA çocuğu, aile sistemi içinde olması gereken çocuk alt sisteminden farklı bir noktada konumlandırabilmektedir.

Sağırılığın genetik olmadığı ailelerde kaza ya da menenjit gibi sağlık problemlerinin neden olduğu sağırılık durumu, sağır çocuğa sahip olan aile kadar sosyal devletin de sorumluluğu olduğu düşünülmekte ve bir politik düzenleme olarak,

sağır çocuk sahibi olan her aile için işaret dili eğitimini finanse eden ve gerekli kılan bir yapılanma önerilmektedir. Ülkemizde TÖMER'in işaret dili eğitimi konusunda oluşturduğu alt yapı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının pek çok İl Müdürlüğünde istihdam ettiği işaret dili tercümanları, halk eğitim merkezlerinde devam eden kurslar, bu konuda gerekli altyapıyı sağlayacak potansiyele sahip görünmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular, işaret dili bilen CODA'lar için sağır ebeveynli ailelerde, ebeveynlerin sağır olması dışında da aile sistemini olumsuz etkileyen faktörler olduğu ve bu faktörlerin çocukların gelişimini beş gelişim boyutunun her birinde derinden etkilediği belirlenmiştir. Bu olumsuz faktörlerin ele alınmasının ve ailenin desteklenmesinin hedef olarak belirlendiği stratejilerin, özelde sağır ebeveynli ailelerin ve işaret dili bilen CODA'ların genelde de toplumun refahına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Eğitim, yoksulluk, erişilebilir tercüman hizmeti, psiko-sosyal destek olarak sıralanabilecek bu alanların, ilgili kurumların sorumluluk alanına dâhil edilecek politik düzenlemelerle ihtiyaç ve sorun alanları olmaktan çıkartılmasının olanaklı olduğu değerlendirilmektedir.

5.2.2. Sosyal Hizmet Eğitimine İlişkin Öneriler

Sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin önerilerde yer alan tüm bu katkıların sağlanabilmesi elbette ki diğer uçta sosyal hizmet eğitime ilişkin de kimi yenilikleri gerektirmektedir. Sosyal hizmet lisans eğitimlerinin hem okul sosyal hizmeti derslerini hem de ilgi duyan öğrencilerin yönelebileceği seçmeli sağır kültürü ve işaret dili derslerini içerecek şekilde düzenlenmesi önerilmektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar, sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin birden çok noktayı vurgulamakta, bir yandan sosyal hizmet uygulamalarının önemine işaret etmekte diğer yandan bu uygulamalara ve uygulayıcıların niteliklerine ilişkin temel birkaç noktayı ortaya koymaktadır.

Araştırmanın en kritik sonuçlardan birisi, okul çağı döneminin işaret dili bilen CODA çocuklar için bir kırılım noktası olmasıdır. Birden çok nedenle riskli bir evre olduğu belirlenen okul çağı döneminde okul sosyal hizmetinin temel bir ihtiyaç olduğu, okul sosyal hizmeti uygulamalarının CODA çocukların okula entegrasyonundan psiko-sosyal destek ihtiyaçlarına uzanan bir dizge boyunca gelişimlerine pek çok açıdan önemli katkılar sağlayabileceği, kimi olumsuzlukları önleyebileceği ve çeşitli sorun durumlarına müdahale edebileceği açıktır. Bu nedenle sosyal hizmet lisans eğitimi müfredatına okul sosyal hizmetine ilişkin teorik derslerin ve uygulama derslerinin eklenmesi önerilmektedir. CODA çocuğu, aileyi ve okulu içine alacak yetkin uygulamalar için sosyal hizmet uzmanlarının yeterli donanıma sahip olması önemlidir.

Araştırmanın ortaya koyduğu bir diğer kritik sonuç işaret dili bilen CODA'ların, temel bir sosyal hizmet ihtiyacının psiko-sosyal destek olduğunun belirlenmiş olmasıdır.

Sosyal hizmet lisans eğitiminde programa sağır kültürüne, işaret diline, sağır topluma ve CODA'lara ilişkin teorik derslerin eklenmesinin ve uygulama derslerinde sağır toplulukla doğrudan temas kuracakları sağır derneklerine ve CODA'ların kurduğu kimi sivil toplum kuruluşları gibi uygulama ortamlarına yönlendirilmelerinin etkili sonuçlar üreteceği düşünülmektedir.

Sosyal hizmet eğitiminde kritik önem taşıyacak olan sağır kültürü ve işaret dili derslerinin beşeri bilimlerde farklı disiplinler için de önemli olduğu düşünülmektedir. Bu yaklaşımın çeşitli profesyonel mesleki alanların lisans ve ön lisans eğitimlerine sağır kültürü ve işaret dili derslerinin seçmeli dersler olarak eklenmesiyle sonuçlanacak şekilde genişlemesi umulmaktadır. Böylece tıp eğitiminden hukuk eğitimine psikoloji eğitiminden sosyoloji eğitimine, siyaset bilimi ve kamu yönetimi eğitiminden iletişim eğitimine insanla ve toplumla ilgili pek çok alanda, henüz lisans eğitimi sırasında sağır toplum, işaret dili ve sağır kültürü konusunda bilgi sahibi olacak profesyonel meslek elemanlarının yetişeceği değerlendirilmektedir.

5.2.3. Alanda Yapılacak Akademik Çalışmalara İlişkin Öneriler

Bu araştırmanın katılımcıları işaret dili bilen CODA'lardır ve 26 katılımcı işaret dili çevirmenliğini profesyonel meslekleri olarak sürdürmektedir. Katılımcıların anlatıları işaret dilini ebeveynleri için çevirmenlik yapabilecek kadar öğrenmekten kaçınan ve ev içi işaret diliyle sadece ebeveynleriyle ve sınırlı bir iletişim kuran CODA'lar olduğuna ilişkin veriler içermektedir. Bahsi geçen CODA çocukların sağır ebeveynlerin işiten çocuğu olma deneyimlerinin de fenomenolojik araştırmalara konu olmasının, CODA'lara ilişkin değerlendirmelere zenginlik katacağı düşünülmektedir.

Sosyal hizmet uygulama temelli bir disiplindir ve kullanılacak stratejilerin müracaatçının kültürüne uygun olması ve müracaatçı grubunun benzersiz ihtiyaçlarını değerlendirme ve uygulama süreçlerinin bir parçası haline getirme becerisi sosyal hizmet uzmanları için kritik bir değere sahiptir. Sağır kültürü alanında yapılacak akademik çalışmalar sosyal hizmet uzmanlarının bu kültürün üyeleriyle yapacakları birey, aile, grup ve topluluk uygulamaları için kültürel yetkinliğe ulaşmalarında ve başarılı uygulamalar yapmalarında temel bir öneme sahip olacaktır. Sağır toplumun kültürel değerlerini anlamak, işaret dili bilen CODA müracaatçıların yaşadıkları zorlukları ele alırken topluluğu değerlendirme sürecinde kullanılacak bağlamı oluşturacak, böylece var olan durumu kendi bağlamı içinde değerlendirmeyi ve anlamlandırabilmeyi sağlayacaktır. Bu nedenle araştırmanın önerilerinden birisi sağır kültürüne ilişkin akademik çalışmalar yapılmasıdır.

Ses ayrımcılığı, çalışılması gereken önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır. Ayrımcılığın bir türü olan ve günümüzde toplumumuzun sağır topluma bakışına, tutumlarına ve davranışlarına doğrudan etki eden bu ayrımcılığın nasıldığını etkilerini sonuçlarını araştıran ve ortaya koyan çalışmalar, temel politikalara da zemin teşkil edecektir.

Çalışılması gereken en ivedi alanlardan birisi sağır eğitimidir. Cumhuriyet tarihinde periyodik aralıklarla değişen ve kuşaklar arasında önemli farklar doğuran eğitim politikalarının sonucunda uygulanan eğitim yöntemleri sadece bireyleri değil,

sistemik bir bakışla, o bireylerin ailelerini ve sağır toplumu da etkilemiştir. Eğitimin bireysel ve toplumsal etkilerinin incelenmesi ile elde edilecek sonuçlar hem eğitim politikaları için önemli bir bilgi zemini oluşturacak hem de sağır toplumun ihtiyaçlarını, ilişkilerini, kimlik edinim süreçlerini, sağır kültürünü anlamaya önemli katkılar sağlayacak bir bilgi alanı üretecektir.

Bu araştırmanın çalışma grubu amaca yönelik örnekleme ve maksimum çeşitlilik alt örneklem yöntemiyle seçilen ve çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan oluşmuştur. Maksimum çeşitliliği oluşturmaya ilişkin çaba heterojen bir grubun oluşmasını sağlamış ve araştırma sonuçlarına zenginlik katmıştır. Ancak gerek araştırmanın yöntemi gerekse amacı bu farklılıklardan yola çıkarak karşılaştırmalı bir analiz yapılmasına uygun değildir. Araştırmanın önerilerinden birisi cinsiyet, eğitim, ebeveynlerinde sağırlığın genetik olup olmaması gibi değişkenler ile ilişkili analizleri içeren nicel araştırmalar yapılmasına ilişkindir. Elde edilen sonuçların alanyazında önemli bir boşluğu dolduracağı değerlendirilmektedir.

Çalışmanın bir diğer önerisi, bir müracaatçı grubu olarak CODA'ların güçler perspektifinde ele alınmasıdır. Bu tez çalışması sosyal hizmet müdahalesi için bir müracaatçı grubu olarak CODA'ların çok boyutlu bir değerlendirmesini ortaya koyma başarısını göstermiştir. Bir sonraki adım olarak, CODA müracaatçı sistemlerine müdahaleler için onların yaşamsal deneyimlerinde acıları, sorunları ve hüzneleri göz ardı etmeden başarıları, kaynakları, fırsatları öne çıkaran bir model çalışması önerilmektedir. Güçler perspektifinde geliştirilecek böylesi bir model, farklı düzeylerdeki sosyal hizmet müdahalelerine önemli katkılar sağlama önemine sahip olacaktır.

Bu araştırmada CODA'ların 5 gelişim boyutundan birisi olan duyuşsal boyuta ilişkin olarak ortaya konulan bilgiler, alanyazında yeni bir alanı oluşturmaktadır. Öncü nitelikte kabul edilebilecek bu araştırma sonuçlarının, CODA'lara ilişkin yapılacak yeni araştırma ve çalışmalarla farklı yöntem ve tekniklerle genişletilmesi ve derinleştirilmesi umulmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın önerilerinden birisi, CODA'ların duygu düzenleme süreçlerini anlamaya ilişkin araştırma sorularıyla

kurgulanacak ya da bu alanda geliştirilmiş ölçekleri veri toplama aracı olarak kullanacak hem nitel hem nicel desenli çalışmalar yapılmasıdır. Elde edilecek sonuçlar hem alanyazına katkı sağlayacak hem de sosyal hizmetin gerek klinik gerekse makro uygulamalarına kaynak teşkil edecektir.

Bu araştırmanın son önerisi yeni kavramların üretimine ilişkindir. Araştırma sonuçları sağır ebeveynlerin işiten çocuklarının ailelerindeki ilk ve en temel rolünün çevirmenlik olduğunu ve çevirmenliğin CODA çocuk için sadece bir dili diğerine tercüme etmek anlamına gelmediğini göstermektedir. Çevirmenlik yaşamlarının doğal akışının bir parçası olarak gündelik yaşamlarına dâhil olmakta ancak tüm boyutlarda gelişimi de aile yapısını da doğrudan etkileyen sonuçlar üretmekte, CODA bireyin çevirmenlik yapmak üzere dâhil olduğu her durumda farklı rol ve sorumluluk yüklenmesine neden olmaktadır. Çevirmenlik CODA birey için işaret dilinde konuşan bir sağırın işaretlerinin konuşma dilindeki karşılığını işiten birine söylemek ya da konuşulanları sağırılar için işaret diline çevirmek demek değildir. Bahsi geçen çevirmenlik örneğin halen ulusal TV kanallarında, sağ alt köşede ayrılan alanda, haber bülteni sunucusunun ifadelerinin bir çevirmen tarafından işaret diliyle anlatılmasıdır. Ancak bu araştırmanın katılımcısı olan CODA'ların anlatılarında yer alan çevirmenlik hikâyeleri çok daha fazlasını içermektedir. Sağlık, finans ya da hukuk danışmanlığı gibi, işveren işçi arabuluculuğu gibi, dezavantajlı grup ve bireyler için savunuculuk yapmak gibi, aile üyeleri arasında yaşanan iletişim sorunlarında ilişki danışmanlığı yapmak gibi anlamlara gelmektedir. Örneğin katılımcılardan birisinin bir futbol maçı sırasında sağır takım oyuncularının sağır kültürüne içkin olan ve sağır kültüründe son derece sıradan olan bir davranışının, rakip takımın işiten taraftarlarınca kendi kültürel kodlarıyla değerlendirdikleri için yanlış anlamasıyla başlayan büyük bir kavgaya dâhil olma şekli çevirmenlikten çok savunuculuk ve uzlaşmacılık nitelikleri taşımaktadır. İlgili anlatısından katılımcının, sağır takım oyuncularına ve işiten rakip takım taraftarlarına, sağırilerin davranışının ve işitenlerin tepkisinin nedenlerini kültürel kodlarla ilişkilendirerek anlattığı ve tarafların birbirini anlayarak çatışmayı sonlandırıp maçın devam etmesini sağladığı anlaşılmaktadır. Başka bir örnek CODA'ların karakolda sağırılar için çevirmenlik yaparken aynı anda onların haklarını savunması, başka bir örnek ise katılımcılardan birisinin akrabası olmayan, hatta yakından

tanımadığı bir sağır için, evlilik ritüellerinde kültürel olarak yaşı ve pozisyonuyla çelişen bir rol üstlenerek "kız istemeye" gitmesidir. Bu örnekler ve benzeri durumların bir dilden diğerine çevirmenlik yapmaktan çok daha fazlasını içerdiği göz önüne alındığında, farklı bir kavrama olan ihtiyaç ta görünür hale gelmektedir. Araştırma sonuçları çevirmenliği de içeren ve ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu nedenle CODA'ların ebeveynleri ve diğer sağırlar için yaptığı çevirmenliği bir metni bir dilden diğerine çevirmek anlamına gelen çevirmenlik/tercümanlıktan ayırmak için uluslararası alanyazında kullanılmakta olan ifadeleri de değerlendirerek Türkçe yeni bir kavram üretmek, alanda yapılacak çalışmalara ve analizlere önemli bir katkı sağlayacaktır. Bu nedenle çevirmenlik rolünü, bileşenlerini ve etkilerini, seyrini ve deneyimlenme biçimlerini keşfetmeyi ve betimlemeyi amaçlayan nitel ve nicel araştırmalar önerilmektedir. Durumu ifade ve analiz etmeyi sağlayan ve alandan doğan kavramların ülkemizde sosyal bilimlerin gelişimine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ÖZET

Sosyal Hizmet Perspektifinden CODA'lar: İşaret Dili Bilen CODA'ların Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının İncelenmesi

Bu araştırmanın amacı nitel desen ve fenomenolojik yaklaşımla ekolojik bir perspektiften işaret dili bilen CODA'ların çok boyutlu bir değerlendirmesini yapmak ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu işaret dili bilen 15 kadın ve 15 erkek CODA oluşturmuştur. Araştırmanın verileri katılımcılarla yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmış ve veri analizleri MAXQDA 2020 programı kullanılarak yapılmıştır. Kodlamalarla oluşturulan dar analiz birimlerinden, temalarla oluşturulan daha geniş birimlere doğru ilerleyen bir veri analizi süreciyle, bireylerin sağır ebeveynlerin işiten çocuğu olma fenomenini nasıl deneyimlediklerinin detaylı betimlemesine ulaşılan sistematik bir süreç izlenmiştir. Nitel araştırmaların ruhuna uygun olarak veriye özgü kodlama yapılmış, araştırmacı tarafından veriden üretilen toplam 97 kod kullanılmış ve bu süreçte hem alan yazındaki temel kavramlara başvurulmuş hem de özgün etiketler oluşturulmuştur. Bu liste üzerinde benzer kodların gruplandırılmasıyla dört tema elde edilmiş ve temaların mantıksal bir akışta sıralanmasıyla elde edilen kavram haritası, bulguların sunumunun da yol haritasını oluşturmuştur. Araştırmanın son veri analizi, kodlar arası ilişkiyi göstermek için yapılan ilişki analizidir. Yapılan analizle kodların hangi ilişki yapısı içinde birlikte yer aldığını ve hangi kodların beraber görüldüğünü saptamayı sağlayan bir kod haritası elde edilmiş ve bu analiz bulgu sunumunun beşinci ve son alt başlığını oluşturmuştur.

Bu tez çalışması sosyal hizmet alanına, bir müracaatçı grubu olarak, işaret dili bilen CODA'lara ilişkin kapsamlı bir bilgi alanı sunmaktadır. Aile ilişkilerinden toplumsal aidiyet hislerine, dil edinim sürecinden işaret dilinin onlar için anlamına, gelişim boyutlarından sağırlığa ilişkin algılarına uzanan bir dizgede, bir CODA çocuğun doğumuyla başlayarak yetişkinlik dönemine uzanan sürece ilişkin *çevresi içinde birey* perspektifiyle çok boyutlu bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırmada sonuç olarak çocukluk döneminden itibaren tüm yaşantılarının sağır ebeveynin işiten çocuğu olma fenomeni merkezinde şekillendiği, ailelerindeki en temel rollerinin çevirmenlik olduğu belirlenmiştir. Bulgular işaret dilinin, aile üyelerinin iletişim ve etkileşim biçimleri üzerindeki belirleyici etkisini, ailenin yapısına ve işlevlerine, çocukların rollerine, aile içi hiyerarşiye ve ailenin sınırlarına doğrudan etki eden bir etken olduğunu göstermiştir. Araştırma sonuçları sağırları bir engel grubunun değil kültürel ve dilsel bir azınlık olan sağır toplumun üyeleri olarak gördüklerini, CODA olmanın anlamının erken olgunlaşmak demek olduğunu, henüz erken çocukluk döneminde inşa edilmeye başlayan bir süreç olduğunu ve çevirmenlik rolü ile erken olgunlaşmak arasında güçlü bir bağ olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: CODA, Değerlendirme, Ekolojik Yaklaşım, Fenomenoloji, İşaret Dili

SUMMARY

CODAs from a Social Work Perspective: Examining the Social Work Needs of Sign Language-Speaking CODAs

The aim of this research is to make a multidimensional evaluation of CODAs who know sign language from an ecological perspective with a qualitative design and phenomenological approach and determine the social work needs of CODAs. The study group of the research consists of 15 women and 15 men CODA who know sign language. The data of the research were collected through in-depth interviews with the participants using a semi-structured interview form, and data analyzes were performed by using the MAXQDA 2020 program. A systematic process was followed, through a data analysis process that progressed from narrow units of analysis formed by coding to larger units formed by themes, in which a detailed description of how individuals experienced the phenomenon of being a hearing child of deaf parents was reached. In accordance with the spirit of qualitative research, data-specific coding was made, a total of 97 codes produced by the researcher from the data were utilized, and in this process, both the basic concepts in the literature and the original labels were created. Four themes were obtained by grouping similar codes on this list, and the concept map obtained by arranging the themes in a logical flow formed the roadmap for the demonstration of the findings. The last data analysis of the research is the relational analysis to show the relationship between codes. With the analysis conducted, a code map was obtained, which allows to determine in which relationship structure the codes are located together and which codes are seen together, and this analysis formed the fifth and last sub-title of the findings.

This thesis presents a comprehensive knowledge of CODAs who know sign language as an applicant group in the field of social work. A multidimensional evaluation has been made from the perspective of the individual in her/his environment of a CODA child, starting with the birth of a child and extending into adulthood, in a sequence ranging from family relations to their sense of social belonging, from the language acquisition process to the meaning of sign language for them, from developmental dimensions to their perceptions of deafness. As a result of the research, it was determined that all of their experiences from childhood were shaped in the center of the phenomenon of being a hearing child of a deaf parent, and the most basic role in their family was to be an interpreter. The findings showed that sign language has a decisive effect on the communication and interaction styles of family members, and it is a factor that directly affects the structure and functions of the family, the roles of children, the hierarchy within the family and the boundaries of the family. The results of the research revealed that the individuals perceive the deaf not as a disability group but as members of the deaf community, which is a cultural and linguistic minority, that being a CODA means early maturation, and a process that is just beginning to be built in early childhood, and there is a strong link between the role of interpreter and early maturation.

Keywords: CODA, Evaluation, Ecological Approach, Phenomenology, Sign Language

KAYNAKLAR

- AHMAD S, CH AH, BATOOL A, SİTTAR K, MALİK M (2016). Play and Cognitive Development: Formal Operational Perspective of Piaget's Theory. *Journal of Education and Practice*, 7: 72-79.
- AKALIN ŞH (2013). Türk İşaret Dili. *Yeni Türkiye*. 9:1496-1502.
- AKALIN ŞH (2020). Dünyada İşaret Dili. İç. *Türk İşaret Dili*. Ed.Ş.H.Akalın, S.Cavkaytar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ALLE-CORLISS L, ALLE-CORLISS R (1998). Advanced Practice in Human Service Agencies: Issues, Trends, and Treatment Perspectives. Belmont: Wadsworth Publishing.
- APGAR D (2018). Social Work ASWB Clinical Exam Guide. New York: Siproinger Publishing Company, LLC.
- ARMSTRONG T (2018). Multiple Intelligences in the Classroom. 4th edition. Virginia, USA: ASCD Member Book.
- ASH BERLİN (2019). Was ist Soziale Arbeit? Erişim Adresi [<https://www.ash-berlin.eu/>] Erişim Tarihi: 02/09/2019.
- ASL DICTIONARY (2021). Sign Language: What is and What is not. Erişim Adresi [<https://www.handspeak.com/learn/index.php?id=278>] Erişim Tarihi: 06/08/2021.
- BALTACI A (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *BEÜ SBE Dergisi*, 7: 231-274.
- BARDEEN JR (2020). The regulatory role of attention in PTSD from an information processing perspective. In. M. T. Tull, N. A. Kimbrel (Ed.), *Emotion in Posttraumatic Stress Disorder: Etiology, Assessment, Neurobiology, and Treatment* (p. 311–341). Elsevier Academic Press.
- BARTLETT S (2017). Disabled or deaf? Investigating Mental Health Clinicians' Knowledge Of And Attitude Towards Deafness as a Culture. *International Journal of Culture and Mental Health*. 11: 1-10.
- BİLGİN N (2006). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar. Ankara: Siyasal Kitabevi
- BLACKBURN S (2008). The Oxford Dictionary of Philosophy. Oxford: Oxford University Press.
- BRONFENBRENNER U (1979). The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. MA: Harvard University Press.
- BULUT PEDÜK Ş (2012). Çoklu Zekâ Kuramının Eğitime Yansıması. İç. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi*. Ed.Y. Fazlıoğlu. İstanbul: Paradigma Akademi

- BYRAM M (2006). Languages and Identities. Intergovernmental Conference Languages of Schooling: Towards a Framework for Europe. Strasbourg: Language Policy Division.
- CECI JS (1996). On Intelligence. A Biological Treatise on Intellectual Development. Expanded Edition. USA: Harvard University Press.
- CICIRELLI VG (1995). Strengthening Sibling Relationships in the Later Years. Strengthening Aging Families: Diversity in Practice and Policy (s. 45-60). CA: Sage Publications.
- CLASON D (2019). The Importance of Deaf Culture. Erişim Adresi [<https://www.healthyhearing.com/report/52285>] Erişim Tarihi: 12/05/2021.
- CORBALLIS CM (2003). İşaretten Konuşmaya Dilin K keni ve Gelişimi,  ev. Aynek G rey. İstanbul: Kitap Yayınevi
- CRESWELL JW (2017). Nitel Araştırmacılar İçin 30 Temel Beceri.  ev.Hasan  zcan. Ankara: Anı Yayıncılık.
- CRIPPS J (2021). “What is Deaf Culture?” Deaf Culture Centre, Canadian Cultural Society of the Deaf. Erişim Adresi [<https://deafculturecentre.ca/what-is-deaf-culture/>] Erişim Tarihi: 24/03/2021.
- DEREZOTES DS (2000). Advanced Generalist Social Work Practice. CA: Sage Publications.
- DEAFOLIMPICS (2017). Erişim Adresi [<https://www.deaflympics.com/games/2017-s>] Erişim Tarihi: 12/02/2020.
- DUYAN V (2003). Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. **14**: 1-22
- ELLIOT R (1882). The Milan Congress And the Future of The Education of the Deaf and Dumb. *American Annals of the Deaf and Dumb*, **27**: 146-158. Erişim Adresi [<https://www.jstor.org/stable/44461081>] Erişim Tarihi: 06/08/2021.
- EL-OSTA A, WEBBER D, GNANI S, BANARSEE R, MUMMERY D, MAJEED A (2019). The Self-Care Matrix: a Unifying Framework for Self-Care. *SelfCare* 2019, **10**:38–56.
- ERDO DU F, ARI E, C N FM (2018). İki Dünya Arasında: İşitme Engelli Ebeveynlerin İşiten  ocuklarının (CODA’ların) Kimlik Gelişimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*. **16**: 91-139.
- ERDEN M, AKMAN Y (2001). Gelişim ve öğrenme. 10. baskı. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- ETHNOLOGUE (2021). Languages of the World. Twenty-fourth edition. Eberhard, D.M., Gary F. S., and Charles D. Fennig (ed.) Texas: SIL International. Erişim Adresi [<http://www.ethnologue.com>] Erişim Tarihi: 13/05/2021.
- EYHGM (2022). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Ocak’22. Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi [<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni/>] Erişim Tarihi: 05/03/2022.
- FILER R, FILER P (2000). Practical Considerations For Counselors Working With Hearing Children of Deaf Parents. *Journal of Counseling and Development*, **78**: 38-43.

- FISCHER S R (2020). Dilin Tarihi. (Çev. Muhtesim Güvenç). 6.Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- FRANK A (2019). The Identity Development of the Only Hearing Child in an All-Deaf Family. *JADARA*, **49**: 1-23.
- GALLAUDET (2021). Gallaudet at a Glance. Shaping Deaf Lives and the Signing Ecosystem for Centuries. Erişim Adresi [<https://www.gallaudet.edu/about/glance>] Erişim Tarihi: 06/08/2021
- GANDER MJ, GARDINER HW (1993). Çocuk ve Ergen Gelişimi. Çev. Ali Dönmez, Nilgün Çelen, Bekir Onur. Ankara: İmge Kitabevi
- GEHART D (2017). Aile Terapisi Yeterliliklerinde Uzmanlaşma. Çev. Ed.T. İlhan T., H. Cihan. Ankara: Pegem Akademi.
- GERMER CK (2009). The Mindful Path to Self-Compassion: Freeing Yourself from Destructive Thoughts and Emotions. New York: The Guilford Press.
- GUY-EVANS O (2020). Bronfenbrenner's ecological systems theory. *Simply Psychology*. Erişim Adresi [<https://www.simplypsychology.org/Bronfenbrenner.html>] Erişim Tarihi: 08/06/2020
- GÜRSOY F (2012). Bilişsel Gelişim. İç. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi*. 2.baskı. Ed.Y. Fazlıoğlu. İstanbul: Paradigma Akademi.
- GÜRSOY F, ÖZASLAN H (2017). Fiziksel Gelişim. İç. *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I. 0-36 Ay*. Ed. A. Köksal Akyol. Ankara: Anı Yayıncılık.
- GÜRSOY F, ÖZASLAN H (2018). Fiziksel Gelişim. İç. *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim II. 36-72 Ay*. Ed. A. Köksal Akyol. Ankara: Anı Yayıncılık.
- GROSS JJ (1998). The Emerging Field of Emotion Regulation: An Integrative Review. *Review of General Psychology*, **2**: 271–299.
- GROSS JJ (2002). Emotion regulation: Affective, Cognitive, and Social Consequences. *Psychophysiology*. **39**: 281-291.
- GROSS JJ (2013). Emotion Regulation: Taking Stock and Moving Forward. *Emotion*, **13**: 359–365.
- GÜRBOĞA C, KARGIN T (2013). İşitme Engelli Yetişkinlerin Farklı Ortamlarda Kullandıkları İletişim Yöntemlerinin/Becerilerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. **36**: 51-64.
- HADJIKAKOU K, CHRISTODOULOU D, HADJIDEMETRI E, KONIDARI M, NICOLAOU N (2009). The Experiences of Cypriot Hearing Adults with Deaf Parents in Family, School, and Society. *J Deaf Stud Deaf Educ*. **14**:486-502.
- HARRISON J, WATERMEYER B (2019). Views from the Borderline: Extracts from My Life as a Coloured Child of Deaf Adults, Growing Up in Apartheid South Africa. *African Journal of Disability*. **8**: 1-9.

- HAYES S C, BİSSETT R, KORN Z, ZETTLE R D, ROSENFARB I, COOPER L, GRUNDT A (1999). The Impact Of Acceptance Versus Control Rationales on Pain Tolerance. *The Psychological Record*, **49**: 33-47.
- HINTERMAIR M (2006). Parental Resources, Parental Stress, and Socioemotional Development of Deaf and Hard of Hearing Children. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. **4**: 493-513.
- JAY M (2021). Deaf Culture Essentials. Erişim Adresi[<https://www.startasl.com/deaf-culture/>] Erişim Tarihi: 06/08/2021
- KARAHAN G (2022). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Sağırlara Yönelik Tutumları: Ankara Üniversitesi Örneği. Ed. Hacı Mehmet Kayılı. 4th International Congress of Multidisciplinary Studies In Medical Sciences. İksad Global Publications.
- KARAHAN G, DUYAN V (2020). Türk İşaret Dili (TİD) Atölye Çalışmasının, Sağır İnsanlarla İletişime Yönelik Tutumlara Etkisi: Sosyal Hizmet Öğrenci Grubu Araştırması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **11**: 84-92.
- KEMALOĞLU PY (2012). Türkiye’de Sağır Sporunun Toplumsal Analizi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KEMALOĞLU YK ve KEMALOĞLU PY (2012). The History of Sign Language and Deaf Education in Turkey. *Kulak Burun Boğaz İhtisas Dergisi*. **22**: 65-76.
- KLIMENTOVA E, HYNKOVA K (2017). Hearing Children of Deaf Parents – A New Social Work Client Group?. *European Journal of Social Work*. **20**: 846-857.
- KOLK BA (2018). Beden Kayıt Tutar Travmanın İyileşmesinde Beyin, Zihin ve Beden. (Çev: N. C. Maral). 2. Baskı. Ankara: Nobel Yaşam.
- KUZGUN Y (2009). Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- KÜÇÜKTURAN AG, KELEŞ S (2018). Sosyal Duygusal Gelişim. İç. *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim II. 36-72 Ay*. Ed. A. Köksal Akyol. Ankara: Anı Yayıncılık.
- LANE HL, HOFFMEISTER R, BAHAN BJ (1996). A Journey into the Deaf-World. San Diego: Dawn Sign Press.
- LEE C, POTT SA (2018). University Students’ Attitudes Towards Deaf People: Educational Implications for the Future. *Deafness & Education International*. **20**: 80-99.
- LYNCH SA, SIMPSON CG (2010). Social Skills: Laying the Foundation for Success. *Dimensions of Early Childhood*. **38**: 3-12.
- MAKAROĞLU B, DİKYUVA H (2015). Yabancı Dil Olarak Türk İşaret Dili Öğrenci Kitabı 1 (Temel A1 – A2). 2. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- MINDESS A (1990). What Name Signs Can Tell Us About Deaf Culture. *Sign Language Studies*. **66**: 1-23. Erişim Adresi [<http://www.jstor.org/stable/26204041>] Erişim Tarihi: 14/06/2021

- MOROE NF, DE ANDRADE V (2018). Hearing Children of Deaf Parents: Gender and Birth Order in the Delegation of the Interpreter Role in Culturally Deaf Families. *African Journal of Disability*, 7: 1-10.
- MURRAY JJ (2019). History of the Deaf. Encyclopaedia Britannica, Inc. Erişim Adresi [<https://www.britannica.com/science/history-of-the-deaf>] Erişim Tarihi: 06/08/2021
- MURRAY-SWANK NA ve PARGAMENT KI (2011). Seeking the Sacred: The Assessment of Spirituality in the Therapy Process. In J. D. Aten, M. R. McMinn, E. L. Worthington, Jr., Spiritually Oriented Interventions for Counseling and Psychotherapy.
- NAD (2021). American Sign Language. *The National Association of the Deaf*. Erişim Adresi [<https://www.nad.org/resources/american-sign-language/>] Erişim Tarihi: 12/05/2021
- NATIONAL ASSOCIATION OF SOCIAL WORKERS (2017). NASW Code of Ethics. Erişim Adresi [<https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics>] Erişim Tarihi: 11/05/2021
- NAZLI S (2012). Aile Danışmanlığı. 8. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- NETTING FE, KETTNER PM, MCMURTRY SL, THOMAS ML (2012). Social Work Macro Practice. 5. ed. NJ: Pearson Education.
- NICHOLS MP (2013). Aile Terapisi. Çev. Okhan Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- OGELMAN HG (2012). Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim. İç.*Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ed.E. Kargı. Ankara: Pegem yayınevi
- ÖZSOY AS (2018). Dil ve Dilbilim. İç.*Genel Dilbilim I*. Ed. A.S.Özsoy, Ü.D Turan. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- PAYNE M (2014). Modern Social Work Theory. 4. baskı. London: Red Globe Press.
- PRESTON P (1994). Mother Father Deaf: Leaving Between Sound and Silence. MA: Harvard University Press.
- PRESTON P (1995). Mother Father Deaf: the Heritage of Difference. *Social Science & Medicine* . **40**: 1461–1467.
- PRESTON P (1996). Chameleon Voices: Interpreting for Deaf Parents. *Social Science & Medicine*. **42**: 1681–1690.
- PRICE CA (2002). Aging Families-Series Bulletin #1 Sibling Relations in Later Life. Erişim Adresi.[<https://fcs.osu.edu/sites/fcs/files/imce/PDFs/afsb1-sibling-relations.pdf>] Erişim Tarihi: 15/10/2021
- RESMİ GAZETE (2019). Sağırın, İşitme ve Görme Engellilerin Yayın Hizmetlerine Erişiminin İyileştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. Sayı: 30915. Erişim Adresi [<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191011-15.htm>] Erişim Tarihi: 14/05/2021

- ROTHERY M (2001). Ecological Systems Theory. *Theoretical Perspectives for Direct Social Work Practice. A Generalist-Eclectic Approach*. Ed. P Lehmann, N. Coady. New York: Springer Publishing Company.
- ROVIRA LC (2008). The Relationship Between Language and Identity: The Use of the Home Language as a Human Right of the Immigrant Remhu. *Revista Interdisciplinar da Mobilidade Humana*. **16**: 63-81.
- STORBECK C (2010). Postgraduate Study for Deaf South Africans. *American Annals of the Deaf*. **155**: 502-503.
- SEVEN Y, GÖL-GÜVEN M (2016). Bir Dil İki Dünya: Sağır Anne Babanın İşiten Çocuğu Olmak. İç. *Türk İşaret Dili Çalışmaları*. Ed. E. Arık. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- SHENTON AK (2004). Strategies for Ensuring Trustworthiness in Qualitative Research Projects. *Education for Information*. **22**: 63-75.
- SINGLETON J L, TITTLE MD (2000). Deaf Parents and Their Hearing Children. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. **5**:221-236
- SKUJINS A (2017). What It's Like to Grow Up with Deaf Parents. Erişim Adresi [<https://www.vice.com/en/article/ne3bz7/what-its-like-to-grow-up-with-deaf-parents>] Erişim Tarihi: 07/06/2021
- MURPHY J, SLORACH N (1983). The Language Development of Pre-Preschool Hearing Children of Deaf Parents. *British Journal of Disorders of Communication*. **18**: 118-127.
- TEATER B (2015). Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş. Çev.Ed.A. Karatay. Ankara: Nika Yayıncılık.
- TDK (2021). Tin. Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim Adresi [<https://sozluk.gov.tr/>] Erişim Tarihi: 04/05/2021.
- TOPRAKSOY A (20115). A Linguistic Study on the System of Personal Name Signs in TİD. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TÜİK (2015). Dünya Nüfus Günü, 2015. Haber Bülteni. Sayı: 1817.
- TRAYNOR R (2016). The International Deafness Controversy of 1880. Erişim Adresi [<https://hearinghealthmatters.org/>] Erişim Tarihi: 06/08/2021
- TSK (2021). Türkiye Sağırılar Konfederasyonu. Erişim Adresi [<https://tsk2015.org.tr/>] Erişim Tarihi: 22/07/2021
- TSMF (2021). Türkiye Sağırılar Milli Federasyonu. Erişim Adresi [<https://tsmf.org.tr/>] Erişim Tarihi: 22/07/2021
- UÇAK S (2016). Dil Öğrenimi ve Edinimi Üzerine Bir Tartışma. *Aydın Tömer Dil Dergisi*, **1**: 65-80.

- WEIR K (2012). The Pain Of Social Rejection. As far as the Brain is Concerned, a Broken Heart may not be so Different from a Broken Arm. Erişim Adresi. [<https://www.apa.org/monitor/2012/04/rejection>] Erişim Tarihi: 24/09/2021
- WERNER K H, GOLDIN P R, BALL TM, HEIMBERG RG, GROSS JJ (2011). Assessing Emotion Regulation in Social Anxiety Disorder: The Emotion Regulation Interview. *J Psychopathol Behav Assess.* **33**:346–354.
- WFD (2021). January 2007: Statement on the Unification of Sign Languages. Erişim Adresi [<https://wfdeaf.org/>] Erişim Tarihi: 12/05/2021.
- WHO (2021). World Report On Disability. Erişim Adresi [<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss>] Erişim Tarihi: 14/05/2021
- WILLIAMS R (1993). Kültür. ev. Suavi Aydın. Ankara: İmge Kitapevi.
- YAVUZER H (2016). ocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- YILDIRIM A ve şİMşEK H (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 9. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ZASTROW C ve KIRST-ASHMAN KK (2014). İnsan Davranışı ve Sosyal evre. 1. Baskı. ev.Ed.D. Baran iftci. Ankara: Nika Yayınevi.

EKLER

EK-1 Etik Kurul Kararı

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ**

Karar Tarihi :15/10/2019

Toplantı Sayısı :17

Karar Sayısı :280

280-Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı doktora öğrencilerinden **Gül Karahan**'ın "Sosyal Hizmet Perspektifinden Coda'lar: İşaret Dili Bilen Coda'ların Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının İncelenmesi" başlıklı tez çalışması ile ilgili 23/09/2019 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda, **Gül Karahan**'ın "Sosyal Hizmet Perspektifinden Coda'lar: İşaret Dili Bilen Coda'ların Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının İncelenmesi" başlıklı tez çalışması ile ilgili, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

**ASLININ AYNIDIR
15/10/2019**

Prof.Dr.Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

EK-2 Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmacı: Gül KARAHAN				
Görüşmenin Tarihi: __ / __ / __				
Görüşmenin Süresi: _____				
Görüşmenin Yapıldığı Yer: _____				
Kod Adı: _____				
Doğum Tarihi ve Yeri: ____ / ____ / ____				
Eğitimi: _____				
İşi/Geliri: ____ / ____				
Yaşadığı Kent: _____ ☐ kırsal alan ☐ kentsel alan				
Aileniz, ekonomik gelirine bağlı olarak hangi sınıfsal konumda yer almaktadır?				
☐ alt gelir düzeyi ☐ orta gelir düzeyi ☐ yüksek gelir düzeyi				
Yaşadığınız yerde sizin dışınızda sağır üyeleri olan aileler var mı, varsa yaklaşık kaç aile var?				
☐ var _____ ☐ yok				
Aile üyelerinin:				
<u>Aile Üyeleri</u> (Anne, baba, kardeş...)	<u>Yaşı</u>	<u>Sağır mı?</u>	<u>İşaret dili biliyor mu?</u>	<u>Gelir getiren bir işte çalışıyor mu?</u>
		☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır
		☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır
		☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır
		☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır
		☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır
		☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır	☐ evet ☐ hayır

1. Nerede, kimlerle büyüdüünüz, kendinizden ve ailenizden bahseder misiniz?
2. Çocukluğunuzu nasıl tanımlar, sağır anne-babanın işiten çoğu olmayı nasıl değerlendirirsiniz?
3. Kardeşlerinize ve ebeveynlerinize nasıl bir ilişkiniz vardı? Kendinizi güvende hisseder miydiniz, sizi sevdiklerini nereden anladınız?
4. Şu anda ailenizle nasıl bir ilişkiniz var, neleri birlikte yaparsınız?
5. Evde ne tür sorunlar, çatışmalar yaşanırdı ve genellikle nasıl çözümlenirdi?
6. Çocukluğunuzda ailede temel rolünüz neydi, sizden neleri yapmanız beklenirdi?
7. Şu anda ailenizde hangi rollere sahipsiniz, sizden neleri yapmanız beklenir ve siz kendinizi neleri yapmaktan sorumlu hissedersiniz?
8. Ailenizin diğer üyelerinin sorumlulukları nelerdir, onlardan neler yapması beklenir?
9. Sağır topluluk içinde hangi rollere sahipsiniz, sizden neleri yapmanız beklenir ve siz kendinizi neleri yapmaktan sorumlu hissedersiniz?
10. İşaret diliyle ilk kez ne zaman karşılaştınız, nasıl öğrendiniz, anlatır mısınız?
11. İşaret diliyle iletişim kurmakla, konuşarak iletişim kurmak arasında sizce bir fark var mı, kendinizi her iki dil ile de ifade edebiliyor musunuz?
 - (Farklıysa) Sizce bu farkın kaynağı nedir?
 - (Aynıysa) Sizce bunu sağlayan şey nedir?
12. Kendinizi sağır toplum içindeyken mi yoksa işiten insanlarla beraberken mi daha rahat hissediyorsunuz, aidiyet duygunuz farklılaşıyor mu?
13. Çocukluğunuzdan beri yaşadığınız yakın arkadaşlıkları düşünürseniz ve romantik ilişkilerinizi, yakın ilişki kurduğunuz insanlar çoğunlukla sağır toplum içinden mi yoksa işiten toplum içinden mi oldu?
14. Bana işaret dilinin yaşamınızdaki anlamından bahseder misiniz, işaret dili size ve yakın ilişkide olduğunuz insanlara ne ifade ediyor?
15. Yaşamsal deneyimlerinizi göz önünde bulundurarak aşağıdaki gelişim boyutlarının her birinde kendinizi değerlendirir misiniz? Yaşamsal deneyimleriniz gelişiminizi farklı boyutlarda nasıl etkilemiştir ve etkilemektedir?
 - Fiziksel boyut
 - Sosyal boyut
 - Duyuşsal boyut
 - Bilişsel boyut
 - Tinsel boyut
16. Sizce sağırılar engelli mi?
17. CODA olmak ne demektir sizce?
18. Anne ve babanız sağır olmasaydı sizce sizin hayatınızda neler farklı olurdu?
19. Sağır toplumun ve CODA'ların toplumsal sorunlarının çözümüne ilişkin görüşleriniz nelerdir?
20. Sorduğum sorular dışında sizin bana anlatmak istediğiniz, CODA'lara ya da sağır topluma ilişkin olarak dikkatimi çekmek istediğiniz bir konu var mı?